6

Anna Klimowicz
Marlena Derlukiewicz

NOWE Słowa na start!

PODRĘCZNIK DO JĘZYKA POLSKIEGO
DLA KLASY SZÓSTEJ SZKOŁY PODSTAWOWEJ

OZNACZENIA W PODRĘCZNIKU

Ikona na górze strony sygnalizuje zmiany, które obowiązują od 2024 r.

W ten sposób oznaczono treści, które nie są już wymagane.

nowa era
Twoje mocne strony

Druga Nowa Ero,

Nigdy bym nie publikowała publicznie książek wydawnictw, które działają na uczciwych zasadach.

Wasza firma jednak promuje masowy dodruk, całkowicie niepotrzebnych książek, które mogłyby zastąpione wersjami elektronicznymi!

Co prawda e-booki są dostępne na waszej stronie, jednak:

- W przeciwieństwie do fizycznej książki, licencja na e-book kończy się po roku. Oznacza to, że jeżeli moja córka chciałaby powtórzyć sobie całą wiedzę do matury, musiałabym jej kupić wszystkie wasze książki od nowa.
- Waszych e-booków nie da się pobrać! Wymagają one dostęp do internetu, co uniemożliwia ich użycie na naszej wsi, gdzie zasięg jest ograniczony.
- Wasze e-booki sprzedawane są po tej samej (albo wyższej) cenie co regularne książki. Cena e-booka powinna być niższa, gdyż e-booki wymagają elektronicznego czytnika (tabletu)!

Czas rozpocząć nową erę (o ironio), w której papier nie jest bezczelnie marnowany dla pieniędzy. Przedstawiam e-book, który spełnia wszystkie oczekiwania uczniów.

Dbajmy o środowisko, zróbmy to dla młodych pokoleń.

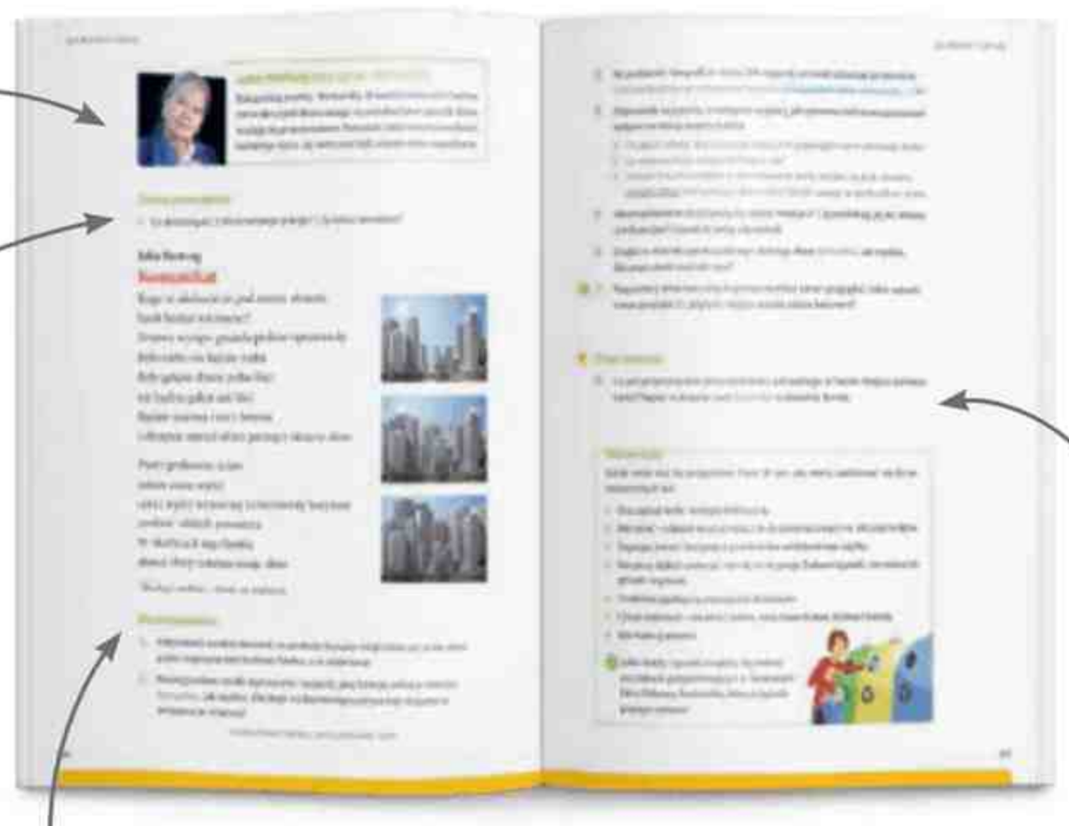
Do biegu... Gotowi... Start!

Wasz nowy podręcznik do języka polskiego składa się z siedmiu powiązanych ze sobą rozdziałów. W każdym z nich znajdziecie wiersze i fragmenty ciekawych książek, reprodukcje dzieł malarskich oraz ilustracje, które przybliżą Wam bogactwo otaczającego świata. W zrozumieniu tekstów pomogą natomiast różnorodne ćwiczenia. Życzymy miłej lektury oraz niezwykłych odkryć i wielu pomysłów!

Kształcenie literackie i kulturowe

Notki biograficzne
– notatki na temat życia i twórczości autorów zamieszczonych tekstów.

Zanim przeczytasz
– ćwiczenia wprowadzające w tematykę tekstu.

Kilka słów o książce
– informacje, które zachęcą do czytania literatury współczesnej.

Praca twórcza
– zadania, w których można wykazać się pomysłowością.

★ – trudniejsze polecenia
👥 – praca w parach

Po przeczytaniu
– zadania zachęcające do namysłu nad tekstem oraz wyrażania własnych opinii.

Praca w grupie
– ćwiczenia wymagające działania w zespole.

Wprowadzenie do lektur obowiązkowych

Spotkanie z lekturą
– zawiera intrygujące zagadki, zabawne ciekawostki, kadry z filmów oraz różnorodne zadania do wykonania w trakcie czytania lektury i po zapoznaniu się z jej treścią.

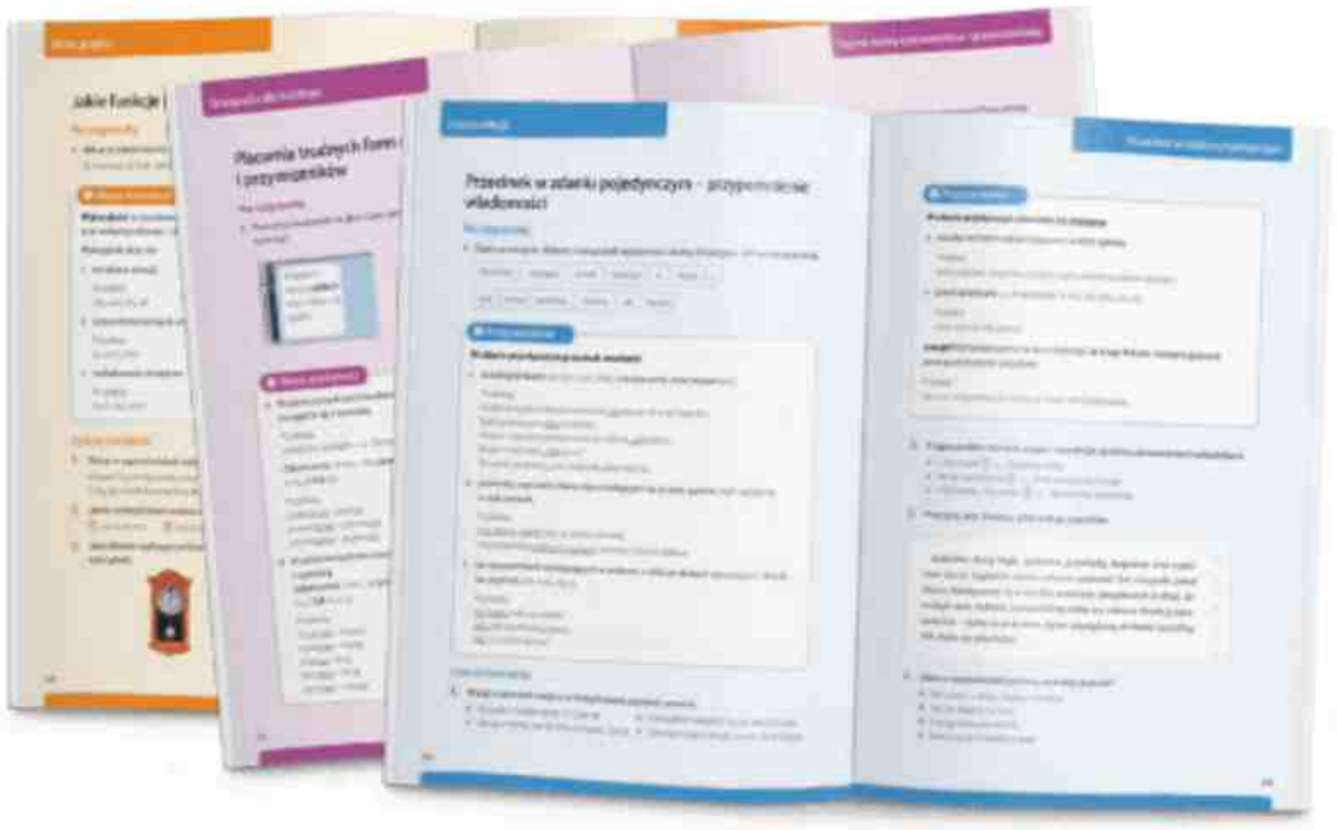
Tak oznaczono wszystkie lektury obowiązkowe proponowane do omówienia w klasie VI oraz wiersze poetów, których wymieniono w podstawie programowej.

Po każdym rozdziale znajdziecie **Podsumowanie**, które pomoże Wam uporządkować swoją wiedzę, oraz test **Sprawdź wiedzę i umiejętności**.

Kształcenie językowe

Wyróżnione kolorami strony pomogą Wam w nauce poprawnego posługiwania się językiem polskim.

Przy tekstach literackich polecenia związane z nauką o języku oznaczyliśmy strzałką koloru pomarańczowego →,
ćwiczenia ortograficzne – strzałką różową →,
a interpunkcyjne – niebieską →.

Tworzenie wypowiedzi

Szkoła mówienia i pisania
– dzięki zamieszczonym w tym module wiadomościom, instrukcjom krok po kroku, przydatnemu słownictwu i różnorodnym ćwiczeniom wypowiadanie się – ustne i pisemne – na różne tematy nie będzie sprawiało Wam trudności. Nauczycie się też, jak tworzyć uporządkowane teksty i uzasadniać swoje zdanie.

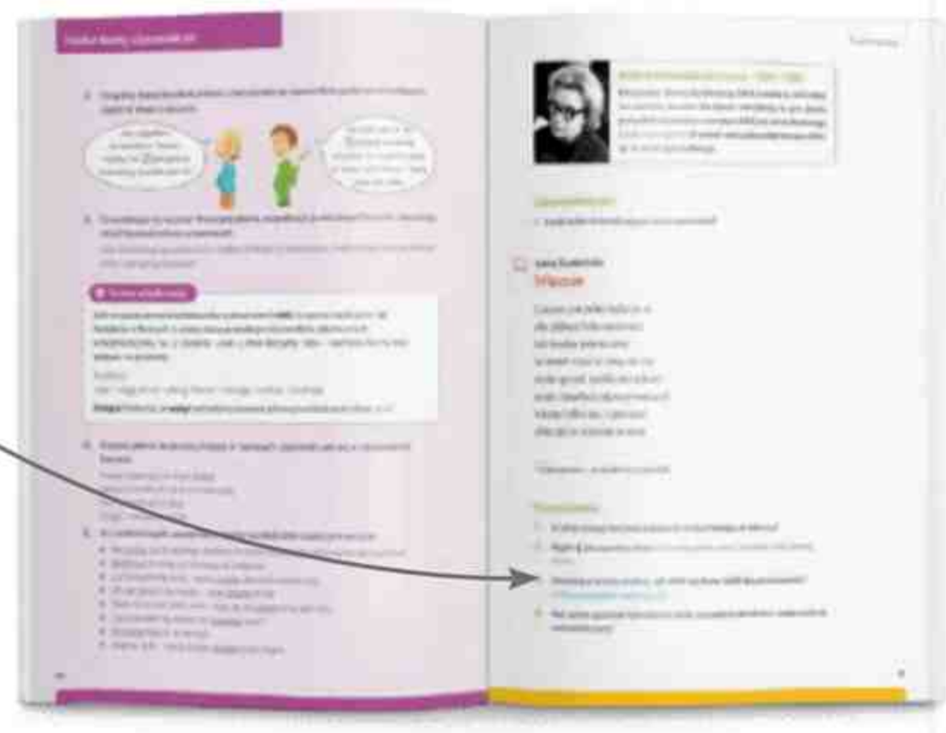

Samokształcenie

Ćwiczenia oznaczone symbolem ⚙ nauczą Was samodzielnego docierania do różnych źródeł wiedzy i wyszukiwania w nich potrzebnych informacji.

Strzałki z numerami stron → przy ćwiczeniach odsyłają do **Twojego niezbędnika**, w którym znajdziecie wyczerpujące definicje ważnych pojęć, zilustrowane przykładami.

Szanuj swój podręcznik – zadbaj o to, żeby za rok wyglądał tak jak teraz. Nie pisz w nim i nie rysuj, nie zaginaj rogów ani nie wyrywaj kartek. To od Ciebie zależy, w jakim stanie przekażesz tę książkę młodszym koleżankom i kolegom.

Spis treści

1 INNI, OBCY, TACY SAMI? ... **9**

przypomnienie: narrator, powieść, świat przedstawiony, akcja, wątek, związek frazeologiczny (frazeologizm)

nowa wiadomość: fabuła jedno- i wielowątkowa, powieść fantastycznonaukowa (*science fiction*), rodzina wyrazów, wyraz pokrewny

Ewa Grętkiewicz, *Szczekająca szczęka Saszy* (fragmenty) ... 10
Irena Landau, *Uszy do góry!* (fragmenty) ... 14
Jan Twardowski, *Starzy ludzie* (fragment książki *Elementarz księdza Twardowskiego dla najmłodszego, średniaka i starszego*) ... 17
Joanna Rudniańska, *Kotka Brygidy* (fragmenty) ... 18
Bliżej języka: Co już wiemy o odmiennych częściach mowy? ... **21**
Spotkanie z lekturą: *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi* ... 26
Rafał Kosik, *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi* (fragmenty) ... 29
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać charakterystykę? ... **35**
Grzegorz Kasdepke, *Czarna owca* (fragment książki *Co to znaczy...*) ... 38
Jak korzystać ze słownika poprawnej polszczyzny? ... 40
Katarzyna Ryrych, *Wyspa mojej siostry* (fragmenty) ... 42
Czesław Janczarski, *Nie mijam* ... 46
Liliana Bardijewska, *Kot Karima i obrazki* (fragmenty) ... 48
Ortografia dla każdego: Pisownia trudnych form rzeczowników i przymiotników ... **52**
Podsumowanie ... 54
Sprawdź wiedzę i umiejętności ... 55

2 TRUDNE SPRAWY ... **57**

przypomnienie: pytanie retoryczne, przysłowie, tekst informacyjny, publicystyczny i reklamowy

nowa wiadomość: anafora, narracja, narracja pierwszo- i trzecioosobowa, powieść detektywistyczna, fikcja literacka

Jostein Gaarder, *Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii* (fragmenty) ... 58
Tadeusz Różewicz, *Bursztynowy ptaszek* ... 60
Heidi Hassenmüller, *Pewnej wrześniowej niedzieli* (fragmenty) ... 61
Józef Baran, *** (*Córkom*) ... 64
Karen-Susan Fessel, *Moja mama jest wśród gwiazd* (fragmenty) ... 66
Szkoła mówienia i pisania: Jak opisać przeżycia wewnętrzne? ... **70**
Paweł Beręsewicz, *Jak zakochałem Kaśkę Kwiatek* (fragmenty) ... 73
Bliżej języka: Czym się różnią czasowniki dokonane od niedokonanych? ... **75**
Bliżej języka: Jaką funkcję pełnią czasowniki w stronie czynnej i biernej? ... **77**
Ortografia dla każdego: Pisownia trudnych form czasowników ... **79**
Anna Kamieńska, *Wieczór* ... 81
Joanna Fabicka, *Rutka* (fragmenty) ... 82
Bliżej języka: Jaką funkcję pełnią zaimki? ... **85**
Marcin Kozioł, *Skrzynia Władcy Piorunów* (fragmenty) ... 88
Ludzie telewizji ... 92
Marcin Szczygielski, *Teatr Niewidzialnych Dzieci* (fragmenty) ... 94
Programy telewizyjne ... 98
Maciej Dębski, *Dzień bez telefonu* (fragmenty artykułu ze strony https://dbamomojzasieg.com/dzien-bez-telefonu) ... 101
Podsumowanie ... 104
Sprawdź wiedzę i umiejętności ... 105

3 JACY JESTEŚMY? 107

przypomnienie: wyrazy neutralne, wyrazy nacechowane emocjonalnie: zdrobnienia i zgrubienia

nowa wiadomość: bajka, morał, motto, apostrofa

Spotkanie z lekturą: *Bajki* Ignacego Krasickiego 108
Ignacy Krasicki, *Potok i rzeka* 109
Ignacy Krasicki, *Syn i ojciec* 110
Ignacy Krasicki, *Kałamarz i pióro* 110
Aleksander Fredro, *Koguty* 111
Jan Brzechwa, *Lis i jaskółka* 113
Jak korzystać ze słownika terminów literackich? 115
Henning Mankell, *Pies, który biegł ku gwieździe* (fragmenty) 117
Jak dyskutować? 120
Szkoła mówienia i pisania: Jak przygotować wypowiedź o charakterze argumentacyjnym? **123**
Adele Faber, Elaine Mazlish, *Jak mówić do nastolatków, żeby nas słuchały. Jak słuchać, żeby z nami rozmawiały* (fragmenty) 126
Czesław Miłosz, *Do mojej natury* 128
Bliżej języka: Co już wiemy o nieodmiennych częściach mowy? **130**
Ortografia dla każdego: Pisownia *nie* z różnymi częściami mowy **133**
Bliżej języka: Jakie funkcje pełnią wykrzyknik i partykuła? **136**
Interpunkcja: Użycie dwukropka **139**
Podsumowanie 140
Sprawdź wiedzę i umiejętności 141

4 ODKRYWANIE ŚWIATA 143

przypomnienie: bohaterowie główni (pierwszoplanowi), bohaterowie drugoplanowi, przenośnia (metafora), fakt i opinia

nowa wiadomość: powieść przygodowa, scenariusz filmowy

Spotkanie z lekturą: *W pustyni i w puszczy* 144
Henryk Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy* (fragmenty) 147
Marta Surowiec, *Afryka i jej dzieci – mity i fakty* (fragmenty książki *Jak mówić polskim dzieciom o dzieciach Afryki*) 151
Arantxa García de Castro, *Poradnik dobrych manier* (fragmenty) 153
Czesław Miłosz, *Ojciec objaśnia* 156
Różne rodzaje muzeów 158
Bliżej języka: Co już wiemy o częściach zdania? **161**
Jak wyrażamy oczekiwania? 166
Interpunkcja: Znaki interpunkcyjne w dialogach **169**
Szkoła mówienia i pisania: Jak urozmaicić wypowiedź twórczą? **171**
René Goscinny, Jean-Jacques Sempé, *Nowe przygody Mikołajka* (fragmenty) 174
Ortografia dla każdego: Pisownia wyrazów wielką i małą literą **178**
Paweł Beręsewicz, *Wielka wyprawa Ciumków* (fragmenty) 182
Danuta Wawiłow, *Latem* 186
Podsumowanie 188
Sprawdź wiedzę i umiejętności 189

5 **NA SKRZYDŁACH FANTAZJI** ... **191**

przypomnienie: powieść fantasy
Ludwik Janion, *Siła wyobraźni. Jednorożec, Zegarynek i... Mona Lisa* (fragmenty) ... 192
Arkady Klonow, *Tam, gdzie mieszka Muzyka* (fragmenty) ... 193
nowa wiadomość: wyrazy dźwiękonaśladowcze, podtytuł, środki stylistyczne (poetyckie)
Ludzie muzyki ... 198
Adam Mickiewicz, *Pan Tadeusz* (fragmenty *Księgi czwartej*) ... 201
Ortografia dla każdego: Pisownia *q*, *ę* oraz *om*, *on*, *em*, *en* ... **204**
Spotkanie z lekturą: *Hobbit, czyli tam i z powrotem* ... 208
John Ronald Reuel Tolkien, *Hobbit, czyli tam i z powrotem* (fragmenty) ... 211
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać opowiadanie twórcze na podstawie baśni lub legendy? ... **216**
Zbigniew Herbert, *Pudełko zwane wyobraźnią* ... 219
Cornelia Funke, *Atramentowe serce* (fragmenty) ... 222
Ewa Jałochowska, *Historia sztuki dla dzieci i rodziców. Rozmowy z Kajtkiem* (fragmenty) ... 225
Bliżej języka: Co już wiemy o wypowiedzeniach? ... **227**
Bliżej języka: Jak łączą się wyrazy w zdaniu? ... **229**
Interpunkcja: Przecinek w zdaniu pojedynczym – przypomnienie wiadomości ... **232**
Podsumowanie ... 234
Sprawdź wiedzę i umiejętności ... 235

6 **A BYŁO TO DOBRE** ... **237**

przypomnienie: mit, mitologia
Stworzenie świata, fragment Księgi Rodzaju ... 238
Joanna Kulmowa, *Człowiek żeby patrzał* ... 241
nowa wiadomość: powtórzenie, pamiętnik, przypowieść, powieść obyczajowa
Anna Kamieńska, *Książka nad książkami* (fragmenty) ... 242
Mark Twain, *Pamiętniki Adama i Ewy* (fragmenty) ... 245
Motywy biblijne ... 248
Przypowieść o siewcy ... 251
Miłosierny Samarytanin ... 252
Przypowieść o talentach ... 254
Przypowieść o pannach roztropnych i nierozsądnych ... 255
Mit o Prometeuszu (Nikos i Ares Chadzinikolau, *Ilustrowana księga mitów greckich*, fragmenty) ... 256
Mit o Orfeuszu i Eurydyce (Katarzyna Marciniak, *Moja pierwsza mitologia. Księga II*, fragmenty) ... 260
Leopold Staff, *Odys* ... 264
W świecie mitów ... 266
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać opowiadanie twórcze na podstawie mitu lub przypowieści? ... **269**
Brandon Mull, *Baśniobór* (fragmenty) ... 272
Stanisław Sojka, *Tolerancja* (*Na miły Bóg*) ... 276
Interpunkcja: Użycie nawiasu ... **277**
Małgorzata Musierowicz, *Noelka* (fragmenty) ... 278
Ortografia dla każdego: Pisownia wyrazów obcych ... **281**

Bliżej języka: Jak rozpoznać zdania złożone współrzędnie i podrzędnie? ... **283**
Bliżej języka: Jak rozpoznać typy zdań złożonych współrzędnie? ... **286**
Podsumowanie ... 288
Sprawdź wiedzę i umiejętności ... 289

7 **SPOTKANIA Z NATURĄ** ... **291**

przypomnienie: wyrazy wieloznaczne
Wisława Szymborska, *Jarmark cudów* ... 292
Olga Kowalik, *Delfin człowiekowi człowiekiem* (fragmenty artykułu) ... 294

nowa wiadomość: język mówiony i pisany
Julia Hartwig, *Komunikat* ... 296
Bill Watterson, *Calvin i Hobbes. Coś się ślini pod łóżkiem* (fragment) ... 298
Szkoła mówienia i pisania: Jak napisać list oficjalny? ... **299**
Jak kulturalnie się porozumiewać? ... 302
Bliżej języka: Co już wiemy o głoskach i sylabach? ... **305**
Bliżej języka: Jak rozróżnić głoski dźwięczne i bezdźwięczne oraz ustne i nosowe? ... **307**
Bliżej języka: Jak akcentować wyrazy? Jak intonować zdania? ... **310**
Ortografia dla każdego: Pisownia wyrazów z *ó, u, rz, ż, ch, h* ... **312**
Julian Tuwim, *Czereśnie* ... 318
Interpunkcja: Jak poprawnie używać średnika? ... **319**
Tony śmieci zalegają w oceanach (fragmenty artykułu ze strony www.ekologia.pl) ... 321
Podsumowanie ... 324
Sprawdź wiedzę i umiejętności ... 325

KARTKI Z KALENDARZA ... **327**
Marcin Przewoźniak, *Poradnik małego patrioty* (fragmenty) ... 328
Ludwik Jerzy Kern, *Choinka* ... 330
Per Nilsson, *Zakochałem się w Milenie. Opowiadanie o chłopcu, który chce zostać zauważony przez pewną dziewczynę* (fragmenty) ... 332
Siobhán Parkinson, *List do dzieci całego świata* ... 334
Jan Twardowski, *Wielkanocny pacierz* (fragment książki *Elementarz księdza Twardowskiego dla najmłodszego, średniaka i starszego*) ... 336

TWÓJ NIEZBĘDNIK ... **338**

Indeks ... 352

1 Inni, obcy, tacy sami?

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Czym są zajęte przedstawione osoby? Co je łączy? Co można wyczytać z wyrazu twarzy i oczu namalowanych postaci?
2. Który z zaprezentowanych na obrazie komiksów rozpoznajesz? Kto jest bohaterem tego komiksu?
3. Czy, Twoim zdaniem, komiks jest dziedziną sztuki zarezerwowaną tylko dla ludzi młodych, czy nadaje się również dla dorosłych odbiorców? Uzasadnij swoją odpowiedź.
4. Jakie emocje towarzyszyłyby Ci, gdybyś znalazła/znalazł się w grupie postaci przedstawionych na obrazie? Czy byłoby to uczucie inności, obcości, czy bycia taką samą osobą jak pozostałe? Uzasadnij swoją odpowiedź.
5. Co sprawia, że czujesz więź z innymi ludźmi?
6. Jak powinniśmy się zachowywać wobec tych, którzy prezentują inne postawy niż my?

Pamela June Crook [czytaj: pamela dżiun kruk], *Komiks*

farby akrylowe na płótnie

48,2 × 127 cm

kolekcja prywatna

XX wiek

WYOBCOWANIE

Ewa Grętkiewicz

Szczekająca szczęka Saszy

Fragmenty

Najpierw było zwyczajnie, jak to na początku roku szkolnego. [...]

Pani Aneta, nasza wychowawczyni, przywitała klasę, potem podeszła do Saszki.

– Nowy uczeń, do tego obcokrajowiec – zaćwierkała[1] przymilnie.

– Dzień dobry, ciociu – odpowiedział grzecznie.

– Ciociu! Ale model! – Kuba o mało nie wypadł ze śmiechu z ławki. – A może, mamusiu? Ale numer!

– A jeśli pani Aneta jest rzeczywiście jego ciocią? – wtrąciła się Dominika, która jest naszym klasowym sumieniem.

– W kraju, skąd wasz kolega przyjechał, tak się mówi do osób starszych – wyjaśniła pani Aneta, która wcale nie jest starsza. – A teraz się przedstaw – poprosiła.

– Sasza! – wyrecytował dobitnie nie za bardzo speszony nasz białoruski gość.

Widocznie chciał, żeby wszyscy go usłyszeli.

Kuba znowu ryknął na całą klasę, zawtórowali[2] mu jak chór Kajetan i Szymon.

– I co was tak śmieszy? – zdenerwowała się pani Aneta.

– A czy pani słyszała, żeby ktoś miał na imię Susza?

– Nie Susza, tylko Suszi, jak surowa ryba w japońskiej restauracji – odezwał się Damian, który zawsze zgrywa światowca.

– Widzę, że to imię jest dla was zbyt trudne. Wobec tego kolega będzie po prostu Aleksandrem – powiedziała nasza wychowawczyni. I zakończyła dyskusję.

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba mówi coś **dobitnie**, oznacza to, że jej wypowiedź jest wyraźna, zdecydowana i nie budzi wątpliwości.

Przykład użycia:
Koleżanka powiedziała dobitnie, że nie zgadza się z opinią klasy.

Kilka słów o książce

Karolina, jedenastoletnia dziewczynka, relacjonuje w swoim pamiętniku kolejne wydarzenia. Jednym z nich jest przybycie Saszy – jej kuzyna z Białorusi – który przyjechał na rok do rodziny w Polsce. Dzięki zapiskom dziewczynki dowiadujemy się o niełatwych początkach chłopca w szkole, niechęci kolegów do „nowego", o kolejnych etapach przyjaźni, a także o różnych perypetiach związanych z odmiennością kulturową bohatera.

[1] *Zaćwierkać* – powiedzieć coś pieszczotliwie.
[2] *Wtórować* – towarzyszyć komuś; robić coś w tym samym czasie co druga osoba.

Z matmy Saszka był prawdziwym orłem. Matematyk od razu zapisał go na kółko matematyczne, żeby się nie uwstecznił, czyli nie zgłupiał przy nas, jak się będzie musiał uczyć tego, co już umie.

Pirania, nasza polonistka, kiedy dowiedziała się, że Sasza jest z Białorusi i przyjechał uczyć się polskiego, aż podskoczyła z radości.

– Widzicie, jakie to piękne! Kocha nasz język! Chce go dobrze poznać! To cudowne, wspaniałe!

Jeszcze nigdy nie widziałam, żeby Pirania była taka poruszona.

– Czy znasz polski alfabet? – rzuciła pytanie kontrolne, chyba nie najmądrzej, bo jak by miał się uczyć po polsku, gdyby nie znał alfabetu.

Saszka wyjaśnił, że zna, i to od dawna. Chodził przez kilka lat do polskiej szkoły. Tylko z czytaniem czasami ma trudności i z prawidłowym akcentem.

Pirania widocznie od razu chciała to sprawdzić, bo wcisnęła mu książkę w rękę i nakazała czytać!

No to co miał robić? Zaczął czytać:

– Myszliwy poszedł na polowanie...

– Nie myszliwy, tylko myśliwy – poprawiła. – Pamiętaj, miękko wymawiasz, delikatnie: ś, ś, ś – strzyknęła śliną przez zęby. – No, dalej! – poganiała Saszkę.

– Nie zauważył i wpadł do przerębli. Jak się z niej wydostał, zęby mu szczekali z zimna.

Piotrek i Damian gruchnęli śmiechem. Kajtek wykrzykiwał:

– Ale numer, szczekali! Słyszeliście! Zęby szczekali, ja nie mogę!

– Uspokójcie się! – Pirania próbowała uciszyć klasę. – A ty, chłopcze, popatrz na mnie, bo to trudny wyraz. Nie szczekały, o tak, hau, hau, tylko szczękały. Zwróć uwagę na moje zęby.

I Pirania uderzyła szczęką o szczękę z taką siłą, że obawialiśmy się katastrofy.

Zawstydzony Saszka nie miał już ochoty na powtarzanie czegokolwiek. Ale Pirania była uparta, więc koncert na dwie szczęki trwał i trwał...

– Te, Ruski!, powiedz coś jeszcze, bo dobrze ci idzie – zachęcał go Kuba, który ciągle nie miał dosyć tej zabawy.

– Spokój! – Pirania starała się znowu wkroczyć do akcji. – I nie Ruski, tylko Białorusin. A ty, Kuba, zamiast się wyśmiewać z kolegi, może byś lepiej otworzył atlas i sprawdził, bo to jednak nie to samo.

Było mi cholernie żal Saszki.

– A ja myszlałem, że w Polsce jest wysoka kultura – zaczął, ale Kuba jakby tylko na to czekał.

– Myszlał! On myszlał! Już się lepiej nie odzywaj, bo słaby gościu jesteś z tą wymową!

Na szczęście zadzwonił dzwonek i lekcja dobiegła końca.

– Nie przejmuj się, Saszka, to głupki. Oni tak zawsze!

Chciałam go jakoś pocieszyć.

– Nie spodobał się – powiedział smutnym głosem.

– Tym się nie przejmuj. Damy sobie radę. Załatwimy ich! – obiecałam.

Saszka chyba nie wszystko zrozumiał, bo zapytał, o jakie ułatwienie chodzi. Nie wiedziałam, jak to wyjaśnić, i powiedziałam, że nie będą mieli żadnych ułatwień, a wyłącznie kłopoty. I chociaż Saszka mówił: „Daj spokój! Nie trzeba!", ja jednak wiedziałam swoje.

Ten pierwszy wspólny dzień w szkole najchętniej wykreśliłabym z kalendarza. Wiedziałam, że Saszce trudno będzie o nim zapomnieć.

Po przeczytaniu

1. Gdzie i kiedy rozgrywa się akcja fragmentu powieści? Czego on dotyczy? Kim są bohaterowie?

2. Kto jest narratorem we fragmencie książki *Szczekająca szczęka Saszy*? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Przypomnienie

- **Narrator** to osoba, która w utworze literackim opowiada o wydarzeniach. Może brać udział w opisywanych sytuacjach lub w nich nie uczestniczyć.
- **Powieść** to dłuższy utwór napisany prozą, w którym o dziejach i przeżyciach bohaterów opowiada narrator.
- Elementami **świata przedstawionego** w powieści są: czas i miejsce wydarzeń, bohaterowie oraz układ zdarzeń.
- Układ zdarzeń, sytuacji i działań bohaterów, które rozwijają się w czasie i zmierzają do określonego celu, nazywamy **akcją**.
- Akcja powieści składa się z wątków. **Wątek** to ciąg łączących się ze sobą zdarzeń obejmujący dzieje jednej lub kilku postaci.

Nowa wiadomość

Układ wszystkich zdarzeń w świecie przedstawionym utworu nazywamy **fabułą**. Fabuła utworu może być **jednowątkowa** (w opowiadaniu i w noweli) lub **wielowątkowa** (w powieści).

3. Co wzbudziło wesołość niektórych chłopców podczas lekcji języka polskiego?

4. Odszukaj w tekście wypowiedzi chłopców z klasy. W jaki sposób reagowali na nowego kolegę? Oceń ich postępowanie. Jak sądzisz, czy w Twojej klasie mogłyby wystąpić podobne zachowania?

5. Jak czuł się Sasza? Wskaż zdania, które o tym mówią.

6. Zastanówcie się, w jaki sposób powinniśmy zachowywać się wobec obcokrajowców, aby mieli o nas jak najlepsze zdanie i dobrze czuli się w Polsce. Zapiszcie na kartce kilka wskazówek.

Wśród ludzi

Zapoznaj się z zasadami postępowania zgodnymi z ideą tolerancji.

- Pamiętaj, że każdy człowiek zasługuje na szacunek.
- Zachowaj powściągliwość w ocenianiu innych – Twoja opinia może nie być słuszna.
- Nie kpij z rodziny, niespotykanego nazwiska, odmiennego wyglądu czy narodowości drugiego człowieka.
- Nie rób złośliwych uwag na temat sytuacji materialnej danej osoby lub zawodu, który ona wykonuje.
- Nie wyśmiewaj wierzeń i przekonań innych niż Twoje.
- Doceniaj tradycje innych kultur, nawet jeśli wydają Ci się dziwne.
- Okazuj szczere zainteresowanie innym człowiekiem i bierz pod uwagę, co myśli na dany temat. Uważnie słuchaj drugiej osoby oraz uwzględniaj jej punkt widzenia.

? Jak w ciekawy sposób można by uczcić Międzynarodowy Dzień Tolerancji, który przypada 16 listopada?

Irena Landau (urodzona w 1932 roku)

Jest autorką wielu słuchowisk radiowych oraz książek dla dzieci i młodzieży. Do jej najważniejszych utworów należą: *Babcia też człowiek*, *Pierwszy dzień miłości*, *Z miłością na bakier*, *Jest OK!*. Twórczość Ireny Landau skupia się na tematyce rodzinnej, poruszane są w niej także problemy związane z dorastaniem.

ZMARTWIENIA

Irena Landau

Uszy do góry!

Fragmenty

Wózek toczył się przez śnieg, dzisiaj nie padało, ale wszędzie leżały duże pryzmy[1], było ciężko przejść przez jezdnię, a ja się uparłam. Babcia dała mi całe pięćdziesiąt złotych, a po drugiej stronie ulicy była księgarnia. Jest taka jedna książka, którą bardzo chciałam kupić. [...] Więc tata zebrał się w sobie, przetoczył fotel i stanęliśmy przed księgarnią. Pierwszy raz zauważyłam, że był tam po obu stronach schodków wjazd dla inwalidów – nie znoszę tego słowa, ale jak jest, tak jest. No i tata wtoczył mnie do środka.

W tej księgarni dobrze nas znają, od lat kupujemy książki i różne takie, bo oni mają i zeszyty, i długopisy, wszystko. Więc znają nas i chyba wiedzieli o wypadku, bo panna Danusia wcale się nie zdziwiła. Więcej, w ogóle jakby nie zauważyła, że nie przyszłam na własnych nogach. Uśmiechnęła się, zapytała, co chcemy kupić, podeszła do półek i wróciła z płytką.

– Film mamy, a książki nie, ale możemy zamówić. Chcesz?

Powiedziałam, że chcę.

– Możesz przyjść po nią w piątek – powiedziała tak, jakby nie widziała, że o „przyjściu" nie może być mowy. A potem znowu się uśmiechnęła i zajęła się jakimś chłopcem, a tatuś wytoczył mnie ze sklepu.

Wcale mi nie było przyjemnie. Co sobie ta dziewucha myśli? Ślepa jest, czy co? Nawet nie zapytała, jak się czuję. Ludzie są okropni, tacy jacyś obojętni... w nosie mają wszystkich dookoła. Znowu zaczęło mi się zbierać na płacz. Nie wiedziałam, doprawdy nie wiedziałam, jak sobie z tym wszystkim poradzę.

– O co ci chodzi, dlaczego siąkasz nosem? – zapytał tato.

Przydatne słowa

Jeżeli dana osoba popłakuje i pociąga nosem, można powiedzieć, że **siąka**.

Przykład użycia:
Mateusz siąkał podczas seansu, tak bardzo przejął się losami bohaterów.

[1] *Pryzma* – tu: wzniesienie usypane ze śniegu.

– Bo ona jest taka... no... nic ją nie obchodzi... wracajmy do domu, mam dosyć wszystkich ludzi na świecie.

Tata przestał pchać fotel i stanął obok mnie.

– Ja wiem – westchnął – tak źle i tak niedobrze. Majka, ludzie nie wiedzą, jak się zachować w takiej sytuacji. [...] A ty właściwie czego chcesz? Żeby ci współczuła?

Nie wiedziałam i nie wiem, czego chcę. Chcę chodzić! Zejść z tego przeklętego fotela i chodzić! Nie wiem, może ta Danuta ma rację, może tak jest najlepiej, a może chciałabym, żeby coś powiedziała, nie wiem! Nienawidziłam wszystkich, wszystkich!

– Tatusiu, wracajmy, zimno mi – jęknęłam, chociaż wcale nie było mi za chłodno. Nie chciałam spotkać już nikogo, nie chciałam nikogo widzieć. Najchętniej schowałabym się w szafie i nie pokazywała nigdy nikomu!

Tato, zmartwiony, pchał fotel. Już z daleka zauważyłam, że drzwi do klatki schodowej są otwarte i ktoś podparł je kamieniem tak, żeby się nie mogły zamknąć.

– Zobacz, to pewnie znowu pan Jacek z parteru otworzył drzwi – rozzłościł się ojciec. – Kiedyś nas okradną!

Ale nie, tego nie zrobił żaden z sąsiadów. Kiedy weszliśmy, zobaczyliśmy faceta w kombinezonie, który mieszał coś w kubełku.

– Panie, co pan tu robi? – zaniepokoił się tata.

– Administracja mnie przysłała. O, chyba właśnie chodzi o panienkę, widzę, że macie kłopot w rodzinie. Podjazd robię, zawsze o jedno zmartwienie mniej. I bez tego panienka... jak ci na imię?

– Majka...

– Widzisz, Majka, teraz będzie ci trochę łatwiej. Tylko niech pan nie zjeżdża, dopóki nie wyschnie, jak będzie można, to zadzwonię domofonem... mieszkania ile?

Tatuś powiedział, a facet się uśmiechnął.

– Uszy do góry – uśmiechnął się – każdy ma swoje zmartwienia.

– Dziękuję – szepnęłam, chociaż zawsze mi to słowo z trudem przechodziło przez gardło. Ale facet mi się spodobał. Ojcu też.

Po przeczytaniu

1. Kto jest narratorem we fragmencie powieści? Co wiadomo na temat tej osoby?
2. Dlaczego wizyta w księgarni sprawiła dziewczynce przykrość?
3. W jaki sposób tata wyjaśnił córce zachowanie sprzedawczyni?
4. Co spodobało się bohaterce i jej tacie w zachowaniu mężczyzny budującego podjazd?
5. Nazwijcie uczucia, których Majka doświadczała, kiedy wychodziła z domu. Jak myślicie, czego tak naprawdę pragnęła w kontakcie z innymi ludźmi?
6. Zaproponuj, jak można by okazać wsparcie dziewczynce, aby jej nie urazić.
7. Jakiego słowa warto użyć zamiast znienawidzonego przez Majkę wyrazu *inwalida*?
8. Zastąp pogardliwe określenia słowami lub wyrażeniami o podobnym znaczeniu, ale niewyrażającymi negatywnego nastawienia do drugiej osoby.

   kaleka, grubas, ślepy, chudzielec, biedak

9. Wyjaśnij znaczenie podanych związków wyrazowych.

   mieć wszystkich w nosie, uszy do góry, coś z trudem przechodzi komuś przez gardło

Przypomnienie

Związek frazeologiczny (**frazeologizm**) to utrwalone w języku połączenie wyrazów o stałym, przenośnym znaczeniu, które nie wynika ze znaczeń tworzących go słów.

Przykłady:
bułka z masłem – coś prostego, łatwego do wykonania
farbowany lis – człowiek nieszczery, obłudny

10. Przyjrzyj się fotografii ze strony 15. Co miała na celu akcja, podczas której ludzie ustawili się w taki sposób? Co o niej sądzisz?

Praca w grupie

11. Odpowiedzcie na pytania.
    - Jakie problemy musiałaby pokonać osoba z niepełnosprawnością żyjąca w Waszym otoczeniu?
    - Co można by zrobić, aby jej pomóc?
    - W jaki sposób powinniśmy się zachowywać wobec ludzi, którzy nie są tak sprawni, jak osoby w pełni zdrowe?

Zanim przeczytasz

- Co kojarzy Ci się ze słowem *starość*?

Jan Twardowski

Starzy ludzie

Fragment książki *Elementarz księdza Twardowskiego dla najmłodszego, średniaka i starszego*

Nie lubią proszków[1]
przy aspirynie[2] się krzywią
czekają na miłość dobroć
powrót ojca i matki
tak jak w dzieciństwie
wszystkiemu się dziwią
cieszą się gwiazdką choinką
zimą tęsknią do wiosny

Starzy – to dzieci które za szybko urosły

Odwiedzający oglądają obraz Andrzeja Wróblewskiego *Poczekalnia*, pokazywany w Muzeum Narodowym w Warszawie w 2008 roku podczas wystawy *Punkty odniesienia*.

[1] *Proszek* – tu: lekarstwo.
[2] *Aspiryna* – lek o działaniu przeciwgorączkowym i przeciwbólowym.

Po przeczytaniu

1. Jakie cechy tekstu Jana Twardowskiego sprawiają, że uznajemy go za wiersz?
2. Jaka jest opinia podmiotu lirycznego o starszych ludziach? Z czego ona wynika?
3. Wyjaśnij znaczenie ostatniego wersu.
4. Jak postrzegasz osoby w podeszłym wieku? Czy Twoje obserwacje są podobne do spostrzeżeń osoby mówiącej w wierszu? Uzasadnij swoje zdanie.
5. Odpowiedzcie, czego – według Was – można się nauczyć od starszych ludzi.
6. Napisz list do bliskiej Ci starszej osoby, w którym wyrazisz troskę o jej samopoczucie i zdrowie.
7. W jaki sposób fotografia przedstawiająca fragment wystawy łączy się z treścią wiersza?

Zanim przeczytasz

- Czego można się nauczyć od osób pochodzących z innych kultur?

TOLERANCJA RELIGIJNA

Joanna Rudniańska

Kotka Brygidy

Fragmenty

Na podwórku Heleny rosło tylko jedno drzewo. Było to drzewo morwowe. Owoce morwy, z wyglądu trochę podobne do jeżyn, ale jasne, białozielone, były bardzo miękkie i słodkie. Helena lubiła owoce morwy. Lubiła wspinać się na ogromne drzewo i odnajdywać je pod listkami. A drzewo też lubiło Helenę. Ukrywało ją przed Stańcią, a często również i przed dziećmi z podwórka.

– Helena! Helena! – wołała Stańcia.

Helena siedziała na drzewie i patrzyła z góry na Stańcię, która wydawała się jeszcze mniejsza niż zazwyczaj.

– O Trójco Przenajświętsza[1], co to za dziecko! – lamentowała[2] Stańcia, odwracała się na pięcie i pędziła do domu, bo coś kipiało albo się przypalało.

Z wysokości morwowego drzewa Helena widziała trzy świątynie. W każdej z nich mieszkał inny Bóg i to tym trzem Bogom, Przenajświętszej Trójcy, skarżyła się Stańcia. Tak myślała Helena, patrząc z góry na niską, okrągłą synagogę[3], zielonkawe kopuły cerkwi[4] na tle pochmurnego nieba i ceglaną wieżę kościoła Świętego Floriana. To dobrze, że mieszka tu trzech Bogów. Nigdy nic złego się nie stanie. Nigdy.

Helena chodziła do kościoła ze Stańcią, bo Stańcia musiała chodzić do kościoła codziennie. W cerkwi była tylko raz, gdy ciocia Fela brała drugi ślub, bo w kościele można wziąć tylko jeden ślub.

Kilka słów o książce

Kotka Brygidy to opowieść o II wojnie światowej widzianej oczami kilkuletniej Helenki. Dziewczynka obserwuje zmieniający się świat i zadaje wiele pytań. A przy tym opiekuje się kotką pozostawioną jej na przechowanie przez Brygidę – siostrę pana Kamila, który jest znajomym taty. Wiele lat po wojnie Helena – już jako staruszka – szuka Brygidy. Czy uda jej się ją odnaleźć?

[1] *Trójca Przenajświętsza* – według religii chrześcijańskiej: jeden Bóg, który istnieje w trzech osobach.
[2] *Lamentować* – płakać, zawodzić, narzekać.
[3] *Synagoga* – inaczej: bożnica, dla wierzących Żydów miejsce spotkań, wspólnych modlitw i czytania Tory, czyli pierwszych pięciu ksiąg Biblii.
[4] *Cerkiew* – świątynia wyznawców prawosławia.

W synagodze, u trzeciego Boga, nie była nigdy, bo Stańcia jej nie pozwalała. Często, idąc ze Stańcią do kościoła, widziała, jak Żydzi ze wszystkich stron, powoli, w zamyśleniu, jeden za drugim, zdążają do swojej synagogi. Brodaci, w czarnych ubraniach, przypominali czarodzieja Merlina[5]. Ich oczy patrzyły gdzieś daleko, a wargi poruszały się w bezgłośnej rozmowie. Oni widzą swojego Boga i mówią do niego, domyślała się Helena. Jak on wygląda, ten ich Bóg, zastanawiała się. Chodziła czasem do Istmanów, którzy wynajmowali od jej ojca drewniany domek na końcu podwórka. Istmanowie byli Żydami i między sobą mówili po żydowsku. Pani Istmanowa malutkimi kolorowymi koralikami wyszywała gorsety[6], spódnice i poduszki. Niepotrzebne koraliki wyrzucała przez okno i dziewczynki z podwórka zbierały je i chowały. A Helena dostawała koraliki od pani Istmanowej, bo ta zapraszała ją do domu. Istmanowie mieli bliźniaczki, Hanię i Basię. Helena bawiła się z nimi, choć były od niej młodsze. Zawsze jednak, gdy zbliżał się piątkowy wieczór, pani Istmanowa wypraszała ją grzecznie.

– Idź, Helenko, do domu – mówiła.

Ale Helena nie wracała do domu. Stała obok kapliczki z niebieską Matką Boską i patrzyła w okna Istmanów. Widziała odświętnie nakryty stół, twarze dziewczynek oświetlone płomykami świec, babcię Istmanową w ognistorudej peruce. Pan Istman i jego ojciec w małych berecikach na czubkach głów kiwali się i mówili coś długo i melodyjnie. To były żydowskie modlitwy. W lecie, gdy okna były otwarte, Helena wyraźnie je słyszała. Szła potem do domu, kładła na głowę metalową miseczkę, siadała za stołem, kiwała się i coś mamrotała, obce, wymyślone słowa.

– Przestań – mówiła mama. – Byłaś u Istmanów, widziałaś ich szabas[7], to dobrze. Ale nie przedrzeźniaj ich. Oni inaczej do Boga się modlą, to wszystko.

– Do jakiego tam Boga – dogadywała Stańcia.

– Do jakiego Boga? – pytała Helena.

Przydatne słowa

Jeżeli dana osoba mówi niewyraźnie, cicho lub do siebie, można powiedzieć, że **mamrocze**.

Przykład użycia:
Sąsiad coś mamrotał pod nosem, w ogóle go nie rozumiałem.

---

[5] *Merlin* – jeden z bohaterów legend o królu Arturze i rycerzach Okrągłego Stołu; przedstawia się go jako czarodzieja z długą brodą, ze szpiczastą czapką na głowie.

[6] *Gorset* – część bielizny damskiej, szeroki pas połączony ze stanikiem, opinający talię, brzuch i klatkę piersiową.

[7] *Szabas* – dla wierzących Żydów czas odpoczynku. Święto to trwa od piątkowego do sobotniego zachodu słońca i upamiętnia odpoczynek Boga po sześciu dniach stwarzania świata.

– Jeden jest Bóg – mówiła mama.

Ale Helena wiedziała swoje. Tam, na Pradze[8], gdzie mieszkała, Bogów było trzech. I do wszystkich trzech modliła się co wieczór, zmieniając trochę modlitwę, której nauczyła ją Stańcia: „Panie Boże z kościoła, panie Boże z cerkwi, panie Boże z synagogi, Ojcze Nasz, który jesteś w niebie, święć się imię Twoje...".

[8] *Praga* – dzielnica Warszawy leżąca na wschodnim brzegu Wisły.

Po przeczytaniu

1. Co można powiedzieć o miejscu, w którym mieszka Helena?
2. O czym dziewczynka rozmyślała, gdy patrzyła na trzy świątynie w pobliżu jej domu?
3. Jak sąsiedzi Heleny i jej rodziców, państwo Istmanowie, spędzali piątkowe wieczory?
4. Wyjaśnij, jak Helena rozumiała zawołanie swojej opiekunki, Stańci: *O Trójco Przenajświętsza*.
5. W jaki sposób mama dziewczynki wytłumaczyła jej odmienność obyczajów religijnych żydowskiej rodziny?
6. Jaką postawę wobec wyznania sąsiadów odzwierciedla końcowa wypowiedź Stańci?
7. Jak, Twoim zdaniem, ludzie powinni się odnosić do osób mających inne przekonania religijne?
8. ★ Poszukaj informacji o jednej z wymienionych religii. Przygotuj notatkę na jej temat w formie tabeli.

judaizm, *islam*, *chrześcijaństwo*

Religia:	?		
Jak wyznawcy tej religii nazywają Boga?	Jak się nazywa najważniejsza księga tej religii?	Jakie święta obchodzą wyznawcy tej religii?	W jakich porach dnia i w jakich miejscach się modlą?
?	?	?	?

Praca twórcza

9. Wyobraź sobie, że koło Twojego domu rośnie drzewo morwowe, na które codziennie się wspinasz. Opisz, co widzisz z góry.

Co już wiemy o odmiennych częściach mowy?

Na rozgrzewkę

- Ułóż zdanie z rozsypanych wyrazów, a następnie odpowiedz na pytania.

przyglądała się	dwóm	nauczycielka	Nowa	uczniom.

- Na jakie pytania odpowiadają poszczególne wyrazy?
- Dlaczego czasownik ma formę rodzaju żeńskiego?

Przypomnienie

Odmienne części mowy

Czasowniki	
Co nazywają?	czynności, stany Przykłady: *uczy się, biegnie, śpi, choruje*
Na jakie pytania odpowiadają?	*co robi?, co się z kimś (z czymś) dzieje?*
Formy	• osobowe • nieosobowe: bezokolicznik, formy zakończone na *-no*, *-to* (*ugotowano*, *zamknięto*), konstrukcje składające się z czasownika i słowa *się* (*zabrania się*)
Przez co się odmieniają?	• liczby (pojedynczą i mnogą), osoby, czasy • rodzaje – tylko w czasie przeszłym i w niektórych formach czasu przyszłego • tryby (orzekający, rozkazujący, przypuszczający)
Czasy	• przeszły • teraźniejszy • przyszły: prosty (*zaśpiewam*) i złożony (*będę śpiewał*)
Rodzaje	• męski, żeński, nijaki – w liczbie pojedynczej • męskoosobowy i niemęskoosobowy – w liczbie mnogiej

Rzeczowniki	
Co nazywają?	osoby, rzeczy, rośliny, zwierzęta, miejsca, pojęcia, zjawiska Przykłady: *uczeń, dziennik, słonecznik, żółw, las, przyjaźń, burza*
Na jakie pytania odpowiadają?	*kto?, co?*
Podział	• własne (*Barbara*, *Gdańsk*) • pospolite (*nauczyciel*, *kot*)
Przez co się odmieniają?	• liczby • przypadki
Rodzaje	**Uwaga!** Rzeczowniki nie odmieniają się przez rodzaje, ale mają określony rodzaj: męski, żeński lub nijaki.

Odmienne części mowy

Przypomnienie

Odmienne części mowy

Przymiotniki	
Co nazywają?	cechy osób, przedmiotów, zjawisk, roślin i zwierząt Przykłady: *pilny, ciężki, gwałtowna, zielona, niewielki*
Na jakie pytania odpowiadają?	*jaki?, jaka?, jakie?*
Przez co się odmieniają?	liczby, przypadki, rodzaje
Rodzaje	• męski, żeński, nijaki – w liczbie pojedynczej • męskoosobowy i niemęskoosobowy – w liczbie mnogiej
Stopniowanie	proste (regularne i nieregularne) oraz opisowe

Liczebniki	
Co nazywają?	liczby, kolejność Przykłady: *jeden, troje, drugi, sto dwa, dwa tysiące czternasty*
Na jakie pytania odpowiadają?	*ile?, który (która, które) z kolei?*
Podział	• główne (*dwa*, *sto*) • porządkowe (*pierwszy*, *ósma*) • zbiorowe (*dwojga*, *pięcioro*)
Przez co się odmieniają?	• przypadki • liczby – tylko liczebniki porządkowe • rodzaje – tylko liczebniki główne i porządkowe
Rodzaje	• męski, żeński, nijaki – w liczbie pojedynczej • męskoosobowy i niemęskoosobowy – w liczbie mnogiej

Czas na ćwiczenia

1. Przekształć tekst tak, aby mówił o wydarzeniach, które już się odbyły. Od czego zależą formy zastosowanych przez Ciebie czasowników?

Zaczyna się nowy rok szkolny. Pani Nowacka zostanie wychowawczynią klasy szóstej. Bardzo się cieszy. Uczniowie niecierpliwie czekają na pierwszą lekcję.

2. Jakimi formami czasownika *pójść* należy uzupełnić poszczególne wypowiedzi? Zapisz w zeszycie odpowiednie formy.

- Trener nakazuje zawodnikom, co mają zrobić: ? *na basen!*
- Bartek opowiada o tym, jak spędził wczorajszy dzień: ? *na basen.*
- Ola i Ewa informują o swoich planach koleżankę: ? *na basen.*
- Franek mówi mamie, co wolałby robić zamiast gry w tenisa: ? *na basen.*

Określ osobę, liczbę, czas i tryb każdego z zapisanych czasowników.

3. Postanawiasz zadbać o swoje zdrowie. Wymyśl, na jakie zajęcia się zdecydujesz. Dokończ ustnie podane zdania. Przynajmniej w jednym z nich zastosuj czasowniki w czasie przyszłym złożonym.

W najbliższy weekend...
Jutro...
Na wiosnę...
Zimą...

4. W których zdaniach nie można wskazać, kto wykonuje czynność nazwaną przez wyróżniony czasownik? Dlaczego jest to niemożliwe?

Na początku września uczniowie **rozmawiali** z dyrektorem. Na spotkaniu **poruszono** temat radiowęzła. Z braku funduszy w ubiegłym roku z niego **zrezygnowano**. Dyrektor **odpowiadał** na pytania o ponowne uruchomienie radiowęzła. Jego zdaniem w tym semestrze powinno **się** to **udać**.

5. Przyporządkuj wypowiedzi wymienionym osobom. Znajdź wyrazy wskazujące na autorów tych komentarzy.

Iza | Kacper | bliźniacy Łukasz i Marcin

FORUM SZÓSTOKLASISTÓW

Dodaj komentarz | Dodaj temat | Archiwum | Szukaj | Ustawienia | Logowanie

Kiedyś miałam dużo kompleksów. Bałam się patrzeć w lustro. Byłam bardzo nieśmiała.

Ja również byłem zakompleksiony, ale już się z tego wyleczyłem.

My na szczęście nie mieliśmy problemów z samoakceptacją.

Zazdroszczę Wam. Minęło sporo czasu, zanim zrozumiałam, że to bez sensu.

Zawsze byliśmy pewni siebie. Zresztą – we dwóch raźniej.

No właśnie! Ja odzyskałem wiarę w siebie po rozmowie ze starszym bratem.

6. Przepisz zdania do zeszytu, dodając do każdego z rzeczowników określający go przymiotnik. Jaki rodzaj mają użyte przez Ciebie przymiotniki?

Siostra założyła sukienkę w grochy.
Podczas koncertu zgubiłem czapkę.

7. Na podstawie fotografii powiedz, jakimi wyrazami należy uzupełnić podane sformułowania, aby powstały związki frazeologiczne. Zapisz w zeszycie utworzone zwroty i wyrażenia. Określ rodzaj, przypadek i liczbę wszystkich występujących w nich rzeczowników.

być ? w oku

z wyższej ?

wisienka na ?

czuć do kogoś ?

Wyjaśnij znaczenie powstałych związków frazeologicznych.

Przypomnienie

- W każdym wyrazie, który się odmienia, występują **temat** i **końcówka**.
- **Temat** to stała część wyrazu, która zostaje po oddzieleniu końcówki. Powtarza się podczas odmiany.
- **Końcówka** to część wyrazu, która zmienia się w trakcie jego odmiany.

Przykłady: M. *dom*|**ø**, D. *dom*|**u**, C. *dom*|**owi**, B. *dom*|**ø**, N. *dom*|**em**, Ms. *dom*|**u**, W. *dom*|**u**;
M. *brat*|**ø**, D. *brat*|**a**, C. *brat*|**u**; (ja) *myj*|**ę**, (ty) *myj*|**esz**, (on, ona) *myj*|**e**

końcówka ø — temat — końcówka — temat — końcówka

8. Jakimi formami rzeczownika *przyjaciel* uzupełnisz podane zdania? Zapisz te słowa w zeszycie. Następnie oddziel końcówki od tematu.

Maja, Robert i Antek to moi najlepsi ?. Poszedłem z moimi ? na ścianę wspinaczkową. Na moich ? zawsze mogę polegać.

9. Jakimi częściami mowy są podkreślone wyrazy? W jakiej sytuacji użyjesz form z dolnego rzędu?

- <u>Gotuję</u> z babcią.
  <u>Gotowanie</u> z babcią.
- <u>Karmiłam</u> koty.
  <u>Karmienie</u> kotów.
- <u>Dekorowałem</u> pokój.
  <u>Dekorowanie</u> pokoju.

10. Odczytaj wypowiedzi, uzupełniając je formami stopnia wyższego i najwyższego podkreślonych przymiotników.

- W tej restauracji jadłem <u>dobrą</u> zupę pomidorową, ale w tej – jeszcze ?. ? pomidorówkę gotuje jednak moja mama.
- Dania w tej restauracji są dość <u>słone</u>, a w tej – zdecydowanie ?. Za to ? danie przyrządziłem sam!
- Tutaj kucharz nakłada <u>duże</u> porcje, a tutaj – znacznie ?. Jednak ? porcje dostaję w domu.

11. Przyjrzyj się fotografiom, a następnie przepisz zdania do zeszytu, uzupełniając je odpowiednimi formami liczebników. Określ przypadek każdego z wpisanych przez Ciebie wyrazów. Wskaż w podpisach liczebniki: główny, zbiorowy i porządkowy.

Zdjęcia na osi czasu

Od niedawna jesteśmy właścicielami ? uroczych szczeniąt.

Po słowiku pojawił się u nas w domu chomik. Był moim ? zwierzęciem.

Mieszka z nami ? królik.

Mamy w domu ? papugi.

Gramatyka w praktyce

Proszę pani czy *proszę panią*? Jeśli nie wiesz, którą formę zastosować, zastanów się, jaki jest cel Twojej wypowiedzi. Grzecznościowego zwrotu z dopełniaczem (*proszę pani*) używamy, kiedy chcemy zwrócić na siebie uwagę, skłonić kogoś do słuchania. Sformułowaniem z biernikiem (*proszę panią*) posługujemy się natomiast tylko wtedy, gdy zwracamy się z konkretną prośbą.

? W którym ze zdań należy wstawić zwrot *proszę panią*, a w którym – *proszę pani*?

? o wysłuchanie mojego zdania.
?, niech mi pani pozwoli coś powiedzieć.
? o podanie adresu zamieszkania.
?, ile kosztuje ten zeszyt?

Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi

Kilka słów o lekturze

Książka opowiada o przygodach trojga trzynastolatków z warszawskiego gimnazjum: Felixa Polona, Neta Bieleckiego oraz Niki Mickiewicz. W stolicy grasuje Gang Niewidzialnych Ludzi, a przyjaciele przez przypadek wplątują się w aferę kryminalną. Czy odkryją tajemnicę znikających przestępców? Jeśli ciekawią Cię historie o nietypowych wynalazkach, skarbach, duchach, a także o szkole, nauczycielach, przyjaźni i pierwszych porywach nastoletnich serc, ta książka jest dla Ciebie.

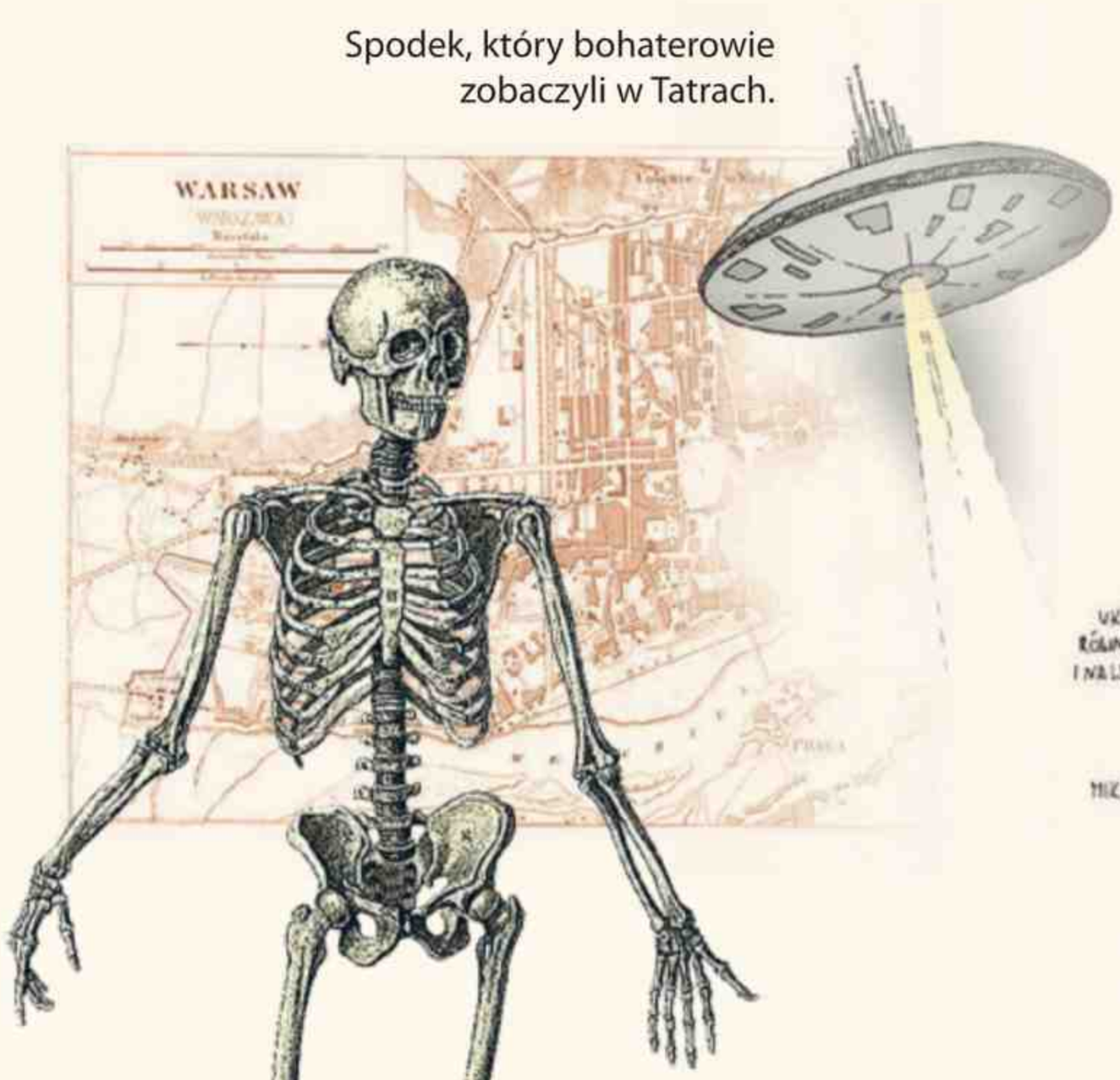
Rafał Kosik
(urodzony w 1971 roku)

Miał być architektem, a został pisarzem. Pisze głównie fantastykę naukową. Jego utwory powstają – jak twierdzi – z potrzeby opowiadania historii. Tworzy również rysunki do swoich książek. Jest przekonany, że czytanie powinno być przede wszystkim przyjemnością, a trudne treści należy przekazywać w sposób przyjazny czytelnikowi. W 2004 roku opublikował pierwszą książkę z serii *Felix, Net i Nika*. Pierwszy nakład został wyprzedany w dwa tygodnie. Do tej pory ukazało się już 15 tomów opowiadających o przygodach tytułowych bohaterów.

Ilustracje

W książce pojawiają się ilustracje, których autorem jest Rafał Kosik. Oto niektóre z nich.

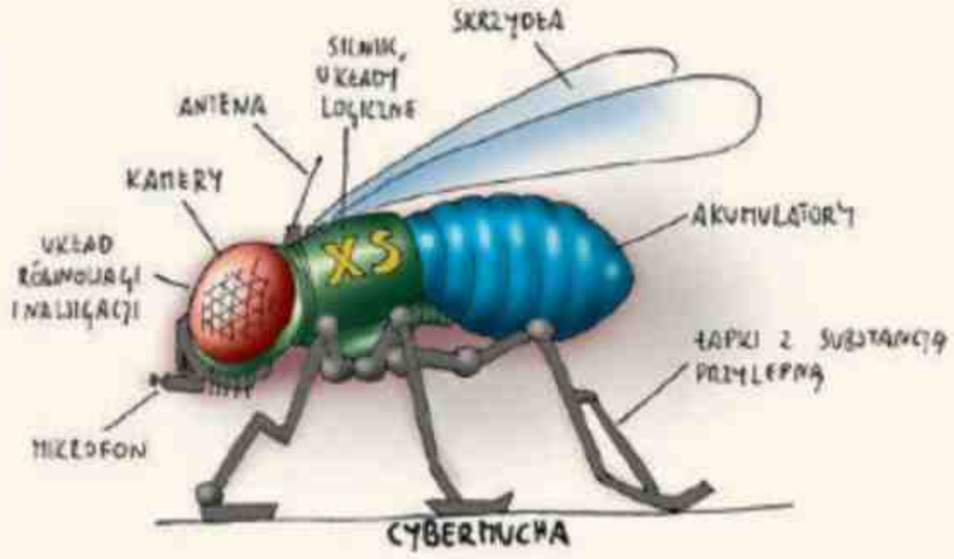

Spodek, który bohaterowie zobaczyli w Tatrach.

Szkielet, który został nazwany przez Neta Bolesławem Łysym.

Ciekawostka

Nika, zwłaszcza kiedy się zdenerwuje, ujawnia pewne niezwykłe moce. Zjawisko to nazywa się psychokinezą. Poszukaj w dostępnych źródłach informacji na temat tego, na czym ono polega.

Cybermusze wystarczało energii na 20 minut lotu.

Przed lekturą

Babcia Felixa opowiedziała wnuczkowi o skarbie w skrzyni ukrytej przez Niemców w czasie wojny w piwnicy kościoła. W jaki sposób chłopcu udało się podarować babci Lusi pod choinkę zaginiony przed sześćdziesięciu laty pierścionek z oczkiem, skoro na miejscu zburzonego kościoła stoi obecnie wielki biurowiec? Zanotuj swoje pomysły na kartce. Po przeczytaniu książki sprawdź, czy udało Ci się rozwiązać zagadkę.

Podczas czytania lektury

1. Zaznacz karteczkami samoprzylepnymi fragmenty, na podstawie których

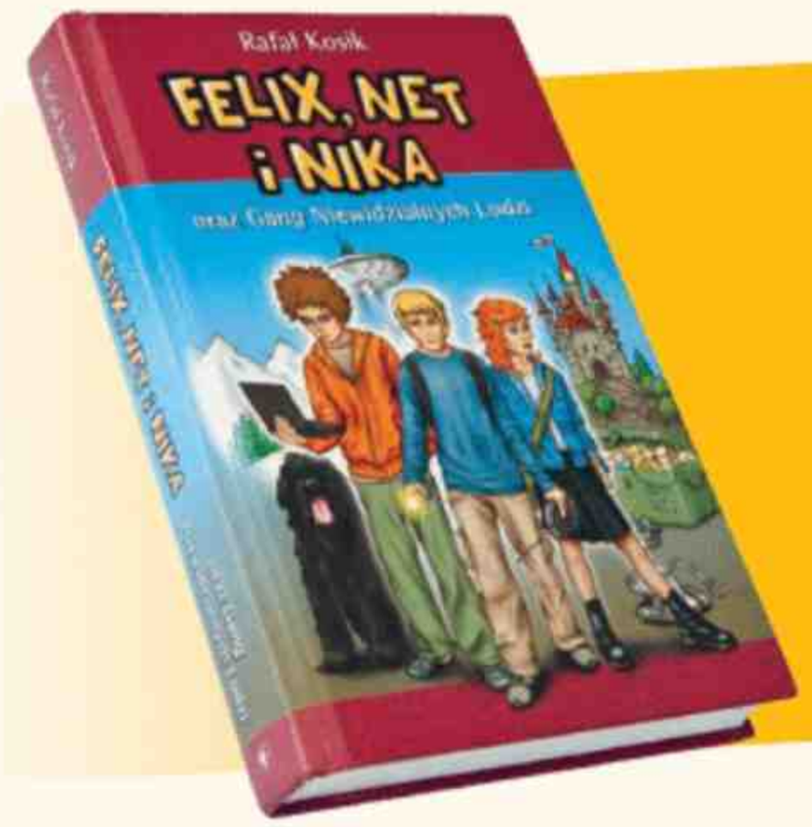
- określisz czas i miejsce najważniejszych wydarzeń,
- opiszesz, jak wyglądają Felix, Net i Nika,
- wskażesz cechy charakteru głównych postaci,
- scharakteryzujesz relacje łączące Felixa, Neta i Nikę,
- opowiesz o najciekawszych, według Ciebie, przygodach bohaterów,
- dowiesz się, jakie wynalazki techniczne opracował Felix lub jego tata,
- dokonasz oceny Manfreda i Mortena.

2. Przygotuj odpowiedzi na podane pytania.

- Które wydarzenia i postaci są rzeczywiste, a które – nieprawdopodobne?
- Jaką rolę odgrywają nowinki techniczne w codziennym życiu bohaterów?
- Którymi sformułowaniami spośród podanych opiszesz powieść *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi*? Uzasadnij swoją odpowiedź.

  nawiązuje do ważnych wydarzeń historycznych, zawiera opisy licznych przygód, odsłania rozwiązanie zagadki kryminalnej, ukazuje wpływ technologii na życie

- Co stanowi punkt kulminacyjny w akcji powieści?

„To nie sztuka zdobyć się na bohaterstwo, gdy się jest odważnym. Prawdziwa sztuka to być tchórzem i zrobić coś bohaterskiego. Właściwie to odważny może być tylko ten... kto nie jest odważny”.

Po przeczytaniu lektury

Świat opisany w powieści

1. Gdzie i w jakim czasie rozgrywają się poszczególne wydarzenia opisane w powieści?
2. Kto opowiada o przygodach bohaterów? Czy jest to ktoś, kto dobrze zna współczesną szkołę i nastoletnich uczniów? Uzasadnij swoje zdanie.
3. Przedstaw w punktach najważniejsze wydarzenia.
4. Wymień fantastyczne i realistyczne elementy świata przedstawionego powieści.

Bohaterowie książki

1. Krótko opowiedz o każdym z głównych bohaterów. W swoim opisie uwzględnij odpowiedzi na podane pytania.
   - Jakie ma uzdolnienia?
   - Co lubi robić?
   - Co wiesz o jej/jego rodzinie?
   - Jakie ma nastawienie do nauki?
2. Wymień postacie drugoplanowe. Którą z nich uważasz za najbardziej interesującą? Dlaczego?
3. Wskaż negatywnych bohaterów powieści. Jaki wpływ na innych mogą mieć ich uczynki?
4. Kim jest Manfred i jaką rolę odgrywa w przedstawionej historii?
5. Opisz wybranego nauczyciela ze szkoły, do której uczęszczali bohaterowie.

Przyjaźń ukazana w lekturze

1. Co to znaczy, że Felix, Net i Nika tworzyli paczkę? Opisz relacje, które łączyły bohaterów.
2. Jak Net zachowywał się wobec Felixa w trudnych sytuacjach?
3. W jaki sposób obaj chłopcy traktowali Nikę? Podaj przykłady ich zachowań wobec dziewczyny.
4. Jakie tradycyjne wartości przyświecały postępowaniu tytułowych bohaterów w świecie zaawansowanej technologii?
5. Która postać z powieści mogłaby zostać Twoim przyjacielem? Uzasadnij swoją opinię, podając argumenty zgodne z treścią książki.

Ludzie i technika

1. Podaj przykłady sytuacji, w których internet okazał się sprzymierzeńcem bohaterów, oraz tych, w których stał się dla nich zagrożeniem.
2. Oceń, które z występujących w powieści wynalazków można uznać za potrzebne ludziom, a które stanowią dla nich niebezpieczeństwo.
3. Jakie korzyści i jakie zagrożenia może stwarzać rozwój sztucznej inteligencji?
4. Przygotujcie w wybranej przez siebie formie projekt wynalazku, który można by zgłosić do Instytutu Badań Nadzwyczajnych. Jakie są zalety tego urządzenia?

Szkolne kłopoty → Wykonaj zadania do tekstu na stronie 34.

Rafał Kosik

Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi

Fragmenty

Felix Polon był trzynastoletnim, szczupłym, jasnowłosym chłopcem o piwnych oczach. Wyglądał w zasadzie przeciętnie. Może za wyjątkiem ubrania – dziś, z okazji rozpoczęcia roku szkolnego, miał na sobie elegancki, ciemny garnitur i białą koszulę. [...]

Felix odwrócił się i spojrzał na swoją nową szkołę[1]. Budynek wydał mu się zbyt duży. [...]

Po drugiej stronie hallu stała nieduża rudowłosa dziewczyna w jeansowej [czytaj: dżinsowej] kurtce i przenikliwymi zielonymi oczami przyglądała się Felixowi. Niesforne miedziane loki wyłaziły na wszystkie strony spod gumki próbującej okiełznać jej fryzurę. Gdy Felix na nią spojrzał, odwróciła wzrok, udając, że wcale na niego nie patrzyła. Pomyślał, że śmiesznie wyglądają jej chude nóżki w ciężkich martensach[2]. „Kobieta z charakterem", podsumował ją. [...]

– Te, milky! – usłyszał za plecami.

Odwrócił się i ujrzał dwóch starszych od siebie chłopaków. Musieli chodzić do drugiej lub trzeciej klasy.

– Masz kaskę? – zapytał wyższy, chudy, z jasnorudymi włosami i wystającymi, krzywymi zębami.

– To moje pierwsze kieszonkowe – odparł niepewnie Felix, sięgając do kieszeni. Chwilę później zrozumiał, że był to błąd.

Drugi z chłopaków był niższy, ale za to dosyć gruby. Miał czarne kręcone włosy i za duże spodnie, których krok zwisał gdzieś na wysokości kolan. Uśmiechnął się i z szybkością, o jaką ciężko go było podejrzewać, wyrwał z ręki Felixa banknot.

– Dzięki – powiedział i odwrócił się, wpychając banknot do kieszeni. Obaj odeszli, jakby nic się nie stało.

– Hej! – zawołał Felix i zrobił krok za nimi. – To moje...

Tamci zawrócili i podeszli do Felixa, prawie na niego wpadając.

Byli wyżsi co najmniej o głowę. [...]

Przydatne słowa

O kimś, kto ma silną wolę oraz jest samodzielny i zdecydowany w działaniu, mówimy, że jest osobą **z charakterem**.

Przykład użycia:
Bartek jest chłopakiem z charakterem – codziennie rano ćwiczy, żeby wystartować w zawodach.

[1] *Nowa szkoła* – tu: gimnazjum.

[2] *Martensy* – buty ze skóry z grubą podeszwą, mają zaokrąglone noski.

– Coś mówiłeś? – zapytał rudy.

– Zostawcie go – powiedział chłopak w szarej bluzie, stając kilka kroków dalej.

Spojrzeli na niego, splunęli w jego stronę i odeszli z ociąganiem. Niższy bujał się przy każdym kroku, walcząc z nadwagą.

– Dzięki – powiedział Felix, wyciągając rękę. – Jestem Felix... z „x" na końcu.

– Ernest – przedstawił się tamten i uścisnął Felixowi dłoń. – Z „t" na końcu. Lepiej na nich uważaj. [...] Ten wyższy, rudy, to Marcel, a grubas nazywa się Ruben.

– Zabrali mi dziesięć złotych.

– Możesz iść do swojej wychowawczyni – zaproponował Ernest.

– Nie chcę skarżyć...

– No to dyszka odpłynęła w siną dal.

Poklepał go po ramieniu, uśmiechnął współczująco i odwrócił się, by odejść.

– Zaczekaj! – zawołał Felix. – Dlaczego on nazwał mnie „milky"?

– To taki dowcip, że niby masz jeszcze mleczne zęby.

„Witajcie w szkole", pomyślał Felix. Wrócił na parter do hallu, wciąż próbując znaleźć informacje o swojej klasie. W hallu był tylko wysoki i chudy jak tyczka chłopak w luźnych bojówkach[3], z łańcuszkiem zwisającym przy pasku i w wytartej brązowej bluzie z kapturem. Jego ciemnoblond fryzura wyglądała, jakby czesał się, odpalając we włosach petardę.

– O, przepraszam – powiedział Felix. – Szukam mojej klasy.

– Lista jest w gablocie – odparł tamten, patrząc na Felixa błękitnymi oczami zza okularów. – Chodź, pokażę ci.

W gablocie, wśród setki innych wywieszek, faktycznie przypięta była lista klas i uczniów.

– Pierwsza „a" – przeczytał Felix.

– To tak jak ja – ucieszył się drugi chłopiec. – No to jesteśmy kolegami. Nazywam się Net Bielecki.

– Felix Polon. Felix z „x" na końcu.

Przydatne słowa

O kimś, kto niespodziewanie odchodzi, opuszcza inną osobę bez wyjaśnienia lub znika nie wiadomo gdzie, można powiedzieć, że **odchodzi w siną dal**.

Przykład użycia:
Nieznajomy podziękował za wskazówki i odszedł w siną dal.

[3] *Bojówki* – spodnie w stylu wojskowym, zazwyczaj z kieszeniami i szerokimi nogawkami.

Podali sobie ręce.

– Starzy dali ci tego iksa?

– Sam sobie dałem. Tak jest fajniej.

– Masz rację. Ja całego „Neta" sam sobie dałem. Nienawidzę mojego prawdziwego imienia.

– Dlaczego nie jesteś na lekcji?

– Szukałem zasięgu. Transfer[4] się rwie i zeszło mi parę minut.

– Co?...

Net otworzył swój plecak i wyciągnął stamtąd czarny minikomputer wielkości średniej książki, stary telefon komórkowy i kilka kabli.

– Często sprawdzam maila, prognozę pogody i takie tam...

– Nie boisz się, że ci ukradną? – zapytał Felix.

– To stary grat. Niezintegrowany[5] system. Noszę go właśnie dlatego, żeby nie było szkoda, jak zginie. Wszystko zahasłowane, ulega autodestrukcji[6] w przypadku nieautoryzowanego[7]...

Felix uniósł dłonie w obronnym geście i powiedział:

– Wytłumaczysz mi kiedy indziej. Gdzie jest nasza sala? Na liście nie ma numeru.

– Faktycznie – przyznał Net. – Nauczycielki po przemówieniu dyrektora zebrały uczniów i zaprowadziły do sal. Szedłem na końcu, próbując złapać pole... Masz rację, potem ci wytłumaczę. No i, jak uniosłem wzrok znad ekranu, stałem sam na pustym korytarzu.

– Teraz trzeba znaleźć tę naszą salę – przypomniał Felix.

– Da się zrobić. – Net otworzył minikomputer. – Nie pytaj, skąd znam hasło do wewnętrznej sieci – zastrzegł, unosząc palec, i zaczął w niesamowitym tempie uderzać w malutkie klawisze. – Jest! Sala 115. Pierwsze piętro.

Schował cały sprzęt z powrotem do plecaka i poszedł w kierunku schodów. Oniemiały Felix dogonił go po kilku krokach. Weszli po schodach i od razu zobaczyli dwóch „znajomych" Felixa szarpiących się z rudą dziewczyną w martensach.

---

[4] *Transfer* – tu: przesyłanie przez internet różnego rodzaju danych.

[5] *Niezintegrowany* – tu: składający się z niepołączonych części, niedziałający jako całość.

[6] *Autodestrukcja* – niszczenie samego siebie.

[7] *Nieautoryzowany* – bez pozwolenia autora lub właściciela.

– Spotkałem ich już dziś – powiedział niepewnie Net.

– Ja też – dodał Felix i przyspieszył kroku, chcąc im wytłumaczyć, co myśli o szarpaniu dziewczyn, jednak Net pociągnął go za plecak.

– Daj spokój – szepnął ze strachem w oczach. – Ich jest dwóch, a my sami... Mózgiem ich załatwmy. Przestawię zegar komputera szkoły na ósmą czterdzieści pięć.

Przyklęknęli za rogiem. Net wyciągnął swój „niezintegrowany" minikomputer i zaczął klepać w klawisze.

– I nikt się nie zorientuje?

– Tu nie ma żadnych zabezpieczeń – odparł Net. – Tutejszy informatyk to musi być ameba[8], a ja nie zostawiam za sobą śladów.

– Ale... po co? I co z nią?...

W tym momencie rozległ się dzwonek. Podzwonił chwilę i ucichł, gdy Net wcisnął „enter". Felix wytrzeszczył na niego oczy.

– Włączyłeś szkolny dzwonek tym? – wskazał na minikomputer i plątaninę kabli.

– Włączył się sam – wzruszył ramionami Net, robiąc niewinną minę. – Ja tylko przestawiłem na chwilę czas.

– Nie znam się za dobrze na komputerach.

Wyjrzeli zza rogu. Drzwi kilku klas otworzyły się i na korytarz wysypało się kilkunastu uczniów i nauczycieli. Marcel i Ruben pospiesznie oddalali się od zamieszania. Dziewczyna zbierała książki do poprzecieranej torby. Felix i Net podeszli do niej. Korytarz szybko opustoszał.

Dziewczyna poprawiła sfatygowaną kurtkę jeansową i plisowaną spódnicę.

– Wszystko OK? – zapytał Felix.

– OK. Dzięki, że włączyliście dzwonek. – Odgarnęła rude loki z czoła. Miała duże, zielone oczy, lekko zadarty nos i nieco piegów. Obiektywnie oceniając, była dosyć ładna.

– Drobiazg – uśmiechnął się Net, ale w chwilę potem zmarszczył brwi. Felix zresztą zrobił to samo.

– Skąd wiesz? – zapytali jednocześnie.

– Kobieca intuicja – wyjaśniła, uśmiechając się tajemniczo.

Przydatne słowa

Intuicją nazywa się trudne do wyjaśnienia przeczucie, które na przykład podpowiada danej osobie, jak potoczą się wydarzenia.

Przykład użycia:
Ewa od początku mówiła, że kot schował się na drzewie. Intuicja jej nie zawiodła.

[8] *Ameba* – tu: złośliwe określenie osoby, którą uważa się za nieznającą się na rzeczy.

Chłopcy wymienili zdziwione spojrzenia.

– Czego od ciebie chcieli? – zapytał Felix.

– Zabrać mi drugie śniadanie, ale nie dałam. I tak nie mam drugiego śniadania.

– Mnie próbowali zabrać telefon – powiedział Net – ale chyba doszli do wniosku, że jest zbyt cenny i będzie zadyma.

– A mnie ZABRALI dziesięć złotych – dodał Felix.

– Miło było poznać – powiedział Net – ale, sorry, musimy iść na pierwszą lekcję.

– Z jakiej jesteście klasy? – zapytała dziewczyna, zapinając torbę.

– Pierwsza „a" – powiedział Felix. – A ty?

– Ja też. – Uśmiechnęła się szeroko. – Nika Mickiewicz.

Chłopcy również się przedstawili i cała trójka wspólnie pobiegła korytarzem. Znaleźli odpowiednie drzwi, zapukali i weszli do sali. [...]

Następnego dnia rano Felix ubrany był już „po cywilnemu", w niebieskie jeansy i sweter. Podszedł do czekających na niego przed szatnią Neta i Niki. Zaspany Net był chyba jeszcze bardziej potargany niż wczoraj, a Nika znów miała na nogach martensy.

– Cześć – powiedział konspiracyjnie Felix. – Słuchajcie. Mam coś, co powinno ich oduczyć kradzieży.

– Kanapkę z mydłem zamiast masła? – zapytał Net. – To ich z pewnością powstrzyma!

– Mój tata skonstruował kiedyś zabezpieczenie przed złodziejami kieszonkowymi – powiedział Felix i wyciągnął coś z kieszeni. Nachylili się nad tym, co trzymał na dłoni. Było to małe, czarne pudełko i moneta pięciozłotowa.

– W kieszeni będę miał ukryty ten nadajnik – wyjaśnił Felix, chowając pudełko. – Gdy oddali się od monety na więcej niż pięć metrów, włączy się alarm.

Podał monetę Netowi i gestem pokazał mu, by przeszedł na drugą stronę korytarza.

– Złodziej! Złodziej! – zaskrzeczała moneta, a Net czym prędzej wrócił do nadajnika.

Przydatne słowa

Jeżeli ktoś pragnie, aby jego wypowiedź była uważana za tajemnicę – coś, co należy ukryć, można powiedzieć, że chce mówić **konspiracyjnie**.

Przykład użycia:
Ewa konspiracyjnie wyszeptała mu coś do ucha.

– Po drodze moneta zaczęła krzyczeć w autobusie szkolnym – powiedział Felix. – Przejeżdżaliśmy chyba pod linią wysokiego napięcia i były zakłócenia. Wszyscy patrzyli na mnie, jakbym naprawdę coś ukradł.

– Myślę, że mamy to, o co chodzi – Net uśmiechnął się mściwie.

Po przeczytaniu

1. Jak sądzisz, dlaczego Felix bez sprzeciwu wyjął kieszonkowe, kiedy nieznani uczniowie zapytali go o pieniądze?
2. Oceń zachowanie Ernesta.
3. W jaki sposób Net uratował Nikę przed agresywnym zachowaniem chłopców? Co sądzisz o postępowaniu tego bohatera – czy wybrał dobre rozwiązanie? Uzasadnij odpowiedź.
4. Co zamierzał zrobić Felix, aby zdemaskować złodziei? Czego chciał użyć? Czy, Twoim zdaniem, był to dobry pomysł?
5. Na podstawie znajomości całej powieści przypomnij, jakie miejsce zajmują nowe technologie w życiu bohaterów.

Nowa wiadomość

Powieść fantastycznonaukowa (***science fiction*** [czytaj: sajens fikszyn]) przedstawia wydarzenia, które rozgrywają się zazwyczaj w odległej przyszłości. Dużą rolę odgrywają w nich nowinki techniczne i niezwykłe wynalazki. Bohaterowie – ludzie, mieszkańcy innych planet czy maszyny – swobodnie korzystają z tych udogodnień. Utwory tego typu pokazują również zagrożenia związane z rozwojem technologii.

6. W jaki sposób należy się zachować, jeśli dochodzi do przemocy? Podaj przykładowe sposoby zapobiegania agresji w szkole.
7. Jaka jest – Twoim zdaniem – różnica między donosem na kogoś a poinformowaniem nauczyciela o niewłaściwym zachowaniu innych uczniów?
8. Wybierz jedną z postaci przedstawionych we fragmencie książki. Zbierz informacje potrzebne do przygotowania jej opisu oraz te, które wskazują na jej charakter.

Praca twórcza

9. Napisz w zeszycie opowiadanie rozpoczynające się od słów *Na niezwykłej planecie...* Wykorzystaj w nim wymienione w *Nowej wiadomości* motywy charakterystyczne dla powieści fantastycznonaukowej.

Jak napisać charakterystykę?

Charakterystyka to wypowiedź, która ma na celu przedstawienie danej osoby. Polega na opisaniu wyglądu (cech zewnętrznych) oraz charakteru i przekonań (cech wewnętrznych) postaci (osoby rzeczywistej lub bohatera literackiego). Szczególną formą charakterystyki jest autocharakterystyka, czyli przedstawienie samego/samej siebie.

Charakterystyka

Przydatne słowa, na przykład:

- **sformułowania pomocne w napisaniu wstępu:** *chciałbym przedstawić kogoś wyjątkowego..., na początku wakacji poznałam..., miesiąc temu do mojego bloku przeprowadził się..., niezwykle interesującą postacią jest bohater filmu...*
- **słownictwo służące do opisu wyglądu:** sylwetka – *szczupła, smukła, zgrabna, masywna, barczysta, drobna*; twarz – *owalna, okrągła, pociągła*; cera – *rumiana, blada, piegowata*; włosy – *kręcone, proste, krótko ścięte, bujna fryzura*; sposób ubierania się – *elegancki, sportowy styl, najczęściej nosi...*
- **czasowniki:** *wyróżnia się, cechuje się, charakteryzuje się, odznacza się, zachowuje się*
- **sformułowania określające sposób bycia, stosunek do innych i charakter:** *czarujący, sympatyczna, optymista, miły, przygaszony, zrównoważona, opanowana, budzący zaufanie, serdeczny, troskliwy, towarzyski, spontaniczny, uprzejmy, nieżyczliwy, wrogo nastawiona, delikatny, wrażliwy, czuły, otwarty, nieprzyjemny, wyniosły, mrukliwy, zamknięty w sobie, wybuchowy, krzykliwy, energiczny, zaradny, ciekawy świata, ambitny, leniwy, bierny, prawdomówny, uczciwa, lojalna*
- **słownictwo wprowadzające ocenę postaci:** *uważam go za..., moim zdaniem jest..., według mnie to..., sądzę, że...*

Jak napisać charakterystykę?

- Zwróć uwagę na temat, na przykład: *Napisz charakterystykę swojego przyjaciela* albo *Napisz charakterystykę bohatera literackiego, który wykazał się odwagą*. Jeśli charakteryzujesz bohatera, wybierz postać, której cechy i zachowanie najtrafniej ilustrują zagadnienie wskazane w poleceniu.
- We **wstępie** krótko przedstaw wybraną osobę – w tym celu napisz, jak się nazywa, kim jest, skąd pochodzi, ile ma lat, gdzie mieszka, czym się zajmuje. Jeśli przygotowujesz charakterystykę bohatera literackiego, podaj tytuł utworu, z którego ta postać pochodzi.
- W **rozwinięciu** napisz, jak wygląda ta osoba (wzrost, sylwetka, rysy twarzy, włosy, oczy, styl ubioru).
- Zamieść informacje o charakterze opisywanej postaci, jej sposobie bycia, zainteresowaniach, wyznawanych przez nią wartościach i jej stosunku do innych.
- Podaj przykłady zachowań lub sytuacji, które będą potwierdzeniem wymienionych przez Ciebie cech.
- W **zakończeniu** sformułuj opinię na temat prezentowanej osoby.

Jak napisać charakterystykę?

przedstawienie postaci

Z Kacprem znamy się od przedszkola. A nasze mamy przyjaźnią się od czasów studiów. Dlatego też, chociaż nie chodzimy do tej samej szkoły, bardzo często się spotykamy. Prawie w każdą niedzielę. W czasie wakacji zawsze wyjeżdżamy nad morze wspólnie z naszymi rodzicami przynajmniej na tydzień. Obaj jesteśmy jedynakami, dlatego traktuję go prawie jak swojego brata.

WSTĘP

wygląd

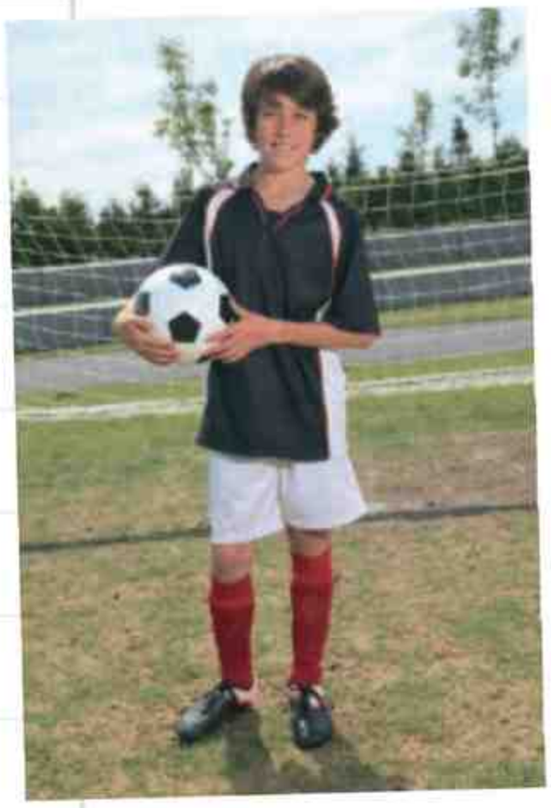
Kacper ma ciemne włosy, brązowe oczy i śniadą cerę. Jest średniego wzrostu, dosyć szczupły, ale umięśniony, bo spędza dużo czasu na boisku. Trenuje piłkę nożną. Lubi też jeździć na rowerze i na deskorolce. Kacper poza boiskiem nosi zazwyczaj dżinsy, kolorowe bluzy i sportowe buty.

usposobienie

Mój przyjaciel ma z reguły dobry humor i mnóstwo energii. Jest optymistą – w każdej sytuacji potrafi dostrzec coś pozytywnego. Gdy przytrafiła mu się kontuzja nogi, która wykluczyła go z gry na dwa miesiące, powiedział, że przez ten czas przeczyta książkę o Robercie Lewandowskim. Oprócz sportu Kacper interesuje się zwierzętami, a szczególnie – psami. Często o nich czyta. Bardzo chciałby mieć swojego czworonoga, ale na razie jego rodzice się na to nie zgadzają. Troskliwie opiekuje się więc psami ze schroniska. Wyprowadza je na spacer. Z Kacprem można rozmawiać na każdy temat. To lojalny kolega – umie dochowywać tajemnic i nie obgaduje innych.

sytuacja, w której dana cecha się ujawniła

ROZWINIĘCIE

Uważam, że Kacper jest wspaniałym człowiekiem, na którym zawsze można polegać. Cieszę się, że mam takiego dobrego kumpla. Nie chciałbym go stracić.

ocena postaci

ZAKOŃCZENIE

Czas na ćwiczenia

1. Czym różni się charakterystyka od opisu postaci?

2. Przepisz do zeszytu podane przymiotniki i dodaj do nich wyrazy przeciwstawne.

ponury – ?
beztroski – ?
zadbany – ?
skryty – ?
rozrzutny – ?
małomówny – ?
pracowity – ?
odważny – ?
skromny – ?

3. **Podaj przykłady zachowań, które świadczą o wskazanych cechach charakteru.**

Przykład:
Tomek to gaduła. Potrafi całymi godzinami zabawiać towarzystwo swoimi opowieściami.

Martyna jest leniwa. ?
Ola to wzór punktualności. ?
Adam nie panuje nad swoimi emocjami. ?
Marek jest konfliktowy. ?
Bartek jest odpowiedzialny. ?
Kasia wyróżnia się skromnością. ?

4. Przyjrzyj się postaciom widocznym na zdjęciach. Na podstawie przedstawionych zachowań spróbuj określić usposobienie każdej z tych osób.

5. Dokończ zdania tak, aby wyjaśnić, o jakich cechach charakteru lub usposobienia mówią wyróżnione sformułowania. W razie trudności skorzystaj ze słownika frazeologicznego.

Ona **ma głowę na karku** ?.
Ewa jest **w gorącej wodzie kąpana** ?.
Ten pan **ma stalowe nerwy** ?.
Piotrek zwykle **dmucha na zimne** ?.
Gosia ma **rogatą duszę** ?.
Brat Magdy **zadziera nosa** ?.

6. Przeredaguj podane zdania tak, aby uniknąć powtarzania podkreślonych czasowników.

Przykład:
Ela ma 9 lat. <u>Ma</u> długie kręcone włosy. ⟶ *Ela ma 9 lat. Uwagę zwracają jej długie kręcone włosy.*

Ela ma długie kręcone włosy. Dziewczyna <u>ma</u> piękny uśmiech. Jest obowiązkowa i sumienna. <u>Ma</u> pogodne usposobienie. <u>Jest</u> opanowana.

7. **Dokończ zdania – podaj przykłady zachowań bohaterów, które są potwierdzeniem wymienionych cech.**

Net Bielecki ma uzdolnienia techniczne, o czym świadczy ?.
O Nice Mickiewicz można powiedzieć, że jest odważna, ponieważ ?.
Felix Polon wyróżnia się opanowaniem i spokojem, czego dowiódł ?.

8. **Podaj po jednym przykładzie bohatera literackiego lub filmowego, który:**

- wykazał się odwagą,
- miał zdolności przywódcze.

Za każdym razem uzasadnij swój wybór odpowiednim przykładem zachowania lub postępowania wymienionej postaci.

9. Przygotuj się do pisania charakterystyki wybranego bohatera literackiego. W tym celu uzupełnij w zeszycie tabelę.

Przedstawienie osoby	Wygląd	Cechy charakteru, usposobienie	Uzdolnienia	Poglądy, przekonania
?	?	?	?	?

10. Napisz charakterystykę wybranej przez siebie osoby. Nie zapomnij o podaniu przykładów zachowań, które będą potwierdzeniem wymienionych przez Ciebie cech charakteru.

WPŁYW OTOCZENIA

Grzegorz Kasdepke

Czarna owca

Fragment książki *Co to znaczy...*

Wujek Grzesiek, ulubiony wujek Bartusia, rzadko pojawia się na rodzinnych uroczystościach. A to dlatego, że wszystkie ciotki od razu zaczynają go wypytywać, kiedy się ustatkuje – czyli kiedy skończy studia, znajdzie pracę, ożeni się...

Nigdy jednak nie opuścił urodzin Bartusia.

– Oho!... – zawołał tata, gdy skupiona wokół tortu rodzinka usłyszała dzwonek. – Idzie nasza czarna owca!

Bartuś spojrzał na niego osłupiały. Czyżby jeszcze jeden prezent?...

Zamiast beczącego zwierzaka do pokoju wszedł wujek Grzesiek.

– Przepraszam za spóźnienie! – wysapał.

Ciotka Iwonka wymownie spojrzała na zegarek.

– Jak zwykle! – wycedziła. – Wszyscy przychodzą na czas, tylko ty nie!

– Wszyscy są ubrani wizytowo! – dodała ciotka Danusia. – A ty w dżinsach!

– Wszyscy kupili Bartusiowi słowniki... – kontynuowała ciotka Iwonka – a ty pewnie...

Wujek Grzesiek wyciągnął z torby pistolet na strzałki.

– A ja taki drobiazg... – mruknął zawstydzony.

– Hurra! – Bartuś aż podskoczył. Ciotka Iwonka zgromiła go wzrokiem.

– Uważaj! – pogroziła Bartusiowi palcem. – Bo i ty się wyrodzisz[1] z naszej rodziny!...

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba **zgromiła kogoś wzrokiem**, oznacza to, że spojrzała na niego gniewnie.

Przykład użycia:
Arek zamierzał jeszcze coś dodać, ale umilkł, gdy Basia zgromiła go wzrokiem.

[1] *Wyrodzić się* – być innym niż reszta rodziny.

Po przeczytaniu

1. Co tata chłopca miał na myśli, gdy nazwał wujka Grześka *czarną owcą*? W razie trudności odszukaj wyjaśnienie tego wyrażenia w słowniku języka polskiego lub w słowniku frazeologicznym.
2. Czym wujek Bartka różnił się od innych osób, które przyszły na urodziny? Dlaczego, Twoim zdaniem, był ulubionym wujkiem chłopca?
3. Jak myślisz, co wujek poczuł, gdy ciotki zaczęły zwracać mu uwagę? Co sądzisz o sposobie, w jaki to robiły?

4. Przyjrzyj się hasłom zamieszczonym na transparentach. Jaką refleksję w Tobie wzbudzają? Następnie wyjaśnij, co znaczy słowo *stereotyp*.

5. Jak należy odnosić się do osób, które różnią się od nas wyglądem, zachowaniem, sposobem bycia? Napisz w zeszycie kilkuzdaniowy tekst na ten temat.

6. Przygotuj wypowiedź przekonującą, że nie należy wierzyć w stereotypy i ulegać uprzedzeniom.

★ **7.** Francuski myśliciel Wolter powiedział: *Nie zgadzam się z twoimi poglądami, ale do końca życia będę walczył o to, abyś miał prawo je głosić*. Jak rozumiesz te słowa?

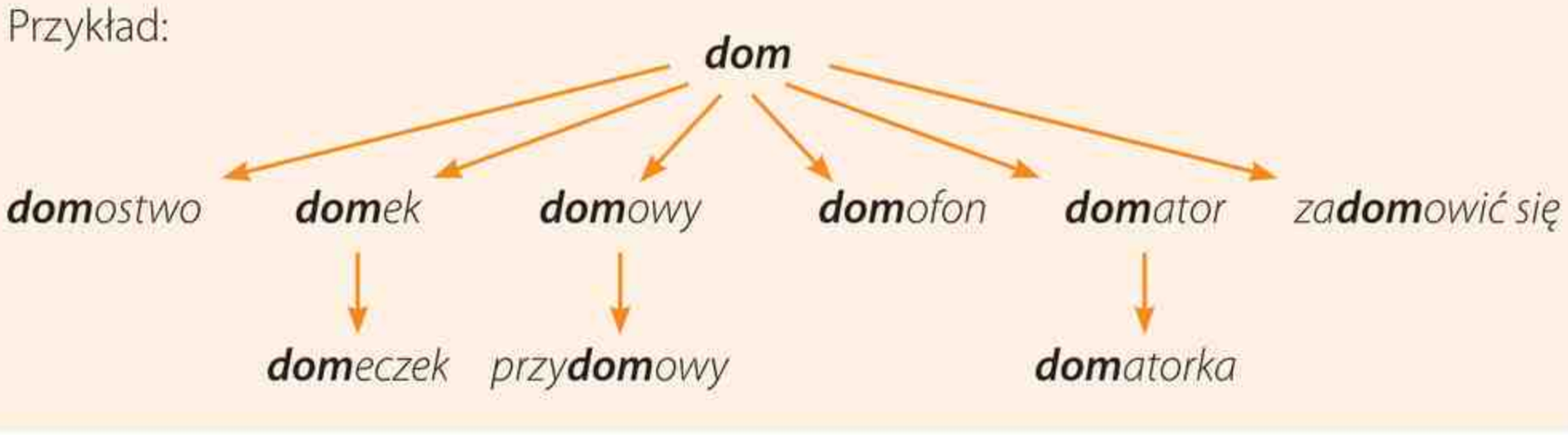
8. Odpowiedz, co łączy podane wyrazy.

braterski, bratać się, braterstwo, bractwo, bratanek, bratanica

Nowa wiadomość

Słowa również tworzą rodziny. W skład każdej **rodziny wyrazów** wchodzą **wyrazy pokrewne**, które zostały utworzone od tego samego słowa i mają wspólną cząstkę znaczeniową (może to być cały wyraz lub jego część).

Przykład:

→ **9.** Od słowa *słońce* utwórz rodzinę wyrazów i zapisz ją w zeszycie w postaci schematu.

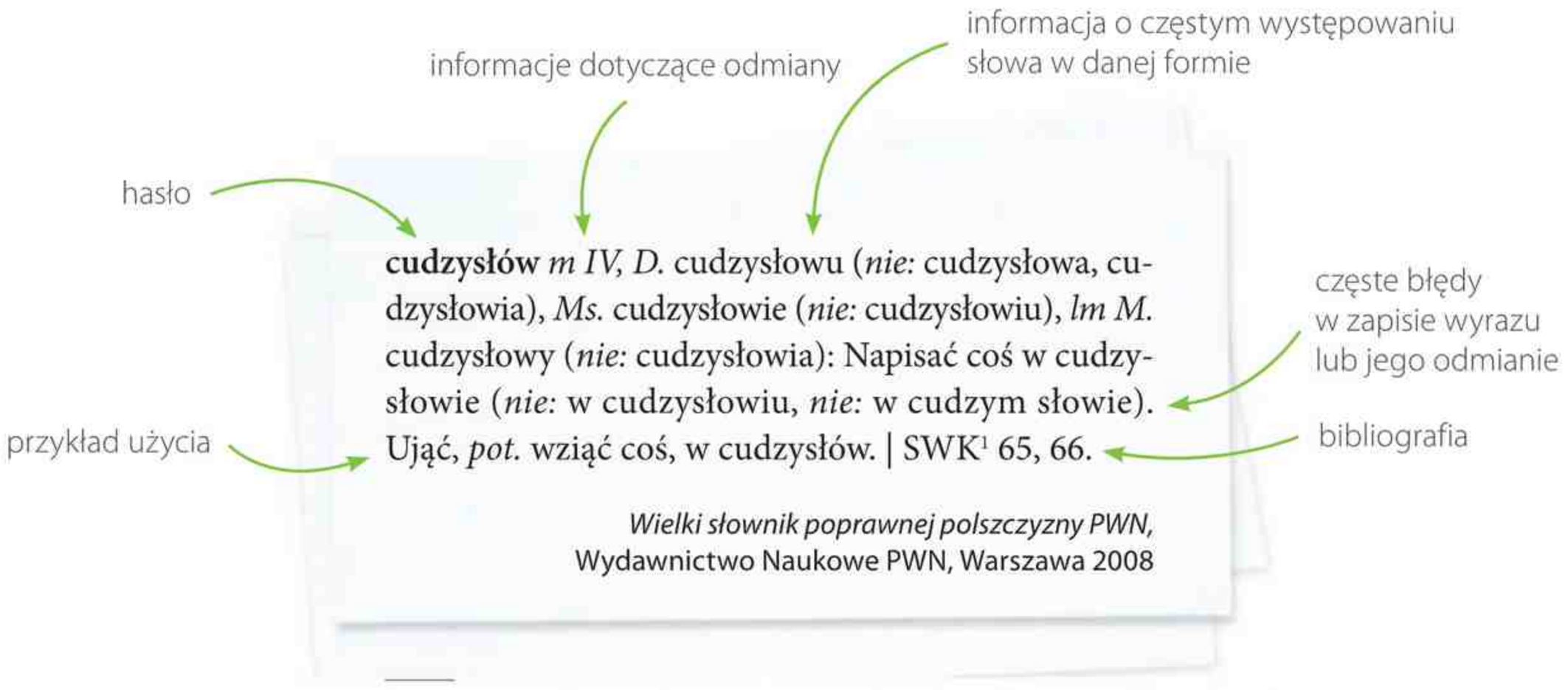
Praca w grupie

10. Zastanówcie się, kiedy krytyka może okazać się przydatna. Podajcie przykłady takich sytuacji.

Jak korzystać ze słownika poprawnej polszczyzny?

Wielką literą czy *z wielkiej litery*? *Około godziny* czy *około godzinę*? Odpowiedzi na te i inne pytania znajdziesz w słowniku poprawnej polszczyzny. Informuje on, jak mówić i pisać poprawnie, a także ostrzega przed często popełnianymi błędami i niezręcznościami językowymi.

Słownik ten składa się z części głównej, która zawiera hasła, oraz z bloków tematycznych, poświęconych między innymi odmianie wyrazów, nazwiskom, nazwom geograficznym, formom grzecznościowym czy interpunkcji. Hasła ułożone są alfabetycznie.

cudzysłów *m IV, D.* cudzysłowu (*nie:* cudzysłowa, cudzysłowia), *Ms.* cudzysłowie (*nie:* cudzysłowiu), *lm M.* cudzysłowy (*nie:* cudzysłowia): Napisać coś w cudzysłowie (*nie:* w cudzysłowiu, *nie:* w cudzym słowie). Ująć, *pot.* wziąć coś, w cudzysłów. | SWK[1] 65, 66.

Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN,
Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008

[1] *SWK* – Mirosław Bańko, Maria Krajewska, *Słownik wyrazów kłopotliwych.*

Praca ze słownikiem

1. Ustal, jakimi formami słów podanych w nawiasach należy uzupełnić poszczególne zdania.

Wycisnęłam sok z ? cytryny. (półtora)
Kupiłem pół kilograma ?. (pomarańcze)
Nie lubię ? truskawkowego. (kisiel)
Zjadłam tylko jednego ?. Ten drugi ? będzie na później. (gofry)

2. Sprawdź w słowniku poprawnej polszczyzny, które formy są poprawne. Ułóż z nimi zdania i zapisz je w zeszycie.

trzy razy *z rzędu / pod rząd*
trzeba coś *wymyśleć / wymyślić*
przekonujący / przekonywujący argument
sto *gram / gramów* cukru
odnośnie do / odnośnie tematu
kontrola / kontrol drogowa

3. Odczytaj podpisy, uzupełniając je odpowiednimi nazwami. W razie potrzeby skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny.

Kupiłam wreszcie zestaw do gry w ?.

Zapomniałem ?.

Zapłaciłam pięć ?.

4. Przygotuj wyjaśnienia, które pomogą Twoim koleżankom i kolegom zrozumieć, dlaczego podane sformułowania są błędne. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny.

Przykład:
~~*poprawić na lepsze*~~ *poprawić = zmienić na lepsze*

kontynuować dalej
cofać się do tyłu
wrócić z powrotem
na faktach autentycznych

5. Przepisz wypowiedzi do zeszytu, uzupełniając je właściwymi formami wyrazów w nawiasach.

Sprawdzisz składy reprezentacji poszczególnych (kraje) i wyniki wszystkich (mecze)?
Szok! Jestem z (przyjaciele) w górach. W schronisku w (Zakopane) zabrakło ciepłych (koce)...
Na (fora) dyskusyjnych znalazłam różne opinie na temat (kafelki)!

6. Wskaż poprawne formy i ułóż z nimi zdania. Skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny.

podawać coś w wątpliwość / poddawać coś w wątpliwość
iść po najmniejszej linii oporu / iść po linii najmniejszego oporu
w każdym razie / bądź co bądź / w każdym bądź razie

7. Wyjaśnij, dlaczego doszło do nieporozumienia.

Katarzyna Ryrych (urodzona w 1959 roku)

Jest polską poetką i pisarką. Do jej najbardziej znanych książek należą: *Koniec świata nr 13*, *Łopianowe pole*, *Pepa w raju*, *Siedem sowich piór*. W swoich utworach pisze między innymi o osamotnieniu i wykluczeniu. Tworzeniem literatury zajęła się dzięki... kotu. Pierwszy utwór pisarki – opublikowany w internecie – opowiadał o kotce ze schroniska. Historia ta tak spodobała się czytelnikom, że postanowiono ją wydać w formie książki.

WYKLUCZENIE

Katarzyna Ryrych

Wyspa mojej siostry

Fragmenty

Gdyby ktoś obdarzony podobną jak moja wyobraźnią spędził trochę czasu z Pippi, zobaczyłby wielki słownik [...]. Dorastałam i z dnia na dzień w tym słowniku pojawiało się coraz więcej słów. Niektóre z nich były agresywnie podkreślone na czerwono – to te słowa, którymi zwykle określano moją siostrę.

A więc po pierwsze – Fizia-ma-hyzia. Ale co to tak naprawdę znaczyło? Czy to, że budując zamek z piasku, Pippi zamieniała kamyki w najprawdziwsze złoto? A może to, że kiedy bawiłyśmy się w księżniczki, wierzyła, że nasz szary, dwupiętrowy dom jest najprawdziwszą Szklaną Górą? A może że myślała, że filmowe tornado może naprawdę wyrywać drzewa i po każdym takim filmie sprawdzała przez okno, czy na trawniku przed domem nadal rosną stare modrzewie, które dawno temu zasadził Tata? Może. Ale dla mnie, którą Pippi nauczyła myć zęby, zapinać guziki i sikać do nocnika, to było coś najzupełniej zwyczajnego.

Po drugie – down. Albo dałn, dałn, bo tak wymawiały to słowo dzieci z podwórka. Dałn, czyli głupek, mumin, półgłówek. Ale Pippi nie była półgłówkiem... Półgłówek nie potrafi nauczyć się tabliczki mnożenia w jedno popołudnie ani zapamiętać długiego wiersza.

Kilka słów o książce

Główną bohaterką książki *Wyspa mojej siostry* jest dojrzewająca Marysia, która opowiada o swojej starszej siostrze Pippi, mającej zespół Downa. Dziewczynki są wychowywane tylko przez tatę. Przez długi czas Pippi zastępuje Marysi mamę, później jednak role się odwracają. Marysi trudno jest zrozumieć, dlaczego inni wyśmiewają jej siostrę.

I po trzecie – nienormalna. Ktokolwiek próbowałby mnie przekonać, że moja siostra jest nienormalna, zaraz by tego pożałował. Ręce same zacisnęłyby mi się w pięści, chociaż [...] obiecałam Tacie, że nigdy nie będę używać przemocy. Ale bez wahania stanęłabym w obronie mojej siostry. Czy to byłaby przemoc? Czy tylko odpowiedź na przemoc? To wszystko wydawało mi się bardzo trudne, więc starałam się unikać takich sytuacji, w których musiałabym komukolwiek czymkolwiek na cokolwiek odpowiadać.

I czegokolwiek ktokolwiek by nie powiedział, moim zdaniem właśnie Pippi była normalna. Bo normalny człowiek wie, że jeżeli na ekranie szaleje tornado, to w każdej chwili może stać się prawdziwe, więc to jest wystarczający powód, żeby się bać. I jeśli ktoś mówi, żeby dać drożdżówki, to się je po prostu daje i nie bierze w zamian pieniędzy, bo tym właśnie różni się dawanie od sprzedawania. I tylko nieliczni rozumieją, choćby mama ciemnowłosego chłopca i te wszystkie obdarowane przez Pippi dzieci. Bo moja siostra w swoim komputerze nie miała zapisanych wszystkich znaczeń każdego słowa – w jej świecie każde słowo miało tylko jedno znaczenie. Z tych wszystkich słów zbudowany był świat Pippi.

Oczywiście był też język, jakim Pippi porozumiewała się ze światem. Wcale nie taki trudny do zrozumienia.

– To brzmi jak jakiś język obcy! – zawołała kiedyś Anka, moja koleżanka z klasy, kiedy przyszła do mnie do domu po zeszyty, a ja akurat uczyłam się na pamięć wiersza i Pippi mi w tym pomagała.

Na widok gościa Pippi trochę się zmieszała – rzadko zapraszałam do siebie kogokolwiek, ale nie dlatego, żebym się wstydziła Pippi, tylko dlatego, że często wstydziłam się swoich koleżanek i kolegów. Ktoś, kto mógł przyjść do mnie, musiał być naprawdę w porządku i chociaż bardzo lubiłam swoich znajomych, to nie o wszystkich mogłam to powiedzieć. Gdy Anka weszła do pokoju, Pippi wzięła w czubki palców swoją niebieską spódnicę, zgrabnie dygnęła i wyrecytowała z powagą:

– Lito, ojtynomoa, ty eteś akowie...

– Litwo, ojczyzno moja, ty jesteś jak zdrowie – powtórzyłam, a Ance aż zaświeciły się oczy.

– To lepsze niż angielski! – zawołała i zamiast zabrać zeszyty i pójść sobie, została całe dwie godziny, ucząc się wiersza w języku Pippi.

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba **się zmieszała**, to znaczy, że poczuła się zawstydzona lub zaskoczona i nie wie, jak powinna się zachować.

Przykład użycia:
Witek zmieszał się, gdy podczas spektaklu zadzwonił jego telefon.

Od tej pory było już nas czworo, którzy rozumieliśmy język Pippi – ja, Tata, Babcia i moja koleżanka.

Następnego dnia na lekcji polskiego Anka zgłosiła się na ochotnika.

– Anofięta tojasne roni tętochowy, iwostej fieci ramie... – wyrecytowała zupełnie jak Pippi.

– Dość! Dość! – zawołała oburzona pani, ale ona ani myślała przestać.

I na dodatek cała klasa chciała usłyszeć wiersz do końca, a kiedy Anka skończyła, wszyscy zaczęli klaskać. Myślę, że każdy zazdrościł jej odwagi, bo pani wpisała jej uwagę do dziennika, że błaznuje na lekcji. Nie było to oczywiście nic nowego, bo w dzienniku roiło się od uwag, a większość z nich właśnie przy nazwisku Anny Krawczyk.

Dziwne, ale do czasu tej lekcji nigdy nie myślałam o niej po imieniu, po prostu była moją koleżanką z klasy, tą, która zawsze kłóciła się z nauczycielami, nosiła w nosie kolczyk i miała sterczące na wszystkie strony sztywne, czarne włosy. Wyszłyśmy ze szkoły razem i szłyśmy chyba zbyt długo, bo moja siostra czekała na mnie na chodniku przed blokiem. Na jej widok Anka rzuciła plecak na trawnik i szeroko rozkładając ręce, pobiegła w jej stronę, ale Pippi cofnęła się o krok.

– Pippi nie lubi się przytulać – powiedziałam.

– Okej – odpowiedziała Anka i uśmiechnęła się szeroko.

– Hebata – powiedziała moja siostra i poszła w górę po schodach, a my obie za nią.

Kiedy weszłyśmy do kuchni, Pippi wskazała palcem na siebie i powiedziała:

– Pippi.

A potem wskazała palcem na mnie i powiedziała:

– Mysia.

A potem spojrzała na Ankę.

– Anka – powiedziała Anka.

– An-ka – powtórzyła Pippi i roześmiała się.

I w chwilę potem siedziałyśmy przy kuchennym stole, pijąc herbatę i rozmawiając. Bo z Pippi naprawdę można było rozmawiać. I wcale nie tak trudno było zrozumieć jej język, jeśli tylko słuchało się uważnie. A Anka

Przydatne słowa

Jeżeli ktoś twierdzi, że w danym miejscu **roi się od czegoś**, to znaczy że coś występuje tam w bardzo dużej liczbie.

Przykład użycia:
W tekście roiło się od błędów.

potrafiła słuchać. Na przemian z Pippi recytowały wiersz i śmiały się tak głośno, że kiedy wszedł do domu Tata, zdziwiony zajrzał do kuchni.

– An-ka – powiedziała Pippi, wskazując na moją koleżankę. – Leżanka Mysi.

Po przeczytaniu

1. Kto jest narratorem w podanym fragmencie powieści? O kim opowiada?
2. Określ problem, który został poruszony w tekście Katarzyny Ryrych.
3. Jakimi słowami nazywali Pippi ludzie, którzy jej nie znali? Dlaczego te określenia budziły sprzeciw Mysi?
4. Dziewczynka zastanawia się, czy gdyby stanęła w obronie siostry, wykorzystując zaciśnięte pięści, to byłaby to przemoc, czy też odpowiedź na przemoc. Co Ty o tym myślisz? Jak mogłaby rozwiązać problem bez stosowania siły?
5. Wymień cechy charakteru Anki, których można się domyślić na podstawie podanego fragmentu powieści. Każdą wskazaną cechę potwierdź przykładem zachowania tej postaci.
6. Jak oceniasz zachowanie Anki w czasie lekcji?
7. Jak na podstawie przytoczonego fragmentu książki wyjaśnisz jej tytuł – *Wyspa mojej siostry*? Co, według Ciebie, może być tą wyspą?

Praca w grupie

8. Jak sądzicie, dlaczego niektórzy ludzie wyśmiewają się z osób, które są słabsze, chore lub po prostu inne? Zastanówcie się, jak można temu przeciwdziałać. Porozmawiajcie o tym w grupach i zapiszcie wnioski na kartkach. Następnie przedstawcie Wasze przemyślenia pozostałym osobom z klasy.

Ciekawostka

21 marca przypada Światowy Dzień Zespołu Downa. Datę wybrano nieprzypadkowo. Liczby 21 i 3 oznaczają bowiem dodatkowy, trzeci, chromosom w dwudziestej pierwszej parze chromosomów, który odpowiada za występowanie zespołu Downa. Stowarzyszenie Bardziej Kochani zachęca, by założyć tego dnia dwie różne, kolorowe skarpetki. Akcja „Dzień kolorowej skarpetki" ma zwrócić uwagę na poczucie odrębności, z którym zmagają się osoby z zespołem Downa.

? Jak możesz okazać wsparcie osobom z zespołem Downa?

Czesław Janczarski (lata życia: 1911–1971)

Był polskim pisarzem i poetą. Założył dwutygodnik dla dzieci „Miś" oraz wymyślił jednego z najpopularniejszych bohaterów książek dla dzieci – Misia Uszatka. Tematyka przepełnionych humorem dzieł artysty jest związana zazwyczaj z domem i szkołą. Najbardziej znanymi utworami pisarza są: *Jak Wojtek został strażakiem*, *Przygody i wędrówki Misia Uszatka*, *Nowi przyjaciele Misia Uszatka*.

Czesław Janczarski

Nie mijam

Nie mijam płaczu dziecka,
skrzywdzonego kota nie mijam
i psa z kulawą nogą,
ani motyla leżącego na szynach.
Nie mijam ptaka z połamanym skrzydłem,
zerwany kwiat odnoszę do domu,
nad zbłąkaną mrówką się schylam.

I gdy słyszę w gwiazdach
szum odrzutowca,
myślę: dlaczego w epoce atomu[1]
ludzie tak często mają podstępny krok kocich łap,
psim zębem patrzą na siebie wrogo?

Widzę za oknem dzieci:
zaczynają już one rozumieć ten wiek.
Czy nie mijają,
czy odnoszą do domu,
czy schylają się?
– myślę, dziwną zdjęty trwogą.

[1] *Epoka atomu* – tu: epoka współczesna, pełna wynalazków i odkryć naukowych ważnych dla ludzi.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz o osobie mówiącej w wierszu. Skorzystaj z zamieszczonych pytań.

- Jakim jest człowiekiem?
- O co się troszczy?
- Nad czym się zastanawia?
- Jakich zachowań innych ludzi się obawia?
- Jakimi metaforami posługuje się, aby scharakteryzować te postawy?
- Jakiego czasownika używa w swojej wypowiedzi najczęściej? Dlaczego?

2. Jakimi epitetami podmiot liryczny określił zwierzęta? Na co chciał w ten sposób zwrócić uwagę? → Przypomnij sobie: epitet, s. 348

3. Wytłumacz, co oznaczają w wierszu zwroty *rozumieć ten wiek* oraz *myślę, dziwną zdjęty trwogą*. Następnie wyjaśnij przenośny sens pytania, które osoba mówiąca stawia w ostatniej zwrotce.

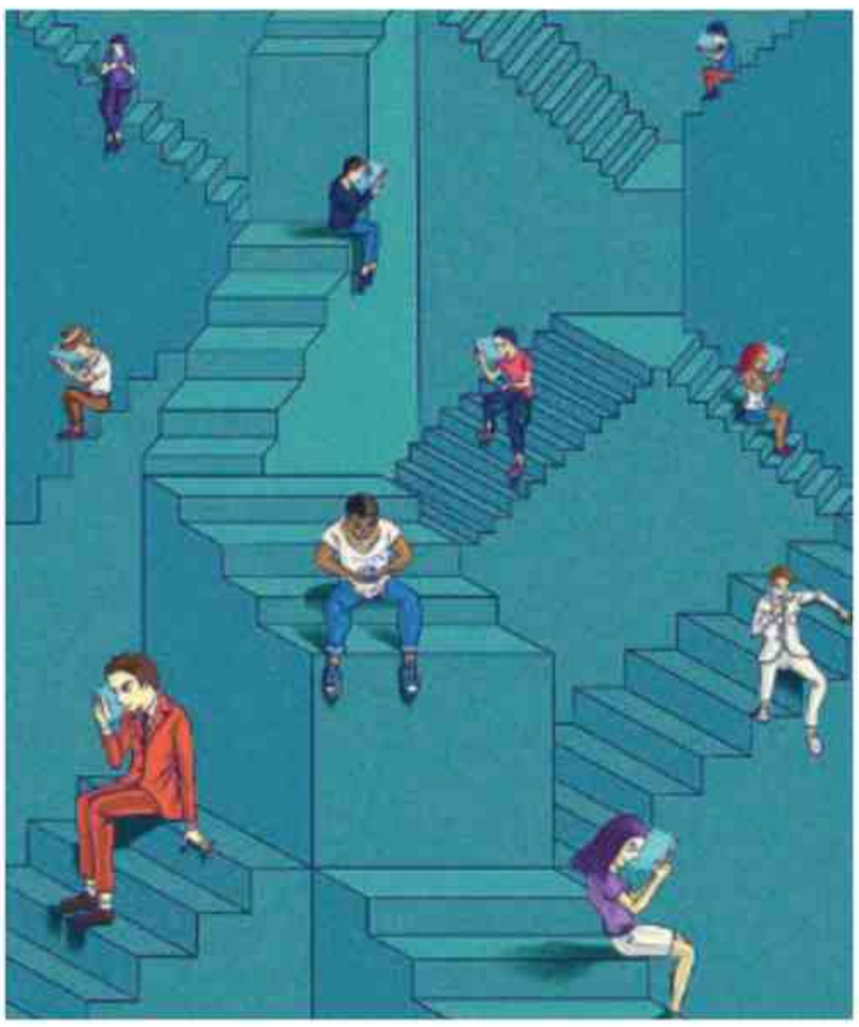
4. Odszukaj w słowniku języka polskiego wyjaśnienie wyrazu *empatia*. Zastanów się i powiedz, jaki związek ma to słowo z treścią wiersza *Nie mijam*.

5. Podaj kilka przymiotników, którymi można by określić osoby wrażliwe na los innych.

6. W jaki sposób podane zwroty i wyrażenie wiążą się z treścią utworu *Nie mijam*?

mieć serce na dłoni, podać komuś pomocną dłoń, człowiek o wielkim sercu

7. Jaki dostrzegasz związek między przesłaniem wiersza Czesława Janczarskiego a wymową zamieszczonej ilustracji?

8. Odczytaj wiersz tak, aby głosem oddać obawy podmiotu lirycznego związane z nadejściem *epoki atomu*.

Praca w grupie

9. Jakie korzyści i zagrożenia wynikają z możliwości korzystania z różnorodnych współczesnych wynalazków? Porozmawiajcie na ten temat w zespołach, a następnie przekażcie swoje wnioski osobom z pozostałych grup.

10. Ułóżcie krótki wiersz na wzór pierwszej zwrotki utworu Czesława Janczarskiego. Zacznijcie Wasz tekst słowami *Nie mijam*.

Zanim przeczytasz

- Odszukaj w internecie informacje na temat Damaszku[1] i sytuacji, w jakiej znaleźli się jego mieszkańcy w ostatnich latach.
- Podaj skojarzenia ze słowem *obcy*.

TĘSKNOTA

Liliana Bardijewska

Kot Karima i obrazki

Fragmenty

Damaszek. Karim siedzi przy stole i odrabia lekcje. Okna są zasłonięte. Miseczka z mlekiem – pusta. Mama Karima krząta się po kuchni, w garnkach – też pusto. Babcia pakuje walizkę, tak na wszelki wypadek. Nagle – syreny! Znowu! Jak wczoraj, przedwczoraj, przed tygodniem.

– Nalot! Szybko do garażu! – woła mama i chwyta Karima za rękę.

Karim chwyta Bissa. Babcia chwyta walizkę. Już słychać świst lecących rakiet. Zbiegają po schodach na dół.

W garażu tłoczno. Ma zaledwie trzy poziomy, a wieżowiec – dwadzieścia pięter. Wielu sąsiadów widzi się w garażu po raz pierwszy.

Nagle... Huk, trzask, błysk!

– Trafili nas!

Kłęby dymu, a może tylko kurzu, wypełniają podziemie. Krzyk, płacz, a potem – znowu syreny. Alarm odwołany. Wszyscy oddychają z ulgą. Biegną na górę. Mama chwyta Karima za rękę, Karim chwyta Bissa, babcia chwyta walizkę. Patrzą i oczom nie wierzą. Z dwudziestu pięter zostały dwie ściany, sterta gruzu i tłum oniemiałych ludzi. Zostało tylko wspomnienie o domu. Nie ma nawet nieba. Wszystko spowija szary dym.

– Karim! Karim! – krzyczy tata, który przybiegł właśnie ze szpitala, gdzie jest lekarzem.

Trzeba uciekać – od rakiet, od gruzów, od głodu. Jak najdalej – tam, gdzie bezpiecznie. Tata daje mamie rulonik banknotów. Babci daje złoty łańcuszek.

Kilka słów o książce

Książka opowiada o losach Karima, który z mamą, babcią i kotem Bissem uciekł do Polski z ogarniętej wojną Syrii. By lepiej przekazać polskim koleżankom i kolegom swoje doświadczenia, chłopiec wykonał siedem obrazków. Każdy z nich jest w utworze komentowany przez Bissa, który swoim zwierzęcym przyjaciołom również próbuje wyjaśnić, co do tej pory spotkało syryjską rodzinę.

[1] *Damaszek* – stolica Syrii.

– Zabierzcie tylko najcenniejsze rzeczy – przykazuje. – Żadnych zabawek, żadnych zwierząt.

Mama chowa do kieszeni rulonik, babcia chowa do kieszeni łańcuszek. Karim chowa do kieszeni Bissa. Tylko najcenniejsze rzeczy! Grupa uchodźców jest już gotowa do wymarszu. [...]

Ostatnie uściski.

– Bądź mądry, Karim. Opiekuj się mamą i babcią – żegna ich tata i znika w ciemności. W szpitalu już na niego czekają.

– Rakiety, gruzy, płacz. Kto to wszystko wymyślił? – mruczy Biss.

– Głupcy! Daj głupiemu tysiąc rozumów, a on będzie wolał swój własny! – mruczy pod nosem babcia Karima.

Na czele grupy staje przewodnik. On ich zaprowadzi w bezpieczne miejsce. Mama ściska Karima za rękę, babcia ściska walizkę, Karim ściska Bissa. Ruszają w noc. [...]

Jadą, jadą, ciągle jadą. Mało ich, miejsca dużo. Mama tuli Karima, Karim tuli Bissa, babcia patrzy przez okno. Za oknem – Polska. Czteropasmówka, dwupasmówka. Lasy, pola, ekrany. Ekrany, pola, lasy. Szosa zwęża się, znikają ekrany. Wyjeżdżają z miasta. Pole, las, dom pod lasem. [...]

Rano – pierwsza lekcja polskiego.

– Nazywam się Oksana. Jestem z Ukrainy – mówi Oksana.

– Nazywam się Lejla. Jestem z Czeczenii – mówi Lejla.

– Nazywam się Ali. Jestem z Iraku – mówi Ali.

Karim nic nie mówi. Tęskni.

Obiad. Karim nie je. Tęskni.

Druga lekcja polskiego.

– Moja mama jest nauczycielką – mówi Oksana.

– Mój tata jest kierowcą – mówi Lejla.

– Mój tata zginął na wojnie – mówi Ali.

Karim nic nie mówi. Tęskni. Mama tuli Karima, babcia tuli Karima, Karim jest nieutulony.

Kolacja. Karim nie je. Tęskni. Jeden dzień, drugi dzień, tydzień. Gabinet psychologa.

– Opowiedz mi o swojej tęsknocie – mówi wesoła dziewczyna w dżinsach.

Przydatne słowa

Mówimy, że ktoś jest **nieutulony**, gdy bardzo cierpi z jakiegoś powodu.

Przykład użycia:
Monika jest nieutulona w rozpaczy po stracie ukochanego psa.

Panorama zniszczonego syryjskiego miasta

Karim nic nie mówi.

– Narysuj swoją tęsknotę – mówi dziewczyna i daje mu kredki.

Karim rysuje Bissa.

– Nie ma niebieskich kotów – mówi dziewczyna.

– Mój Biss jest! – krzyczy Karim i ucieka. Jak najdalej – do kraty w ogrodzie, do ciemności w piwnicy, do wspomnień. Wspomnienia same przychodzą w ciemności, ocierają się o jego nogi, miauczą stęsknione. Karim chwyta je na ręce, nigdy ich już nie wypuści!

Trzecia lekcja polskiego.

– Mam dziesięć lat i chcę być aktorką – mówi Oksana.

– Mam osiem lat i chcę być lekarką – mówi Lejla.

– Mam jedenaście lat i chcę być piłkarzem – mówi Ali.

– Mam dziewięć lat i chcę być szczęśliwy – mówi Karim i ściska Bissa.

Lekcja czwarta, piąta, dziesiąta. Drugi tydzień, trzeci, piąty. Wyjeżdża Oksana, przyjeżdżają Olena i Oleg. Wyjeżdża Lejla, przyjeżdża Omar. Wyjeżdża Ali, przyjeżdżają Miriam i Amina.

– Wyjeżdżacie – mówi pewnego ranka smutna pani w biurze. Przed nią plik dokumentów.

Mama ściska Karima, Karim ściska Bissa, babcia ściska dokumenty. Wsiadają do ciasnego auta.

– Wszyscy na was czekają – mówi kierowca.

Jadą, jadą, dojeżdżają. Miasto, rynek, rzeka. Dom za rzeką. Ich dom! Pokój, drugi pokój, kuchnia, ogród. W ogrodzie – róża, grusza i dąb. I bocianie gniazdo na suchej sośnie. W oknach – firanki. W kuchennych szafkach – talerze i szklanki. Na pierwszym piętrze – sąsiedzi. Prawdziwy dom! Mama tuli Karima, Karim tuli Bissa, babcia zamyka drzwi.

Szuranie, pukanie – kilka kobiet.

– Przyniosłam obiad – mówi jedna do mamy.

– I kilka garnków do gotowania – mówi druga do babci.

– I książki. Jutro zaprowadzę cię do szkoły – mówi dziewczynka w czerwonych pantofelkach.

Odchodzą. Drzwi zamykają się.
– Naprawdę na nas czekali – mówi mama.
Na górze – stukot czerwonych pantofelków. I rozgniewany męski głos:
– Trzymaj się z daleka od tych przybłędów!
– Nie wszyscy czekali – mruczy Biss.
– Z cierni nie zbierzesz winogron – mruczy babcia.
Mama tuli Karima. Karim tuli Bissa, babcia otula się nadzieją. Kolczaste krzewy też rodzą owoce, to nic, że są kwaśne jak cytry...

Po przeczytaniu

1. Dlaczego główny bohater opuścił rodzinne strony?
2. Jak zachowywał się Karim, kiedy znalazł się w obcym otoczeniu? Co czuł? Za kim tęsknił?
3. Opowiedz o tym, jaką rolę w życiu Karima odgrywa Biss.
4. Na co mają nadzieję uchodźcy? Czego się obawiają?
5. Jak zostali przyjęci uchodźcy w domu za rzeką? Oceń postępowanie sąsiadów rodziny Karima.
6. Wyjaśnij, jak rozumiesz wypowiedzi babci. Jaki mają one charakter?
   - *Daj głupiemu tysiąc rozumów, a on będzie wolał swój własny!*
   - *Z cierni nie zbierzesz winogron.*
7. Które elementy tekstu się powtarzają? Jak sądzisz, jaki efekt narrator zamierzał dzięki temu uzyskać?
8. Zwróć uwagę na język, którym posługuje się narrator. Jakich wypowiedzeń jest najwięcej: krótkich czy długich? Jak wpływa to na odbiór tekstu?

Praca w grupie

9. Co można zrobić, aby pomóc osobom, które znalazły się w podobnej sytuacji co Karim i jego najbliżsi?
10. Określcie w grupach, co jest najważniejsze w życiu każdego człowieka. Zapiszcie swoje pomysły, a następnie porównajcie je z przemyśleniami innych zespołów. Porozmawiajcie o tym, z czego mogą wynikać różnice.

Praca twórcza

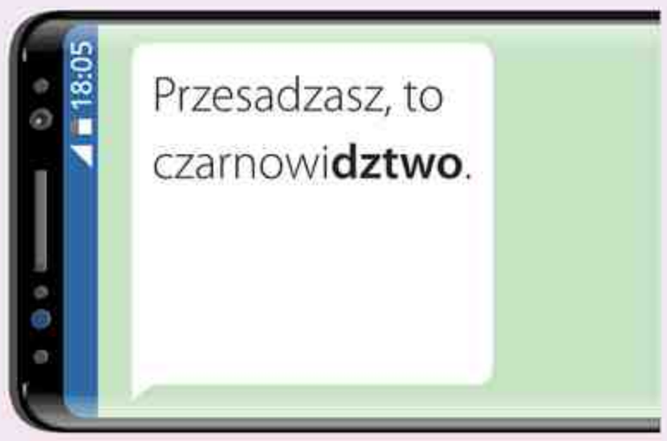
11. Za czym tęsknisz? Narysuj swoją tęsknotę.

Pisownia trudnych form rzeczowników i przymiotników

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj wiadomość na głos. Czym różni się zapis wyróżnionych części wyrazów od ich wymowy?

Nowa wiadomość

- W zakończeniach rzeczowników i przymiotników *-dztwo*, *-dzki* pisownia nie zgadza się z wymową.

  Przykłady:
  sąsie<u>dztwo</u>, sąsie<u>dzki</u> ⟶ Zamiast *dz* wymawiamy *c*.

  Zakończenia *-dztwo*, *-dzki* piszemy, gdy w wyrazach pokrewnych występują spółgłoski: *d*, *dz*, *dź* lub *dzi*.

  Przykłady:
  pasku<u>dztwo</u> – pasku<u>d</u>a
  jasnowi<u>dztwo</u> – jasnowi<u>dz</u>a
  przywó<u>dztwo</u> – przewo<u>dzić</u>

- W zakończeniach rzeczowników i przymiotników *-ctwo*, *-cki* pisownia zgadza się z wymową.
  Zakończenia *-ctwo*, *-cki* piszemy, gdy w wyrazach pokrewnych występują spółgłoski: *t*, *c*, *ć* lub *ci*, *k*, *cz*.

  Przykłady:
  boga<u>ctwo</u> – boga<u>t</u>y
  kupie<u>ctwo</u> – kupie<u>c</u>
  bra<u>ctwo</u> – bra<u>ć</u>
  lotni<u>ctwo</u> – lotni<u>k</u>
  kręta<u>ctwo</u> – kręta<u>cz</u>

Czas na ćwiczenia

1. W których zdaniach wyróżnione zakończenia zapisano niezgodnie z wymową? Podaj wyrazy pokrewne uzasadniające taką pisownię.

- Prowadzę prywatne śle**dztwo**, aby dowiedzieć się, kim jestem.
- Ludzie przypominają czasem dzikie pta**ctwo**.
- Nic, co lu**dzkie**, nie jest mi obce.

2. Utwórz przymiotniki od wyrazów podanych w nawiasach. Następnie przepisz zdania do zeszytu, uzupełniając je powstałymi słowami. Zwróć uwagę na poprawne zakończenia wstawionych przez Ciebie wyrazów.

- Spędzimy wakacje na ? wyspie Krecie. (GRECJA)
- Czy zjesz sałatkę ?? (SZWED)
- Lubię wzory ?. (ŁOWICZ)
- Jaka ? koszula! (ELEGANT)
- To jest budowla ?. (GOTYK)
- W najstarszym ? parku można zwiedzić palmiarnię. (ŁÓDŹ)

3. Wskaż właściwe zakończenia wyrazów.

Wieża Babel to znany obraz niderlan? (*ckiego/dzkiego*) malarza Pietera Bruegla [czytaj: pitera brojgla].
Największym niemie? (*ckim/dzkim*) miastem jest Berlin.

4. Którą literę – *dz* czy *c* – należy wstawić zamiast znaku ?? Uzasadnij pisownię poszczególnych słów, podając ich wyrazy pokrewne.

Ortografia w praktyce

Zapamiętaj, że przymiotniki nigdy nie mają zakończenia *-zki*. Tak kończą się tylko rzeczowniki. Jeśli nie wiesz, czy w zakończeniu rzeczownika zapisać *z* czy *s*, utwórz jego inną formę lub wyraz pokrewny, na przykład *ogry**z**ki* – *ogry**z**ać*.

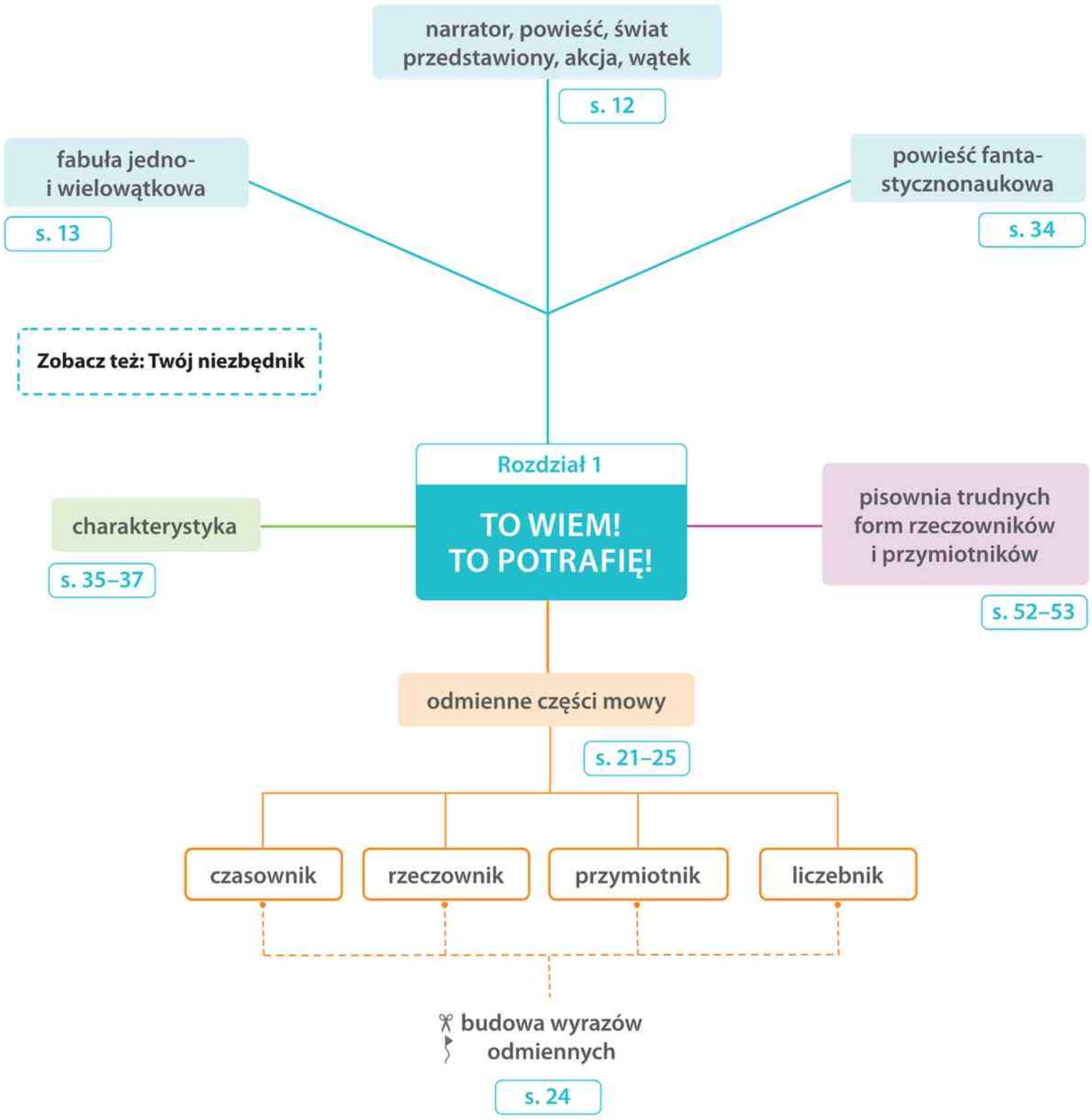
Uwaga! Słowo *pinezka* można zapisać również jako *pineska*.

? Którą literę – *z* czy *s* – należy wstawić w luki w poszczególnych wyrazach?

W tym sklepie przeceniono wszystkie letnie blu?ki.
Telefony komórkowe są siedliskiem zara?ków.

Podsumowanie

Nowa wiadomość

- rodzina wyrazów, wyrazy pokrewne, s. 39

Korzystam ze źródeł wiedzy

Jak korzystać ze słownika poprawnej polszczyzny?, s. 40–41

Anna Dziewit-Meller

ZAPISZ
W ZESZYCIE

Damy, dziewuchy, dziewczyny. Historia w spódnicy

Fragmenty

Ta panienka [...], z włosami ściętymi dość krótko, to Narcyza Żmichowska[1]. Jeszcze niedawno mieszkała w Polsce, gdzie uczyła się, jak zostać dobrą guwernantką[2] innych dobrze urodzonych panienek. Ale postanowiła ruszyć do stolicy Francji, gdzie po powstaniu listopadowym[3] zamieszkał jej brat. Był to brat z gatunku tych najfajniejszych. Nie gniewał się na Narcyzę, gdy ścięła swoje długie warkocze, by upodobnić się do chłopaka [...]. I to on namówił ją, by zapisała się do paryskiej biblioteki, a potem zaczęła przysłuchiwać się wykładom w Akademii Francuskiej[4]. Narcyza jak gąbka chłonęła wiedzę, która do tej pory była dla niej jak zakazany owoc. Bardzo spodobały się jej słowa jednego z filozofów, których dzieła wówczas czytała. „Kobieta jest we wszystkim równa mężczyźnie" – powiedział Henri de Saint-Simon [czytaj: ąri de są simon], a Narcyza całkowicie się z tym zgadzała.

Gdy więc wróciła do Królestwa Polskiego, zaczęła się poważnie zastanawiać nad tym, co tu nie gra i jak zmienić paskudną sytuację dziewcząt, które nie mogą robić tego, co naprawdę chcą, tak jak ich bracia. Skoro zatem nie istniał żaden program przygotowywania dziewczynek do bycia kimś innym niż żona i dobra gospodyni – Narcyza postanowiła go stworzyć. Podstawą miały być matematyka, geografia, nauki przyrodnicze, historia i języki, czyli sprawy do tej pory niedostępne jej młodszym koleżankom.

Na co dzień pracowała jako guwernantka i uczyła dzieci polskiej szlachty we dworach. To zajęcie nie przeszkadzało jej w ciągłym angażowaniu się w inne sprawy – miała na przykład plan stworzenia w Poznaniu szkoły dla dziewcząt, w której prowadzono by zajęcia według jej nowoczesnego programu. Pomysły te jednak wciąż były zbyt nowatorskie dla otaczających ją ludzi. Wielu z nich nie widziało najmniejszej potrzeby posyłania dziewczynek do szkół innych niż pensje z nauką szydełkowania, gotowania i konwersacji po francusku.

---

[1] *Narcyza Żmichowska* – żyjąca w XIX wieku powieściopisarka, poetka i nauczycielka, członkini grupy tak zwanych entuzjastek, które domagały się między innymi równych praw dla kobiet i mężczyzn.

[2] *Guwernantka* – dawniej nauczycielka i wychowawczyni starszych dzieci w zamożnych domach.

[3] *Powstanie listopadowe* – zbrojne wystąpienie Polaków przeciwko Rosjanom, które rozpoczęło się w listopadzie 1830 roku, a zakończyło się w październiku 1831 roku.

[4] *Akademia Francuska* – towarzystwo naukowe, które zostało założone w 1635 roku w Paryżu.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

1. Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

Narcyza Żmichowska była

A. filozofką.
B. guwernantką.
C. nauczycielką szydełkowania.
D. wykładowczynią Akademii Francuskiej.

2. Oceń prawdziwość podanych informacji. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli jest fałszywa.

Narcyza Żmichowska postępowała zgodnie z zaleceniami brata.	P	F
Za czasów Żmichowskiej dziewczęta i chłopcy uczyli się w tych samych szkołach.	P	F

3. Uzupełnij zdanie. Wybierz właściwe odpowiedzi spośród podanych.

Narcyza Żmichowska żyła w **A/B**, a jej pomysły dotyczące edukacji kobiet były **C/D**.

A. XIX w. B. XXI w. C. nowatorskie D. konserwatywne

4. Wyjaśnij, co oznaczają użyte w tekście sformułowania: *zakazany owoc*, *chłonąć jak gąbka*.

5. Podaj przykłady trzech zachowań Narcyzy Żmichowskiej świadczących o jej nowoczesnych poglądach.

6. Wykonaj polecenia.

- Przekształć podane wypowiedzenie tak, by wyróżniony rzeczownik zastąpić bezokolicznikiem.
  *To zajęcie nie przeszkadzało jej w ciągłym **angażowaniu** się w inne sprawy.*
- Określ, w jakim stopniu użyto przymiotnika w podanym zdaniu.
  Był to brat z gatunku tych najfajniejszych.
- Odszukaj w ostatnim akapicie tekstu nieosobową formę czasownika. Co na jej podstawie można powiedzieć o wykonawcy czynności?
- Dokończ zdanie. W jakim trybie wystąpił w nim użyty przez Ciebie czasownik?
  Gdyby nie Narcyza Żmichowska, dziewczynki wciąż...
- Powiedz, jaki liczebnik występuje w pierwszym przypisie.

7. Dokończ zdania.

Bohaterowie swobodnie korzystający z nowinek technicznych i niezwykłych wynalazków występują w powieściach [?]. Przykładem takiego utworu jest książka [?].

8. Czy *dziewczyny* i *dziewuchy* to wyrazy pokrewne? Uzasadnij swoją odpowiedź.

9. Uzupełnij zdanie przymiotnikiem utworzonym od rzeczownika w nawiasie. Jaką regułę ortograficzną obrazuje ten przykład?

Narcyza Żmichowska uczyła dziewczęta w (szlachta) domach.

10. Napisz charakterystykę jednego z bohaterów powieści *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi*.

2 Trudne sprawy

Erik Slutsky [czytaj: erik slatski], *Alex i Anna. Dwoje nastolatków*

techniki mieszane

kolekcja prywatna

2001 rok

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Jaką sytuację artysta przedstawił na obrazie? Zwróć uwagę na rozmieszczenie poszczególnych obiektów i ich usytuowanie względem siebie. Skorzystaj z podanego słownictwa.

   na pierwszym planie, w głębi, po lewej stronie, po prawej stronie

2. W jakich pozycjach siedzą postacie? Co wyraża ich mowa ciała (mimika, gesty)? Jak namalowane osoby są do siebie nastawione?

3. Jakie barwy dominują na obrazie? W jaki sposób wpływają na jego odbiór?

4. Co powiesz o kompozycji dzieła – czy stwarza wrażenie ruchu, czy też wydaje się niezmienna? Jaki to może mieć związek z ukazaną sytuacją?

5. O czym mogli rozmawiać przedstawieni na obrazie nastolatkowie? Jak myślisz, co mogło się przed chwilą wydarzyć?

6. W jaki sposób powinno się rozmawiać o trudnych sprawach?

Jostein Gaarder (urodzony w 1952 roku)

Pochodzi z Norwegii. Zdobył sławę dzięki książce *Świat Zofii*. Przez trzy kolejne lata utwór ten zajmował pierwsze miejsce na liście najlepiej sprzedających się książek w Norwegii. Powieść wprowadza młodych czytelników w zagadnienia filozoficzne. Inne znane utwory pisarza to *Dziewczyna z pomarańczami* oraz *Magiczna biblioteka Bibbi Bokken*.

WAŻNE PYTANIA

Jostein Gaarder [czytaj: jostajn garder]

Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii

Fragmenty

Tłumaczenie: Iwona Zimnicka

Jakie są różnice między rośliną, zwierzęciem i człowiekiem? Zofia natychmiast stwierdziła, że różnice są bardzo wyraźne. Uważała na przykład, że duchowe życie rośliny nie jest szczególnie skomplikowane. Nigdy nie słyszała o niebieskim dzwonku, który przeżyłby zawód miłosny. Roślina rośnie, pobiera pożywienie, wytwarza maleńkie nasionka, dzięki którym się rozmnaża. I to chyba mniej więcej wszystko, co da się powiedzieć o roślinie. Zofia doszła do wniosku, że to, co dotyczy roślin, dotyczy chyba także zwierząt i ludzi. Ale zwierzęta mają jeszcze inne cechy. Potrafią na przykład się poruszać (a kiedy jakaś róża startowała w biegu na sześćdziesiąt metrów?). Trudniejsze okazało się natomiast wskazanie różnic między człowiekiem a zwierzęciem. Człowiek potrafi myśleć, ale zwierzętom chyba także nie jest to obce. Zofia była przekonana, że kot Shere Khan [czytaj: szere kan] umie myśleć, a w każdym razie potrafi zachowywać się przemyślnie. Ale czy jest w stanie rozważać problemy filozoficzne? Czy kot może zastanawiać się nad różnicami między rośliną, zwierzęciem i człowiekiem? Na pewno nie! Kot z pewnością może być zadowolony albo smutny, ale czy zada sobie pytanie o istnienie Boga albo nieśmiertelność duszy? Zofia stwierdziła, że to bardzo wątpliwe. [...]

Dlaczego pada deszcz? Zofia wzruszyła ramionami. Pada dlatego, że woda z morza paruje, a chmury zagęszczają się tak, że para wodna się skrapla i zaczyna padać. Uczyła się o tym chyba w trzeciej klasie. Można też, rzecz

Przydatne słowa

Zaplanowane działania, które są sprytnie i pomysłowo przeprowadzane, nazywamy **przemyślnymi**.

Przykład użycia:
Dominika przemyślnie skłoniła brata, by pożyczył jej tablet.

jasna, powiedzieć, że deszcz pada, by rośliny i zwierzęta mogły rosnąć. Ale czy to prawda? Czy deszczowe chmury mają jakiś cel?

No właśnie, cel. Czy coś jest wspólnym celem? *Co jest potrzebne, aby człowiek mógł żyć szczęśliwie?* Nauczyciel filozofii pisał o tym na samym początku. Wszyscy ludzie potrzebują pożywienia, ciepła, miłości i troski. To wymieniał jako podstawowe warunki, by móc dobrze żyć. Później wskazał również, że wszystkim potrzebna jest odpowiedź na pewne filozoficzne pytania. Bardzo istotne jest też chyba wykonywanie pracy, którą się lubi. Jeśli ktoś na przykład nienawidzi ruchu ulicznego, nie będzie specjalnie szczęśliwy, gdy zostanie kierowcą taksówki. A jeśli ktoś nienawidzi odrabiania lekcji, na pewno nie będzie dobrze się czuł w roli nauczyciela. Zofia bardzo lubiła zwierzęta, mogła więc wyobrazić sobie, że w przyszłości zostanie weterynarzem. W każdym razie nie uważała, by wygranie miliona w lotto było konieczne do szczęśliwego życia. Przeciwnie. Było nawet takie powiedzenie: „Lenistwo jest źródłem wszelkiego zła".

Po przeczytaniu

1. Czego dotyczą pytania, które zadała sobie dziewczynka?
2. Jakie są – według Zofii – podobieństwa i różnice między światami roślinnym, zwierzęcym i ludzkim? Sporządź na ten temat notatkę w dowolnej formie.
3. Jakie warunki muszą – zdaniem nauczyciela filozofii – zostać spełnione, by człowiek mógł żyć szczęśliwie? Co sądzisz o tym poglądzie?
4. Czy zgadzasz się z opinią Zofii, że wygrana w lotto nie jest konieczna do szczęśliwego życia? Uzasadnij swoją odpowiedź.
5. Dlaczego Zofia chciała znaleźć odpowiedzi na tyle pytań? Co nią kierowało?
6. Na które z pytań pojawiających się w tekście jest – według Ciebie – najtrudniej odpowiedzieć? Uzasadnij swoją opinię.
7. Wyjaśnij, czym zajmuje się filozofia. Odpowiedz na podstawie przeczytanego fragmentu powieści.
8. Samodzielnie sformułuj kilka pytań, które można by uznać za filozoficzne. Spróbuj na nie odpowiedzieć.
9. Zapytaj pięć osób w różnym wieku, co – według nich – jest potrzebne, aby człowiek żył szczęśliwie. Porównaj uzyskane opinie z tymi, które zebrały inne osoby z Twojej klasy. Jakie odpowiedzi padały najczęściej? Z czego wynikają różnice w poglądach ludzi na ten temat?

Zanim przeczytasz

- Z jakimi obrazami i barwami kojarzy Ci się jesień?

Tadeusz Różewicz

Bursztynowy ptaszek

Jesień
ptaszek bursztynowy
przejrzysty
z gałązki na gałązkę
nosi kroplę złota.

Jesień
ptaszek rubinowy
świetlisty
z gałązki na gałązkę
nosi kroplę krwi.

Jesień
ptaszek lazurowy
umiera
z gałązki na gałązkę
kropla deszczu spada.

Po przeczytaniu

1. Jakie obrazy jesieni zostały przedstawione w kolejnych zwrotkach?
2. Co powtarza się, a co zmienia w wypowiedziach podmiotu lirycznego? Jak myślisz, czemu służy ta powtarzalność?

Nowa wiadomość

Anafora to celowe powtórzenie tego samego słowa na początku zdania, wersu lub strofy w utworze. Służy ukazaniu znaczenia powtarzanych słów, uwydatnia rytmiczność wypowiedzi lub wprowadza wyliczenia.

3. Co mogą oznaczać poszczególne obrazy jesieni?

4. Określ nastrój każdej ze strof utworu.

5. Czym są, według Ciebie, krople ukazane w każdej ze zwrotek?
→ Przypomnij sobie: przenośnia, s. 349

6. Jakie uczucia budzi w Tobie jesienna pora? Nazwij te emocje i wyjaśnij, dlaczego w taki sposób reagujesz na zmieniające się warunki atmosferyczne.

Praca twórcza

7. Wypisz z wiersza do zeszytu słowa określające barwę i światło. Następnie wykonaj ilustrację do wybranej zwrotki.

Heidi Hassenmüller [czytaj: hajdi hasenmyler]

GRYPA DUSZY

Pewnej wrześniowej niedzieli

Fragmenty

Tłumaczenie: Ewa Knichnicka

Dziadek siedział w swoim fotelu i spoglądał przez okno. Thomas [czytaj: tomas] musiał zapukać do drzwi dwa razy, zanim usłyszał „proszę".

Jednakże to „proszę" zabrzmiało bardziej jak „nie wchodzić" lub „zostaw mnie w spokoju".

Thomas, przestraszony, podszedł bliżej.

– Dziadku, jesteś chory?

Rzeczywiście, starszy pan był trochę blady.

– Mmm – mruknął i zerknął na wnuczka. – Nie wiem.

Chłopiec przysunął stołek i usiadł obok dziadka.

– Ale chyba nie złapałeś znowu grypy, dziadku? – Thomas zaniepokoił się, ponieważ w ostatnich dniach dziadek wydał mu się nieco zmieniony. Tak, jak gdyby mu coś dolegało...

Dziadek westchnął.

– Grypa? – Staruszek potrząsnął powoli głową, a ręką pogładził się po białym zaroście.

– Raczej grypa duszy – mruknął.

– Grypa duszy? – Thomas spojrzał niepewnie na dziadka. – Jest coś takiego?

Dziadek roześmiał się, ale nie był to wesoły śmiech.

– Można powiedzieć, Tomie, że to kac duszy.

Thomas wiedział, że kaca ma się po tym, gdy wypiło się za dużo alkoholu.

[...]

Kac? Piwo? Thomas w dalszym ciągu nic nie rozumiał i patrzył pytająco na dziadka. Czyżby dziadek za dużo wypił? Ale przecież pozwalał sobie najwyżej na kieliszek wódki przed snem, jako lekarstwo. „Co za dużo, to niezdrowo", mawiał zawsze.

Starszy pan spojrzał z boku na wnuczka.

– Nie rozumiesz, mam rację, Tomie?

Chłopiec przytaknął skinieniem głowy.

– No to ci wyjaśnię. Pamiętasz, że na swoje i tylko swoje życzenie przeniosłem się do „Marienhöhe"[1] [czytaj: marijenhye]? Chciałem mieć spokój i nabrać dystansu do waszych spraw.

Przydatne słowa

„Nabrać dystansu" to inaczej: „przestać się czymś przejmować, zacząć traktować coś bez emocji".

Przykład użycia:
Maciek nabrał dystansu do plotek na swój temat.

– Dystansu? – spytał Thomas.

– Tak – potwierdził dziadek. – Kiedy mieszka się razem pod jednym dachem, słyszy się i widzi wszystko, co dzieje się u drugiego. Wiele spraw zwyczajnie mnie nie dotyczy.

Dziadek milczał, Thomas też. Chłopiec wciąż nie rozumiał, co staruszek chciał mu wyjaśnić.

– Chcesz, dziadku, fajkę? – spytał Tom po chwili.

Starszy pan pokręcił przecząco głową: – Dzisiaj mi nie smakuje.

Thomas spojrzał na niego zdziwiony. To był zły znak. Dziadek musiał mieć naprawdę ogromnego kaca, że nie smakowała mu nawet fajka. Staruszek zauważył przerażony wyraz twarzy wnuczka i nie mógł powstrzymać śmiechu.

– Od tego nie zawali się świat, Tomie. Wiesz, to tylko...

Dziadek znowu zamilkł i spojrzał na zewnątrz, na młode brzozy. Jasnozielone listki lśniły łagodnie w ciepłych promieniach słońca.

---

[1] *Marienhöhe* – tu: nazwa domu spokojnej starości.

Frederick Cayley Robinson [czytaj: frederik kejli robinson], *Dni odpoczynku*, **około 1926 roku**

Następnie kontynuował:

– Jeśli przyrównasz mnie do tych drzew na zewnątrz, to ja jestem właśnie taką starą, sękatą brzozą, która została przesadzona. I chociaż wyszukałem sobie pieczołowicie grunt i ziemię – dziadek wskazał wyciągniętą ręką najpierw na swój pokój, a potem na zewnątrz – to i tak mam trudności, by zapuścić tu korzenie.

– Nie podoba ci się tutaj? – Thomas podchwycił mądrze. – Ale ja ci, dziadku, od razu mówiłem, że ty nie pasujesz do tych starych ludzi.

Dziadek znowu pogłaskał się po zaroście.

– Nawet się jeszcze nie ogoliłem. Twoja mama nieźle by mi nawymyślała, gdyby mnie teraz zobaczyła. Tutaj nikogo to nie obchodzi. – Starszy pan ponownie westchnął. – Mam na myśli, że nie obchodzi, czy się golę.

– Ale to chyba super, dziadku? – Thomas nic już nie pojmował. – Nikt cię tu nie poucza. A mamusia przecież często cię upominała, jak i mnie. – Chłopiec spojrzał na fajkę, która zimna i szara leżała na stole obok popielniczki. – O, chociażby o fajkę.

– Hm... – mruknął znów dziadek. – Czy możesz to sobie wyobrazić, Thomasie, że brakuje mi tego teraz? I to nie chodzi tylko o „wymyślanie" twojej mamy. Chciała dla mnie dobrze. Przecież wiesz, że zawsze troszczy się o mnie. I tego mi teraz brakuje.

Dziadek kilkakrotnie skinął głową.

– Tak, to jest to. Wszyscy tu są dla mnie mili i przyjacielscy. Jednakże w „Marienhöhe" jestem jednym z wielu. A do tego jeszcze nowym. I nikt mnie nie potrzebuje.

Thomas schylił się do dziadka i pogłaskał go czule po chłodnej dłoni.

– Dziadku, ja cię przecież potrzebuję. Najlepiej byłoby, gdybyś wrócił do nas, do swojego dawnego pokoju.

Po przeczytaniu

1. Dokąd przeprowadził się dziadek Thomasa? Jak wytłumaczył wnukowi swoją decyzję? Co sądzisz o podanym przez niego powodzie?
2. Jak zmiana miejsca zamieszkania wpłynęła na samopoczucie i funkcjonowanie starszego pana? Co uświadomił sobie po przeprowadzce?
3. Na podstawie tekstu powiedz, czym jest *grypa duszy*.
4. Jakiego porównania użył dziadek, aby zobrazować swoją sytuację życiową? Jakie powiedzenie w języku polskim oddaje sens tych słów?
5. Co zrobił Thomas, aby wesprzeć dziadka? Oceń postawę chłopca.
6. Porozmawiajcie o tym, kiedy czujecie się dobrze wśród innych ludzi. Zapiszcie Wasze spostrzeżenia na kartkach.
7. Przyjrzyj się obrazowi przedstawionemu na stronie 63. Jakie wrażenie wywołuje ukazana scena? Co łączy ją z tekstem Heidi Hassenmüller?

Praca w grupie

8. Co możecie zrobić, aby znane Wam starsze osoby nie czuły się niepotrzebne i odtrącone?

Józef Baran

***

Córkom

nie śpieszcie się tak moje małe
dzieciństwo wasze
z nie zatrzaśniętym jeszcze
wiekiem marzeń
niech się obłoczy[1] w nieskończoność

[1] *Obłoczyć się* – kłębić się jak obłoki, tu w znaczeniu: *trwać*.

nie rośnijcie tak prędko
zielone lata z nadzieją bez granic
kwitnące nie dla owocu
a dla samego kwitnienia
bo to jedyna poezja tego świata

życie samo powoli powoli
otworzy przed wami drzwi
za którymi wszystko okaże się
o niebo mniej doskonałe
niż to wam się wydawało
przez tajemniczo uchyloną szparę

Po przeczytaniu

1. Określ, kim jest osoba mówiąca w wierszu i do kogo jest skierowany utwór.
2. Co oznaczają wyrażenia, których podmiot liryczny użył do opisania dzieciństwa – *wiek marzeń* oraz *zielone lata z nadzieją bez granic*? Dlaczego zostały one przypisane pierwszemu okresowi życia człowieka?
3. Jakie pragnienie osoba mówiąca wyraziła słowami: *dzieciństwo wasze* [...] *niech się obłoczy w nieskończoność*?
4. Co – według podmiotu lirycznego – znajduje się za drzwiami, które *otworzy życie*? A jak Ty wyobrażasz sobie to, co za nimi ujrzysz? Swoje refleksje przedstaw w kilku zdaniach.
5. Jak sądzisz, dlaczego dorastanie dzieci często budzi niepokój dorosłych?
6. Jakie problemy najczęściej wiążą się z okresem dojrzewania? W swojej odpowiedzi skorzystaj z własnych doświadczeń oraz z przykładów zawartych w znanych Ci utworach literackich.

Praca w grupie

7. Przeprowadźcie dyskusję na temat: *Jakie są zalety dzieciństwa, a jakie – dorosłości?*.
   - Podzielcie się na grupy.
   - Niech każdy zespół opracuje po dwie listy zalet: wynikających z bycia dzieckiem oraz związanych z dorosłością.
   - Przedstawcie rezultaty Waszej pracy na forum klasy i porównajcie wnioski poszczególnych grup.

STRATA BLISKIEJ OSOBY

Karen-Susan Fessel [czytaj: suzan fesel]

Moja mama jest wśród gwiazd

Fragmenty
Tłumaczenie: Marta Kucewicz

Wczoraj wieczorem przed pójściem spać postałam trochę w ogrodzie i spojrzałam w niebo. I wtedy, akurat wtedy, gdy patrzyłam w górę, spadła gwiazda.

Zastanawiałam się przez chwilę, czy to mogła być mama.

Ale nie wydaje mi się. Myślę, że mama jest jeszcze tam, na niebie, i świeci na nas z góry. Zresztą gwiazdy nie są tak daleko od nas, prawda?

I zresztą, jedna gwiazda mniej czy więcej – mama jest ze mną cały czas. I wydaje mi się – nie, co ja mówię – wiem na pewno, że zawsze tak będzie. Bo jak długo będę o niej myśleć, tak długo będzie w moim sercu i w mojej pamięci. I nawet kiedyś, jak będę już dorosła i jak zwiedzę pół świata, albo i nie – mama zawsze będzie w moim sercu. Dzięki temu czuję spokój.

I rozmyślając o tym wszystkim, zasnęłam, a gdy obudziłam się dzisiaj rano, od razu spojrzałam na kalendarz obok mojego łóżka. Jeszcze cztery dni i będą wreszcie moje urodziny!

Tak poza tym to uważam, że Janni ma rację, gdy mówi, że moje jedenaste urodziny są wyjątkowe. Po pierwsze, bo to moje pierwsze urodziny bez mamy. Po drugie, bo naprawdę się na nie cieszę!

Bo przez jakiś czas wydawało mi się, że już nigdy nic mnie nie będzie cieszyć. Zwłaszcza zaraz po tym, jak mama umarła. Ruben, tata, a nawet Janni mieli tak samo. Byliśmy po prostu cały czas smutni.

Teraz też jeszcze jesteśmy smutni i strasznie brakuje nam mamy. Ale od czasu do czasu zdarza się, że coś robię i łapię się na tym, że przez te kilka minut nie myślałam o mamie.

Za każdym razem trochę mnie to przeraża. Ale Janni mówi, że to dobrze. Że to jest bardzo ważne. I że mama tego właśnie chciała: żebym nie myślała o niej cały czas, ale też o innych sprawach. I żebym się cieszyła. Grunt, żebym o niej nie zapomniała. No, do tego to na pewno nie dojdzie!

Ale zaraz na początku, jak mama umarła, nie byłam w stanie myśleć o niczym innym. A poza tym nie mogłam spać. Z Rubenem było tak samo. Czasem, gdy po raz kolejny budziłam się w środku nocy, bo śniło mi się coś

strasznego, to już Ruben leżał koło mnie i do mnie się przytulał. A czasem to ja szłam do Rubena, gdy nie mogłam zasnąć.

Jednak od kiedy wymieniliśmy między sobą nasze koszulki-przytulanki, jest z tym spaniem trochę lepiej.

Mama miała obydwie koszulki ze sobą do końca w szpitalu, a po pogrzebie tata je nam oddał. Nie przeszkadzałoby mi, gdyby mama je zatrzymała. Ale mama chciała, żeby nam je oddać, na pamiątkę. A poza tym mama nie leży w trumnie, gdzie te koszulki mogłyby jej się przydać, ale została spalona. Tak chciała.

W każdym razie wymieniliśmy się z Rubenem tymi koszulkami. Ruben ma teraz moją, a ja jego. I za każdym razem, gdy leżymy tak w swoich łóżkach z naszymi mięciutkimi koszulkami, jest nam jakoś tak dobrze.

Ostatnio tata powiedział, że też chciałby mieć taką koszulkę-przytulankę. Właściwie to mógłby pożyczyć sobie moją albo Rubena, gdy idzie spać. Bo tata zaczął pracować na nocną zmianę. Wraca do domu o szóstej rano, je śniadanie ze mną i Rubenem, a potem, jak już odprowadzi Rubena do przedszkola, kładzie się spać. Pewnie, tata mógłby wziąć koszulkę od Rubena albo ode mnie, ale myślę, że chciałby mieć [...] własną. Zobaczymy, może mu jakąś uszyję, z koszulki Rubena, mojej i mamy. W przyszłym tygodniu, jako niespodziankę na moje urodziny. Ale by się ucieszył! Jestem tego pewna.

Tak, przez jakiś czas wydawało mi się, że nigdy mnie już nic nie ucieszy. Ale teraz cieszę się nawet z dwóch powodów: po pierwsze, są wakacje. Będę mogła wreszcie zrealizować mój urodzinowy talon[1] od Janniego! Latem jedziemy więc do Holandii, Janni i ja, tylko my dwoje. Chociaż może by pojechał z nami też Manuel. Zobaczymy, co na to powie Janni.

A druga rzecz, z której się cieszę, to moje urodziny. Na nie cieszę się nawet trochę bardziej niż na wakacje. Bo tata obiecał, że ustawi grilla. – Nawet jak będzie padał deszcz albo śnieg – powiedział. No, śnieg to raczej nie będzie padał w maju, ale deszcz może padać. Ale słowo to słowo, więc tak czy siak, będziemy grillować.

Założę się, że jak będzie padało, tata rozstawi starą płachtę namiotową, która tak strasznie śmierdzi dziegciem[2], od łusek klonowych. Już to kilka

---

[1] *Urodzinowy talon* – kupon upoważniający do zrealizowania życzenia urodzinowego.

[2] *Dziegieć* – lepka, ciemnobrązowa ciecz powstająca w procesie obróbki drewna.

razy robił, kiedy jeszcze żyła mama. Mama wtedy zawsze kręciła nosem z powodu tego smrodu, ale i tak jej się podobało.

Tata obiecał mi też, że Becky [czytaj: beki] i ja możemy zostać razem aż do jedenastej. Bo zaprosiłam tylko Becky, Janniego, Manuela i Nadję, ale tych troje i tak często u nas bywa. Tata z początku nie chciał, żebyśmy tak długo się bawiły, ale bardzo się upierałam i powiedziałam, że kończę już jedenaście lat i dlatego chciałabym iść spać dopiero po jedenastej. To się wydało tacie przekonujące i w końcu się zgodził.

Ale to nie jest prawdziwy powód, dla którego chciałabym iść spać dopiero po jedenastej. I dlaczego koniecznie chcę urządzić urodziny na dworze. Prawdziwy powód to tajemnica, którą zachowam dla siebie, żeby nikt się z niej nie śmiał. Prawdziwy powód jest taki: chcę tak długo zostać na dworze, żeby widziała nas mama. Żeby mogła patrzeć i świecić na nas z góry.

Będę po prostu stała, jadła kiełbaskę i dobrze się bawiła, a od czasu do czasu, jak nikt nie będzie patrzył, zerknę na niebo i mrugnę do gwiazd. I kto wie, może jakaś też do mnie mrugnie? Jedna z gwiazd, która jest moją mamą; może tak być, prawda?

Po przeczytaniu

1. Kto opowiada o wydarzeniach? Czy ta osoba bierze w nich udział? Uzasadnij swoją odpowiedź cytatem z tekstu.

Nowa wiadomość

Narracja to opowieść narratora, dzięki której czytelnik poznaje świat przedstawiony, na przykład w powieści, opowiadaniu lub noweli. Narracja może być prowadzona w pierwszej osobie lub w trzeciej osobie.

Narracja pierwszoosobowa, czyli taka, w której narrator wypowiada się w pierwszej osobie liczby pojedynczej i bierze udział w wydarzeniach, o których opowiada, lub jest ich świadkiem.

Narracja trzecioosobowa, czyli taka, w której narrator wypowiada się w trzeciej osobie liczby pojedynczej i nie uczestniczy w wydarzeniach, o których opowiada, jest za to wszechwiedzący – wie wszystko o zdarzeniach i bohaterach, a także zna myśli postaci.

Przykłady:
Rano wysłuchałem audycji w radiu. ← narracja pierwszoosobowa
Rano wysłuchał audycji w radiu. ← narracja trzecioosobowa

2. Co pomogło dziewczynce i jej bratu złagodzić choć odrobinę ból po śmierci mamy?

3. Jakie myśli i uczucia towarzyszyły dziewczynce od chwili utraty bliskiej osoby? Jak zmieniały się w czasie?

4. Wyjaśnij, dlaczego dziewczynka chciała podczas swoich urodzin bawić się na dworze do późna.

5. Jak Janni pomógł swojej przyjaciółce w trudnych chwilach? W jaki jeszcze sposób bliscy sobie ludzie mogą się wspierać w takich sytuacjach?

6. Dlaczego ludziom nie jest łatwo mówić o śmierci?

7. Zastanówcie się, w jaki sposób można okazać współczucie osobie, która straciła kogoś bliskiego. Sformułujcie kilka zdań. Skorzystajcie z podanych podpowiedzi.

Jest mi przykro...; Bardzo ci współczuję...; Nie wiem, jak wyrazić mój żal z powodu...; Rozumiem, co czujesz...; Myślę, że jest ci ogromnie trudno...; Jak można ci pomóc...; Widzę, że jest ci ciężko i...; Co mogłoby sprawić, żeby...

8. Zapoznaj się z podanymi słowami znanych poetów. Wyjaśnij ich związek z rozmyślaniami dziewczynki. Uzasadnij swoje zdanie, wskazując odpowiednie fragmenty tekstu.

Umarłych wieczność dotąd trwa, dokąd pamięcią im się płaci.

Wisława Szymborska

Można odejść na zawsze, by stale być blisko.

Jan Twardowski

Śmierci tak potrzeba się uczyć jak życia.

Leopold Staff

9. Przyjrzyj się dwóm zdaniom podkreślonym w tekście. Wyjaśnij, dlaczego można je nazwać pytaniami retorycznymi.

Przypomnienie

Pytanie retoryczne to pytanie pozorne, na które nie oczekuje się odpowiedzi lub na które odpowiedź jest oczywista. Zadaje się je między innymi po to, aby skłonić odbiorcę do refleksji, przemyśleń na wybrany temat.

Praca twórcza

10. Dlaczego ludzie lubią patrzeć nocą w niebo? Co przyciąga ich uwagę, jakie myśli i skojarzenia wywołuje w nich ten widok? Dokończ zdanie.

Kiedy patrzę w niebo, ?

Jak opisać przeżycia wewnętrzne?

Opis przeżyć wewnętrznych polega na przedstawieniu doznań, uczuć i stanów psychicznych wywołanych określoną sytuacją. Opis może dotyczyć przeżyć własnych lub innych osób (także bohaterów literackich). W tekście należy zamieścić takie informacje o opisywanej postaci, które pozwolą zrozumieć jej emocje.

Opis przeżyć wewnętrznych

Przydatne słowa, na przykład:

- **rzeczowniki nazywające uczucia i stany:** *przygnębienie, apatia, żal, strach, wstyd, nostalgia, bezsilność, obawa, zachwyt, satysfakcja, euforia, błogość, beztroska, oczarowanie, wzruszenie, ekscytacja, zachwyt, ulga*
- **zestawy wyrazów bliskoznacznych:** *rozdrażnienie – wzburzenie, irytacja, wściekłość, gniew, zdenerwowanie; miłość – urzeczenie, uniesienie, podziw, fascynacja*
- **czasowniki informujące o uczuciach:** *kochać, nienawidzić, żałować, wstydzić się, smucić się, bać się, cieszyć się, ubóstwiać, cenić, szanować*
- **zwroty opisujące przeżycia:** *wzruszenie odebrało mi głos; coś ścisnęło mnie za gardło; chciało mi się skakać z radości; świat zawirował w jej oczach; z przejęcia zapomniałem, jak się nazywam; wszystkie słowa uleciały mi z głowy; kamień spadł mi z serca*
- **sformułowania wskazujące na zewnętrzne przejawy emocji:** *nogi ugięły się pode mną; płacz targał jego ciałem; uśmiech rozpromienił jej twarz; osłupiałem ze zdziwienia; zjeżyły mi się włosy na głowie; miał kwaśną minę*
- **porównania pomocne w określaniu doznań:** *oczy zrobiły się okrągłe jak złotówki; wszystko wokół pojaśniało, jakby nagle słońce wyjrzało zza chmur; trzęsłam się jak galareta*

Jak opisać przeżycia wewnętrzne?

- **We wstępie** przedstaw sytuację, która wywołała przeżycia.
- **W rozwinięciu** nazwij uczucia, które pojawiły się w wyniku wspomnianych okoliczności. Używaj wyrazów bliskoznacznych, aby uniknąć powtórzeń.
- Opisz reakcje spowodowane zaistniałą sytuacją. Zwróć uwagę nie tylko na przeżycia wewnętrzne, lecz także na ich zewnętrzne przejawy, czyli zmiany w wyglądzie i zachowaniu, na przykład: *Zmarszczył brwi i zacisnął pięści* (ze złości).
- Skorzystaj z porównań i przenośni – dzięki temu Twoja wypowiedź będzie ciekawsza i bardziej obrazowa, na przykład: *poczułem się, jakby ktoś przejechał mnie walcem* (kiedy czujemy się bez sił), *wyrosły mu skrzydła u ramion* (gdy ktoś jest pełen entuzjazmu).
- **W zakończeniu** wyraź swój stosunek do określonych emocji.

Od dawna marzyłem o tym, żeby spędzić z Magdą trochę czasu. A tego dnia ona niespodziewanie zaprosiła mnie do siebie. Mimochodem rzuciła pytanie: „Może wpadłbyś do mnie w sobotę po południu?". Magda, którą uważam nie tylko za najładniejszą dziewczynę w całej szkole, lecz także za najmądrzejszą!

W pierwszej chwili zaniemówiłem z wrażenia. W drugiej poczułem, że mam ochotę skakać z radości! Tak bardzo zależało mi na naszej przyjaźni. Jednocześnie coś podpowiadało mi, żeby nie pokazać, jak bardzo się ucieszyłem. W gruncie rzeczy czułem się niepewnie, próbowałem to ukryć. Zrobiłem więc obojętną minę i udawałem, że się zastanawiam, tak jakbym miał mnóstwo innych propozycji na sobotnie popołudnie. Magda jednak nie dała za wygraną, szturchnęła mnie w plecy i powiedziała, że mam się nie wygłupiać, w końcu jestem jej najlepszym kumplem. „Najlepszym kumplem, najlepszym kumplem!" – dzwoniło w mojej głowie. Te słowa sprawiły, że niebo rozstąpiło się nade mną. Poczułem, jak z wrażenia miękną mi kolana, a twarz oblewa się rumieńcem – szkoda, że nie umiem tego kontrolować!

Przez kolejne dni czułem się radosny jak skowronek. Uśmiech wręcz rozpromieniał moją twarz, miałem skrzydła u ramion. W przypływie energii pozmywałem naczynia po obiedzie. Ciągle nuciłem piosenki. Zachowywałem się nietypowo – nic więc dziwnego, że mama zaczęła przyglądać mi się z uwagą. A już najbardziej była zdumiona, kiedy w piątek wieczorem zacząłem komponować zestaw ubrań, a później spędziłem w łazience całą godzinę. W tym czasie ćwiczyłem przed lustrem miny i gesty na powitanie Magdy i jej rodziców. W końcu bardzo zależało mi na tym, żeby dobrze wypaść.

Gdy przypominam sobie emocje związane z oczekiwaniem na wizytę, to nawet dziś uśmiech pojawia się na mojej twarzy. Połączenie obawy i nadziei było ciekawą mieszanką. Na szczęście wszystko zakończyło się dobrze. Mimo kilku gaf podczas wizyty spotkanie uważam za bardzo udane. Polubiłem rodziców Magdy, a oni – zdaje się – polubili mnie.

WSTĘP
przedstawienie sytuacji

ROZWINIĘCIE
nazwanie uczuć
reakcja na sytuację
porównanie
stosunek do określonych emocji

ZAKOŃCZENIE

Czas na ćwiczenia

1. Powiedz, jakie emocje mogą przeżywać postacie przedstawione na fotografiach. Co o tym świadczy?

2. Opisz krótko, jakie mogą być zewnętrzne przejawy podanych uczuć.

zachwyt, *sympatia*

3. Dokończ porównania. Powiedz, o jakich przeżyciach wewnętrznych mogą informować utworzone związki frazeologiczne.

czerwony jak ?
blady jak ?
mieć nogi jak ?
zły jak ?
dumny jak ?
radosny jak ?
płakać jak ?
czuć się jak ?
działać na kogoś jak ?

4. Do każdego z wyrazów nazywających uczucia dodaj słowo o podobnym znaczeniu.

rozpacz, *lęk*, *nostalgia*, *obrzydzenie*, *współczucie*

5. Uzupełnij wypowiedzi krótkimi opisami własnych przeżyć.

Gdy wchodzę do gabinetu dentysty, ?.
Gdy dostaję prezent, ?.
Kiedy rozpoczynają się wakacje, ?.

6. Przeczytaj podane wypowiedzi i zastanów się, co mogło wywołać takie reakcje. Podaj swoje propozycje.

Byłam zawiedziona. Czułem zażenowanie.

7. Zastanów się, jakie uczucia pojawiają się we wskazanych sytuacjach i jak te przeżycia się objawiają. Następnie dokończ wypowiedzi, uzupełniając je informacjami o emocjach i ich zewnętrznych oznakach.

- Jutro mam ważny egzamin.
- Po raz pierwszy wyjeżdżam bez rodziców.
- Zapomniałam o zrobieniu zakupów.

Praca w grupie

8. Zastanówcie się, jak mogą się czuć wymienione osoby w podanych sytuacjach. Następnie przerysujcie tabelę do zeszytu i uzupełnijcie ją swoimi pomysłami.

Sytuacja	Uczucia	Przejawy przeżyć
Michał jako jedyny z klasy nie został zaproszony na urodziny kolegi.	?	?
Zosia dowiedziała się, że koleżanki ją obgadują.	?	?

Praca twórcza

9. Wyobraź sobie, że jesteś w lesie. Opisz uczucia, które Cię ogarniają, kiedy nagle robi się ciemno, deszcz leje jak z cebra, rozlegają się grzmoty, a niebo raz po raz rozrywają błyskawice.

Paweł Beręsewicz

Jak zakochałem Kaśkę Kwiatek

PIERWSZA MIŁOŚĆ

Fragment

Jest chyba rzeczą naturalną, że kiedy już się człowiekowi przydarzy zakochać, bardzo liczy na odwzajemnienie swojego zakochania, a co śmielsi próbują nawet owo odwzajemnione zakochanie wywołać. Co prawda, ze śmiałością nie było u mnie najlepiej, ale postanowiłem, że ze względu na dość zaawansowany stopień zakochania powinienem znaleźć w sobie jakieś ukryte pokłady odwagi i podjąć stosowne działania.

Nie zamierzałem się do Kaśki Kwiatek podwalać (podwalanie polega na głośnym bekaniu, zabieraniu czapki i publicznym dręczeniu klasowego ofermy Tadka Cichonia). Podwalanie pasowało do Piotrka, ale nie do mnie.

Nie zamierzałem Kaśki Kwiatek podrywać (podrywanie polega na byciu *cool*[1] [czytaj: kul], żuciu gumy i mówieniu: „cześć mała!"). Podrywać można zwyczajne dziewczyny. W przypadku Kaśki to w ogóle nie wchodziło w grę.

Nie zamierzałem się do Kaśki Kwiatek zalecać (zalecanie polega na przynoszeniu kwiatków, słodkich uśmieszkach i ogólnym podlizywaniu). Chłopacy umarliby ze śmiechu – a ja jeszcze wcześniej ze wstydu.

Według słownika mogłem ewentualnie do Kaśki Kwiatek startować, umizgać się, flirtować z nią, smalić do niej cholewki[2] i sadzić koperczaki[3]. Żadna z tych propozycji nie brzmiała zbyt poważnie, a ja miałem bardzo poważne zamiary. W końcu przyszło mi do głowy, że skoro zakochałem się, to czemu nie miałbym spróbować zakochać i Kaśki. Takie rozwiązanie wydało mi się rozsądne, godne i sprawiedliwe. To jest to! – pomyślałem. – Muszę zakochać Kaśkę Kwiatek!

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba mówi o **pokładach** czegoś, oznacza, że ma na myśli dużą ilość.

Przykład użycia:
Podziwiam mamę za jej pokłady cierpliwości.

[1] *Być cool* – mieć klasę, być osobą godną naśladowania.

[2] *Smalić cholewki* – dawniej: zalecać się do kogoś. Nazwa wzięła się od zwyczaju, który polegał na tym, że smaliło się, czyli powlekało sadzą, cholewę – część buta okrywającą łydkę. Kawaler postępował tak przed wizytą u panny, aby jego buty wyglądały bardziej elegancko.

[3] *Sadzić koperczaki* – dawniej: zalecać się do kogoś z wielką intensywnością. Koperczakami nazywano kiedyś podskoki, energiczne ruchy.

Po przeczytaniu

1. Wybierz właściwy opis bohatera. Uzasadnij swoją odpowiedź.

A. Postępuje w sposób przemyślany.
B. Jest bezradny wobec swoich uczuć.
C. Zachowuje bierną postawę.
D. Jest osobą zarozumiałą.

2. Wymień sposoby okazywania sympatii, o których jest mowa w tekście. Jak oceniasz takie formy wyrażania uczuć do drugiej osoby?

3. Jak powinien, według Ciebie, postąpić bohater? Jak myślisz, co zrobi, aby *zakochać Kaśkę*?

4. Przeczytaj kilka przysłów i sentencji dotyczących miłości. Wybierz to sformułowanie, które podoba Ci się najbardziej, a następnie rozwiń krótko zawartą w nim myśl.

- Dosyć ten bogaty, kto miłość posiada.
- Kto kogo miłuje, wad jego nie czuje.
- Miłość dodaje odwagi.
- Miłość zdrowy rozsądek odejmuje.

Przypomnienie

Przysłowie to krótkie wypowiedzenie o znaczeniu niedosłownym, które wyraża ogólną myśl, pouczenie lub przestrogę.

Praca w grupie

5. Porozmawiajcie o tym, jakie zachowania osób płci przeciwnej lubicie, a jakiego postępowania nie tolerujecie. Zanotujcie Wasze spostrzeżenia. Co wynika z Waszych obserwacji?

Praca twórcza

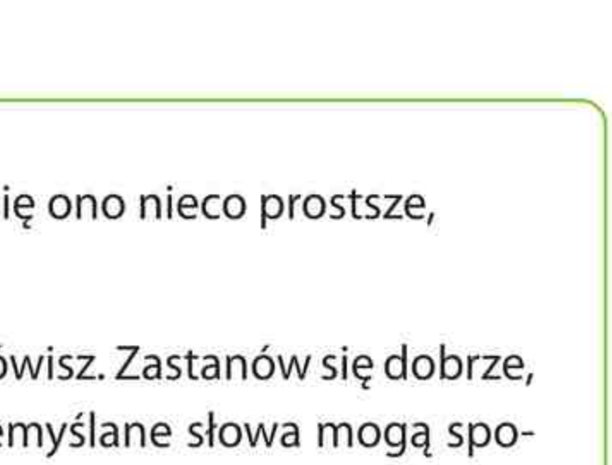
6. Przygotuj opis przeżyć wewnętrznych Kasi Kwiatek, kiedy dowiedziała się, że jest obiektem uczuć nieśmiałego kolegi.

Wśród ludzi

Mówienie o uczuciach nie jest rzeczą łatwą. Aby stało się ono nieco prostsze, warto skorzystać z zamieszczonych wskazówek.

- Pamiętaj, że ponosisz odpowiedzialność za to, co mówisz. Zastanów się dobrze, zanim powiesz komuś o swoich uczuciach. Nieprzemyślane słowa mogą spowodować wiele problemów. Czy rzeczywiście jest tak, jak Ci się wydaje, i czy na pewno chcesz daną osobę o tym poinformować?
- W zależności od sytuacji, w której się znajdujesz, możesz powiedzieć o swoich uczuciach wprost lub tylko delikatnie je komuś zasugerować. Zastanów się, czy to, co zamierzasz przekazać, jest stosowne, czyli odpowiednie do okoliczności.
- Nie zapominaj, że mimika i gesty znaczą czasami więcej niż słowa.

? Jak w niebanalny sposób można przekazać drugiej osobie, że się ją lubi? Podaj dwa przykłady.

Czym się różnią czasowniki dokonane od niedokonanych?

Na rozgrzewkę

- Wyjaśnij, czym się różnią zdania w parach. O czym informuje każde z nich?

  Ania jadła obiad. Ania zjadła obiad.
  Tomek czytał książkę. Tomek przeczytał książkę.
  Tata robi zakupy. Tata zrobi zakupy.

Nowa wiadomość

Czasowniki dzieli się między innymi na dokonane i niedokonane.

- **Czasowniki dokonane** oznaczają czynności, które zostały zakończone w przeszłości lub zostaną ukończone w przyszłości, na przykład: *posprzątali*, *obejrzałem*, *pójdą*.
- **Czasowniki niedokonane** mówią o czynnościach, które były, są lub będą wykonywane, ale nie informują o ich zakończeniu, na przykład: *sprzątali*, *oglądałem*, *będą szli*.

Czas na ćwiczenia

1. Uzupełnij zdania właściwymi formami czasowników, tak aby było wiadomo, jakie są efekty czynności. Jakie czasowniki – dokonane czy niedokonane – znajdują się w uzupełnionych wypowiedzeniach?

Tomek ? (budować/zbudować) wieżę z klocków.
Tata ? (gotować/ugotować) ostatnio zupę dyniową.
Strażacy ? (gasić/ugasić) pożar budynku.
Siostra ? (czesać/uczesać) lalkę.

2. Przekształć w zeszycie podany tekst tak, jakby jego autorem był uczeń dobrze przygotowany do lekcji.

Czytałem lekturę. Uczyłem się tabliczki mnożenia.
Tłumaczyłem słówka z angielskiego. Pisałem pracę domową.

Jakie czasowniki – dokonane czy niedokonane – wystąpiły w przekształconym tekście?

3. Utwórz czasowniki dokonane od podanych czasowników niedokonanych. W tym celu dodaj do każdego z nich odpowiednią cząstkę.

Przykład:
łowić – złowić

chwytać, *rysować*, *robić*

Czasowniki dokonane i niedokonane

4. W których zdaniach wystąpiły czasowniki dokonane?

Przedwczoraj liczyłam jabłka.
Wczoraj policzyłam jabłka.
Dzisiaj liczę jabłka.
Pojutrze policzę jabłka.
Jutro będę liczyła jabłka.
Ona właśnie liczy jabłka.

5. Odczytaj tekst, uzupełniając go właściwymi formami czasu przeszłego czasowników podanych w nawiasach. Które czasowniki wskazują na czynność niedokonaną?

Mama ? (powiedzieć), żebym zaniosła kawałek tortu pani spod siódemki. Nie ? (podobać) mi się ten pomysł. Sąsiadka zawsze ? (wydawać) mi się groźna i niemiła. Czasami ? (zwracać) nam uwagę, że zachowujemy się za głośno. Raz ? (skrzyczeć) Antka, któremu ? (wypaść) na schody zużyty bilet.

Niechętnie ? (wykonać) polecenie mamy. Starsza pani ? (uśmiechnąć się) i ? (zaprosić) mnie do środka. ? (Mieszkać) w małym, staroświecko urządzonym mieszkaniu. Było w nim mnóstwo zdjęć, na których ? (pozować) – sporo młodsza – ze zwierzętami.

– ? (Być) weterynarzem – ? (odpowiedzieć) na moje nieme pytanie. – Podobno pomagasz w schronisku dla zwierząt?

? (Opowiadać) o opiece nad psami. Pani Krystyna ? (okazać się) sympatyczną osobą, której trudno było pogodzić się z samotnością. Jej mąż ? (umrzeć) dziesięć lat temu, a dzieci i wnuki dużo wcześniej ? (wyjechać) za granicę. ? (Obiecać) sobie, że będę czasem odwiedzać sąsiadkę.

6. Uzupełnij zdania właściwymi formami podanych czasowników, a następnie określ, które z nich są dokonane, a które – niedokonane. W razie trudności skorzystaj ze słownika poprawnej polszczyzny.

- Wycieczka trwała długo – samochód co chwilę nam (gasnąć). Tata (zblednąć).
- W tym roku róża na balkonie wcześnie (zakwitnąć), ale też szybko (zwiędnąć).
- Przed chwilą Adam (wyciągnąć) z szafy koszulkę, którą miał na sobie, gdy (kopnąć) piłkę w sam środek bramki.
- Sweter mi jeszcze nie (wyschnąć) – (parsknąć) ze złości Paweł.

7. Do każdego z przedstawionych zdjęć ułóż zdanie. W jednym wypowiedzeniu użyj czasownika dokonanego, a w drugim – niedokonanego.

Jaką funkcję pełnią czasowniki w stronie czynnej i biernej?

Na rozgrzewkę

- Wyjaśnij, dlaczego zdanie: *W tej konkurencji Kraków prześcignął Gdańsk* jest niejednoznaczne. Przekształć je tak, aby jego sens nie budził wątpliwości.

Nowa wiadomość

Czasownik może występować w stronie czynnej lub biernej.

- **Strona czynna** wskazuje na to, że podmiot jest wykonawcą danej czynności.

  Przykład:
  Maciek wypożyczył książkę.

- **Strona bierna** informuje o tym, że podmiot jest obiektem danej czynności, a nie jej wykonawcą. Orzeczenie w stronie biernej składa się z dwóch wyrazów.

  Przykład:
  Książka została wypożyczona przez Maćka.

Choć oba przykładowe zdania opisują tę samą sytuację, w pierwszym akcent położono na wykonawcy czynności (to on odgrywa w nim najważniejszą rolę), a w drugim – na książce.

Czas na ćwiczenia

1. Które zdania informują o tym, że podmiot nie jest wykonawcą czynności?

- Tata przygotował kolację.
- Naczynia zostały umyte przez Adama.
- Mama kupiła grę planszową.
- Telefon został zgubiony przez Alę.

2. Przerysuj do zeszytu tabelę i uzupełnij ją tak, aby w każdym wierszu znajdowała się para zdań o tym samym znaczeniu, ale różniących się stroną.

Strona czynna	Strona bierna
?	Zegarek został odnaleziony przez mojego brata.
Miliony turystów podziwiają Statuę Wolności.	?
Zrobiliśmy dużo zdjęć.	?
?	Zostaliśmy oprowadzeni przez przewodnika po przypałacowym parku.

Strona czynna i bierna czasowników

3. Sprawdź, czy wszystkie zdania można przekształcić na stronę bierną. Co zauważasz?

- Tomek spaceruje z psem.
- Kot wdrapał się na drzewo.
- Ela zaparzyła herbatę.
- Andrzej kroi ciasto.

Nowa wiadomość

- **Czasowniki przechodnie** to czasowniki, które mają formy w obu stronach: czynnej i biernej.

  Przykład:
  Ewa zdała egzamin. Egzamin został zdany przez Ewę.

- **Czasowniki nieprzechodnie** to czasowniki, które nie występują w stronie biernej.

  Przykłady:
  biec, iść, spacerować, chodzić, leżeć, spać, wdrapać się

4. Które z podanych zdań można przekształcić na stronę bierną?

Piotr obszedł jezioro. Pomalowałam łódkę. Pies macha ogonem.

5. Przeczytaj notatki. Która z nich ma bardziej oficjalny charakter? Dlaczego?

W kwietniu zostanie oddany do użytku nowy plac zabaw przy ulicy Ogrodowej. Obecnie wykonywane są prace wykończeniowe: stawiane są ławki i kosze na śmieci. Nowa inwestycja jest w całości finansowana ze środków gminy.

W kwietniu otrzymamy do użytku nowy plac zabaw przy ulicy Ogrodowej. Obecnie trwają prace wykończeniowe: wykonawcy stawiają ławki i kosze na śmieci. Nową inwestycję w całości finansuje gmina.

Nowa wiadomość

Strony biernej używa się:

- aby podkreślić znaczenie obiektu czynności, na przykład: *Każdego roku plaże są zaśmiecane przez letników*;
- gdy nie znamy wykonawcy czynności, gdy jej wykonawców jest wielu albo gdy informacja o nich nie jest istotna, na przykład: *Wiele obrazów zostało zniszczonych w czasie wojny*;
- często w tekstach urzędowych, oficjalnych, na przykład: *Pismo zostało wysłane*;
- aby uniknąć dwuznaczności, na przykład w zdaniu: *Te koty lubią psy*, z którego nie wynika, kto lubi kogo, lepiej powiedzieć i napisać: *Te koty są lubiane przez psy* albo *Psy są lubiane przez te koty*.

Pisownia trudnych form czasowników

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj oba dialogi na głos. Określ podobieństwa i różnice w wymowie oraz pisowni zaznaczonych bezokoliczników. Następnie odpowiedz, czym różnią się ich formy osobowe.

  – Zaufałam Markowi, gdy powiedziałam mu o moich problemach. Nie chciałabym się na nim **zawieść**.
  – Ja na Twoim miejscu byłabym pewna, że się na Marku nie **zawiodę**!

  – Tę przesyłkę koniecznie trzeba jeszcze dziś **zawieźć** na pocztę!
  – Nie ma sprawy – za chwilę ją **zawiozę**!

Nowa wiadomość

Pisownia niektórych bezokoliczników może sprawiać trudności. Przykładowo, zakończenie, które wymawiamy **[-ść]**, bywa zapisywane na dwa sposoby – jako ***-ść*** lub ***-źć***.
Przykłady:
kła<u>ść</u>, zawie<u>źć</u>

Aby nauczyć się poprawnie zapisywać czasowniki tego typu, wystarczy zapamiętać dwie zasady.

- W zakończeniu bezokolicznika piszemy ***-źć***, jeśli w formie 1. osoby czasu teraźniejszego lub przyszłego czasownik kończy się na *-zę*.

  Przykłady:
  przywie<u>źć</u>, bo *przywio<u>zę</u>*
  wle<u>źć</u>, bo *wle<u>zę</u>*

- W zakończeniu bezokolicznika piszemy ***-ść***, jeśli w formie 1. osoby czasu teraźniejszego lub przyszłego czasownik kończy się na *-tę*, *-dę* lub *-sę*.

  Przykłady:
  gnie<u>ść</u>, bo *gnio<u>tę</u>*
  wsią<u>ść</u>, bo *wsią<u>dę</u>*
  nie<u>ść</u>, bo *nio<u>sę</u>*

Czas na ćwiczenia

1. Od podanych bezokoliczników utwórz formy osobowe według wzoru.

Przykład:
wyleźć, bo *wylezę*

odwieźć, bo ? gryźć, bo ? dowieść, bo ? donieść, bo ?

2. Uzupełnij dialog bezokolicznikami utworzonymi od czasowników podanych w nawiasach. Zapisz te słowa w zeszycie.

3. Co wydarzyło się wczoraj? Przeczytaj zdania, uzupełniając je właściwymi formami utworzonymi od bezokoliczników w nawiasach.

Julia (przemknąć) przez korytarz i szybko (zniknąć) w pokoju brata. Antek (wziąć) zepsutą bransoletkę i (zacząć) ją naprawiać.

Nowa wiadomość

Jeśli w zakończeniu bezokolicznika wymawiamy **[-ońć]**, to zawsze zapisujemy ***-ąć***. Podobnie w formach 3. osoby czasu przeszłego czasowników zakończonych w bezokoliczniku na *-ąć* piszemy *-ą* lub *-ę*, choć słyszymy *o* lub *e* – wymowa nie ma więc wpływu na pisownię.

Przykłady:
zdjąć – zdjął, płynąć – płynął, błysnąć – błysnęła, krzyknąć – krzyknęła

Uwaga! Pamiętaj, że ***wziąć*** jest jedyną poprawną formą bezokolicznika słowa *wziął*.

4. Przepisz zdania do zeszytu. Podane w nawiasach czasowniki zastosuj w odpowiednich formach.

Kolega (szepnąć), co mam zrobić.
Wszyscy (krzyknąć), że to ja mam rację.
Pani (odetchnąć) z ulgą.
(Zdjąć) mnie przerażenie.

5. Od podkreślonych czasowników utwórz bezokoliczniki i zapisz je w zeszycie.

- Nie <u>zniosę</u> już dłużej tego siedzenia w domu! Wybierzmy się na wycieczkę rowerową!
- <u>Weźmiesz</u> ze sobą coś dobrego do jedzenia?
- Zatrzymajmy się tutaj – może <u>znajdę</u> czterolistną koniczynę...
- Uff, ale gorąco się zrobiło – zaraz <u>zdejmę</u> bluzę!
- Wolę nie jechać przez wieś – boję się, że <u>ugryzie</u> mnie jakiś pies.
- Zastanawiałeś się kiedyś, kto <u>wynalazł</u> rower?
- <u>Dowiodę</u> Agacie, że się myli.
- Jedźmy tędy – tamta ścieżka <u>wiedzie</u> przez bagna.

Anna Kamieńska (lata życia: 1920–1986)

Była pisarką i tłumaczką literatury. Debiutowała w 1945 roku. Jest autorką utworów dla dzieci i młodzieży, w tym zbioru poetyckich opowiadań o tematyce biblijnej zatytułowanego *Książka nad książkami*. W swoich wierszach podejmowała refleksje na temat życia ludzkiego.

Zanim przeczytasz

- Kiedy ludzie doświadczają poczucia samotności?

Anna Kamieńska

Wieczór

Czasem jest pełno ludzi po to
aby głębsza była samotność
tak bardzo jestem sama
że nawet mnie ze mną nie ma
może sprosić wróble okruchami
może zmarłych odpoczywaniami[1]
wierna tylko noc i ciemność
obiecuje że zostanie ze mną

[1] *Odpoczywania* – tu: modlitwy za zmarłych.

Po przeczytaniu

1. W jakiej sytuacji życiowej znalazła się osoba mówiąca w wierszu?

2. Wyjaśnij, jak rozumiesz słowa: *tak bardzo jestem sama / że nawet mnie ze mną nie ma*.

3. Odszukaj w wierszu anaforę. Jaki efekt uzyskano dzięki jej zastosowaniu?

→ Przypomnij sobie: anafora, s. 351

4. Nad jakimi sposobami poradzenia sobie z uczuciem samotności zastanawia się podmiot liryczny?

5. Wskaż w utworze uosobienie. Co osoba mówiąca wyraziła za jego pomocą?
→ Przypomnij sobie: uosobienie, s. 349

6. Dlaczego czasami czujemy się samotni, mimo że przebywamy wśród ludzi?

Praca w grupie

7. Zastanówcie się w grupach, czy doświadczenie samotności może być cenne. Swoje wnioski spiszcie na kartkach. Przedstawcie je pozostałym osobom z klasy.

Praca twórcza

8. Przygotuj listę sposobów na zapobieganie samotności.

9. Wymyśl historię, w której zastosujesz dwa spośród podanych frazeologizmów.

sam jak palec, *samotny jak kołek w płocie*, *pogrążyć się w samotności*

Joanna Fabicka (urodzona w 1970 roku)

Jest autorką książek dla dzieci i młodzieży. Pisze o dojrzewaniu, problemach, z którymi borykają się nastolatkowie, o osamotnieniu i krzywdzie. Jej najbardziej znanymi książkami są: *Dokuczalska*, *Rutka*, *#me* oraz utwory z serii o Rudolfie Gąbczaku. Pisarka zajmuje się także tworzeniem scenariuszy filmowych.

BRAK RODZICÓW

Joanna Fabicka

Rutka

Fragmenty

Rutka kładzie głowę na ramieniu Zosi.

– Nie lubię tak tęsknić – skarży się. – Tęsknota jest jak coś, co cię ciągle gryzie, a kiedy sama chcesz ją pogryźć, to nie możesz. Żujesz i żujesz, i nic... nie możesz połknąć. [...]

Doskonale pamięta, że kiedy przyszła tu z tatą pierwszy raz, też bała się ruszyć. To było zaledwie dwa lata temu, a przez ten czas rowerek tak bardzo się zestarzał. Zresztą wszystko się zmieniło. Jakby w jednej chwili wraz z całym bezpiecznym światem wpadła do dziury pełnej ognia.

Ale wtedy, latem, było tu jeszcze spokojnie. Tata pewnie prowadził ją po parkowych alejkach. Bezpiecznie przez niego asekurowana, pedałowała w skupieniu, nie mogąc wyjść z podziwu, że jednak jedzie. Metalowe koła, naoliwione specjalnym smarem, błyszczały w słońcu. Rutka jechała coraz szybciej i coraz dalej. Kiedy znikała u wylotu alejki, tata biegł za nią, wymachując kapeluszem i głośno się śmiejąc. Właśnie ten śmiech – radosny, donośny – chciałaby zamknąć w małym pudełku. By starczył na zawsze, na chude czasy lęku i samotności.

Do magicznego pudełka trafiłby także zapach perfum, których używała mama przed wieczornym wyjściem na proszoną kolację albo do kina. Wyszykowana, piękna, wchodziła cicho do dziecięcego pokoju. Najpierw całowała małego braciszka Rutki, a potem ją. Słodki, pudrowy zapach przywoływał uczucie bezbrzeżnego szczęścia i rozkoszy. Kłaczki jej futrzanej etoli[1] łaskotały Rutkę w nos i dziewczynka zamiast zasnąć, śmiała się, póki nie dostała czkawki. „Na czkawkę najlepszy cukier!" – krzyczała wtedy mama i drobiąc[2] kroczkami, biegła po kryształową cukiernicę. [...]

Zosia trwożliwie rozgląda się na boki, ale świat spokojnie szykuje się do snu. Ostatni przechodnie wracają do domów, ptaki moszczą się na gałęziach drzew.

– Słyszysz? – Rutka przymyka oczy.

– Co?

– Zamknij oczy i słuchaj, po prostu słuchaj.

W pierwszej chwili Zosia myśli, że chodzi o jakieś rozmowy dobiegające z okolicznych domów, ale kiedy przymyka powieki, wie, co ma na myśli przyjaciółka.

Z miejsca, na którym stoją, z kupy gruzu i zwałów ziemi wyraźnie dobiega jakiś szept podobny ni to do prośby, ni to do modlitwy. Wzbiera coraz bardziej, Zosia czuje, jak drżą jej od niego kolana. Aż wreszcie wydostaje się spod ziemi i w jednej chwili po

[1] *Etola* – szal z miękkiego futra z krótkim włosem.
[2] *Drobić* – stawiać bardzo małe kroki.

Przydatne słowa

Jeśli ktoś **asekuruje** drugą osobę, to znaczy, że zapewnia jej pomoc i ochronę w razie niebezpieczeństwa.

Przykład użycia:
Trener na ściance wspinaczkowej asekuruje mnie przed upadkiem.

Kilka słów o książce

Rutka to opowieść o dziesięcioletniej Zosi, która wakacje spędza na Bałutach – w jednej z łódzkich dzielnic, w której pełno jest opuszczonych i bliskich zawalenia kamienic. W okolicy nie ma rówieśników, ponieważ wszyscy wyjechali. Na dodatek mama bohaterki musiała wyruszyć w podróż służbową, a dziewczynką ma się zająć ciotka Róża. Któregoś dnia Zosia spotyka na podwórku Rutkę – Żydówkę. Pochodząca z przeszłości dziewczyna zabiera ją na spacer po dawnej Łodzi – w czasy II wojny światowej, kiedy na terenie dzielnicy było getto, czyli miejsce, w którym przymusowo zamknięto Żydów. Zosia pokazuje natomiast Rutce współczesny świat. Teraźniejszość przeplata się z czasem minionym.

Z łódzkiego getta spośród 200 tysięcy osób ocalało jedynie 5–15 tysięcy. Na fotografii fragment ulicy Zgierskiej w 1941 roku.

okolicy rozlewa się przepiękna i rzewna pieśń, jakby wznoszona setkami głosów. [...]

– Kto tak śpiewa? – pyta Zosia.

– Mury – odpowiada Rutka.

– Mury domów?

– Domów, bożnic[3], całych miast, których już nie ma.

– A gdzie są ludzie z tych domów?

– Ich też nie ma. Wyjechali.

– Wrócą?

Powoli zapada zmrok, ustaje śpiew i słychać już tylko to jedno, wyszeptane przez Rutkę zdanie.

– To się uda tylko moim rodzicom.

Rutka mówi z taką pewnością, że Zosia wierzy jej z całego serca.

[3] *Bożnica* – inaczej: synagoga, dla wierzących Żydów miejsce spotkań, wspólnych modlitw i czytania Tory, czyli pierwszych pięciu ksiąg Biblii.

Po przeczytaniu

1. Jak myślisz, co łączy Zosię i Rutkę? Czy można mówić o podobieństwie emocji, których doświadczają dziewczynki? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. Jaką rolę odgrywają wspomnienia w życiu Rutki? Co o tym sądzisz?
3. Czy mury faktycznie mogą śpiewać? Co Rutka chciała wyrazić za pomocą takiej przenośni? → Przypomnij sobie: przenośnia, s. 349
   Gdzie podziali się mieszkańcy z *domów*, *bożnic*, *całych miast, których już nie ma*?
4. Wyobraź sobie, że masz magiczne pudełko do przechowywania wspomnień. Jakie momenty swojego życia w nim umieścisz? Uzasadnij swój wybór.

Praca w grupie

5. Przygotujcie opowieść pod tytułem *Mury mówią*, w której zawrzecie informacje o tym, co działo się dawniej w miejscowości, w której mieszkacie.

- Ustalcie, skąd można uzyskać potrzebne wiadomości.
- Uzgodnijcie, z kim chcecie porozmawiać na temat przeszłości, oraz wytypujcie osoby, które przeprowadzą wywiady.
- Zbierzcie wszystkie historie i napiszcie jeden wspólny tekst.

Jaką funkcję pełnią zaimki?

Na rozgrzewkę

- Jakie części mowy zostały zastąpione przez podkreślone słowa?

  Ekran jest ciemny. Stał się <u>taki</u>, kiedy zepsuł się telewizor.
  Przyjaźnię się z Michaliną. Wspólnie z <u>nią</u> obejrzę film.
  Siedzę cicho w poczekalni. Czekam <u>tak</u> od godziny 14.00.
  Zaoszczędziłam tysiąc złotych. Dokładnie <u>tyle</u>, by kupić używany laptop.

Nowa wiadomość

- **Zaimek** to część mowy, którą zastępuje się inne części mowy, aby uniknąć powtórzeń w wypowiedzi. Zaimki odnoszą się najczęściej do wypowiedzianych wcześniej treści, na przykład wskazują, o czym mówiło poprzednie zdanie.

  Przykłady:
  *Idę do Gośki. Umówiłam się z **nią** wczoraj. Michał nie dzwoni. Może coś **mu** się stało?*

- Zarówno rzeczowniki, przymiotniki, liczebniki, jak i przysłówki mogą zostać zastąpione przez zaimki.

ZAIMKI

- **zastępujące rzeczowniki,**
  Przykłady:
  ty, on, my, wy, on, oni, to, kto, co, nikt, nic, ktoś, coś

  *Mam nowy telewizor. Kupili mi **go** dziadkowie.*

- **zastępujące przymiotniki,**
  Przykłady:
  ten, tamten, ów, inny, jaki, który, czyj, twój, nasz, wasz, swój

  *Antek z rodzicami przeprowadził się do nowego domu. Chciałbym w **takim** mieszkać.*

- **zastępujące liczebniki,**
  Przykłady:
  tyle, każdy, kilka, kilkanaście, kilkadziesiąt, ileś, ile, żaden

  *Widziałem ostatnio pięć odcinków serialu. A **ile** ty obejrzałeś?*

- **zastępujące przysłówki.**
  Przykłady:
  jak, gdzie, skąd, którędy, kiedy, dlaczego, tak, tu, tam, stąd, tędy, wtedy, odtąd

  *Przyjdę do ciebie jutro. **Wtedy** zobaczę twój nowy komputer.*

- Zaimki odmieniają się tak samo jak wyrazy, które zastępują. Zaimki, które zastępują przysłówki, są nieodmienne.

Czas na ćwiczenia

1. Odczytaj wypowiedź, uzupełniając ją odpowiednimi zaimkami.

Jeśli spotkasz Matyldę, powiedz [?], żeby oddała [?] magazyn z programem telewizyjnym. Pożyczyła [?] dwa dni temu.

2. Zastąp wyróżnione wyrazy zaimkami.

- Bardzo lubię oglądać filmy **przyrodnicze**. Najwięcej [?] filmów jest na kanale Discovery.
- Moi **koledzy** znają się na animacjach komputerowych. Często z [?] rozmawiam o nowych grach.
- Zuzia przymierzyła w sklepie **pięć** czapek. Niestety, [?] jej się nie spodobała.
- Jedziemy na wycieczkę do **Zakopanego**. Spędzimy [?] pięć dni.

3. Przekształć wiadomości tak, aby uniknąć powtarzania wyrazów.

- Idę do Ali. U Ali zawsze jest wesoło.
- Poczekaj na mnie w holu. Zawsze zbieramy się w holu.
- Dlaczego kupiłeś pięć pączków? Po co nam aż pięć?

4. Utwórz odpowiednie formy podanych zaimków.

– Nie bardzo (ty) rozumiem. Powinieneś (ja) to wyjaśnić.
– Chodzi o (moja) koleżankę z klasy. Chciałbym (ona) zaprosić na bal, ale brakuje (ja) odwagi...

5. Na jakie pytania odpowiadają wyróżnione zaimki? Jakie części mowy zastępują?

– Dlaczego się **tak** zachowujesz?

– Pójdę na bal w **takiej** sukience!

– Dawno nie widziałem **tylu** osób.

6. Wyjaśnij, czym się różnią zaimki w podanych parach zdań.

- Mówiłam, że spodoba **mu** się aparat fotograficzny.
- **Jemu** naprawdę ten prezent przypadł do gustu.
- Chciałbym **ci** się do czegoś przyznać.
- Tylko **tobie** mogę to powiedzieć.

Nowa wiadomość

Zaimki *ja*, *ty*, *on, ona*, *ono* mają w niektórych przypadkach dwie lub trzy poprawne formy – dłuższe i krótsze: *mi – mnie*, *ci – ciebie*, *go – jego – niego*, *jej – niej*.

Dłuższych form zaimków używamy:

- na początku wypowiedzenia,

  Przykład:
  Mnie *się to nie podoba.*

- na końcu zdania, gdy wyraźnie chcemy je zaakcentować,

  Przykład:
  Dałem tę książkę ***jemu***. ← w domyśle: *nie tobie*

- po przyimkach,

  Przykład:
  Przyszedłem po ***ciebie***.

- w konstrukcjach, w których tworzy się wyraźną opozycję między jakimiś osobami,

  Przykład:
  Wytłumaczę to ***tobie***, *nie* ***jemu***.

- gdy są jednowyrazową odpowiedzią na pytanie.

  Przykład:
  – Kogo jutro odwiedzisz?
  – ***Jego***.

7. Uzupełnij zdania odpowiednimi formami zaimków. Uzasadnij wybór form.

- (Ja) się ten pomysł nie podoba. Nie podoba (ja) się ten pomysł.
- (Ty) przeszkadza prawie wszystko. Prawie wszystko (ty) przeszkadza.
- (On) trzeba pomóc. Pomóżmy (on).

Gramatyka w praktyce

Ze względów grzecznościowych wielką literą piszemy zaimki wskazujące na adresatów korespondencji: *Ci*, *Tobie*, *Cię*, *Wam*, *Was*. Jednak jeśli stosujemy te zaimki w formach wypowiedzi innych niż list, kartka z pozdrowieniami czy e-mail, powinniśmy zapisywać je małą literą, na przykład w dialogu: – Chętnie ci pomogę – powiedział Adam.

Zdarza się, że autorzy danej publikacji chcą wyraźnie zaznaczyć szacunek okazywany odbiorcy – wówczas odnoszące się do niego zaimki zapisują wielką literą. Przykładem są między innymi polecenia w Twoim podręczniku.

Małą literą zaimek *ci* zapisujemy także wtedy, gdy używamy go w znaczeniu *tamci*.

? Jak powinny zostać zapisane wyróżnione zaimki?

Denerwują mnie **CI** dziennikarze.
Czy **CI** nie wstyd? – zapytała mnie babcia.

Marcin Kozioł (urodzony w 1977 roku)

Autor książek dla dzieci i młodzieży. Jest też specjalistą w dziedzinie mediów elektronicznych. Miłośnik koni i podróży. Opisuje je w swoich seriach: *Stajnia pod tęczą*, *Wombat Maksymilian*. Jego cykl *Detektywi na kółkach* opowiada natomiast o przygodach Julii i Toma, którzy rozwiązują kolejne zagadki.

RODZINNY KRYZYS

Marcin Kozioł

Skrzynia Władcy Piorunów

Fragmenty

– Tak, to brzmi zagadkowo – skwitowała Julia, po raz piąty przeczytawszy ostatnie akapity listu od ojca Toma.

Przeczuwała, że kryją jakąś tajemnicę i przesłanie. [...]

– Te słowa nie mają większego sensu, Julio. Tata prosi, byśmy zaopiekowali się gołębiami, i podkreśla, że jest ich w stadzie trzydzieści jeden sztuk. Tylko że on nie ma żadnych gołębi. Nigdy ich nie hodował – analizował Tom.

– Dziwne – potwierdziła Julka. – Dalej pisze, żeby karmić je ziarnem gatunku dwunastego lub jedenastego [...]. I prosi, by nie podawać im pokarmu ze słoika dwadzieścia trzy i trzydzieści cztery, bo źle się po nim czują. To jakieś szaleństwo! [...]

– Fakt, to zakrawa na szaleństwo. Zwłaszcza że prosi, by karmić je zwykle codziennie po osiemnastej. A przecież nigdy nie karmiliśmy żadnych gołębi. [...]

– W tym coś musi być. Twój tata nie zwariował. [...]

– Julka, w tym fragmencie o gołębiach pojawiają się liczby. Może któraś z nich to klucz? – zastanawiał się Tom. [...] Zatem po kolei mamy: 31, 12, 11, 23, 34 i 18 [...].

Kilka słów o książce

Skrzynia Władcy Piorunów to pierwsza książka z serii *Detektywi na kółkach*. Opowiada o czternastoletniej Julii, która wraz ze swym niezwykłym psem Spajkiem pomaga przyjacielowi Tomowi w rozwiązaniu zagadki nagłego zniknięcia jego ojca. Nadzwyczajność labradora polega na tym, że pamięta on... swoje poprzednie wcielenia. W historię odkrywania tajemnicy wpleciona została opowieść o Nikoli Tesli. Jeśli chcesz się dowiedzieć, co łączy tego słynnego wynalazcę z bohaterami, czy dzieciom uda się przechytrzyć groźnych przestępców oraz czym jest zdolność synestezji, którą przejawia Tom, zajrzyj do książki.

Tom pospiesznie naszkicował tablicę Polibiusza[1] na kartce. W pierwsze trzy okienka górnego wiersza wpisał swoje imię. Jego krótką wersję. Taką, jaką na co dzień posługiwali się jego przyjaciele i rodzice. Zwłaszcza tata, który nigdy nie używał pełnego imienia chłopca.

	1	2	3	4	5
1	t	o	m	a	b
2	c	d	e	f	g
3	h	i/j	k	l	n
4	p	q	r	s	u
5	v	w	x	y	z

Julia natychmiast podjęła próbę odszyfrowania wiadomości.

– 31 to H. 12 to O. 11 to T – odczytywała, a z każdą kolejną literą **serce biło jej coraz mocniej**. To mógł być początek słowa! – 23 to E, a 34 to L. Ale 18 nie ma w tabeli – dokończyła.

– HOTEL 18! – Tom **zerwał się z krzesła tak gwałtownie**, że przewróciło się z hukiem na podłogę.

– Wiesz, o co chodzi?

– Wiem! Julka! Wiem! Mamy to! – krzyczał.

– Ale co mamy?! Jaki hotel? Hoteli jest wiele.

– Taki jest tylko jeden... – Tom **uśmiechał się od ucha do ucha, wniebowzięty**, że odczytali wiadomość od ojca.

– Nic nie rozumiem.

– Julka, kiedy przeprowadzaliśmy się tutaj, pierwszej nocy w naszym nowym domu pękła rura w ścianie. Woda zalała cały parter. Trzeba było go osuszyć. Ale wkrótce okazało się, że problem jest znacznie poważniejszy. Należało wymienić całą instalację w ścianach, by stare rury nie pękły w innym miejscu. Na czas nieoczekiwanego remontu zatrzymaliśmy się w hotelu tuż za miastem, niedaleko stąd.

– Hotel mieści się pod numerem 18?

[1] *Tablica Polibiusza* – tabela przypisująca każdą literę alfabetu parze numerów: cyfrom wskazującym wiersz i kolumnę. Została stworzona przez greckiego historyka Polibiusza w II wieku przed naszą erą.

– Nie! – roześmiał się chłopak. – To numer naszego pokoju, w którym mimo całego tego zamieszania spędziliśmy naprawdę wspaniałe dwa tygodnie. A właściwie dokładnie osiemnaście dni. Od tamtej pory osiemnastka była naszą szczęśliwą liczbą.

– Szczęśliwą? Przecież wywaliło wam rury w domu! – zdziwiła się Julka.

– To prawda. Ale stłoczeni w jednym hotelowym pokoju nagle wszyscy mieliśmy dla siebie czas. Wieczorami graliśmy w gry planszowe. Dużo ze sobą rozmawialiśmy. Czytaliśmy na głos książki. [...]

– Wiesz, Julka, to chyba uratowało małżeństwo moich rodziców. Byli tak zabiegani, że nie mieli dla siebie wiele czasu. Dla mnie też, choć nie znaczy to, że się o mnie nie troszczyli. Przeciwnie. Ale troska to za mało. Ten pobyt w pokoju numer 18 dał nam wszystkim szansę odkryć się na nowo. Na zawsze.

– Jak spojrzysz na liczbę 8 z boku, wygląda jak znak nieskończoności ∞ – zauważyła Julka.

– Tak. To był nowy początek czegoś wspaniałego, co będzie trwało zawsze. Nikt nie wmówiłby mi, że tata mógł po prostu odejść. [...]

– Tom, obiecuję ci, że znajdziemy twojego tatę. Jesteśmy już blisko! – Julia chwyciła chłopca za rękę i lekko przyciągnęła do siebie.

Po przeczytaniu

1. Dlaczego Tom był przekonany, że jego ojcu przytrafiło się coś złego? Na jakiej podstawie mógł tak myśleć?
2. Wytłumacz, dlaczego dla bohatera osiemnastka była szczęśliwą liczbą. Co dla chłopca było ważne?
3. Jak zachowywała się Julka w trudnych dla Toma okolicznościach? Oceń jej postawę.
4. Które z podanych sformułowań oddają cechy powieści *Skrzynia Władcy Piorunów*?
egzotyczna podróż, *dawne czasy*, *tajemnica*, *baśniowe postacie*, *dochodzenie*, *zagadka*

Nowa wiadomość

Powieść detektywistyczna (**kryminalna**) to taki rodzaj powieści, w którym główny bohater prowadzi dochodzenie zmierzające do rozwiązania zagadki kryminalnej.

5. Poszukaj informacji o książkach detektywistycznych dla dzieci i młodzieży. Która z nich wydaje Ci się najbardziej interesująca? Uzasadnij swój wybór.

6. Opisz sposób spędzania wolnego czasu, który zbliża do siebie członków rodziny.

7. Problemem rodziny Toma był brak czasu. Jak sądzisz, co sprawia, że ludzie są zabiegani i nie mają chwili, by pobyć z najbliższymi? Jak można to zmienić?

8. O jakich emocjach informują wyróżnione w tekście sformułowania? W jakich innych sytuacjach można by ich użyć? Ułóż z nimi zdania i zapisz je w zeszycie.

Praca w grupie

9. Wymyślcie i zaszyfrujcie dowolną metodą hasło składające się maksymalnie z dziesięciu liter. Przedstawcie zaszyfrowaną wiadomość innym grupom. Wygrają ci, którzy najszybciej odczytają hasła wszystkich zespołów. Na koniec wyjaśnijcie wszystkim zespołom zastosowaną zasadę szyfrowania.

Praca twórcza

★ **10.** Wyobraź sobie, że znajdujesz się w miejscu ukazanym na fotografii. Wymyśl opowiadanie detektywistyczne, w którym udzielisz odpowiedzi na podane pytania.

- Kto włączył w domu światła?
- Dlaczego okna na strychu są ciemne?
- Dlaczego ścieżka jest zarośnięta?
- Czym są niebieskie obiekty przy drodze?
- Dlaczego drzewa uschły, mimo że trawa jest soczyście zielona?
- Jaka jest historia zniszczonego wozu znajdującego się niedaleko domu?

Ludzie telewizji

Przygotowanie każdego programu telewizyjnego wymaga pracy wielu osób – nie tylko tych, które widać na ekranie. Poznaj ludzi telewizji.

Prezenter telewizyjny (spiker)/prezenterka telewizyjna (spikerka) – zapowiada programy lub je prowadzi. 1

Reżyser telewizyjny/reżyserka telewizyjna – jest odpowiedzialny za przygotowanie programu. Kieruje działaniami pozostałych osób pracujących przy tworzeniu audycji. 2

Scenarzysta/scenarzystka – pisze scenariusz programu, widowiska telewizyjnego, serialu lub reklamy. 3

Producent/producentka – ponosi koszty związane z realizacją programu, zapewnia niezbędny sprzęt i zatrudnia osoby uczestniczące w przygotowaniu audycji. 4

Operator/operatorka kamery – obsługuje kamerę i sprzęt fotograficzny. 5

Dziennikarz/dziennikarka – przygotowuje materiał, na podstawie którego powstaje dany program, często sam prowadzi audycje. 6

Scenograf/scenografka – projektuje i przygotowuje dekoracje, stroje i rekwizyty. 7

Makijażysta/makijażystka – dba o wygląd osób występujących w telewizji, na przykład nakłada im delikatny makijaż, poprawia ich fryzury. 8

Wizażysta/wizażystka – tworzy wizerunek uczestników audycji, na przykład wybiera stroje, w których wystąpią poszczególne osoby w danym programie. 9

STUDIO
4
2
5
3
9

Po przeczytaniu

1. Jakimi umiejętnościami powinny się, Twoim zdaniem, odznaczać osoby prowadzące programy telewizyjne na żywo?
2. Wyobraź sobie, że wybrana osoba znana z telewizji zgodziła się na udzielenie Ci wywiadu. Ułóż kilka pytań, które zadasz podczas rozmowy.
3. Co oznacza zwrot *być na antenie*?
4. Który zawód związany z pracą w telewizji wydaje Ci się najbardziej interesujący? Uzasadnij odpowiedź.

NIEWIDZIALNE SPRAWY

Marcin Szczygielski

Teatr Niewidzialnych Dzieci

Fragmenty

Po obiedzie [...] Sylwia prowadzi mnie do swojego pokoju. Zamyka starannie drzwi, po czym podchodzi do biurka, z uroczystą miną otwiera blok rysunkowy i pokazuje mi swoje dzieło.

– Tak to ma wyglądać – oświadcza.

Nachylam się nad kartką i patrzę z uwagą. Rysunek jest wcale niezły, zużyła mnóstwo kredek. Widać scenę z czerwonymi kotarami obszytymi żółtymi frędzlami, oparcia ustawionych w rzędy foteli oraz małe balkony powyżej, w których siedzą ludzie i patrzą na przedstawienie. Na scenie jest wieża zamkowa, samochód i kilka osób w bardzo dużych kapeluszach – między nimi a widownią świecą gęsto rozmieszczone żółte reflektory, które wyglądają jak małe słoneczka z licznymi promieniami.

– Oczywiście mniej więcej – dodaje Sylwia.

– I gdzie to ma być? – pytam. [...]

– No, tutaj, u nas [...]. Bo siłą teatru jest to, że wszystko, co w nim oglądasz, dzieje się w twojej głowie. Teatr pokazuje życie, prawdę o nim albo nieprawdę, ale w taki sposób, abyś miał wrażenie, że jesteś częścią opowiadanej historii. Daje ci śmiech, łzy, zmartwienie, szczęście, miłość, a czasem nienawiść, dzięki którym ty sam stajesz się lepszym, mądrzejszym człowiekiem,

a twoje życie staje się ciekawsze i bogatsze. Miejsce, ściany, scenografia nie są ważne, nie czarujmy się. [...] Dobrze, skoro nie umiem wytłumaczyć słowami, to ci pokażę.

Zrywa z lampy kolorową chustę i narzuca sobie na plecy, kopnięciem odsuwa dywanik pod łóżko, odsłaniając gołe deski podłogi, a potem stawia na środku pokoju krzesło i klęka za nim. Chwyta rękami szczeble oparcia, zupełnie jakby trzymała pręty kraty w niewielkim okienku, i przyciskając do nich czoło, zaczyna mówić dławiącym z przejęcia głosem:

Razem z cierpiącymi i ja cierpiałam!
Piękny, śmiały okręt
szlachetne zapewne niosący istoty,
przepadł w otchłaniach, a tonących krzyki
znalazły echo w głębinach mej duszy.
Wszystkich zapewne pochłonęły fale!

Sylwia zrywa się z kolan i przyciskając dłoń do czoła, woła z żalem i smutkiem:

O! Gdybym bóstwa mogła mieć potęgę,
przódy bym morze pogrążyła w ziemi,
*zanim by okręt tak piękny pożarło...**

(*Sztuka Williama Szekspira „Burza”, tłum. Leon Ulrich)

Strasznie dziwacznie brzmią jej słowa, jednak gdy patrzę na nią i słucham tego, co mówi, nagle czuję, że doświadczam czegoś niezwykłego. Pokój Sylwii znika zastąpiony przez kamienną celę, z której okna młoda, zrozpaczona kobieta wpatruje się w bijące o skaliste nabrzeże spienione fale oceanu. Kołyszą się na nich potrzaskane deski burt zatopionego okrętu, pokrzykują śmigające tuż nad nimi mewy, które wśród śmieci usiłują znaleźć coś, co nadawałoby się

Kilka słów o książce

Teatr Niewidzialnych Dzieci to opowieść o dziesięcioletnim Michale. Książka składa się z dwóch części – pierwsza z nich pokazuje losy bohatera w ogromnym domu dziecka Młody Las, druga opowiada już o jego przygodach w kameralnym sierocińcu Dębowy Las. Akcja rozgrywa się w 1981 roku. Bohater obserwuje koleżanki, kolegów i opiekunów, a także świat poza murami budynku – kolejki przed sklepami, brak towaru... Chłopiec wraz ze swoimi przyjaciółmi – innymi wychowankami Dębowego Lasu – przygotowuje przedstawienie, którego premiera ma się odbyć 13 grudnia 1981 roku. Czy trzynastka okaże się pechowa? Czy spektakl dojdzie do skutku? Jak potoczą się losy bohaterów?

do zjedzenia. Wręcz czuję na twarzy morską bryzę i chłód bijący od ścian więzienia, a Sylwia... Nagle zupełnie nie przypomina Sylwii! To królowa, czy może raczej księżniczka, piękna i dostojna, ubrana w kosztowne szaty. Przysiągłbym nawet, że jej włosy zmieniły kolor na kruczoczarny, a białe brwi i rzęsy ściemniały! Ona nie udawała kogoś innego, ale STAŁA SIĘ kimś innym! To muszą być czary!

Sylwia przygląda mi się z uwagą, a potem uśmiecha pod nosem i ściąga szatę z ramion – teraz dopiero dostrzegam, że nie jest to nawet chusta, lecz stara, kwiecista zasłonka.

– Jak... – próbuję wydukać.

– To jest, mój mały, magia teatru – wyjaśnia Sylwia z zadowoleniem w głosie. [...]

Znowu sięga po blok i wyjmuje z niego jeszcze jedną kartkę, na której wielkimi, kolorowymi literami napisała:

UWAGA!!! UWAGA!!! UWAGA!!!
TEATR NIEWIDZIALNYCH DZIECI
pod dyrekcjom
SYLWII KIEŁCZYK
ogłasza nabór do trupy aktorskiej[1]!!!
Przesłuchania odbędą się w tę niedzielę na tarasie.
(jeśli pogoda dopisze, bo jak nie, to w świetlicy)

KAŻDY MOŻE SPRÓBOWAĆ!!!
MAŁO KTO SIĘ NADA!!!
ale przydadzą się wszyscy.

– Zrobiłaś błąd – mówię. – Powinno być napisane „pod dyrekcją". [...]

– Dlaczego Niewidzialnych Dzieci? – pytam.

– Dlaczego? Jeszcze się pytasz? – mówi Sylwia z krzywym uśmiechem. – A kim my jesteśmy, jeśli nie niewidzialnymi dziećmi? My wszyscy, nie tylko stąd, ale z każdego domu dziecka? Och, ludzie chętnie się na nas gapią z bezpiecznej odległości, ale choć się gapią, to i tak nas nie widzą! Natomiast gdy podchodzą bliżej, odwracają oczy i już o nas zapominają. Jakby nas nie było!

[1] *Trupa aktorska* – wędrowny zespół artystów teatralnych.

Nie powiesz mi, że nie zauważyłeś. Tak jest, było i będzie, nie czarujmy się. A skoro tak, to zmusimy ich, żeby nas widzieli! Bo kiedy jesteś w teatrze, to chcesz czy nie chcesz, musisz patrzeć na scenę i na tych, którzy na niej stoją! W tym teatrze na scenie będą stały niewidzialne dzieci i moja w tym głowa, żeby nikt, kto choć rzuci na nas okiem, nie był w stanie oderwać wzroku!

Po przeczytaniu

1. Określ, co jest tematem przedstawionego fragmentu utworu.
2. Jakich emocji doświadczał chłopiec podczas występu Sylwii? Co na to wpłynęło?
3. W jakim celu, według dziewczyny, istnieje teatr? A jak Ty postrzegasz funkcję teatru?
4. Jak rozumiesz słowa Sylwii: [...] *ludzie chętnie się na nas gapią z bezpiecznej odległości, ale choć się gapią, to i tak nas nie widzą*?
5. Czym powinien się charakteryzować człowiek, który zamierza zostać aktorem? Podaj kilka cech.
6. W jakim miejscu rozgrywa się opisana sytuacja? Czy jest ono realistyczne? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Nowa wiadomość

Fikcja literacka to właściwość świata przedstawionego w utworze. Polega ona na tym, że świat ukazany w dziele zawsze jest całkowicie wymyślony, niezależnie od tego, czy jest on realistyczny, czy fantastyczny.

Przykłady:
Bitwa o Plac Broni przedstawiona w powieści Ferenca Molnára nie rozegrała się w rzeczywistości, choć została opisana w sposób realistyczny. Powstała w wyobraźni autora, dlatego możemy nazwać ją fikcją literacką.

Deszcz opisany w powieści został wymyślony przez autora, jest zatem fikcją literacką. Natomiast deszcz, który widzisz przez okno, jest prawdziwy.

7. Co świadczy o tym, że fragment książki *Teatr Niewidzialnych Dzieci* zawiera fikcję literacką?

Praca w grupie

8. Podzielcie się na zespoły. Napiszcie, na jakie *niewidzialne sprawy* warto zwracać uwagę innych ludzi. Zastanówcie się, co moglibyście zrobić, aby przekazać dorosłym, jakie problemy nurtują Was najbardziej.

Programy telewizyjne

Które programy telewizyjne oglądasz najchętniej? Te, które przedstawiają ważne i aktualne informacje z całego świata, czy też te, dzięki którym możesz się odprężyć i wypocząć? A może takie, które dotyczą Twojego hobby? Stacje telewizyjne oferują różnego rodzaju programy. Oto niektóre z nich.

SERWISY INFORMACYJNE

PROGRAMY ROZRYWKOWE

FILMY I SPEKTAKLE

PROGRAMY HOBBYSTYCZNE

SERIALE

Po przeczytaniu

1. Z jakich programów telewizyjnych pochodzą poszczególne wypowiedzi?

- Hiszpania prowadzi z Włochami! Bramkę w czternastej minucie meczu zdobywa David Silva. Kibice hiszpańscy szaleją.
- Troje zawodników walczy o milion złotych. Kto pierwszy odpadnie z gry? Komu w udziale przypadnie zwycięstwo?

2. Wskaż sformułowania, które nie powinny pojawić się w tekście informacyjnym. Uzasadnij swój wybór. Następnie zredaguj wypowiedź tak, by spełniała kryteria tekstu informacyjnego.

Wczoraj z oficjalną wizytą przybył król Hiszpanii. Na lotnisku przywitał go prezydent odziany w garnitur czarny jak krucze pióra. Mimo to głowa państwa przy hiszpańskim władcy wypadła nieco blado. Po południu król odwiedzi parlament, w którym będzie mógł rozmawiać z posłami, ile dusza zapragnie. Wieczorem z kolei zje kolację z premierem. Z pewnością wrzucą na ruszt coś smakowitego!

Przypomnienie

Tekst informacyjny przekazuje wiedzę na określony temat. Jest zwięzły, rzeczowy i podaje fakty, czyli informacje zgodne z prawdą. Zwykle nie zawiera komentarzy ani opinii autora. Przykładami tekstów informacyjnych są: hasło w encyklopedii, ogłoszenie w gazecie, definicja w podręczniku lub tekst wygłaszany w programie informacyjnym. Tego rodzaju wypowiedzi należy odróżniać od tekstów literackich, których zadaniem jest przede wszystkim oddziaływanie na wyobraźnię i uczucia odbiorcy.

Tekst publicystyczny pojawia się w prasie, radiu, telewizji i internecie. Dotyczy aktualnych wydarzeń. Może poruszać różnorodne tematy: społeczne, polityczne, gospodarcze, sportowe, kulturalne, naukowe. Przekazuje **informacje** (**fakty**) i prezentuje **opinie** autora (dzięki temu można się dowiedzieć, jaki jest jego stosunek do omawianego tematu). Do wypowiedzi publicystycznych zalicza się między innymi artykuł i wywiad.

Tekst reklamowy ma na celu nakłonienie kogoś do kupna danego produktu lub skorzystania z usług, na przykład do zakupu przekąski, zabawki czy modnych butów. Odwołuje się do potrzeb odbiorców, dlatego często można w nim spotkać słowa: *nowość*, *promocja*, *gratis*, *niższa cena*, *lepiej*, *taniej*, *więcej*. Zwykle przyciąga uwagę zaskakującym, oryginalnym hasłem, które podkreśla wyjątkowość produktu.

Praca twórcza

3. Do czego może służyć pudełko po butach? Podaj jak najwięcej propozycji. Ułóż reklamę tego produktu, uwzględniając wybrane zastosowanie.

Maciej Dębski

Dzień bez telefonu

KORZYSTANIE Z TELEFONU

Fragmenty artykułu ze strony https://dbamomojzasieg.com/dzien-bez-telefonu

Większość nietypowych świąt rodzi się bądź to z naturalnych potrzeb człowieka [...], bądź z potrzeby zwrócenia uwagi na [...] problemy stające się udziałem współczesnych społeczności. Weźmy na przykład Dzień Osób Nieśmiałych (14 stycznia), Światowy Dzień Sprawiedliwości Społecznej (20 lutego) czy Międzynarodowy Dzień Wolnej Prasy (20 kwietnia). [...] Podobnie rzecz ma się z dniem 15 lipca – Światowym Dniem bez Telefonu Komórkowego.

Na zdjęciu przedstawiono hasło dziesiątej kampanii Tramwajów Warszawskich z 2018 roku, której celem było zwrócenie uwagi na coraz większą liczbę wypadków spowodowanych nieodpowiedzialnym korzystaniem z urządzeń mobilnych.

Na początek kilka [...] faktów. Czy wiesz, że:

- [...] 70% całej ziemskiej populacji[1] ma dostęp do internetu, do szczoteczek do zębów 60%?
- w dzisiejszych czasach mózg człowieka w ciągu miesiąca przetwarza tyle informacji, ile mózgi naszych pradziadków przez całe życie?
- w przeciągu każdej minuty w serwisie YouTube pojawia się około stu godzin nowego materiału wideo? Oznacza to, że na obejrzenie wszystkich filmów umieszczonych na stronie jednego tylko dnia trzeba by było przeznaczyć ponad szesnaście lat. [...]
- po czterech latach od wynalezienia internetu korzystało z niego już 50 milionów osób? Zdobycie takiej samej publiczności zajęło telefonowi 75 lat, radiu 38 lat, telewizji 13 lat, a grze Angry Birds [czytaj: engry berts]... 35 dni.

[...] pozwoliłem sobie skreślić[2] dosłownie kilka negatywnych skutków nałogowego korzystania z telefonu komórkowego. [...] Nieważne, ile masz lat, co robisz w życiu, jaka jest Twoja sytuacja życiowa, jak bardzo jesteś osobą przyklejoną do swojego smartfona. Przeczytaj i oczywiście nie zapomnij o *jasnych stronach* związanych z korzystaniem z mobilnych urządzeń cyfrowych. [...]

---

[1] *Populacja* – ogół ludzi żyjących na tym samym obszarze i w tym samym czasie.

[2] *Skreślić* – tu w znaczeniu: napisać coś zwięźle.

Przeciążenie informacyjne

[...] Nasz mózg najnormalniej w świecie przestaje sobie radzić z gwałtownym napływem informacji [...], jest jak śmietnik wypełniony po brzegi.

Przemęczenie, niewyspanie, zespół suchego oka

Jest taki typ użytkowników smartfonów, którzy przyznają się do kilkugodzinnego korzystania ze smartfona tuż przed zaśnięciem. [...] Co najczęściej wtedy robimy? Używamy YouTube'a, Messengera, słuchamy muzyki, oglądamy filmy czy szalejemy na Facebooku. Bezpośrednim skutkiem takiego zachowania jest poczucie niewyspania i przemęczenia, które towarzyszy nam dnia następnego [...]. [...]

Zaniedbywanie obowiązków, zmarnowany czas

[...] ile czasu w ciągu dnia używasz telefonu komórkowego? Godzinę, dwie, trzy, więcej? [...] Ludziom coraz trudniej w sposób jednoznaczny odpowiedzieć na tak postawione pytanie [...]. Tymczasem odpowiedzialne korzystanie z telefonu komórkowego powinno rządzić się [...] regułami, zasadami. I naprawdę nie chodzi mi o kwestię fonoholizmu (uzależnienia od smartfona), ale bardziej o zwykłą higienę związaną z korzystaniem z mediów cyfrowych. O to właśnie chodzi, o przyznanie, że w społeczeństwie cyfrowym powinniśmy mówić o *osobistej e-higienie*. [...]

Cyberstres i mobilne niewolnictwo

[...] Mobilność, nad którą tracimy kontrolę, powoduje, że:

- funkcjonujemy w sieci pod wpływem [...] wewnętrznego przymusu, który mówi nam, że na jakąkolwiek wiadomość musimy odpowiedzieć od razu, [...]
- nie potrafimy spędzić letnich wakacji bez ciągłego dostępu do internetu, [...]
- przeżywamy stres przed społecznym odrzuceniem przez innych (*syndrom FOMO*, ang. *fear of missing out* [czytaj: fir of mis-ing ałt]) i byciem poza głównym nurtem informacji o dziejących się wydarzeniach [...].

Zapośredniczona komunikacja versus [czytaj: wersus] **zapośredniczona relacja**

Czy kiedykolwiek zastanawiałeś(aś) się nad tym, że coraz częściej zamiast rozmawiać ze sobą, piszemy do siebie? [...]

Podczas rozmowy słyszysz intonację, tembr głosu, bardziej sobie wyobrażasz, co robi Twój rozmówca, co czuje, w jakim stanie emocjonalnym toczy się rozmowa. Pamiętacie zabawę w głuchy telefon? [...] Komunikat na wejściu różnił się od komunikatu na wyjściu. Media cyfrowe tak nie działają: treść, którą wysyłamy SMS-em, jest dokładnie taka sama jak ta, która przychodzi do adresata. Ale pozbawiona jest czegoś bardzo ważnego – *zaangażowania całym sobą*. Nie rozmawiajmy o rzeczach ważnych... pisząc. [...]

Jeśli doczytałeś(aś) ten tekst do końca, to mamy dla Ciebie kilka rad:

- zaproś do Twojego dnia bez telefonu komórkowego innych członków rodziny,
- jeśli możesz, całkowicie zwolnij swój dzień, stwórz przestrzeń na ciszę,
- może być trudno, ale staraj się skorzystać z owej ciszy i wsłuchaj się w swoje potrzeby,
- zwróć uwagę [...], kiedy (w jakich sytuacjach) brakuje Ci korzystania z telefonu komórkowego, jakich stanów emocjonalnych wtedy doświadczasz [...],
- pod koniec dnia wspólnie porozmawiaj z najbliższymi o pozytywnych aspektach świadomego odłączenia się od urządzeń mobilnych.

Po przeczytaniu

1. Oceń prawdziwość poniższych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Autor używa w tekście czasowników w 2. osobie liczby pojedynczej, aby nawiązać lepszy kontakt z odbiorcą.	P	F
Maciej Dębski dostrzega pozytywne strony korzystania z mobilnych urządzeń cyfrowych.	P	F

2. Na jakie zagrożenia związane z używaniem urządzeń cyfrowych zwraca uwagę autor artykułu? Co sądzisz o jego spostrzeżeniach?

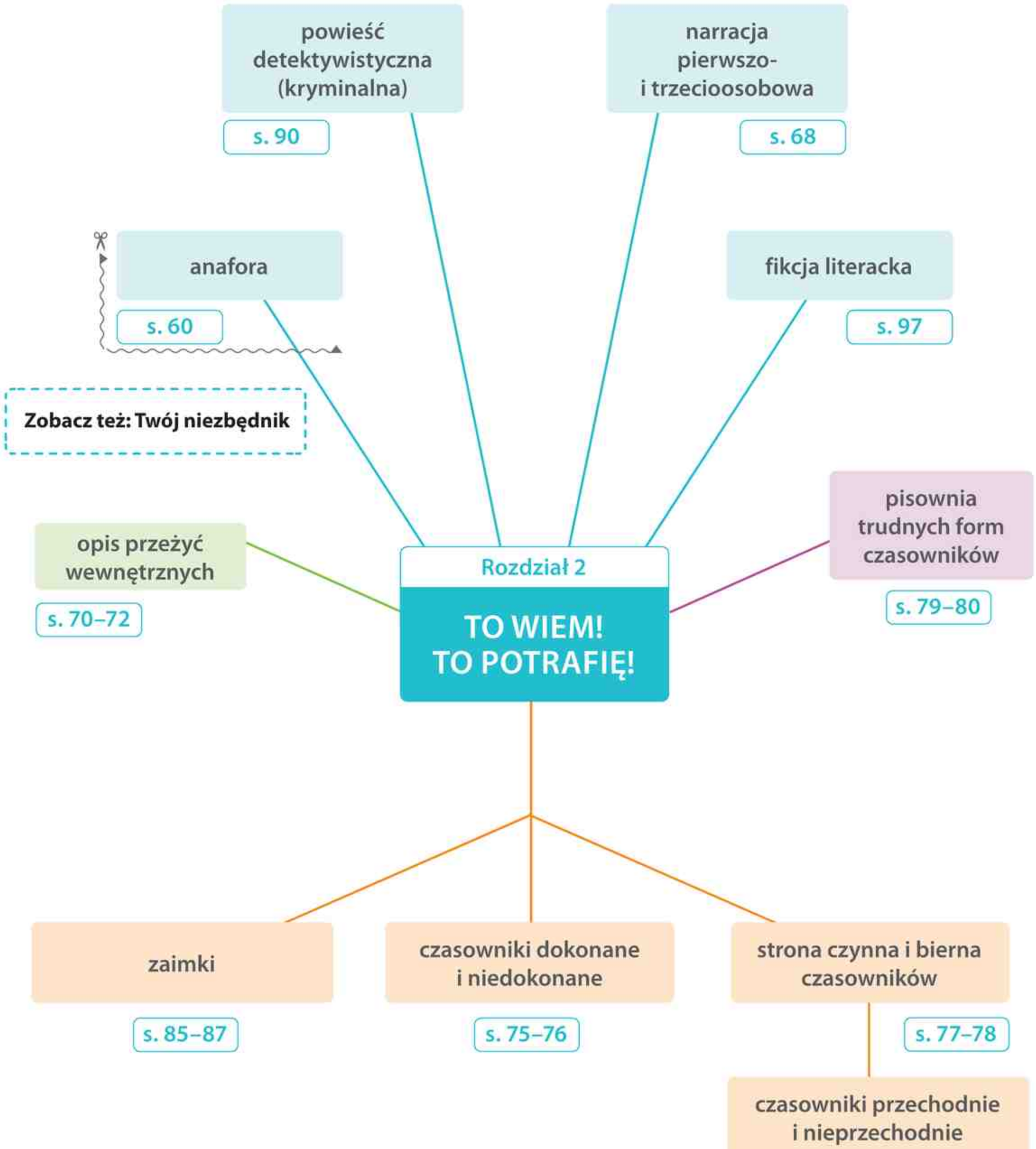
3. Czym jest *osobista e-higiena*? Dlaczego, według autora, jest ona ważna?

4. Zapisz w zeszycie wyjaśnienia pojęć *fonoholizm*, *syndrom FOMO*.

5. Dlaczego autor artykułu zaleca, aby o ważnych rzeczach rozmawiać bezpośrednio, a nie za pośrednictwem mediów cyfrowych? Czy zgadzasz się z jego opinią? Uzasadnij swoje zdanie.

6. Jaką zachętę zawarł w zakończeniu artykułu Maciej Dębski? Czy bylibyście gotowi do podjęcia takiego wyzwania? Porozmawiajcie o tym w klasie.

Podsumowanie

Świat kultury

- Ludzie telewizji, s. 92–94
- Programy telewizyjne, s. 98–100

Michael Ende

Momo

Fragmenty

Tłumaczenie: Teresa Jętkiewicz

ZAPISZ W ZESZYCIE

Gigi nie chciał nic opowiadać. Pierwszy raz mu się to zdarzyło.

– Wolałbym – powiedział wreszcie – żebyście wy mi coś opowiedzieli, o sobie i o waszych domach, co robicie i dlaczego przyszliście tu.

Dzieci nie odzywały się. Na ich twarzyczkach zjawił się nagle wyraz smutku i skrytości.

– Mamy teraz bardzo ładny samochód – zaczęło wreszcie jedno z dzieci. – W sobotę, kiedy tato i mama mają czas, myjemy wóz. Jeżeli byłem grzeczny, pozwalają mi pomagać. Kiedyś będę chciał mieć także taki samochód. [...]

– A ja mam już jedenaście płyt z bajkami – oznajmił inny chłopczyk – i mogę je puszczać, ile razy chcę. Dawniej mój ojciec wieczorem, po powrocie z pracy, sam mi opowiadał bajki. To było bardzo przyjemne. Ale teraz nie ma go wieczorem. Albo też jest zmęczony i nie chce nic opowiadać.

– A twoja mama? – spytała Maria.

– Mamy też nie ma teraz cały dzień w domu.

– Tak – powiedziała Maria. – U nas jest zupełnie to samo. Ale na szczęście mam Dede. – Pocałowała siostrzyczkę siedzącą na jej kolanach i ciągnęła: – Kiedy wracam ze szkoły, odgrzewam jedzenie dla nas obu. Potem odrabiam lekcje. A później... – wzruszyła ramionami – no, cóż, spacerujemy sobie do wieczora. Przeważnie przychodzimy tutaj.

Inne dzieci pokiwały głowami, bo ze wszystkimi działo się mniej więcej to samo.

– Właściwie jestem zupełnie zadowolony – powiedział Franco [czytaj: franko], wcale przy tym nie wyglądając na zadowolonego – że moi starzy nie mają dla mnie czasu. Bo jak mają czas, to zaczynają się kłócić, a potem dostaję lanie.

Nagle zwrócił się do niego chłopiec z odbiornikiem radiowym i powiedział:

– Ale ja dostaję teraz większe kieszonkowe niż dawniej!

– No, pewno – odpowiedział Franco – dają nam więcej pieniędzy, żeby się nas pozbyć! Oni nas już nie lubią. Ale siebie też nie lubią. W ogóle nie lubią nic. Takie jest moje zdanie.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

– To nieprawda! – wykrzyknął ze złością obcy chłopiec. – Mnie moi rodzice lubią, nawet bardzo. To nie ich wina, że nie mają czasu. Tak już jest. Za to teraz podarowali mi przenośny odbiornik radiowy. Bardzo drogi. To chyba dowód, no nie.

1. Oceń prawdziwość podanych informacji na podstawie tekstu. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli jest fałszywa.

W opowiadaniu Michaela Endego przeważa dialog.	P	F
W tekście występuje narracja pierwszoosobowa.	P	F

2. Przynajmniej w trzech zdaniach przedstaw główny problem opisany we fragmencie powieści.

3. Podaj dwa przykłady nagannych zachowań rodziców, które zostały opisane w tekście.

4. Wybierz właściwe uzupełnienie zdania, a następnie podaj uzasadnienie.

Utwór Michaela Endego *jest / nie jest* fikcją literacką, ponieważ ▨.

5. Wskaż wszystkie zaimki w wyróżnionym fragmencie. Jakie funkcje pełnią one w zdaniach?

6. Ustal, czy podkreślone w tekście czasowniki są dokonane, czy – niedokonane. Podaj ich dokonane lub niedokonane odpowiedniki.

7. Przekształć podane zdanie, tak aby czasownik był w stronie biernej.

Rodzice podarowali chłopcu przenośny odbiornik radiowy.

8. Dokończ zdanie. Wybierz właściwą odpowiedź spośród podanych.

W cytowanym fragmencie wiersza Danuty Wawiłow *Szybko* występuje

A. epitet. B. anafora. C. apostrofa. D. przenośnia.

Szybko, zbudź się, szybko, wstawaj!
Szybko, szybko, stygnie kawa!
Szybko, zęby myj i ręce! [...]

9. Czy podane pytanie można nazwać retorycznym? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Czyż my – dorośli – nie powinniśmy czuć się odpowiedzialni za los dzieci?

10. Jakie zakończenia będą miały bezokoliczniki utworzone od podkreślonych wyrazów?

Dokąd mam cię ▨, gdy <u>zawiozę</u> psa do weterynarza?
Tym razem nie mogę ▨ siostry, już raz się na mnie <u>zawiodła</u>.

11. Które z podanych przysłów mają podobne znaczenie?

- Jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz.
- Śmiałym szczęście sprzyja.
- Ten się nie myli, kto nic nie robi.
- Każdy jest kowalem swojego losu.

12. Wyobraź sobie, że jesteś jedną z postaci występujących we fragmencie powieści *Momo*. Opisz jej przeżycia wewnętrzne, stosując narrację pierwszoosobową.

3 Jacy jesteśmy?

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Jaka sytuacja została przedstawiona przez artystkę?
2. Jak można wyjaśnić tytuł dzieła?
3. Rzeźba, na której stoi kogut, to *Myśliciel* autorstwa Augusta Rodina [czytaj: ogista rodena]. Jak myślisz, dlaczego malarka wykorzystała dzieło rzeźbiarza w swoim obrazie? Jak *Myśliciel* wpływa na odbiór ukazanej sytuacji?
4. Jaką scenę przedstawia obraz – realistyczną czy fantastyczną? Uzasadnij swoją odpowiedź.
5. Jaki efekt uzyskała malarka, umieszczając bohaterów obrazu na tle bezchmurnego nieba i wąskiego pasa zieleni?

Rebecca Campbell
[czytaj: rebeka kampbel]
Szach-mat

farby olejne na płótnie
50 × 65 cm
kolekcja prywatna
2012–2013 rok

Bajki Ignacego Krasickiego

Kilka słów o bajkach

Jeśli lubicie sytuacje, w których nauka jest jednocześnie zabawą, to lektura bajek Ignacego Krasickiego spełni Wasze oczekiwania. Choć utwory te zostały wydane w 1779 roku i nawiązują do dużo wcześniejszych dzieł greckiego pisarza Ezopa, to są zadziwiająco aktualne. W żartobliwy sposób przedstawiono w nich ludzkie wady. Umiejętność ukazania typowych postaw świadczy o tym, że Krasicki był bardzo dobrym obserwatorem. Przekonajcie się o tym sami.

Ignacy Krasicki
(lata życia: 1735–1801)

Wybitny polski poeta i publicysta. W wieku 31 lat został biskupem warmińskim. Przyjaźnił się z królem Stanisławem Augustem Poniatowskim. Uczestniczył w obiadach czwartkowych, czyli cotygodniowych spotkaniach przy stole królewskim, podczas których artyści i działacze polityczni rozmawiali o nauce, kulturze i innych ważnych dla kraju sprawach. Zasłynął także jako twórca pierwszej polskiej powieści pod tytułem *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* oraz pierwszego w kraju nowoczesnego czasopisma – „Monitora". Słynął ze słabości do czekolady – jest o niej mowa w listach, które zachowały się po pisarzu.

Był bardzo lubiany – ceniono go między innymi za poczucie humoru.

Ciekawostka

Krasicki był wielkim miłośnikiem zieleni. Zgromadził około 1300 obrazów ukazujących dawne i współczesne mu ogrody. W swojej biskupiej stolicy – Lidzbarku Warmińskim – starał się stworzyć park nawiązujący do rajskiego ogrodu. Nakazał budowę ścieżek, mostów, stawów i wodospadów. Hodował między innymi winogrona, ananasy, tulipany i aż czterdzieści gatunków róż. Rośliny sprowadzał nawet z zagranicy.

Zamek w Lidzbarku Warmińskim był siedzibą biskupów. Mieszkał tu między innymi Ignacy Krasicki.

Zanim przeczytasz

- Jak powinno się wyrażać krytykę wobec innych osób?

Ignacy Krasicki

Potok i rzeka

Potok z wierzchołka góry lecący z hałasem,
Śmiał się z rzeki; spokojnie płynęła tymczasem.
Nie stało[1] wód u góry, gdy śniegi stopniały,
Aż z owego potoka strumyk tylko mały.
Co gorsza: ten, co zaczął z hałasem i krzykiem,
Wpadł w rzekę i na koniec przestał być strumykiem.

[1] *Nie stało* – tu: nie było, nie wystarczyło.

Po przeczytaniu

1. W jaki sposób zostały przedstawione w bajce potok i rzeka? Czyje cechy im nadano? → Przypomnij sobie: uosobienie, s. 349
2. Jaki był potok? Czym charakteryzowała się rzeka?
3. Podajcie przykłady postępowania ludzi, którzy zachowują się podobnie jak potok przedstawiony w bajce.

Nowa wiadomość

- **Bajka** to krótki, zwięzły utwór pisany zazwyczaj wierszem. Jej bohaterami są zwierzęta, przedmioty, rośliny lub zjawiska przyrody o ludzkich cechach, czasami także ludzie. Bohaterowie bajek uosabiają wady i zalety, takie jak: lenistwo – pracowitość, zazdrość – uznanie, egoizm – bezinteresowność, głupota – mądrość, lekkomyślność – odpowiedzialność.
- Bajki zawierają **morał**, czyli pouczenie wypowiedziane pośrednio albo wyrażone wprost na początku lub na końcu utworu.

4. Jaki sposób postępowania – potoku czy rzeki – jest lepszy zdaniem narratora? Co sądzisz na ten temat?
5. Wyjaśnij, czego uczy bajka o potoku i rzece. Czy ta nauka jest wyrażona wprost, czy też pośrednio – trzeba się jej domyślić?

Ignacy Krasicki

Syn i ojciec

Każdy wiek ma goryczy[1], ma swoje przywary[2]:
Syn się męczył nad książką, stękał ojciec stary.
Ten nie miał odpoczynku, a tamten swobody:
Płakał ojciec, że stary; płakał syn, że młody.

[1] *Goryczy* – smutki, troski, problemy.
[2] *Przywary* – wady, słabe strony.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz treść bajki swoimi słowami. Na co narzekał syn, a co gnębiło ojca?
2. Jaką naukę zawiera bajka *Syn i ojciec*? Wskaż wers, w którym ją wyrażono.
3. Czy zgadzasz się z wnioskami narratora wyrażonymi w morale? Uzasadnij swoją odpowiedź.
4. Dokończ zdania.

   Kiedy jesteśmy dziećmi, zwykle nie podoba nam się to, że nie możemy...
   W dorosłym życiu ludzie najbardziej martwią się tym, że...

Ignacy Krasicki

Kałamarz i pióro

Powadził się[1] kałamarz[2] na stoliku z piórem,
Kto świeżo napisanej księgi był autorem.
Nadszedł ten, co ją pisał, rozśmiał się z bajarzów[3].
Wieleż[4] takich na świecie piór i kałamarzów!

[1] *Powadzić się* – posprzeczać się.
[2] *Kałamarz* – pojemnik na atrament.
[3] *Bajarz* – osoba opowiadająca zmyślone historie.
[4] *Wieleż* – wiele.

Po przeczytaniu

1. O co sprzeczały się ze sobą kałamarz i pióro?
2. Jak rozumiesz morał bajki?
3. Kto jest ważniejszy: autor pomysłu czy osoba, która pomaga ten pomysł zrealizować? Uzasadnij swoje zdanie.
4. Poszukaj w bajce potrzebnych wyrazów i ustnie dokończ zdania.
   - Używany dawniej pojemnik na atrament to [?].
   - W dawnych czasach zamiast długopisów używano [?].
   - Twórca dzieła to inaczej jego [?].
   - Opowiadacza bajek można nazwać [?].

5. Odszukaj na stronie www.wolnelektury.pl następujące bajki Ignacego Krasickiego: *Ptaszki w klatce*, *Dewotka*, *Szczur i kot*. Zapoznaj się z jednym z tych utworów i sporządź notatkę na jego temat w formie tabeli.

Tytuł	Bohaterowie i ich cechy	Morał
?	?	?

Aleksander Fredro (lata życia: 1793–1876)

Był polskim komediopisarzem, pamiętnikarzem i poetą. Jego najbardziej znane sztuki – *Damy i huzary*, *Zemsta*, *Śluby panieńskie*, *Pan Jowialski* – do tej pory grane są w wielu polskich teatrach. Jest także autorem ciekawych wspomnień *Trzy po trzy*, w których humorystyczne przedstawienie wydarzeń łączy się z autoironią, czyli żartami z samego siebie.

Aleksander Fredro

Koguty

Na dziedzińcu przy kurniku
Krzyknął kogut – kukuryku!
Kukuryku! – krzyknął drugi,
I dalej w czuby.
Biją skrzydła jak kańczugi[1],
Dzióbią dzioby,
Drą pazury
Aż do skóry.
Już krew kapie, pierze leci –
(Z kwoczką uszedł kogut trzeci).
A wtem indor dmuchnął: – Hola! –
Stała się jego wola.

[1] *Kańczug* – łańcuch.

– O co idzie, o co chodzi?
Indor was pogodzi. –
Na to oba, każdy sobie:
– Przedrzeźniał się mej osobie.
– Moi panowie –
Indor powie –
Niepotrzebnie się czubiło[2],
Przedrzeźniania tu nie było;
Obadwa[3] zapialiście z jednej nuty,
Boście obadwa koguty. –
Kiedy głupstwo jeden powie,
Głupstwo drugi mu odpowie;
Potem płacą życiem, zdrowiem.
Co rzec na to? Wiem – nie powiem.

[2] *Czubić się* – dziobać się wzajemnie, a także: kłócić się.
[3] *Obadwa* – dawniej: obydwaj, obaj.

Przydatne słowa

Jeśli ktoś naśladuje gesty, miny i sposób mówienia innej osoby, aby ją ośmieszyć, mówimy, że ją **przedrzeźnia**.

Przykład użycia:
Basia stała za plecami podekscytowanej Marty i ją przedrzeźniała.

Po przeczytaniu

1. Dlaczego koguty się pobiły?

2. W jaki sposób indor starał się pogodzić zwaśnionych?

3. Jaki jest morał bajki *Koguty*?

4. Uzupełnij zdanie. Wybierz właściwe odpowiedzi spośród podanych.

Zapisane w tekście zdanie w nawiasie informuje o A/B i nawiązuje do powiedzenia C/D.

A. przyczynach kłótni
B. dodatkowym zdarzeniu
C. *Do trzech razy sztuka.*
D. *Gdzie dwóch się bije, tam trzeci korzysta.*

5. Podajcie przykłady znanych Wam sytuacji z życia, które można by podsumować czterema ostatnimi wersami bajki o kogutach.

6. Które z podanych stwierdzeń odnoszą się do baśni, a które – do bajek?

- Jest to długi utwór.
- Pojawiają się w nim rymy.
- Występują w nim zwierzęta uosabiające ludzkie cechy.
- Utwór kończy się zwycięstwem dobra nad złem.

7. Jakie znaki interpunkcyjne wykorzystano do zapisu rozmowy bohaterów?

Jan Brzechwa

Lis i jaskółka

Namówił lis jaskółkę,
By z nim zawarła spółkę.

– To – rzecze – proste całkiem:
Mam pola pręt[1] z kawałkiem,
Coś na nim zasadzimy,
A przed nadejściem zimy

Zbierzemy plon pomału,
Pół na pół do podziału,

Pani się zna na roli,
Co z dwojga pani woli,

Wierzchołki czy korzonki?
– Wyznaję bez obsłonki[2],
Że ja wierzchołki wolę.
Lis szybko pobiegł w pole

I zasiał pełno marchwi,
Więc się jaskółka martwi:

– Plon każdy rolnik zbiera
I nawet lis przechera[3]

Na marchwi się bogaci,
A ja mam kupę naci,
Po prostu kupę ziółek
Niezdatnych dla jaskółek.

Ha, wpadłam, trudna rada,
Lecz tylko raz się wpada!

A lis już krąży w kółko:
– Cóż powiesz mi, jaskółko?
– To powiem, że na zmianę
Tym razem ja dostanę

Korzonki. Co pan na to?
– Ja na to jak na lato,

Wierzchołki nawet wolę –
To rzekłszy, pobiegł w pole

I całą przestrzeń pustą
Obsadził w mig kapustą.

W ostatnim dniu kwartału[4]
Znów przyszło do podziału:

Lis wziął kapustę całą,
Jaskółce zaś zostało

Pięć wiązek i pół szóstej
Korzonków od kapusty.

Mówią odtąd jaskółki,
Że niedobre są spółki.

---

[1] *Pręt* – dawna miara długości i powierzchni.
[2] *Bez obsłonki* – tu: bezpośrednio.
[3] *Przechera* – ktoś przebiegły, przewrotny.
[4] *Kwartał* – jedna czwarta część roku.

Po przeczytaniu

1. Czym kierował się lis, proponując spółkę jaskółce?

2. Co cechuje lisa, a co jaskółkę? Przyporządkuj podane wyrazy do bohaterów bajki.

cwaniactwo, *przebiegłość*, *naiwność*, *chytrość*, *spryt*, *lekkomyślność*, *wyrachowanie*, *nieostrożność*, *przewrotność*, *podstępność*, *nierozwaga*, *manipulatorstwo*, *krętactwo*, *zakłamanie*, *obłuda*, *łatwowierność*

3. Wskaż w tekście morał i wyjaśnij jego znaczenie. Jak uważasz, czy jest on aktualny również dzisiaj? Uzasadnij swoje zdanie.

4. Jaka forma wypowiedzi została wpleciona w bajkę? W jaki sposób budowa utworu wpływa na jego odbiór?

5. Zapoznaj się z bajką Ignacego Krasickiego *Kruk i lis*, na przykład na stronie www.wolnelektury.pl. Jakie dostrzegasz podobieństwo między lisem – bohaterem bajki Ignacego Krasickiego – a lisem z bajki Jana Brzechwy?

Praca w grupie

6. Czy jaskółka jest ofiarą lisa, czy też własnej naiwności? Podyskutujcie o tym w klasie.

Praca twórcza

7. Wyobraź sobie, że historia o nieudanej spółce została opowiedziana w artykule w gazecie. Wymyśl tytuł, który zachęci odbiorców do przeczytania tekstu.

Przykład:

SKANDAL Z UDZIAŁEM OSZUSTA

★ **8.** Napisz w zeszycie bajkę, w której wystąpi wybrana przez Ciebie grupa bohaterów: recepta, lekarstwo i lekarz; piłka, bramka i piłkarz; warzywa, garnek i kucharz. Możesz też zaproponować inne postacie i przedmioty.

Jak korzystać ze słownika terminów literackich?

Czym jest *grafomania*? Czy *haiku* jest długie? Czym się różni *aluzja* od *iluzji*? Jeśli czytasz teksty o literaturze lub uczestniczysz w rozmowie o książkach i zdarza Ci się trafić na słowo, którego nie rozumiesz, sięgnij po słownik terminów literackich. Wyjaśnia on znaczenie pojęć związanych z literaturą, a także wybranych zagadnień dotyczących takich dziedzin, jak teatr, film oraz wiedza o książce i czasopiśmiennictwie. Hasła zostały w nim ułożone w porządku alfabetycznym.

EZOPOWY JĘZYK – określenie pochodzące od **Ezopa**, legendarnego greckiego bajkopisarza (VI w. p.n.e.), który przedstawiał cechy ludzkie pod postaciami zwierząt; → **alegoria**. Sposób takiego formułowania wypowiedzi, by ich **treści moralizujące** lub satyryczne nie były wyrażone bezpośrednio, lecz **ukryte pod osłoną** → **alegorii**, → symboli lub wieloznacznych → fabuł. Językiem ezopowym posługuje się poezja okolicznościowa, publicystyka polityczna, poddana ograniczeniom cenzury[1].

Słownik terminów literackich,
Wydawnictwo GREG, Kraków 2004.

wytłuszczenie pozwalające na wyodrębnienie ważnych informacji

odsyłacz do innego pojęcia wyjaśnionego w słowniku

[1] *Cenzura* – urzędowe kontrolowanie książek, gazet i filmów, polegające na usuwaniu z nich treści, których władza nie chce rozpowszechniać.

Praca ze słownikiem

1. Wyjaśnij, jak rozumiesz znaczenie podanych słów, a następnie porównaj swoje wyjaśnienia z definicjami w słowniku terminów literackich.

anegdota, *biały kruk*, *figlik*

2. Na podstawie definicji ze słownika terminów literackich określ, czy podany utwór Wisławy Szymborskiej można nazwać limerykiem. Zwróć uwagę, z ilu wersów składa się ten tekst oraz na rymujące się wyrazy.

Na przedmieściach żył Singapuru
pewien słynny z przemówień guru.
Lecz raz wyznał mi z płaczem:
„Mam kłopoty z wołaczem
i do szczura wciąż mówię: szczuru!".

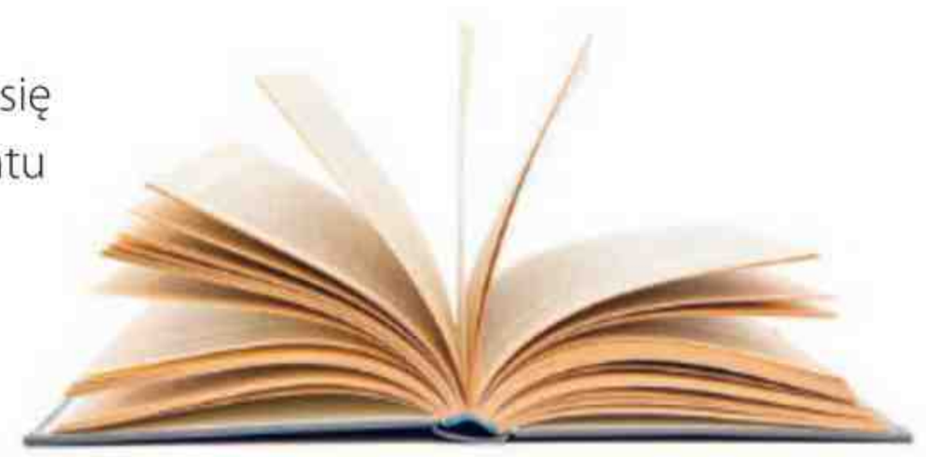
3. Odszukaj w słowniku terminów literackich informacje, czym jest wiersz biały, a następnie dokończ zdanie.

Wiersz biały jest pozbawiony ▨.

4. Przyporządkuj podane wyjaśnienia właściwym nazwom elementów książki. Możesz skorzystać ze słownika terminów literackich.

przedmowa, *posłowie*, *broszura*, *winieta*

- niewielka publikacja informacyjna adresowana do szerokiej publiczności
- tekst na początku książki zawierający objaśnienia dotyczące dzieła
- ozdoba graficzna, którą umieszcza się na początku lub na końcu fragmentu tekstu
- zamieszczone na końcu książki informacje o okolicznościach jej powstania

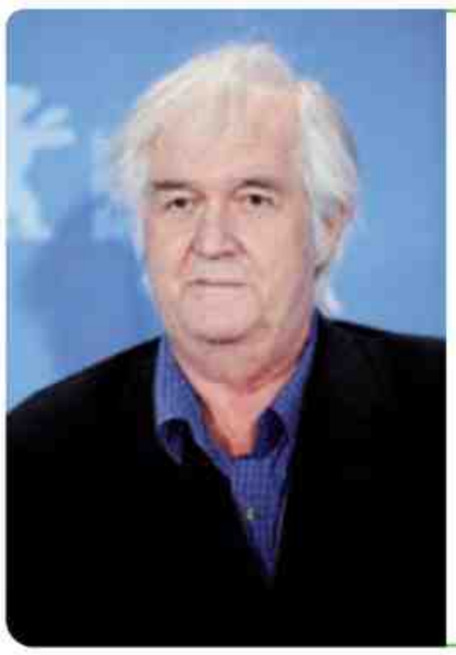

5. Oceń prawdziwość podanych informacji na podstawie wyjaśnień ze słownika terminów literackich. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa.

1.	Dumka to ukraińska pieśń ludowa.	P
2.	Serenada to pieśń żałobna.	P
3.	Każda autobiografia jest biografią.	P

6. Skorzystaj ze słownika terminów literackich i wyjaśnij, jakie cytaty nazywa się skrzydlatymi słowami.

7. Sprawdź w słowniku terminów literackich, czym się wyróżniają teksty zwane rakami. Wymień ich cechy w zeszycie. Jaki dostrzegasz związek między nazwą utworów a ich budową?

Henning Mankell (lata życia: 1948–2015)

Szwedzki pisarz, autor książek dla dorosłych oraz dla dzieci i młodzieży. Życie dzielił pomiędzy ukochaną Afrykę i rodzinną Szwecję, dlatego mawiał: „Stoję po kolana w śniegu i jedną nogą w piasku". Zajmował się także pisaniem sztuk teatralnych i ich reżyserowaniem. Popularność przyniosła mu seria powieści detektywistycznych. W swoich utworach zwracał uwagę na relacje międzyludzkie.

KOMPLEKSY

Henning Mankell [czytaj: hening mankel]

Pies, który biegł ku gwieździe

Fragmenty

Tłumaczenie: Paulina Rosińska

Przystaje pod cukiernią Leandera Nilsona i zagląda przez okno. Nie patrzy jednak na wypieki, lecz na siebie. Między tortami jest lustro, w którym może zobaczyć swoją twarz.

Widzi niewiele. Czapkę ma naciągniętą na czoło, a szalik zasłania mu brodę. Chociaż dostrzega tylko swoje oczy, nos i usta, wydaje mu się, jakby widział całą twarz.

Wcale nie jest zadowolony ze swojego wyglądu.

Co gorsza, uważa, że wygląda jak dziewczyna.

Nie może się zdecydować, dlaczego tak jest. Nikt też mu nie powiedział, że wygląda jak dziewczyna. Tylko on sam widzi tę dziewczyńską twarz.

Jedyne, co jego zdaniem dobrze wygląda, to nos.

Nie jest za duży ani za mały. Prosty, bez zgrubień i niezadarty. Joelowi Gustafsonowi nie grozi, że napada mu śnieg do nosa.

Resztę twarzy chciałby wymienić. Zielonych oczu nie warto mieć. Usta są za wąskie, a lewe ucho odstaje. Włosy są czarne, chociaż powinny być jasne albo przynajmniej brązowe.

W dodatku mierzwią się nad czołem, co sprawia, że sterczą jak wachlarz, kiedy się je podetnie. To tata Samuel podcina Joelowi włosy i zawsze podcina je za krótko.

Przydatne słowa

Jeśli czyjeś włosy plączą się i stają się potargane, mówimy, że się **mierzwią**.

Przykład użycia:
Wiatr zmierzwił włosy Sylwii.

Powinno się samemu wybierać sobie wygląd – myśli Joel. Popatrzeć na zdjęcia i powiedzieć: Tak właśnie chcę wyglądać!

Ale najbardziej niezadowolony jest z tego, że wcale nie jest podobny do taty Samuela. Musi więc być podobny do swojej mamy Jenny [czytaj: dżeny].

Niedobrze jest być podobnym do kogoś, kogo się nigdy nie widziało, bo nie można sobie wtedy wykombinować, jak się będzie wyglądało w dorosłym życiu. Jeszcze bardziej naciąga czapkę na czoło, tak że widzi teraz tylko jednym okiem.

Gdyby mieszkało się nad morzem, można by pójść na plażę i wypatrywać statki – myśli Joel.

Rok temu, kiedy miał dziesięć lat, łatwo było wybrać się nad rzekę i wyobrażać sobie, że to morze. Teraz, kiedy ma lat jedenaście, tylko czasem się to udaje. Coraz trudniej jest fantazjować.

Naciąga czapkę na drugie oko. Teraz może już tylko patrzeć przez oczka w splocie wełny. Złapał swoją twarz jak rybę w sieć.

Kiedy przechodzi przez ulicę, omal nie wpada pod ciężarówkę z piaskiem. Odskakuje w bok, a kierowca wściekle na niego trąbi.

Nagle Joel postanawia pójść nad rzekę i zobaczyć, czy śnieg wokół jego skały stopniał. Poprawia czapkę i rusza pędem przed siebie.

Zastanawia się, dlaczego coraz trudniej jest wyobrażać sobie, że rzeka to morze, ale w biegu ciężko się myśli.

Pędząc na skróty przez skład drewna pana Bodina, słyszy, jak piły warczą i skrzypią. Potem zjeżdża na ślizgawce, która wiosną zawsze robi się na górce w pobliżu piekarni. Stąd od rzeki dzieli go tylko rozległe zbocze. Będzie musiał brnąć w głębokim śniegu. Ale doszedłszy tak daleko, łatwiej jest fantazjować. Łatwiej to robić, kiedy zostawi się domy i ludzi za sobą.

Śnieg, przez który brnie, to pustynia. Sępy krążą nad jego głową, czekając, aż padnie z wycieńczenia i nie zdoła się podnieść. Idzie sam, a tam daleko jest jego skała. Jeśli do niej dotrze, przeżyje...

Przydatne słowa

O człowieku, który czuje się gorszy od innych – na przykład z powodu swojego wyglądu, pochodzenia czy ograniczonej sprawności fizycznej – mówimy, że **ma kompleksy**.

Przykład użycia:
Marek miał kompleksy z powodu wysokiego wzrostu, ale gdy zaczął grać w koszykówkę, docenił tę cechę swojego wyglądu.

Po przeczytaniu

1. Kto jest bohaterem podanych fragmentów książki? Opisz tę postać.
2. Co można powiedzieć o narratorze? → Przypomnij sobie: narrator, s. 338

3. Dlaczego chłopcu trudno zaakceptować swój wygląd? Z czego może to wynikać? Jakie inne problemy wiążą się z okresem dojrzewania?

4. Jak sądzisz, dlaczego bohaterowi coraz trudniej było fantazjować?

5. Co Ci się w Tobie podoba? W swojej wypowiedzi użyj między innymi wyrazów nacechowanych emocjonalnie.

Przypomnienie

- **Wyrazy neutralne** to słowa, które bez oceny i emocji nazywają osoby, zwierzęta, przedmioty, cechy lub zjawiska.

  Przykłady:
  chłopiec, wiatr, słoń

- **Wyrazy nacechowane emocjonalnie** to słowa, które wyrażają emocje i stosunek do opisywanych osób, zwierząt lub przedmiotów. Należą do nich między innymi **zdrobnienia** i **zgrubienia**.

Zdrobnienia – wyrazy, które wskazują na niewielkie rozmiary przedmiotów lub służą nadaniu wypowiedzi pieszczotliwego bądź żartobliwego charakteru.

Przykłady:
chłopczyk, wietrzyk, słonik

Zgrubienia – wyrazy, które sygnalizują nadmierną wielkość przedmiotu, zjawiska lub osoby. Często mają żartobliwy lub pogardliwy charakter.

Przykłady:
chłopczysko, wietrzysko, słonisko

Praca w grupie

6. Poszukajcie wspólnie odpowiedzi na pytania.
   - W jaki sposób wygląd wpływa na samopoczucie człowieka?
   - Co można zrobić, jeśli się jest niezadowolonym ze swojego wyglądu?
   - Co jest ważniejsze – wygląd czy to, jakim się jest człowiekiem? Uzasadnijcie Wasze wypowiedzi. Możecie także odnieść się do filmów i książek, które poruszają tę kwestię.

Praca twórcza

7. Zapisz w punktach, co byłoby, gdyby – według życzenia Joela – każdy mógł wybrać sobie wymarzony wygląd.

Jak dyskutować?

Czy lubisz, gdy ktoś przerywa Twoją wypowiedź? Ile jesteś w stanie zrozumieć, jeśli kilka osób mówi jednocześnie? Jak się czujesz, gdy inni Cię wyśmiewają lub za wszelką cenę próbują przekonać do swojego zdania? Aby uniknąć przykrych i niechcianych sytuacji podczas rozmów z innymi, warto nauczyć się sztuki dyskutowania.

Dyskusja – rodzaj rozmowy, podczas której dochodzi do wymiany poglądów na określony temat. Uczestniczą w niej przynajmniej dwie strony, które rozmawiają zgodnie z pewnymi regułami. Drugą stronę możemy przekonywać do swojego stanowiska podanego w formie **tezy** lub **hipotezy** za pomocą trafnie dobranych **argumentów** i **przykładów**.

Przykład:
Dyskusja na temat: *Czy warto mieć konto na portalu społecznościowym?*

Teza

Teza to opinia, której jesteśmy pewni; pogląd, którego słuszność zamierzamy udowodnić. Wprowadzamy ją za pomocą sformułowań typu: *Uważam, że...*; *Sądzę, że...*; *Moim zdaniem...*; *Według mnie...*

Przykład:
Według mnie warto mieć profil na portalu społecznościowym.

Hipoteza

Hipoteza to opinia, której nie jesteśmy pewni – przypuszczenie budzące nasze wątpliwości i wymagające sprawdzenia. Wprowadzamy ją za pomocą sformułowań typu: *Wydaje mi się, że...*; *Zastanawiam się, czy...*; *Mam wątpliwości, czy...*

Przykład:
Mam wątpliwości, czy warto zakładać konto na portalu społecznościowym.

Argument

Argument to twierdzenie przytaczane dla uzasadnienia lub obalenia jakiejś tezy, rozstrzygnięcia hipotezy bądź przekonania kogoś do swoich racji.

Przykład:
Profil na portalu społecznościowym pozwala na szybkie dzielenie się informacjami.

Przykład

Przykład to inaczej uzasadnienie argumentu. Przykładem może być przywołanie konkretnej sytuacji lub wybranego zdarzenia albo podanie cytatu.

Przykład:
Wczoraj w kilka sekund udostępniłem kolegom zdjęcia z wycieczki.

Kultura dyskusji

Podczas dyskusji wyrażaj swoje myśli jasno i zwięźle, a także trafnie dobieraj argumenty uzasadniające Twoje stanowisko. Przestrzegaj zasad, które obowiązują wszystkich dyskutujących.

- Mów na temat – głośno i wyraźnie, w sposób zdecydowany, ale nie krzycz.
- Słuchaj uważnie wypowiedzi innych osób i im nie przerywaj.
- Utrzymuj kontakt wzrokowy z rozmówcami.
- Okazuj rozmówcom szacunek. Nie wyśmiewaj się z ich wypowiedzi, staraj się także zrozumieć cudze racje.
- Jeżeli nie zgadzasz się z czyimś zdaniem, przekaż to w uprzejmy sposób. Możesz na przykład powiedzieć: *Szanuję twoją opinię, ale mam odmienne zdanie...*
- Podkreślaj, że przedstawiasz własną opinię na dany temat: *Uważam, że...*; *Sądzę, że...*; *Według mnie...*; *Moim zdaniem...*
- Nawiązuj do tego, co mówią inni: *Nie zgadzam się z...*; *Podzielam opinię, że...*; *Mam inne zdanie na temat...*; *Nie mogę się z tym zgodzić, ponieważ...*
- Zakończ wypowiedź podsumowaniem: *Z tego, co powiedziałem/powiedziałam, jasno wynika, że...*; *Przedstawione argumenty dowodzą, że...*

Po przeczytaniu

1. Sformułuj brakujący temat dyskusji toczącej się na forum internetowym. Które argumenty rozmówców odwołują się do faktów?

Katalog | Strefa komentarzy | Użytkownicy

Forum > Po lekcjach

Odpowiedz

Napisał(a) Ewelina – wtorek, 21 września (15.01)

Mój komputer ledwo zipie i zastanawiam się nad kupnem tabletu. Co o tym myślicie? Korzystacie z tabletów, przydają się Wam?

Cytuj

Napisał(a) Pawelek – wtorek, 21 września (17.13)

Dobry pomysł! Tablet – jak dla mnie – ma całą masę zalet. Jest lekki, więc możesz go ze sobą wszędzie zabrać i zawsze masz dostęp do netu. Poza tym wiele gier czy różnych aplikacji działa tylko na tabletach.

Cytuj

Napisał(a) Kinia2002 – środa, 22 września (08.07)

E tam! Tablet daje znacznie mniej możliwości niż komputer. Moim zdaniem to zbędny gadżet. A jak ktoś bardzo potrzebuje internetu w kieszeni, wystarczy mu lepszy telefon...

Cytuj

- Jakie jest Twoje zdanie na temat korzystania z tabletów? Zabierz głos w dyskusji. Nie zapomnij o podaniu przynajmniej jednego argumentu potwierdzającego Twoją opinię. Poprzyj argumenty przykładami.

2. Nieśmiałość – zaleta czy wada? Jakie jest Twoje stanowisko w tej sprawie? Sformułuj tezę. Zapisz w zeszycie argumenty potwierdzające Twoją opinię.

3. Wybierz jedną z podanych tez. Przygotuj i zapisz w zeszycie argumenty za tą opinią lub przeciw niej. Poprzyj argumenty przykładami.

- Bycie bohaterem we współczesnym świecie nie jest trudne.
- Każdy uczeń klasy szóstej jest już prawie dorosłym człowiekiem.
- W szkołach powinien obowiązywać strój jednakowy dla wszystkich uczniów.

Praca w grupie

4. Przeprowadźcie dyskusję, podczas której odpowiecie na podane pytania.

- Czy podoba Wam się dom przedstawiony na zdjęciu?
- Jakie może mieć wady i zalety?
- Czy chcielibyście w nim mieszkać?
- Jak żyłoby się w mieście, w którym wszystkie domy byłyby budowane w podobny sposób?

Jak przygotować wypowiedź o charakterze argumentacyjnym?

Wypowiedź argumentacyjna ma na celu uzasadnienie określonego twierdzenia. Po przedstawieniu głównej **tezy** należy użyć **argumentów**, które ją potwierdzą i przekonają odbiorców. Wypowiedź argumentacyjną trzeba zakończyć sformułowaniem **wniosku**.

Wypowiedź argumentacyjna

Przydatne słowa, na przykład:

- **sformułowania pomagające wprowadzić tezę:** *Moim zdaniem...; Uważam, że...; Sądzę, że...; Według mnie...*
- **słownictwo służące do przedstawiania argumentów:** *Kolejnym argumentem przemawiającym za tym jest...; Zdaniem ekspertów...; Należy przyznać, że...; Przemawia za tym również to, że...; Po pierwsze...; Po drugie...; Z jednej strony...; Z drugiej strony...; Przejdę teraz do kolejnego argumentu...*
- **słowa służące wprowadzaniu cytatów:** *Moje zdanie najlepiej potwierdzą słowa...; Powołam się na słowa....; Oto, co na ten temat mówi....; Aby poprzeć moje zdanie, zacytuję słowa...; Rację ma..., gdy mówi...; Najlepiej ilustrują to wypowiedzi...*
- **wyrazy budujące spójność:** *poza tym; ponadto; oprócz tego; choć; mimo to; mimo tego; ponieważ; dlatego; chociaż; o czym świadczy; przy tym; jednakże; zatem; głównie; w dodatku; w gruncie rzeczy*
- **sformułowania podsumowujące argumenty:** *Z przedstawionych argumentów jasno wynika, że...; Na zakończenie...; Jednym słowem...; Podsumowując...; Z rozważań wynika...; Na podstawie przedstawionych argumentów można wysunąć wniosek, że...*

Jak przygotować wypowiedź o charakterze argumentacyjnym?

- Sformułuj tezę, którą chcesz udowodnić.
- Zbierz jak najwięcej **argumentów** potwierdzających tezę:
  – **odwołujących się do faktów i logiki**, czyli do konkretnych informacji, na przykład: wyników badań naukowych, wypowiedzi cenionych naukowców, cytatów oraz logicznego myślenia. Przykłady: *Badania potwierdzają efektywność tego kosmetyku. Ten krem pomógł mojej cerze – jest skuteczny.*
  – **emocjonalnych**, których celem jest zyskanie uznania odbiorców przez wywołanie określonych uczuć, na przykład: strachu, litości, oburzenia, wzruszenia. Przykład: *Jeśli mnie naprawdę lubisz, nie zrobisz tego.*
- Uporządkuj argumenty od najważniejszego do najmniej ważnego lub odwrotnie.
- Każdy argument uzasadnij odpowiednim przykładem.
- Zadbaj o jasny przekaz wypowiedzi.
- Na koniec sformułuj wniosek wynikający z podanej argumentacji i potwierdzający słuszność tezy.

Wypowiedź argumentacyjna

WSTĘP

Często słyszymy powiedzenie: „Jesteś tym, co jesz". Wielu ludzi jednak się tym nie przejmuje i na co dzień sięga po niezdrową żywność oraz nieregularnie spożywa posiłki. Uważam, że takie niezdrowe odżywianie się wywiera negatywny wpływ na życie danego człowieka. Postaram się Was o tym przekonać.

teza

zapowiedź dalszych rozważań

ROZWINIĘCIE

Po pierwsze, przetworzona żywność jest bogata w tłuszcz i cukier, których nadmiar sprzyja otyłości. Potwierdzeniem tych słów jest choćby raport Światowej Organizacji Zdrowia, z którego wynika, że w ciągu ostatnich dwóch lat w naszym kraju trzykrotnie wzrosła liczba dzieci z nadwagą. Nadwaga zaś bardzo często prowadzi do ograniczenia aktywności ruchowej, która jest sprzymierzeńcem zdrowego stylu życia. Czy można zatem utrzymywać, że żywność nie ma wpływu na jakość naszego życia?

argument odwołujący się do faktów

przykład

pierwszy argument potwierdzający tezę

Po drugie, niewłaściwe odżywianie się sprawia, że czujemy się ciągle zmęczeni. Wpływa także na nasz wygląd – skóra staje się blada, włosy są matowe, osłabione. Niektórzy zapadają na choroby wywołane niedoborem ważnych składników odżywczych. Moja mama jest dietetyczką i często wspomina, że zgłaszają się do niej osoby, które przez zaniedbanie odżywiania się są osłabione, bez energii, mają trudności z koncentracją uwagi i z zapamiętywaniem. To dlatego przygotowuje dla swoich pacjentów diety, których celem jest uzupełnienie braków w organizmie. Ponadto pracuje nad zmianą ich nawyków żywieniowych i uświadomieniem im, jak ważne jest regularne spożywanie zdrowych posiłków.

drugi argument potwierdzający tezę

przykład

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując, z całą pewnością mogę stwierdzić, że niezdrowe odżywianie się przyczynia się do gorszego samopoczucia, a tym samym sprawia, że z większym trudem przychodzi nam wykonywanie codziennych zadań. Jeśli zależy nam, by jak najdłużej cieszyć się dobrą kondycją i nie chorować, powinniśmy jeść urozmaicone zdrowe posiłki. Na niezdrowe przekąski, niestety często bardzo smaczne, możemy pozwalać sobie co najwyżej sporadycznie.

wniosek

odwołanie się do emocji

Czas na ćwiczenia

1. Zapoznaj się z podanymi tezami. Następnie ułóż po jednym argumencie, który uzasadni słuszność każdej z nich. Poprzyj argumenty przykładami. Ćwiczenie wykonaj w zeszycie.

- Hejtowanie w internecie świadczy o niskim poczuciu własnej wartości.
- Ściąganie to oszustwo, dlatego powinno się takie zachowania piętnować.

2. Sformułuj tezę do podanych argumentów. Zapisz ją w zeszycie.

- Dyrektor sąsiedniej szkoły stwierdził, że sytuacja poprawiła się po zamontowaniu kamer – nie odnotowano już żadnej kradzieży.
- Uczniowie zostaliby poinformowani o obecności urządzeń rejestrujących.
- Badania dowodzą, że to efektywna metoda zapobiegania przemocy i wandalizmowi.
- Nagrania z monitoringu pozwalają szybko wyjaśnić sporne sprawy.

3. Podziel podane argumenty na te, które odwołują się do faktów i logiki, oraz te, które odnoszą się do emocji.

- Tylko głupcy wybierają się na ten film, chyba nie zamierzasz go oglądać?
- Wszyscy uczniowie, którzy solidnie pracowali na lekcjach, zdali egzamin, więc ty też zdasz.
- Czy chcesz stracić wszystkie pieniądze z powodu braku systemu antywirusowego?
- Przykład tej wsi pokazuje, że warto inwestować w rozwój kultury.
- Raport Biblioteki Narodowej z 2016 roku podaje, że coraz więcej jest gospodarstw domowych, w których nie ma ani jednej książki (22%).
- Ten proszek do prania poradził sobie z fatalną plamą, więc warto go kupić.
- Jeśli naprawdę zależy ci na dobru córki, to powinieneś kupić jej tę zabawkę.

4. Ułóż argumenty, za pomocą których zaprzeczysz podanym tezom.

- Oglądanie seriali filmowych to strata czasu.
  Nie zgadzam się z tą opinią, ponieważ ▨.
- Czytanie książek nie ma sensu.
  Nie masz absolutnie racji, gdyż ▨.
- Życie bez komputera jest bardzo nudne.
  Sądzę inaczej, ponieważ ▨.
- Robienie *selfie* to przejaw narcyzmu.
  Nie podzielam tej opinii, dlatego że ▨.

5. Czy zgadzasz się z tezą: *Każdy jest kowalem swojego losu*? Zgromadź po trzy argumenty za tą opinią i przeciw niej.

6. Określ, które z podanych wypowiedzeń są argumentami, a które – przykładami.

- Dzięki literaturze można poznać prawdę o ludziach.
  Bohaterowie bajek Ignacego Krasickiego pokazują ludzkie wady i słabości.
  Pycha została ukazana na przykładzie lwa.
- Filip z VI b wniósł na drugie piętro ciężką torbę z zakupami swojej sąsiadki.
  Młodzi ludzie są uprzejmi.
  Ostatnio dwoje uczniów naszej szkoły pomogło przejść przez ulicę starszej pani.
- Zajęcia z doradcą zawodowym pomogły mi w określeniu predyspozycji.
  Przykładowo – Monika dzięki rozmowie na temat swoich zalet zaczęła pozytywnie o sobie mówić, nabrała pewności siebie.
  Poznanie swoich mocnych stron wpływa na jakość życia.

7. Napisz wypowiedź, w której uzasadnisz, że warto dbać o zieleń.

Zanim przeczytasz

- Dokończ podane zdanie.
  Lubię siebie, ponieważ...

JAK NAS WIDZĄ INNI?

Adele Faber [czytaj: adel fejber],
Elaine Mazlish [czytaj: elejn meslisz]

Jak mówić do nastolatków, żeby nas słuchały...

Fragmenty
Tłumaczenie: Beata Horosiewicz

Wczoraj wieczorem razem ze Stacey [czytaj: stejs-i] przeglądałyśmy album ze starymi zdjęciami. Wskazałam na zdjęcie przedstawiające córkę na rowerku, kiedy miała jakieś sześć lat, i powiedziałam:

– Zobacz, jaka byłaś śliczna!

– Tak – stwierdziła – wtedy byłam.

– Co znaczy „wtedy”? – zapytałam.

Stacey odparła:

– Teraz nie wyglądam tak dobrze.

– Nie bądź niemądra – powiedziałam. – Dobrze wyglądasz. [...]

Zawsze mnie boli, kiedy tak o sobie mówi. Przypomina mi to własną niepewność, kiedy byłam w jej wieku. Moja matka zawsze spieszyła z radami, w jaki sposób powinnam coś ulepszyć: „Nie garb się... Wyprostuj ramiona... Zrób coś z włosami... Zrób sobie lekki makijaż. Wyglądasz jak półtora nieszczęścia!”. [...]

Objęłam ją i powiedziałam:

– Zdaje się, że nie jesteś zadowolona ze swojego wyglądu... Wiesz, co bym chciała? Kiedy znowu staniesz przed lustrem, chciałabym, żebyś mogła zobaczyć to, co ja widzę.

Wzbudziłam jej zainteresowanie.

– A co widzisz?

Powiedziałam jej prawdę.

– Widzę dziewczynę, która jest piękna – i w środku, i na zewnątrz.

Powiedziała:

– Och, przecież jesteś moją matką – i wyszła z pokoju.

Przydatne słowa

Mówi się, że ktoś **wygląda jak półtora nieszczęścia**, gdy nie najlepiej się prezentuje, jest zaniedbany lub wydaje się chory.

Przykład użycia:
Wyglądasz jak półtora nieszczęścia. Chyba już czas, byś poszedł do fryzjera.

Chwilę później zobaczyłam, że robi pozy przed dużym lustrem na korytarzu. Trzymała ręce na biodrach i naprawdę uśmiechała się do swojego odbicia.

Po przeczytaniu

1. Co można powiedzieć o Stacey? Na czym polega problem dziewczyny? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. Jak myślisz, co nastolatka zobaczyła w lustrze dzięki rozmowie z mamą?
3. Wyjaśnij, dlaczego bohaterka utworu powiedziała: *Och, przecież jesteś moją matką.*
4. Zapoznaj się z podaną definicją, a następnie odpowiedz na pytanie.

Nowa wiadomość

Motto to cytat z innego dzieła lub powiedzenie umieszczone przed utworem. Wyraża ono ogólne przesłanie danego tekstu.

Czy przysłowie *Nie szata zdobi człowieka, lecz człowiek szatę* mogłoby być mottem przeczytanego fragmentu? Uzasadnij swoją odpowiedź.

5. Przeczytaj motto powieści Marcina Szczygielskiego pod tytułem *Teatr Niewidzialnych Dzieci*, którym są słowa z utworu fińskiej pisarki Tove Jansson [czytaj: tuwe jonson]. Następnie określ, czego czytelnik może się spodziewać po treści książki opatrzonej takim cytatem. Jakie mogły być intencje autora, na co chciał zwrócić uwagę?

> *Teatr jest najważniejszą rzeczą na świecie, gdyż tam pokazuje się ludziom, jakimi mogliby być, jakimi pragnęliby być – choć nie mają na to odwagi – i jakimi są.*
>
> *Lato Muminków*, fragment

6. Co sądzisz o zachowaniu osób, które ciągle mają jakieś uwagi i śpieszą z radami, jak coś ulepszyć? Odpowiedz na podstawie własnych doświadczeń.
7. Odszukaj swoje zdjęcie sprzed kilku lat, które chciałabyś/chciałbyś pokazać swoim rówieśnikom podczas lekcji poświęconej dzieciństwu. Następnie je opisz. Dlaczego akurat ta fotografia została przez Ciebie wybrana?
8. Napisz w zeszycie list do Stacey, w którym poradzisz jej, co powinna zrobić, żeby być bardziej pewna siebie.

Zanim przeczytasz

- Jak myślisz, na co masz wpływ, a na co nie? Co możesz starać się w sobie zmienić, a co lepiej zaakceptować?

Czesław Miłosz

Do mojej natury

Cicho leż, moja naturo,
Leż cicho, bo niedaleko.
Jużeśmy wody przebyli,
Dzień się ku nocy chyli,
Żale za siódmą górą,
Skargi za siódmą rzeką.

Z niewyjawionej przyczyny
Od gwiazd ja ciebie dostałem,
Zamknięty formą i ciałem,
Abym był ten, a nie inny.

Sędzia i oskarżony,
Na twoje żarty zdany,
Nie miałem w tobie obrony,
Bo chciałem być bez nagany.

W milczących podstępach biegła,
Do nienawiści skora,
Kapryśna, chwiejna, wybredna,
Jakaż w tobie podpora?

Caspar David Friedrich [czytaj: kaspar dawid fridriś], *Marzyciel*, **około 1835 roku**

Po przeczytaniu

1. Co jest tematem wiersza Czesława Miłosza?

2. Na jakim etapie życia znajduje się osoba mówiąca? Czego się o niej dowiadujesz dzięki słowom: *Jużeśmy wody przebyli,* / *Dzień się ku nocy chyli,* / *Żale za siódmą górą,* / *Skargi za siódmą rzeką*?

3. Do kogo zwraca się podmiot liryczny? Czy adresat jest w stanie udzielić mu odpowiedzi? Wyjaśnij, dlaczego tak jest.

Nowa wiadomość

Apostrofa to bezpośredni, uroczysty zwrot do adresata, którym może być bóstwo, osoba, zjawisko lub przedmiot. Nadaje wypowiedzi podniosły charakter, podkreśla emocjonalny stosunek nadawcy do adresata.

4. O jakim nastawieniu do adresata wypowiedzi świadczą słowa *cicho leż*? Z czym Ci się kojarzy taki sposób formułowania komunikatów? W jaki sposób zmiana szyku wyrazów – z *cicho leż* na *leż cicho* – wpłynęła na odbiór tej wypowiedzi?

5. Odszukaj fragment mówiący o tym, jaki zamierzał być niegdyś podmiot liryczny. Czy udało mu się osiągnąć cel? Uzasadnij swoją odpowiedź.

6. Co osoba mówiąca w wierszu myśli o sobie? Czy jest zadowolona z cech, którymi została obdarowana? Nazwij jej uczucia.

7. Jak rozumiesz słowa *bo chciałem być bez nagany*? Czy bycie *bez nagany* jest możliwe? Uzasadnij swoje zdanie.

8. Wyjaśnij znaczenie słów George'a Bernarda Shawa [czytaj: dżordża bernarda szoła].

> *Ideały są jak gwiazdy. Jeśli nawet nie możemy ich osiągnąć, to należy się według nich orientować.*

9. Zastanów się, jaką osobą chcesz być. Co możesz zrobić, aby zbliżyć się do ideału?

10. Przyjrzyj się obrazowi zamieszczonemu obok wiersza. Co go łączy z tematyką utworu Czesława Miłosza?

Praca w grupie

11. Od czego i od kogo zależy to, kim jesteśmy? Porozmawiajcie na ten temat. Swoje wnioski zapiszcie w punktach.

Co już wiemy o nieodmiennych częściach mowy?

Na rozgrzewkę

- W podanym zdaniu odszukaj nieodmienne części mowy, a następnie je nazwij.

  Przed chwilą głośno zadzwonił dzwonek i wyszliśmy na przerwę.

Przypomnienie

Nieodmienne części mowy

	Przysłówki	Przyimki	Spójniki
Jaka jest ich funkcja?	Najczęściej określają czas, miejsce i sposób wykonania czynności.	Są niesamodzielnymi częściami mowy, często wskazującymi na miejsce lub informującymi o czasie.	To niesamodzielne części mowy, które łączą ze sobą wyrazy lub zdania.
Na jakie pytania odpowiadają?	*jak?, gdzie?, kiedy?*	–	–
Z czym się najczęściej łączą?	Łączą się z czasownikiem.	Łączą się najczęściej z rzeczownikami, tworząc z nimi wyrażenia przyimkowe.	
Co jeszcze o nich wiem?	Przysłówki pochodzące od przymiotników stopniują się: *daleko* (od: *daleki*) – *dalej* – *najdalej*		
Przykłady	*ładnie, uprzejmie, dokładnie, trochę, bardzo, blisko, obok, jutro, wczoraj, wieczorem*	**przyimki:** *z, w, pod, nad, przy, ponad, za, do, od, na, o* **wyrażenia przyimkowe:** *w biurku, do szafy, na górze, o piątej*	*i, oraz, a, ani, jednak, dlatego, lub, albo, więc, ale, toteż, natomiast, ponieważ, bo, że, aby, jeżeli, jeśli, bądź*

Czas na ćwiczenia

1. Od podanych przymiotników utwórz przysłówki. Następnie odczytaj zamieszczony tekst, uzupełniając go powstałymi wyrazami.

obcy, dobry, wyraźny, grzeczny

W klasie pojawił się nowy uczeń. Przywitał się [?], a następnie [?] się przedstawił. Ma na imię Mikołaj i pochodzi z Ukrainy. Chce [?] poznać język polski. Czuje się [?] wśród rówieśników.

2. Ułóż odpowiedzi, których mogłyby udzielić postacie ukazane na fotografiach. W każdym zdaniu użyj przysłówka.

Jak ocenia pani styl ubierania się Polaków?

Co trzeba robić, aby wygrać wyścig kolarski?

Jak się bawiłaś na ostatniej dyskotece?

3. **Odczytaj tekst, zastępując znaki ? odpowiednimi formami podanych przysłówków.**

dobrze, szybko, późno, wysoko

SZKOŁA NA SPORTOWO

Strona główna | O nas | Aktualności | Galeria | Archiwum | Linki | Kontakt | Szukaj

W szkole odbyły się dzisiaj zawody lekkoatletyczne. Na 1000 metrów ? pobiegł Piotr Sprinter – jego wynik to 3 minuty i 30 sekund. Nieco ? na mecie pojawił się Konrad Biegalski – czas, jaki uzyskał, to 3 minuty i 36 sekund.

Bardzo emocjonujące okazały się zawody w skoku wzwyż dziewcząt. Faworytka Katarzyna Żyrafska skoczyła ?, bo aż 123 centymetry, ale ? odbiła się Agata Sowa – pokonała poprzeczkę zawieszoną na wysokości 125 centymetrów. ? zaś skoczyła Kamila Tyczka – ustanowiła nowy rekord szkoły: 134 centymetry. Okazało się, że ? wypadli uczniowie klasy VI a. Byli bezkonkurencyjni!

komentuj

4. **Jakimi spójnikami i przyimkami należy uzupełnić poszczególne zdania?**

Czekam ? list ? mojego przyjaciela, ? którym chodziłam ? piątej klasy. Spędzaliśmy razem czas ? lekcjach. Chodziliśmy ? kina ? ? basen. Teraz on mieszka ? rodzicami ? rodzeństwem ? Włoszech. Zobaczymy się dopiero ? trakcie wakacji, ? znajdzie czas, ? mnie odwiedzić.

5. **Przepisz podane zdania do zeszytu, uzupełniając każde z nich jednym spośród podanych spójników. Wstaw przecinki tam, gdzie to konieczne.**

ponieważ, więc, albo, ale

Poproszę o pomoc rodziców ? porozmawiam ze szkolnym pedagogiem.
Nie chciał się kłócić ? spokojnie usiadł w kącie.
Sasza nie mówił po polsku ? chciał nauczyć się naszego języka.
Poszukam informacji o niemieckich obyczajach i tradycjach ? przyjadą do nas uczniowie z Berlina.

6. Uzupełnij podany tekst wyrazami w nawiasach. Następnie powiedz, w jaki sposób przyimki wpływają na formę rzeczowników.

Gosia (na, tło) swojej klasy zawsze się wyróżniała. (Do szkoła) przychodziła (z radość), pilnie przygotowywała się (do lekcje), a (na klasówki) osiągała wspaniałe wyniki. Chętnie dzieliła się też wiedzą (z koleżanki i koledzy). Spotykała się (z osoby), które miały trudności (w nauka), i (po kolej) wyjaśniała im wszystkie zagadnienia. (W środa) stało się coś dziwnego. Było już (po dzwonek), a miejsce dziewczynki wciąż pozostawało puste. Siedząca (obok Gosia) Klaudia się zaniepokoiła. (W klasa) zawrzało. Stojący (pod tablica) historyk spojrzał (na uczniowie).

7. Przyjrzyj się ilustracji, a następnie opisz w zeszycie ukazaną scenę. Użyj co najmniej czterech zdań. W swojej wypowiedzi podkreśl przyimki i spójniki. Jaką funkcję pełnią podkreślone przez Ciebie wyrazy?

Gramatyka w praktyce

Użycie niektórych wyrażeń przyimkowych może sprawiać trudność. Jeśli nie wiesz, czy powiedzieć *przy pomocy*, czy – *za pomocą*, zapamiętaj, że pierwsze z tych wyrażeń należy łączyć z nazwami osób, a drugie – z nazwami rzeczy i pojęć. Wykonujesz jakąś pracę *przy pomocy kogoś* (gdy masz drugą osobę za pomocnika, *z czyjąś pomocą*), ale *za pomocą czegoś* (na przykład z użyciem narzędzi). Możesz tworzyć muzykę przy pomocy kompozytora, ale za pomocą specjalnego programu komputerowego.

? Które wyrażenie należy zastosować w podanych przykładach?

Złożył regał ? brata. Złożył regał ? narzędzi. Wywierciła dziurę w ścianie ? wiertarki. Wywierciła dziurę w ścianie ? taty.

Pisownia *nie* z różnymi częściami mowy

Na rozgrzewkę

- Wyjaśnij, dlaczego na jednej tabliczce *nie* napisano oddzielnie, a na drugiej – łącznie.

WODA NIE NADAJE SIĘ DO PICIA

Przypomnienie

Nie piszemy:

- **łącznie** z rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami pochodzącymi od przymiotników,

  Przykłady:
  nieprzyjaciel, *nieduży*, *niewesoło*

  Uwaga! Zasada ta dotyczy tylko przymiotników i przysłówków w stopniu równym.

- **rozdzielnie** z:
  - czasownikami,

    Przykłady:
    nie rozmawiać, *nie obejrzę*, *nie ogłoszono*
  - przymiotnikami w stopniu wyższym i najwyższym,

    Przykłady:
    nie większy, *nie najlepszy*
  - liczebnikami (wyjątek: *niejeden* w znaczeniu *wielu*),

    Przykłady:
    nie pięć, *nie szósty*, *nie dziesięcioro*
  - przysłówkami niepochodzącymi od przymiotników,

    Przykłady:
    nie jutro, *nie całkiem*
  - przysłówkami pochodzącymi od przymiotników w stopniu wyższym i najwyższym.

    Przykłady:
    nie gorzej, *nie najgorzej*

Czas na ćwiczenia

1. Wymyśl, a następnie zapisz w zeszycie ostrzeżenia lub zakazy, które mogłyby informować o treści przedstawionych znaków. Pamiętaj, aby wszystkie napisy zawierały wyrazy z *nie*.

Nie z różnymi częściami mowy

2. Odgadnij i zapisz w zeszycie przysłowia, do których nawiązują rysunki. Skorzystaj z podpowiedzi.

1.

chodzą parami

2.
pada jabłko

3.

dwie głowy

4.
wilk z lasu

3. **Podaj w zeszycie rzeczowniki z *nie*, będące wyrazami bliskoznacznymi do podanych wyrażeń.**

brak winy, brak wdzięczności, brak tolerancji, brak ścisłości,
brak uprzejmości, brak zaufania, brak uwagi, brak taktu

4. **Przepisz podane wypowiedzi do zeszytu, zastępując wyróżnione frazeologizmy odpowiednimi przysłówkami z *nie*.**

– Piszesz **jak kura pazurem**.

– Jesz **tyle, co kot napłakał**.

– Mój blok znajduje się **o rzut kamieniem** stąd.

5. Przeczytaj tekst, uzupełniając wyrazy *nie*. Następnie napisz te słowa w zeszycie i uzasadnij ich pisownię.

Wydarzyła się rzecz ?prawdopodobna. ?mały szok przeżyli mieszkańcy krainy o nazwie ?pogoda. Niespodziewanie przestał tam padać deszcz. Także wiatr już ?wieje, a temperatury ?spadają poniżej zera. Ludzie ?śmiało wychodzą z domów – ?bardzo wierzą, że to się dzieje naprawdę. ?dalej niż wczoraj lało tu przecież jak z cebra. Burmistrz ?chętnie przyznaje, że ?został wcześniej poinformowany o nadchodzących zmianach. Jego ?wiedza budzi ?pokój pozostałych. Czy temu ?najcieplejszemu regionowi grozi ?bezpieczeństwo? Ostatni raz taka sytuacja miała miejsce cztery lata temu. O, przepraszam, ?cztery, lecz sześć lat temu. Już ?długo kolejna porcja informacji!

6. Przepisz podane zdania do zeszytu, zastępując znak ? *nie* pisanym łącznie lub rozdzielnie.

Kupiłem ?więcej niż Adam, a zapłaciłem ?mało. Wydałem ?pięćdziesiąt, lecz sto złotych! ?bardzo wiem, jak to się stało. Oj, ?dobrze. ?najlepszy ze mnie matematyk.

7. Zapoznaj się z programem telewizyjnym. Powiedz, jak należy zapisać *nie* z następującym po nim wyrazem.

SOBOTA

08.15 (Nie) *ma rady na odpady* (7. odcinek)

08.35 (Nie) *kłam, kochanie* – komedia romantyczna, Polska 2008, reż. Piotr Wereśniak

09.30 (Nie) *odpowiedni kandydat* – komediodramat, Francja 2005, reż. Paul Frentire [czytaj: pol frątir]

10.50 *Kapitana Drake'a wyprawa po* (nie) *śmiertelność* – film przygodowy, USA/Bułgaria 2009, reż. David Flores

12.30 *Hobbit.* (Nie) *zwykła podróż* – film fantasy, Nowa Zelandia/USA 2012, reż. Peter Jackson [czytaj: piter dżekson]

14.40 (Nie) *pozorny chłopak* – dramat obyczajowy, Kanada 2011, reż. Mateusz Witkowski

16.00 *Niczego* (nie) *żałuję – Edith Piaf* – film biograficzny, Francja/Wielka Brytania/Czechy, 2007, reż. Olivier Dahan [czytaj: oliwje daą]

8. Wybierz jeden spośród ukazanych na zdjęciach produktów i ułóż reklamujące go hasło. Możesz w nim wykorzystać podane wyrazy i zwroty lub inne słowa z *nie*. Zapisz hasło w zeszycie.

niezawodny, niedrogi, niezwykły, niepowtarzalny, nigdy się nie psuje, niespotykany, nie pożałujesz, nietypowy, nie znajdziesz lepszego, nietuzinkowy, niewiarygodnie skuteczny, nie przepłacaj

Przykłady:

Ten parasol jest <u>nie</u>zawodny. *<u>Nie</u> przepuści ani jednej kropli deszczu.* *Ulewy są z nim <u>nie</u>groźne!*

Jakie funkcje pełnią wykrzyknik i partykuła?

Na rozgrzewkę

- Wskaż w zdaniu wyrazy nieodmienne. Który z nich wyraża okrzyk?

  Ej, to wcale nie było takie trudne, naprawdę.

Nowa wiadomość

Wykrzyknik to nieodmienna część mowy, która wyraża różne uczucia lub wolę mówiących oraz naśladuje dźwięki. Często towarzyszy mu znak interpunkcyjny o tej samej nazwie.

Wykrzyknik służy do:

- wyrażania emocji,

  Przykłady:
  ojej, *auć*, *hm*, *uff*

- przywoływania kogoś, witania się z kimś lub zwracania czyjejś uwagi,

  Przykłady:
  ej, *cześć*, *halo*

- naśladowania dźwięków.

  Przykłady:
  buch, *bęc*, *trach*

Czas na ćwiczenia

1. Wskaż w wypowiedziach wykrzykniki. Wyjaśnij, w jakim celu zostały użyte.

Mniam! To jest naprawdę przepyszne!
O fuj, ale ta mikstura ma brzydki zapach...
Chlup! – i cała zawartość wylądowała na ziemi.
Wrrr, mam już tego szczerze dosyć!

2. Jakimi wykrzyknikami można wzbogacić podane wypowiedzi?

[?], ale tu zimno! [?]! Coś ci wypadło z plecaka! [?], świetny żart!

3. Jakie dźwięki wydają przedstawione przedmioty? Zapisz w zeszycie odpowiednie wykrzykniki.

4. Czym się różni sens podanych zdań? Wskaż wyraz, który spowodował zmianę znaczenia wypowiedzi.

Pójdę na rolki. ⟶ Może pójdę na rolki.

Nowa wiadomość

Partykuła to nieodmienna część mowy, która częściowo modyfikuje, czyli zmienia, albo wzmacnia znaczenie wyrazu lub wypowiedzi. Za jej pomocą wyraża się:

- pewność lub przypuszczenie,

  Przykłady:
  Małgosia <u>na pewno</u> przyjdzie punktualnie.
  Nie obiecywałab<u>y</u>, gdyby nie mogła.

- życzenie lub rozkaz,

  Przykłady:
  <u>Oby</u> dziadek wyzdrowiał jak najszybciej.
  <u>Niech</u> ktoś mi poda koc!

- potwierdzenie lub zaprzeczenie,

  Przykłady:
  <u>Tak</u>, pamiętam o naszym spotkaniu.
  <u>Nie</u>, nie mogę zrobić sobie przerwy.

- pytanie,

  Przykład:
  <u>Czy</u> pójdziemy do kina?

- ograniczenie,

  Przykład:
  Zjedz <u>chociaż</u> zupę.

- zaangażowanie emocjonalne.

  Przykłady:
  Chodźż<u>e</u> tu wreszcie.
  Ileż to czasu minęło od naszego ostatniego spotkania!

Partykułami są między innymi wyrazy: *bodaj*, *by*, *chyba*, *choć*, *czy*, *może*, *na pewno*, *nie*, *niech*, *no*, *oby*, *podobno*, *przecież*, *przynajmniej*, *tak*, *tylko*, *właśnie*, *wszak*, *zaiste*, **a także zakończenia dodawane do innych wyrazów:** *-li*, *-ż*, *-że*.

5. Wyjaśnij, jak zmienił się sens poszczególnych wypowiedzi po dodaniu partykuły.

- Przyszedł. ⟶ Chyba przyszedł.
- Zajęcia już się skończyły. ⟶ Czy zajęcia już się skończyły?
- Była ładna pogoda. ⟶ Oby była ładna pogoda.
- Marcin zjadł kanapkę. ⟶ Marcin zjadłby kanapkę.
- Byłam na treningu. ⟶ Nie byłam na treningu.
- Agnieszka to zrobi. ⟶ Niech Agnieszka to zrobi.
- Daj mi spokój. ⟶ Dajże mi spokój.

6. Wskaż partykuły w podanych wypowiedziach. Określ, jakie pełnią one funkcje.

Stało się to może dwa dni temu.
Idźże stąd!
Chętnie przeczytałabym tę książkę.
Czy jesteśmy tolerancyjni?

7. Przekształć podane zdania zgodnie z poleceniami. Zastosuj podane partykuły.

bodaj, *niech*, *-ż*, *oby*, *czy*, *tak*

- Osłab pewność, że tak było.
  Stało się to dwa dni temu.
- Sformułuj polecenie.
  Winny się przyzna.
- Złóż życzenia.
  Będziesz zdrowa i szczęśliwa.
- Wzmocnij sens wypowiedzi.
  Kto to wie?
- Zadaj pytanie.
  Zjadłeś śniadanie.
- Potwierdź informację.
  Wysłałam kartkę.

8. Odszukaj w podanym zdaniu nieodmienne części mowy. Wskaż partykułę i wykrzyknik.

Rety, jestem nieźle przygotowana do egzaminu, więc chyba zdam.

Gramatyka w praktyce

Niekiedy ten sam nieodmienny wyraz może należeć do różnych części mowy. Przykładowo, słowo *pewnie* może być zarówno partykułą, jak i przysłówkiem – w zależności od tego, jakie ma znaczenie.

Zdanie	Znaczenie	Część mowy
Pewnie wszedł na salę.	Wszedł na salę pewnym krokiem.	**przysłówek** odpowiadający na pytanie *jak?* (wszedł → jak? → pewnie)
Pewnie wszedł na salę.	Zapewne wszedł na salę.	**partykuła** komunikująca, że mówiący uważa coś za bardzo prawdopodobne

? Jaką częścią mowy jest wyraz *ale* w każdej z wypowiedzi?

Użycie dwukropka

Na rozgrzewkę

- **Wyjaśnij, dlaczego w podanych zdaniach znajdują się dwukropki.**

  Nasi idole grają muzykę w następujących gatunkach: rock, punk, heavy metal [czytaj: rok, pank, hewi metal].

  Mama powiedziała: *Nie zapomnij wyłączyć radia*.

Przypomnienie

Dwukropka używamy, aby:

- wprowadzić cytat lub dialog w tekście,

  Przykłady:

  Lew z bajki Krasickiego zwraca się do zwierząt słowami: „Według mnie ten najlepszy, co się najmniej chwali".

  Wtedy tata zapytał:

  – Czy przygotowałeś się do sprawdzianu?

- posłużyć się wyliczeniem.

  Przykład:

  Magda kolekcjonuje nagrania wielu kompozytorów: Bacha, Chopina, Beethovena, Brahmsa [czytaj: szopena, betowena, bramsa].

Czas na ćwiczenia

1. Zapisz w zeszycie odpowiedzi na pytania. Zastosuj dwukropki.

- Jakich zespołów słuchasz?
- Jakie masz zalety?

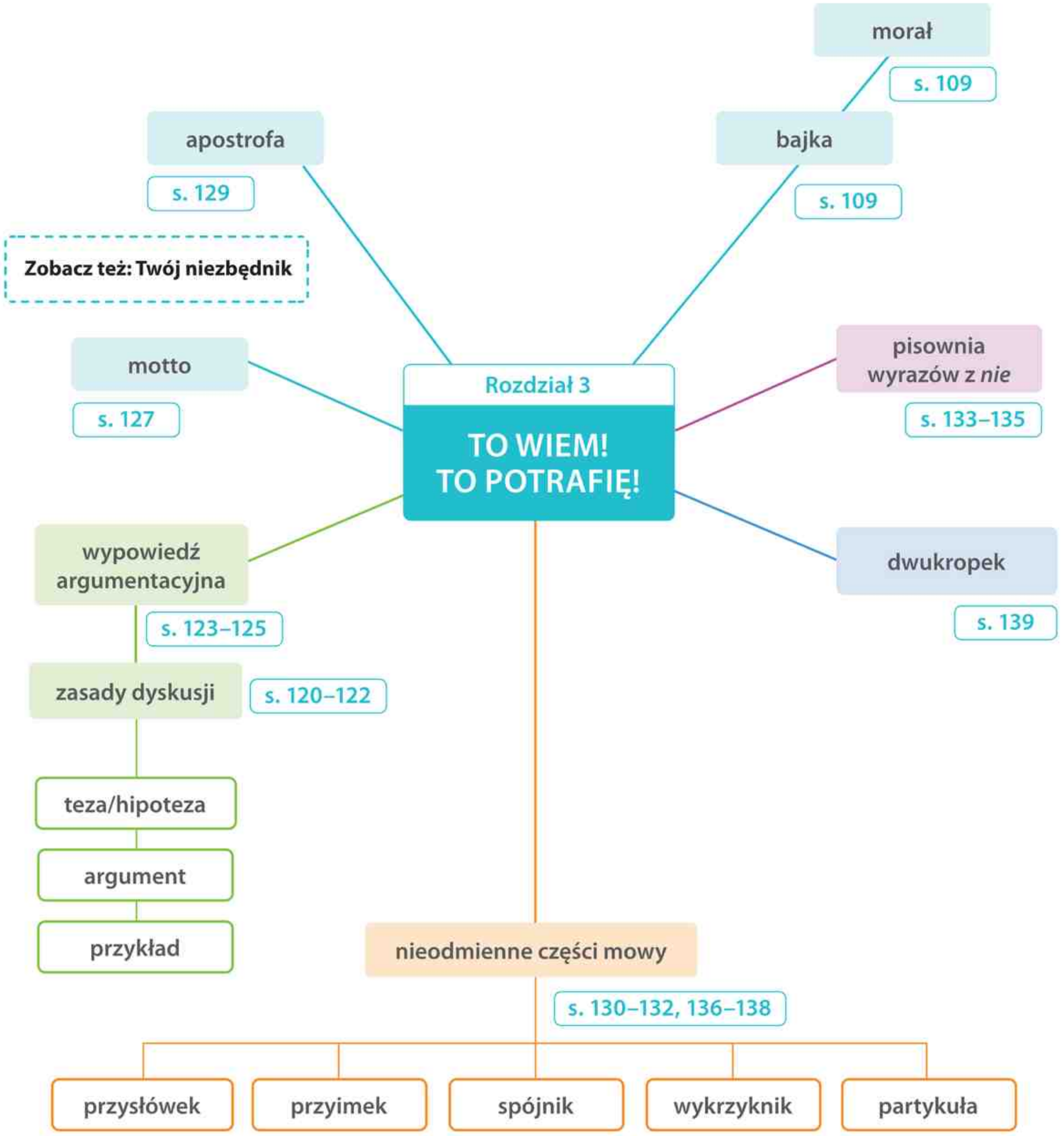
2. Wskaż w tekście miejsca, w których należy postawić dwukropek.

WYŚLIJ

Do: basia@xy.pl
Dw: ma.kowalska@xy.pl
Temat: Wieści z wycieczki

Cześć!
Wróciłam właśnie z ferii. Byliśmy w kilku miejscowościach na Pomorzu w Gdańsku, Malborku, Kwidzynie, Gniewie. Przywiozłam parę pamiątek miniaturowy zamek krzyżacki, breloczek z Neptunem, bursztynową bransoletkę i widokówki. Kupiłam też figurkę pirata na baterie, która po włączeniu krzyczy *Do abordażu*. Bardzo mnie to śmieszy. Mam też coś dla Ciebie.
Pozdrawiam
Basia

Podsumowanie

Korzystam ze źródeł wiedzy

Jak korzystać ze słownika terminów literackich?, s. 115–116

ZAPISZ
W ZESZYCIE

Ignacy Krasicki

Lew pokorny

Źle zmyślać, źle i prawdę mówić w pańskim dworze.
Lew, chcąc wszystkich przeświadczyć[1] o swojej pokorze,
Kazał się jawnie ganić[2]. Rzekł lis: „Jesteś winny,
Boś zbyt dobry, zbyt łaskaw, zbytnio[3] dobroczynny".
Owca widząc, że kontent[4], gdy liszka[5] ganiła,
Rzekła: „Okrutnyś, żarłok, tyran..." Już nie żyła.

---

[1] *Przeświadczyć* – zapewnić.
[2] *Ganić* – krytykować.
[3] *Zbytnio* – za bardzo.
[4] *Kontent* – zadowolony.
[5] *Liszka* – tu: lisica.

1. Oceń prawdziwość podanych informacji. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli jest fałszywa.

Źle zmyślać, źle i prawdę mówić w pańskim dworze – to morał bajki *Lew pokorny*.	P	F
Lew jest władcą despotycznym, czyli tyranem.	P	F

2. Wymień po dwie cechy charakteru lisa i owcy.

3. Dlaczego lew namawiał poddanych, by go krytykowali? Co chciał w ten sposób osiągnąć?

4. Podaj w punktach trzy argumenty dowodzące, że utwór *Lew pokorny* to bajka.

5. Uzupełnij zdanie nazwą środka poetyckiego.
Przypisywanie zwierzętom cech ludzkich to [?].

6. W jakiej funkcji został użyty w tekście dwukropek?

7. Wskaż wyrażenia przyimkowe.

z nauczycielką, w klasie, podczas lekcji, dwa lub trzy, dziewczynki i chłopcy, dla uczniów, pod ławką, o doświadczeniu

Sprawdź wiedzę i umiejętności

8. W podanych zdaniach zastąp przysłówki ich wyrazami bliskoznacznymi.

- Dawid grzecznie się przedstawił.
- Policzyliśmy wszystko skrzętnie.
- Natychmiast wypowiedziała życzenie.

9. Wskaż w podanej wypowiedzi partykułę i wykrzyknik. Jakie funkcje pełnią te części mowy?

Ojej, przesadzasz, to tylko lekkie zadrapanie!

10. Które z podanych argumentów odwołują się do emocji?

- Taka mądra osoba jak ty z pewnością poświęci chwilę na lekturę tej książki.
- Raport podaje, że w 2016 roku aż 63% badanych nie przeczytało ani jednej książki.
- Jeśli chcesz dobrze wypaść w towarzystwie, sięgnij po tę książkę.
- Autorzy książki *Szwecja czyta*. *Polska czyta* podają, że przeciętny Szwed na czytanie poświęca 20 minut dziennie.

11. Przepisz podane przysłowia, wstawiając *nie*.

Kto pyta, ? błądzi.
? czyń drugiemu, co tobie ? miłe.
Zgoda buduje, ? zgoda rujnuje.
Powiedziały jaskółki, że ? dobre są spółki.
? ma dymu bez ognia.
? szczęścia chodzą po ludziach.

12. Do wyrazów: *owca*, *lew* dopisz zdrobnienia.

13. Jak nazywa się wyróżniony środek stylistyczny, który Tadeusz Śliwiak zastosował w wierszu *Leśne szczęście*? Co poeta dzięki niemu osiągnął?

Lato, pobądź z nami.
Lato, nie uciekaj.
Dom daleko,
gwar daleko,
ale blisko rzeka. [...]

14. Gdzie w książce zazwyczaj umieszcza się motto i czemu ono służy?

15. Czy zachowania i cechy ludzi przedstawione w bajkach można zaobserwować również współcześnie? Przygotuj wypowiedź argumentacyjną, w której uzasadnisz swoje stanowisko. Podaj przynajmniej trzy argumenty. Odwołaj się również do własnych obserwacji i doświadczeń. Użyj przykładów z poznanych bajek Ignacego Krasickiego, Aleksandra Fredry lub Jana Brzechwy.

4 Odkrywanie świata

Harry Bell,
Drewniany pociąg do Soller

farby olejne na płótnie
61 x 61 cm
kolekcja prywatna
2009 rok

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Gdzie znajdują się przedstawione postacie?
2. Co widać za oknami? Jaka pogoda panuje na zewnątrz?
3. Jakie emocje mogą odczuwać podróżni?
4. Z czym kojarzy Ci się słowo *podróż*?
5. Dokąd lubisz wyjeżdżać? Jaki sposób podróżowania podoba Ci się najbardziej? Opowiedz o swojej najciekawszej wyprawie.
6. Jaki inny tytuł mógłby nosić ten obraz?

W pustyni i w puszczy

Kilka słów o lekturze

Egzotyczna Afryka, porwanie, ucieczka – miłośnicy historii pełnych zwrotów akcji i przygód nie zawiodą się lekturą *W pustyni i w puszczy*. Bohaterami powieści są młody Polak, Staś Tarkowski, i mała Angielka, Nel Rawlison, dzieci uznanych inżynierów, którzy w Afryce nadzorują budowę kanałów. Staś i Nel będą musieli zmierzyć się z wieloma wyzwaniami. Czy uda im się wyjść obronną ręką z trudności? Jak zmieni ich podróż przez nieznany kontynent? Odpowiedzi na te pytania znajdziecie w książce.

Henryk Sienkiewicz
(lata życia: 1846–1916)

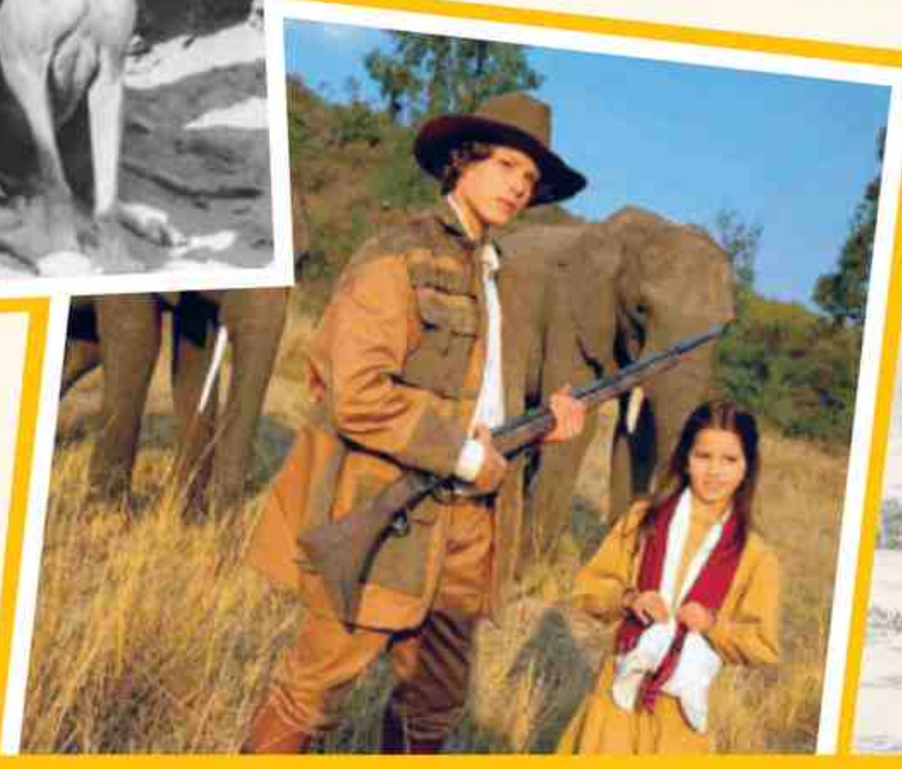
Pisał nowele, powieści oraz artykuły do gazet i czasopism. Jego najbardziej znanymi utworami są: *Ogniem i mieczem*, *Potop*, *Pan Wołodyjowski*, *Quo vadis*, *Krzyżacy*. W 1905 roku otrzymał Literacką Nagrodę Nobla za całokształt twórczości. Dużo podróżował. Mówi się, że więcej czasu spędzał w drodze niż w domu. W 1876 roku wraz z grupą znajomych wybrał się w podróż do Ameryki. W tamtych czasach było to rzadkością. Odwiedził również Anglię, Francję, Włochy, Szwajcarię, Grecję i Węgry. Z końcem 1890 roku wyruszył na wyprawę do Zanzibaru. W Afryce przebywał rok. Swoje wrażenia opisywał w reportażach pod tytułem *Listy z Afryki*. Dwadzieścia lat później powstała powieść *W pustyni i w puszczy*.

Na dużym ekranie

Powieść została sfilmowana dwukrotnie – w 1973 roku przez Władysława Ślesickiego i w 2001 roku przez Gavina Hooda [czytaj: gawyna huda].

Zdjęcia z filmów *W pustyni i w puszczy*: z roku 1973 (po lewej) oraz z roku 2001 (poniżej).

Ciekawostka

Być może zastanawiasz się, dlaczego Henryk Sienkiewicz zatytułował powieść *W pustyni i w puszczy*, mimo że mówimy: *oaza to obszar* ***na*** *pustyni, nie ma wody* ***na*** *pustyni*. Czy nie powinno być *Na pustyni i w puszczy*? Okazuje się, że dawniej słowa *pustynia* i *puszcza* były wyrazami bliskoznacznymi. Oznaczały obszar pusty, na którym nikt nie mieszka. Podobieństwo to widać wciąż w nazwach: ***pustynia***, ***puszcza***. Pustynią nazywano tereny pozbawione roślinności, w których kiedyś przebywali ludzie, puszczą natomiast – przestrzenie odosobnione, ale zalesione, do których ludzie jeszcze nie dotarli. Być może pisarz skorzystał z przyimka *w*, aby pokazać różnice pomiędzy tymi miejscami.

Rycina z końca XIX wieku przedstawiająca karawanę na pustyni

Przed lekturą

W jaki sposób można w środku Afryki zamieszkać w Krakowie? Dowiesz się po przeczytaniu powieści.

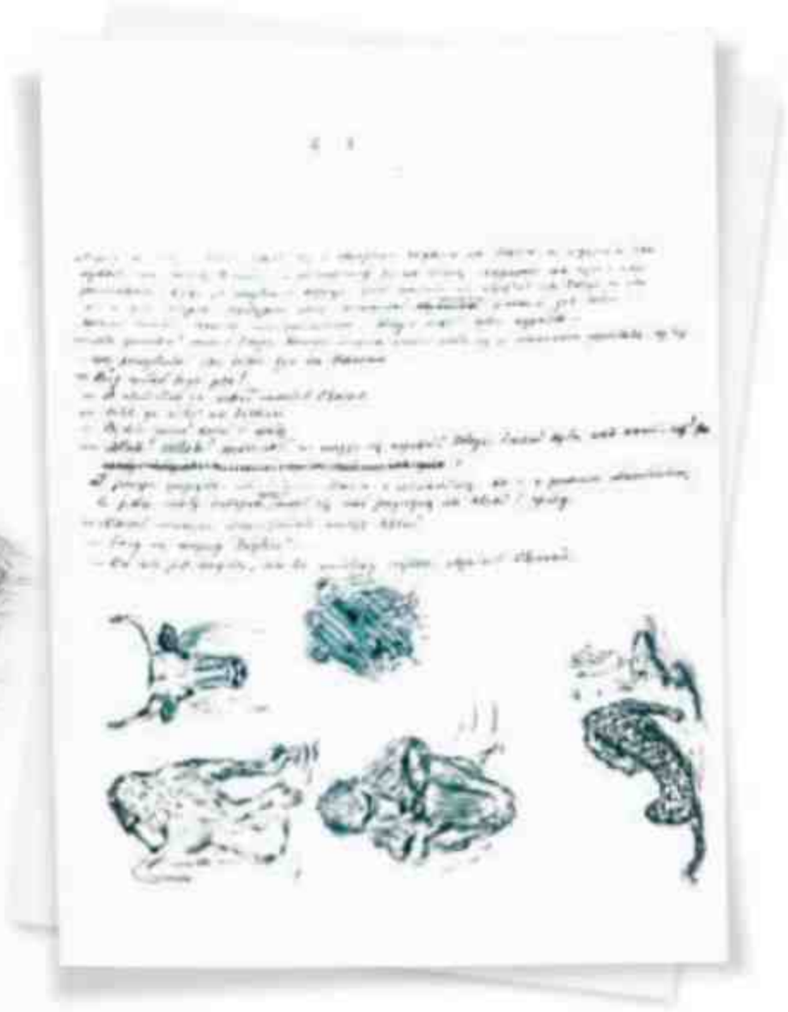
Podczas czytania lektury

1. Zwróć uwagę na tło historyczne powieści. W tym celu odszukaj w dostępnych źródłach informacje o Mahdim z Sudanu oraz Charlesie George'u [czytaj: czarlsie dżordżu] Gordonie. Zbierz również wiadomości o budowie Kanału Sueskiego. Sporządź krótkie notatki.
2. Wypisz imiona i nazwiska bohaterów. Przy każdej osobie zanotuj najważniejsze informacje na jej temat.
3. Zapisuj hasła, które pozwolą Ci przypomnieć sobie kolejne przygody bohaterów.
4. Zaznacz fragmenty, które wykorzystasz do napisania charakterystyki Stasia.
5. Zwróć uwagę na opisy zwierząt, roślin i zjawisk występujących w afrykańskiej przyrodzie – zaznacz w książce karteczkami samoprzylepnymi te fragmenty, które najbardziej Cię zaciekawiły.

Henryk Sienkiewicz w stroju podróżnika, 1891 rok

Pierwsza strona X rozdziału *W pustyni i w puszczy* – rękopis autora

Z okazji 25. rocznicy rozpoczęcia pracy pisarskiej Henryk Sienkiewicz otrzymał w darze od narodu pałac w Oblęgorku. Obecnie mieści się tam muzeum poświęcone autorowi.

Po przeczytaniu lektury

Świat przedstawiony powieści

1. Gdzie i kiedy rozgrywają się opisane wydarzenia? Prześledź trasę, którą przebyli Staś i Nel.
2. Co w powieści jest zgodne z prawdą historyczną, a co zostało zmyślone?
3. Za pomocą jakich form wypowiedzi pisarz ukazuje wydarzenia? Które z nich występują najczęściej?
4. Przedstaw w punktach ramowy plan wydarzeń.
5. Jakie są, według Ciebie, walory powieści Henryka Sienkiewicza? Które fragmenty zainteresowały Cię najbardziej, a które – znużyły? Uzasadnij swoje zdanie.

Przyjaźń bohaterów

1. Przedstaw głównych bohaterów powieści. Oceń łączącą ich relację.
2. Opowiedz o okolicznościach porwania Stasia i Nel.
3. Przypomnij, w jakiej sytuacji pojawiają się w powieści Kali i Mea.
4. W jaki sposób Gebhr traktował Kalego i jak dzieci na to reagowały?
5. Opowiedz, jak wzrastało zaufanie i nawiązywała się przyjaźń pomiędzy Stasiem a Kalim.
6. Jakimi zasadami kierował się w swoim postępowaniu Kali? Jak zmienił się pod wpływem Stasia?
7. W jaki sposób Kali i Mea okazywali Stasiowi wdzięczność za uratowanie im życia?

Męstwo Stasia Tarkowskiego

1. Jakie umiejętności Stasia pomogły jemu samemu i małej Nel przetrwać trudy niebezpiecznej tułaczki?
2. Jak zmienił się chłopiec podczas długiej wędrówki po afrykańskim lądzie?
3. Wymień najważniejsze cechy charakteru Stasia i wskaż okoliczności, w których się ujawniły.
4. Opisz sytuacje, w których uwidocznił się patriotyzm bohatera. Oceń postawę chłopca.
5. Linde, szwajcarski badacz Afryki, powiedział do Stasia: *Jeśli w waszym kraju jest dużo podobnych do ciebie chłopców, to nieprędko dadzą sobie z wami radę*. Jak sądzisz, co Szwajcar miał na myśli?

Obraz rdzennych mieszkańców Afryki sprzed ponad stu lat

1. Odszukaj w internecie, kim byli: derwisz, szejk, emir, Beduin.
2. Opisz sposób myślenia i zachowanie osób reprezentujących plemię Dangalów: Idrysa, Gebhra oraz Fatmy Smain.
3. W co wierzyli Kali, Mea i Nasibu? Jak ta wiara wpływała na ich zachowanie?
4. Opisz wygląd i zachowanie mieszkańców wsi, w której królował M'Rua.
5. O co walczyły ze sobą plemiona Wa-himów i Samburu? Jaki przebieg miała wojna między nimi?

Fauna i flora Afryki

1. Wymień zjawiska i elementy afrykańskiej przyrody najbardziej egzotyczne dla Europejczyków.
2. W jaki sposób obecność Kinga uatrakcyjnia fabułę powieści?
3. Czego ciekawego dowiaduje się czytelnik o baobabach?
4. Opracujcie folder biura podróży, które organizuje wycieczki do Afryki śladami Stasia i Nel.

***W pustyni i w puszczy* jako powieść przygodowa** → Odpowiedz na pytania do tekstu na stronach 149–150.

Henryk Sienkiewicz

W pustyni i w puszczy

Fragmenty

CHWILE GROZY

Po południu zaczęło się jednak znów chmurzyć i chwilami przelatywały krótkie dżdże[1], napełniając wodą wszystkie załamy i wgłębienia gruntu. Kali przepowiadał wielką ulewę, więc Stasiowi przyszło do głowy, że wąwóz, który zacieśniał się znów coraz bardziej, nie będzie dość bezpiecznym na noc schronieniem, albowiem zmienić się może w potok. Z tego powodu postanowił nocować na górze, a postanowienie to ucieszyło i Nel, zwłaszcza gdy wysłany na zwiady Kali powrócił i oświadczył, że niedaleko znajduje się lasek złożony z rozmaitych drzew, a w nim dużo małych małpek, nie tak brzydkich i złych jak pawiany, które spotykali dotychczas.

Trafiwszy zatem na miejsce, w którym ściany skalne były niskie i rozchylały się łagodnie, wyprowadzili konie i zanim się ściemniło, roztasowali się[2] na nocleg. Namiot Nel stanął w miejscu wysokim i suchym, pod wielkim kopcem termitów[3], który zamykał całkiem przystęp z jednej strony i ułatwiał przez to robotę zeriby[4].

Blisko wznosiło się potężne drzewo o szeroko rozpostartych konarach, te zaś, okryte gęstym liściem, mogły dać dobrą ochronę od deszczu. Przed zeribą rosły pojedyncze kępy drzew, a dalej zbity i powiązany pnączami las, ponad którym wystrzelały wysoko korony jakichś dziwacznych palm, podobne jakby do olbrzymich wachlarzy albo do rozwiniętych pawich ogonów.

Staś dowiedział się od Kalego, że przed drugą porą dżdżystą, a więc w jesieni, niebezpiecznie jest nocować pod tymi palmami, albowiem dojrzałe wówczas, ogromne ich owoce obrywają się niespodzianie i spadają ze znacznej wysokości z taką siłą, że mogą zabić człowieka, a nawet i konia. Obecnie jednak owoce były dopiero w zawiązku[5], i z dala, zanim słońce zaszło, widać było pod koronami śmigające małe małpeczki, które w wesołych skokach uganiały się wzajem za sobą.

---

[1] *Dżdże* – drobne deszcze.

[2] *Roztasować się* – ulokować się gdzieś, rozkładając swoje rzeczy.

[3] *Termity* – występujące w krajach tropikalnych drobne owady żyjące w zorganizowanych, bardzo licznych skupiskach. Budują kilkumetrowe gniazda.

[4] *Zeriba* – rodzaj ogrodzenia z kolczastych gałęzi; stosowana głównie do ochrony przed drapieżnikami.

[5] *W zawiązku* – w bardzo wczesnej fazie rozwoju.

Staś wraz z Kalim przygotowali wielki zapas drzewa, tak aby starczyło go na całą noc, a ponieważ chwilami zrywały się silne podmuchy gorącego wiatru, więc wzmocnili zeribę [...]. Ostrożność ta nie była wcale zbyteczna, gdyż silny wicher mógł porozrzucać kolczaste gałęzie, z których wzniesiona była zeriba, i ułatwić napad drapieżnikom.

Jednakże zaraz po zachodzie słońca wiatr ustał, natomiast powietrze stało się parne i ciężkie. W przerwach między chmurami przeświecały z początku tu i ówdzie gwiazdy, ale następnie noc zapadła zupełnie czarna, tak że na krok nie było nic widać. Mali wędrowcy zgromadzili się przy ogniu, nasłuchując wrzasków i skrzeczenia małp, które w pobliskim lesie czyniły prawdziwy jarmark. Wtórowało im skomlenie szakali i rozmaite inne nieznane głosy, w których znać było niepokój i strach przed tym, co pod osłoną ciemności grozi w puszczy każdej żywej istocie.

Przydatne słowa

Jeżeli w danym miejscu jest bardzo cicho, można powiedzieć, że jest tam **cicho jak makiem zasiał**.

Przykład użycia:
Gdy nauczyciel poprosił o wyjęcie kartek, w klasie zrobiło się cicho jak makiem zasiał.

Nagle zrobiło się cicho jak makiem siał, albowiem w mrocznych głębinach rozległo się stękanie lwa.

Konie, które pasły się opodal wśród młodej dżungli, poczęły zbliżać się do światła, podskakując na spętanych przednich nogach, waleczny zaś zwykle Saba zjeżył sierść i z wciśniętym ogonem tulił się do ludzi, szukając widocznie ich opieki.

Stękanie rozległo się znowu – rzekłbyś, spod ziemi – głębokie, ciężkie, wysilone, jakby zwierz z trudnością wydobywał je ze swych potężnych płuc. Szło nisko nad ziemią, na przemian wzmagało się i cichło, przechodząc chwilami w głuche, ogromne, posępne jęki.

– Kali! Dorzuć do ognia! – ozwał się Staś. [...]

– Stasiu, lew nas nie napadnie?... prawda? – szeptała Nel, pociągając chłopca za rękaw.

– Nie. Nie napadnie. Patrz, jaka zeriba wysoka...

I mówiąc tak, wierzył istotnie, że niebezpieczeństwo im nie grozi, ale lękał się o konie, które coraz bliżej cisnęły się do płotu i mogły go stratować.

Tymczasem stękanie przeszło w przeciągły grzmiący ryk, od którego truchleje[6] wszelkie żywe stworzenie, a ludziom, nawet nieznającym trwogi, drgają tak nerwy, jak drgają szyby od dalekich strzałów armatnich.

[6] *Truchleć* – tracić ze strachu zdolność rozsądnego myślenia lub ruchu.

Staś rzucił przelotne spojrzenie na Nel i, widząc jej trzęsącą się bródkę i wilgotne oczy, rzekł:

– Nie bój się! Nie płacz! [...]

– Ja nie chcę płakać... tylko mi się... oczy pocą! Oj!

Ostatni wykrzyk wyrwał jej się z ust dlatego, że w tej chwili od strony lasu zagrzmiał drugi ryk, jeszcze potężniejszy od pierwszego, bo bliższy. Konie poczęły wprost pchać się na zeribę i gdyby nie długie i twarde jak stal kolce akacjowych gałęzi, byłyby ją przełamały. Saba warczał i zarazem drżał jak liść, Kali zaś jął powtarzać przerywanym głosem:

Monika Rosca [czytaj: roska], dziewczynka odtwarzająca rolę Nel w filmie z 1973 roku, w chwili rozpoczęcia zdjęć miała 9 lat.

– Panie! Dwa! Dwa!... Dwa!...

A lwy, poczuwszy się wzajem, nie ustawały teraz ryczeć i straszliwy koncert trwał w ciemnościach ciągle, albowiem gdy jeden zwierz milknął, poczynał drugi. Staś nie mógł wkrótce rozpoznać, skąd dochodzą ich głosy, gdyż echo powtarzało je w wąwozie, skała odsyłała je skale, szły górą i dołem, napełniały las, dżunglę, nasycały całą ciemność grzmotem i trwogą.

Jedna tylko rzecz zdawała się chłopcu pewna, a mianowicie, że zbliżały się coraz bardziej. Kali zmiarkował[7] również, że lwy obiegają obozowisko, zataczając coraz mniejsze kręgi, i że powstrzymywane od napadu tylko blaskiem płomienia wypowiadają rykiem swe niezadowolenie i obawę.

[7] *Zmiarkować* – domyślić się czegoś, zrozumieć coś.

Po przeczytaniu

1. Kim są bohaterowie tekstu? W jakiej sytuacji się znaleźli?

Przypomnienie

- **Bohaterowie główni (pierwszoplanowi)** to postacie, których działania i przeżycia są w utworze najważniejsze – mają decydujący wpływ na rozwój akcji.
- **Bohaterowie drugoplanowi** to postacie, które są związane z bohaterami pierwszoplanowymi, ale ich wpływ na przebieg wydarzeń jest mniej znaczący.

2. O co musieli zadbać wędrowcy, szukając miejsca na nocleg?
3. Jakie uczucia towarzyszyły bohaterom po zapadnięciu zmroku? Z czym były związane te emocje?
4. Jak sądzisz, dlaczego Nel nie przyznawała się do strachu?
5. Wskaż w tekście określenia, które potęgują nastrój czyhającego na podróżników niebezpieczeństwa. Zwróć między innymi uwagę na dźwięki, które towarzyszą poszczególnym działaniom.
6. Jakimi słowami można określić przygody Stasia i Nel? Skorzystaj z podanych wyrazów. Uzasadnij swój wybór.

egzotyczne, *spokojne*, *dynamiczne*, *trzymające w napięciu*, *zaskakujące*, *przewidywalne*

Nowa wiadomość

Powieść przygodowa przedstawia rozmaite przygody, które często spotykają bohaterów podczas podróży. Akcja tego rodzaju powieści toczy się szybko i jest zmienna. Przygody kończą się zazwyczaj pozytywnie. Główni bohaterowie często wykazują się odwagą i walczą ze złem. Świat w powieściach przygodowych jest przedstawiany w sposób realistyczny, chociaż pojawiają się w nim niekiedy elementy fantastyczne.

7. Jak w tekście ukazano przyrodę? Czy Afryka opisana przez Henryka Sienkiewicza jest miejscem przyjaznym człowiekowi? Uzasadnij swoją opinię cytatami z utworu.
8. Jaka wiedza i jakie umiejętności byłyby przydatne w czasie wyprawy do Afryki?
9. Wyobraź sobie, że jesteś jednym z uczestników przedstawionej we fragmencie sytuacji. Przygotuj opis przeżyć wewnętrznych, które Ci towarzyszą.

Zanim przeczytasz

- Przyjrzyj się fotografiom. Czy potrafisz powiedzieć, które z nich przedstawiają Afrykę?

1

2

3

- Jak sądzisz, z czego wynika trudność w określeniu, gdzie znajdują się te miejsca?

Marta Surowiec

Afryka i jej dzieci – mity i fakty

Fragmenty książki *Jak mówić polskim dzieciom o dzieciach Afryki?*

Mit: Afryka to jeden, wielki kraj.

Fakt: Afryka to ogromny kontynent, drugi (po Azji) co do wielkości i zaludnienia, na którym żyje ponad miliard ludzi. Afryka składa się z pięćdziesięciu trzech krajów, w których mówi się w sumie ponad tysiącem języków. To prawda, że część (nie wszystkie) krajów jest zrzeszona w Unii Afrykańskiej, która symbolizuje i wspiera współpracę pomiędzy poszczególnymi krajami. Trzeba jednak patrzeć na Afrykę tak jak na każdy inny kontynent, na którym jest wiele bardzo zróżnicowanych krajów i kultur.

Mit: Wszyscy Afrykańczycy są czarni.

Fakt: To nieprawda. Afryka, tak jak większość kontynentów, jest swoistym tyglem[1] kulturowym i etnicznym[2]. Duża część populacji[3] w Afryce ma pochodzenie azjatyckie i europejskie. Na północy, w takich krajach, jak Egipt, Algieria czy Tunezja, mieszkają przede wszystkim ludzie pochodzenia arabskiego. Z kolei na południu, w Namibii, RPA czy Zimbabwe, żyją rdzenni biali Afrykańczycy o korzeniach europejskich, a na wschodnim wybrzeżu, w Tanzanii czy Kenii, można spotkać liczne grupy mieszkańców pochodzenia hinduskiego[4].

Kolor skóry „czarnych" Afrykańczyków też jest bardzo zróżnicowany, w zależności od regionu i grupy etnicznej, do której należą – od jasnobrązowego do hebanowego[5].

Mit: Dzikie zwierzęta, lwy i słonie chodzą w Afryce po ulicach i wszędzie można je zobaczyć.

Fakt: Większość dzikich afrykańskich zwierząt to gatunki chronione, które żyją w niedostępnych obszarach buszu[6]. W Afryce, która ma trzydzieści milionów kilometrów kwadratowych powierzchni, żyje obecnie tylko

---

[1] *Tygiel* – tu: miejsce, w którym istnieją obok siebie i się wzajemnie przenikają różnorodne kultury.
[2] *Etniczny* – związany z przynależnością do jakiegoś narodu.
[3] *Populacja* – wszyscy ludzie żyjący na danym obszarze w tym samym czasie.
[4] *Hinduski* – pochodzący z Indii.
[5] *Hebanowy* – bardzo ciemny, czarny.
[6] *Busz* – gęste, cierniste zarośla, charakterystyczne dla południowej i wschodniej Afryki.

dwadzieścia tysięcy lwów i około pięciuset tysięcy słoni. Stało się tak między innymi z powodu wyniszczających dzikie zwierzęta polowań, a także działań wojennych. Aby zobaczyć w Afryce dzikie zwierzęta, czasem trzeba wiele godzin tropić je w Parku Narodowym. Wielu Afrykańczyków, szczególnie tych żyjących w miastach, lwa widziało jedynie na zdjęciu lub w zoo – zupełnie tak jak przeciętni Europejczycy.

Mit: Większość obszaru Afryki porasta gęsta dżungla, a ludzie mieszkają w wioskach.

Fakt: To obraz Afryki utrwalony przez filmy przygodowe. Rzeczywiście, część kontynentu porastają lasy tropikalne. Jest to jednak niewielka część obszaru kontynentu, który jest bardzo zróżnicowany pod względem klimatu i roślinności: w Afryce mamy również strefy pustynne, górzyste, sawanny czy lasy nietropikalne, np. sosnowe.

W Afryce są wielomilionowe miasta, w których żyje czterdzieści procent Afrykańczyków (np. Lagos z dziesięcioma milionami mieszkańców, Johannesburg czy Nairobi). Szacuje się, że w latach 2000–2030 liczba mieszkańców Afryki żyjąca w miastach się podwoi.

Po przeczytaniu

1. Które z opisanych w tekście faktów najbardziej Cię zaskoczyły?
2. Skąd wzięły się stereotypy dotyczące kontynentu afrykańskiego?
3. Dlaczego wielu ludzi często powtarza rozmaite informacje zasłyszane od innych, nie sprawdzając nigdzie ich wiarygodności?
4. Co należy zrobić, aby budować obraz Afryki pozbawiony stereotypów? Zapiszcie swoje pomysły.
5. W tekście pojawia się zdanie: *Kolor skóry „czarnych" Afrykańczyków też jest bardzo zróżnicowany* [...]. Jak sądzisz, dlaczego autorka zastosowała cudzysłów? Na co chciała w ten sposób zwrócić uwagę odbiorcy tekstu?
6. Poszukaj w internecie informacji o wybranym państwie afrykańskim. Przygotuj notatkę – zawrzyj w niej te informacje, które uważasz za najbardziej istotne.
7. Jak podróżowanie może wpływać na sposób postrzegania innych ludzi? Odwołaj się do tekstu i własnych doświadczeń.
8. Zapisz w zeszycie siedem pytań, które można by zadać komuś, kto przybył do Polski z kontynentu afrykańskiego.

KODEKS TURYSTY

Arantxa García de Castro [czytaj: aranca garsija de kastro]

Poradnik dobrych manier

Fragmenty
Tłumaczenie: Sławomir Ratajczak

Zapewne wielu z nas podróżuje za granicę służbowo lub turystycznie. Przed wyjazdem powinniśmy nie tylko dowiedzieć się o różnicę czasu, ale też zapoznać się z niektórymi lokalnymi zwyczajami. Będziemy musieli się do nich dostosować, niezależnie od tego, czy nam się podobają, czy nie.

Zasady współżycia społecznego czasami znacznie różnią się w zależności od kraju. Będziemy mieć wrażenie, że ludzie nie tylko mówią niezrozumiałym dla nas językiem, również ich reakcje i zachowania wydadzą nam się dziwne. Nawet w krajach z tego samego kręgu kulturowego[1] zdarza się, że panują w nich odmienne zwyczaje witania się, przedstawiania czy dziękowania.

Nie będziemy oceniać, które z zachowań są bardziej, a które mniej poprawne. [...] To, co możemy zrobić, to podkreślić, że naszym obowiązkiem, wynikającym z dobrych obyczajów, jest szanowanie reguł obowiązujących w danym kraju i dostosowanie się do nich. [...]

W sprawach gustów i upodobań nie należy dyskutować ani krytykować zachowań czy zwyczajów. Bardzo możliwe, że turystom wjeżdżającym do Hiszpanii tradycja corridy[2] wyda się barbarzyństwem[3]. Jednak, mimo istnienia zwolenników i przeciwników tej fiesty[4], trudno zaprzeczyć, iż jest ona jednym z najsilniejszych przejawów tradycji kulturowej kraju. Jeśli jakiś zwyczaj wywrze na nas nie najlepsze wrażenie, zachowajmy swoje krytyczne zdanie dla siebie. Być może nie rozumiemy, na czym polega jego wartość. Nie możemy sobie pozwolić na wyrażanie dezaprobaty dla obyczajów będących przejawem tradycji przekazywanych z pokolenia na pokolenie. [...]

Za granicą jesteśmy swego rodzaju ambasadorem[5] własnego kraju, dlatego też starajmy się zachowywać uprzejmie i kulturalnie.

Przydatne słowa

Wyrażamy dezaprobatę, jeśli nie zgadzamy się na coś albo gdy daną osobę lub sprawę oceniamy negatywnie.

Przykład użycia:
Mama wyraziła dezaprobatę dla mojego stroju wyjściowego.

---

[1] *Krąg kulturowy* – obszar zamieszkiwany przez ludność o podobnej kulturze i wspólnym pochodzeniu.
[2] *Corrida* [czytaj: korrida] – popularne w Hiszpanii widowisko polegające na walce toreadorów z bykiem na arenie.
[3] *Barbarzyństwo* – tu: okrucieństwo, niepotrzebne użycie siły.
[4] *Fiesta* – uroczystość, święto.
[5] *Ambasador* – osoba reprezentująca dany kraj za granicą, przedstawiciel państwa.

Gastronomia[6] jest jedną z dziedzin, które po przekroczeniu granicy najbardziej nas zaskakują. Jeśli, na przykład, odwiedzimy któryś z krajów arabskich, prawdopodobnie trudno nam będzie przyzwyczaić się do lokalnej kuchni, opartej na wołowinie, kaszce kuskus[7] i dużej ilości przypraw. Nie muszą nam smakować dania regionalne, lecz, w żadnym przypadku, nie możemy ich krytykować ani manifestować swojego niezadowolenia. Okazalibyśmy brak szacunku dla mieszkańców, dla osób, które przygotowały posiłek, i dla całej społeczności. Nie jedzmy, jeśli nie chcemy, ale unikajmy krytyki.

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba głośno i otwarcie wyraża swoje przekonania i uczucia, można powiedzieć, że je **manifestuje**.

Przykład użycia:
Swoim zachowaniem manifestował radość ze spotkania.

Niektóre osoby nie krytykują w sposób jawny, za to nieustannie dokonują nieuprzejmych porównań, które są zupełnie nie na miejscu. „W moim kraju mięso przyrządza się inaczej, jest delikatniejsze...", „U nas witamy się pocałunkiem w policzek, tu ludzie są bardziej oziębli...". Kto ma prawo decydować, co jest lepsze lub właściwsze? Takie porównania są niegrzeczne, ponieważ niemal zawsze mają pejoratywne[8] zabarwienie, zawierają negatywną ocenę tego, co obce, i zachwalają to, co nasze. Nie mówmy zbyt wiele o swoim kraju, chyba że nas zapytają. Opowiedzmy o naszych zwyczajach, nie kryjmy dumy narodowej, lecz kierujmy swoje spostrzeżenia tylko do tych, którzy są rzeczywiście zainteresowani.

Należy pamiętać o kilku zaleceniach dotyczących miejscowego języka. Nikt nie ma obowiązku znać języka kraju, do którego podróżuje. Być może uda nam się porozumieć we własnym języku albo wybrniemy z lingwistycznych[9] problemów dzięki znajomości angielskiego, który jest wygodny ze względu na swoją popularność. Jednak, kiedy nie będziemy potrafili się w żaden sposób porozumieć, nie obwiniajmy całego narodu za to, że nie posługuje się żadną zrozumiałą dla nas mową. Ani to ich wina, ani obowiązek. [...]

Obcokrajowcy odwiedzający nasz kraj powinni stosować się do tych samych reguł. My natomiast powinniśmy zadbać, żeby czuli się dobrze i żeby zachowali miłe wspomnienia z naszej ojczyzny.

---

[6] *Gastronomia* – sztuka przyrządzania potraw.
[7] *Kaszka kuskus* – bardzo drobna kasza z pszenicy, którą gotuje się na parze lub zalewa wrzątkiem.
[8] *Pejoratywny* – negatywny, ujemny.
[9] *Lingwistyczny* – tu: językowy.

Po przeczytaniu

1. Co jest tematem tekstu?
2. Wyjaśnij, dlaczego zwyczaje inne niż polskie mogą nas dziwić lub nawet oburzać. Jak powinno się na nie reagować? Uzasadnij swoje zdanie.
3. Omów, jak – według autorki tekstu – należy zachowywać się przy stole podczas posiłków w obcym państwie.
4. Z jakiego powodu niełądnie jest mówić o obyczajach, strojach i potrawach innych kultur, że są gorsze od tego, co znamy?
5. Co to znaczy, że za granicą jest się *ambasadorem własnego kraju*?
6. Na podstawie tekstu ułóżcie dziesięć rad dla podróżujących po innych państwach. Wasze wskazówki zapiszcie na kartce. Co mogłoby pomóc turystom w nawiązaniu przyjaznych relacji z obcokrajowcami?
7. Jakim znanym powiedzeniem można by podsumować rozważania autorki tekstu?
8. Na podstawie przeczytanego tekstu wykonaj notatkę w formie mapy myśli. Możesz umieścić na niej hasła i rysunki.

   Przykłady:
   przygotowanie do podróży
   Hiszpania
   język

Praca w grupie

9. Przygotujcie prezentację o kraju, który pragniecie odwiedzić. Uwzględnijcie w niej informacje o:
   - położeniu wybranego państwa,
   - miejscach, które chcielibyście zobaczyć,
   - lokalnej kuchni,
   - zwyczajach charakterystycznych dla mieszkańców tego kraju.

Praca twórcza

10. Wiele polskich dań i produktów bardzo smakuje obcokrajowcom. Wybierz jedną z przedstawionych propozycji i wymyśl krótkie, zabawne hasła, które mogłyby ją reklamować.

Czesław Miłosz

Ojciec objaśnia

„Tam, gdzie ten promień równiny dotyka
I cień ucieka, jakby biegł naprawdę,
Warszawa stoi, ze wszech stron odkryta,
Miasto niestare, ale bardzo sławne.

Dalej, gdzie z chmurki wiszą deszczu struny,
Pod pagórkami z akacjowym[1] gajem,
To Praha[2]. Nad nią zamek widać cudny,
Wsparty na górze starym obyczajem.

To, co krainę białą pianą dzieli,
To Alpy. Czarność – to są lasy jodły.
Za nimi, w słońca żółtego kąpieli
Italia[3] leży niby talerz modry[4].

Z pięknych miast, których wznosi się tam wiele,
Rzym rozpoznacie, chrześcijaństwa stolicę,
Po tych okrągłych dachach na kościele,
Czyli Świętego Piotra bazylice.

A tam, na północ, za morską zatoką,
Gdzie mgły niebieskiej chwieje się równina,
Paryż chce wieży towarzyszyć krokom
I stado mostów ponad rzeką wspina.

I inne miasta Paryżowi wtórzą[5]
Szkłem ozdobione, okute żelazem.
Ale na dzisiaj byłoby za dużo.
Resztę opowiem kiedyś innym razem”.

---

[1] *Akacja* – gatunek kolczastego drzewa lub krzewu.
[2] *Praha* – inaczej: Praga, stolica Czech.
[3] *Italia* – Włochy.
[4] *Modry* – intensywnie niebieski.
[5] *Wtórzyć* – wtórować, towarzyszyć czemuś lub komuś.

Po przeczytaniu

1. Kto wypowiada się w wierszu? Co o tym świadczy?
2. Dlaczego utwór został ujęty w cudzysłów?
3. Do kogo zwraca się podmiot liryczny? Jaką rolę odgrywa w życiu swoich słuchaczy?
4. Jak myślisz, gdzie znajdują się osoba mówiąca i odbiorcy jej słów? Co oglądają?
5. W jaki sposób zostały przedstawione w wierszu poszczególne miasta?

Odpowiedz na podane pytania.

- Jakie miasta zostały wymienione w wierszu?
- Co łączy te miejscowości?
- Czym wyróżnia się każde z miast ukazanych w utworze?

6. **Przyjrzyj się fotografiom i wyjaśnij, jak powstała metafora** *deszczu struny*.

Przypomnienie

Przenośnia (**metafora**) to środek wyrazu polegający na takim zestawieniu słów, w którym zyskują one niezwykłe, dodatkowe znaczenia. Przenośni nie można tłumaczyć dosłownie. Jej sens wynika z połączenia lub przenikania się znaczeń poszczególnych wyrazów.

7. Przeczytaj ponownie trzecią i piątą zwrotkę utworu. Na jakie podobieństwa między wymienionymi elementami wskazują użyte przenośnie?
   - Jak sądzisz, dlaczego w trzeciej strofie pojawiają się nazwy kolorów?
   - Czyje cechy nadano mostom i wieży?
8. Które sformułowania nadają utworowi malarski charakter? Wskaż wśród nich epitety i porównanie. → Przypomnij sobie: epitet, porównanie, s. 348
9. Sporządź w zeszycie krótką notatkę w dowolnej formie na temat jednego z miast, o których mowa w wierszu Czesława Miłosza. Skorzystaj z dostępnych źródeł informacji.

Różne rodzaje muzeów

O czym mówią obrazy? Dlaczego ptaki śpiewają? W co bawili się Twoi rówieśnicy sprzed wieku? Jak odżywiali się ludzie kilkaset lat temu? Co zawierał żołnierski plecak? O tych i innych sprawach dowiesz się w wybranych muzeach.

PRZYRODNICZE

Tego rodzaju muzea przybliżą Ci świat natury dzięki zgromadzonym zbiorom zwierząt i roślin.

NARODOWE

Znajdziesz tu dzieła i eksponaty, które odgrywają ważną rolę dla danego kraju.

WOJSKOWE

Poznasz w nich historię walk zbrojnych. Dowiesz się, jak zmieniało się wyposażenie żołnierskie.

BIOGRAFICZNE

Przybliżą Ci życie i twórczość wybranej osoby. Obejrzysz w nich przedmioty należące do danej postaci.

TECHNIKI

Odwiedzając takie miejsca, przekonasz się, jak wyglądał rozwój maszyn, między innymi środków transportu.

WIRTUALNE

Są stronami internetowymi, na których placówki muzealne udostępniają swoje zbiory. Dzięki temu możesz odbywać wirtualne spacery po wystawach i oglądać wiele eksponatów bez wychodzenia z domu.

HISTORYCZNE

Dowiesz się tu, jak wydarzenia z przeszłości wpłynęły na dzieje i tradycje danego miejsca.

SAKRALNE

Zetkniesz się tu z eksponatami związanymi z religią, poczujesz atmosferę świątyni. Do tej kategorii muzeów należą między innymi muzea klasztorne i diecezjalne.

SZTUKI

Zobaczysz w nich dzieła artystów zaliczane do różnych dziedzin sztuki, na przykład malarstwa czy rzeźby.

ARCHEOLOGICZNE

Obejrzysz w nich eksponaty wydobyte podczas wykopalisk, ilustrujące historię i kulturę dawnych społeczeństw.

SKANSENY

To muzea na świeżym powietrzu, które dają możliwość między innymi obejrzenia wystroju dawnych chat i zapoznania się z podstawowym sprzętem gospodarstw domowych oraz z kulturą ludową dawnych wieków.

MUZEUM MYDŁA I HISTORII BRUDU

Czy częste mycie skraca życie? Przekonasz się o tym w **Muzeum Mydła i Historii Brudu** w Bydgoszczy. Można tu dotykać eksponatów, zajrzeć do średniowiecznej łaźni lub pokoju kąpielowego, a także wyrobić własne pamiątkowe mydło. Zwiedzanie rozpoczyna się od... umycia rąk. W muzeum znajdują się przedmioty związane ze środkami czystości pochodzące z okresu od średniowiecza do lat 80. XX wieku.

MUZEUM SZPIEGOSTWA

Czy mówisz prawdę? Można to sprawdzić za pomocą wykrywacza kłamstw w **Muzeum Szpiegostwa** w Tampere w Finlandii. Obejrzysz tu także wyposażenie szpiegów oraz dowiesz się, jak działają urządzenia podsłuchowe i na czym polega kryptografia, czyli sztuka szyfrowania tekstów. Ponadto sprawdzisz, czym zajmowali się ninja [czytaj: nindża].

Po przeczytaniu

1. Zapoznaj się z ofertą dwóch dowolnie wybranych muzeów przyrodniczych w Polsce. Przedstaw krótko te instytucje w klasie. Uwzględnij odpowiedzi na podane pytania.

- Gdzie się znajduje to muzeum?
- Co ma w swoich zbiorach?
- Czy oferuje możliwość odbycia wirtualnego spaceru? Jeśli tak – zaprezentuj najciekawszy eksponat.

2. Ustal, o jakich polskich muzeach mówią poszczególne opisy. Które z tych miejsc najbardziej Cię zainteresowało? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Muzeum – Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich, Muzeum Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Praniu, Muzeum Ewolucji Instytutu Paleobiologii Polskiej Akademii Nauk, Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie, Żywe Muzeum Piernika w Toruniu

- Obejrzysz tu kukułkę – samolot zaprojektowany przez Eugeniusza Pieniążka.
- To najstarsze muzeum na wolnym powietrzu w Polsce.
- Przygotujesz tu ciastka korzenne według dawnych przepisów.
- Obejrzysz tu rekonstrukcje szkieletów mongolskich dinozaurów.
- Powstał tu wiersz *Rozmowa liryczna*.

3. Zbierz informacje o wystawach, które można obejrzeć w podanych muzeach. Przygotuj notatkę o ekspozycji, która jest, według Ciebie, najciekawsza.

Fabryka Schindlera [czytaj: szindlera] w Krakowie, Muzeum dla Dzieci im. Janusza Korczaka w Warszawie, Muzeum Karykatury im. Eryka Lipińskiego w Warszawie

4. Odbądź wirtualny spacer po wybranym muzeum, na przykład Muzeum Zamkowym w Malborku, i odpowiedz na pytania.

- Jakie widzisz zalety, a jakie wady wirtualnych spacerów?
- Co polecisz znajomym: osobistą wizytę w muzeum czy wirtualny spacer? Uzasadnij swoje zdanie.

Praca w grupie

5. Co chcielibyście robić podczas lekcji muzealnych? Wybierzcie muzea, które Was interesują, i wymyślcie program zajęć, które mogłyby się tam odbyć.

6. Przygotujcie w Waszej klasie wystawę jak w muzeum. Wybierzcie temat ekspozycji, zgromadźcie eksponaty i zredagujcie ich opisy. Możecie urozmaicić wystawę filmami i nagraniami.

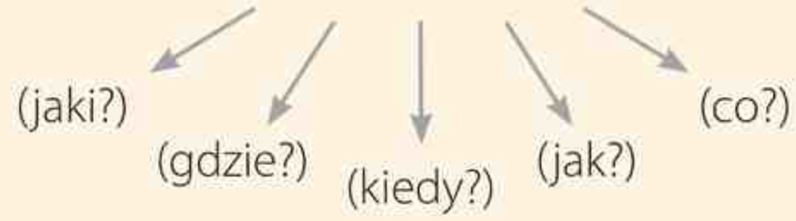
Praca twórcza

7. Przygotuj folder reklamowy zawierający informację o wybranych muzeach z Twojego regionu. Umieść w nim fotografie i krótkie opisy, które mogłyby zachęcić Twoich rówieśników do odwiedzenia zaprezentowanych miejsc.

Co już wiemy o częściach zdania?

Na rozgrzewkę

- Rozwiń wypowiedzenie. W tym celu dodaj określenia odpowiadające na pytania w nawiasach. Nazwij poszczególne części utworzonego zdania.

Przypomnienie

Orzeczenie i **podmiot** to **główne części zdania**.

Nazwa części zdania	ORZECZENIE	PODMIOT
Co nazywa?	czynności lub stany	wykonawcę czynności
Na jakie pytania odpowiada?	*co robi?*, *co się z nim dzieje?*	*kto?*, *co?*
Jakimi częściami mowy jest zwykle wyrażona?	czasownikiem w formie osobowej Przykład: *Dziecko zachorowało.* Orzeczenie wyrażone czasownikiem w formie osobowej to **orzeczenie czasownikowe.**	rzeczownikiem w mianowniku lub zaimkiem Przykład: *Klaudia dostała nagrodę. Ona ma talent.* Oprócz podmiotu wyrażonego pojedynczym słowem wyróżniamy: • **podmiot domyślny** – nie jest wyrażony w zdaniu odrębnym słowem, lecz możemy się go domyślić dzięki formie orzeczenia lub z treści innych zdań, Przykład: *Mówił wyraźnie.* (kto? *on*) • **podmiot szeregowy** – składa się z kilku wyrazów oznaczających wykonawcę czynności. Przykład: *Uczniowie, nauczyciele i rodzice zorganizowali świąteczne spotkanie.*

Czas na ćwiczenia

1. Wypisz z podanych zdań podmioty i orzeczenia.

- W uroczystości uczestniczyli Ala, Ola i Wojtek.
- Jurorzy po długiej naradzie ogłosili werdykt.
- Paulina wygłosiła krótkie przemówienie.
- Najlepsi uczniowie otrzymali nagrody.
- Bardzo cieszyli się ze zwycięstwa.

2. Przekształć zdania tak, aby znalazły się w nich podmioty szeregowe. Zapisz w zeszycie zmienione wypowiedzenia.

W kartonie znajdowały się ozdoby choinkowe.
Na wieszakach wisiały ubrania.

3. Wskaż w wypowiedziach podmioty. Jaką formę przyjęły te wyrazy?

Nowa wiadomość

Czasem używamy zdań, w których orzeczenie mówi o braku, nadmiarze, ubywaniu lub przybywaniu czegoś. Wówczas podmiot jest wyrażony rzeczownikiem lub zaimkiem w dopełniaczu.

Przykłady:
Nie ma pieczywa. Zabrakło nam pieniędzy. Tego lata przybyło wody w rzece. Nie ma go w domu.

4. Przepisz do zeszytu zdania, w których podmiot wystąpił w dopełniaczu.

- Ula nie ma pieniędzy.
- Nie ma wody na pustyni.
- Kasi nie będzie w szkole.
- Puchar na pewno nie będzie nasz.
- Danie nie było zbyt dobre.
- Nie było już tematów do rozmowy.
- Prawo zostało złamane.
- Czy zostało trochę sałatki z obiadu?

5. O czym jest mowa w poszczególnych zdaniach? Dobierz do podanych wypowiedzeń właściwe wyjaśnienia.

określenie cechy zewnętrznej,
określenie cechy charakteru, określenie miejsca pobytu

Jestem w sklepie.
Jestem brunetką.
Jestem nieśmiały.

6. W których z podanych wypowiedzeń nie można wskazać podmiotu, nawet domyślnego?

Zaraz się rozpogodzi. Słońce powoli wychyla się zza chmur. Nie mogę się doczekać ładnej pogody. Schowano już parasole.

Nowa wiadomość

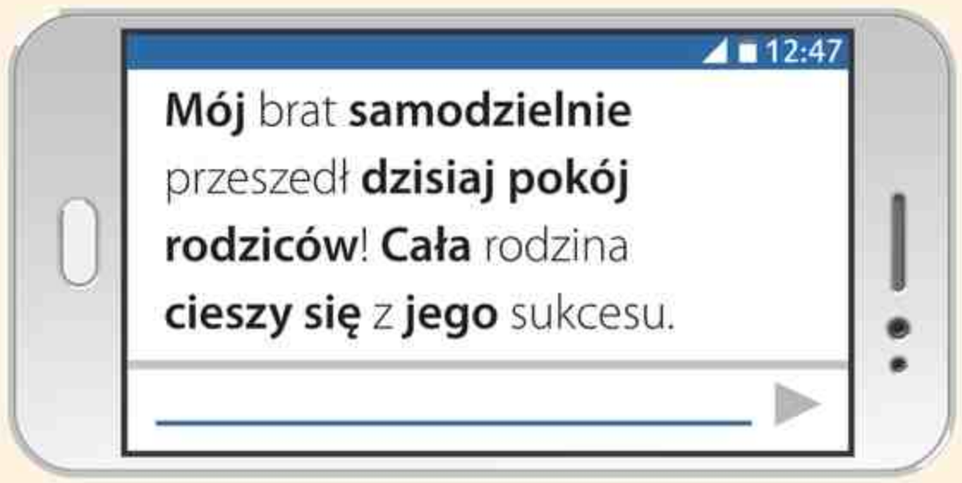
- Czasowniki *być*, *zostać*, *stać się* nie zawsze oznaczają obecność podmiotu w jakimś miejscu. W niektórych zdaniach czasowniki te wprowadzają informację o tym, kim lub czym jest podmiot, jakie ma cechy albo w jakim stanie się znajduje. W takich wypowiedzeniach występuje **orzeczenie imienne**.
- **Orzeczenie imienne** składa się z dwóch części: osobowej formy czasownika *być*, *zostać*, *stać się* oraz wyrazu informującego o tym, kim lub czym jest podmiot, jakie ma cechy albo w jakim stanie się znajduje. Druga część orzeczenia może być wyrażona między innymi rzeczownikiem, przymiotnikiem, liczebnikiem porządkowym lub przysłówkiem. Orzeczenie imienne odpowiada zazwyczaj na pytania: *kim jest?*, *czym jest?*, *kim został?*, *czym został?*, *jaki jest?*, *jaki się stał?*.

  Przykłady:
  Sylwia zostanie pielęgniarką. Damian jest bardzo pracowity. Magda była trzecia na mecie.

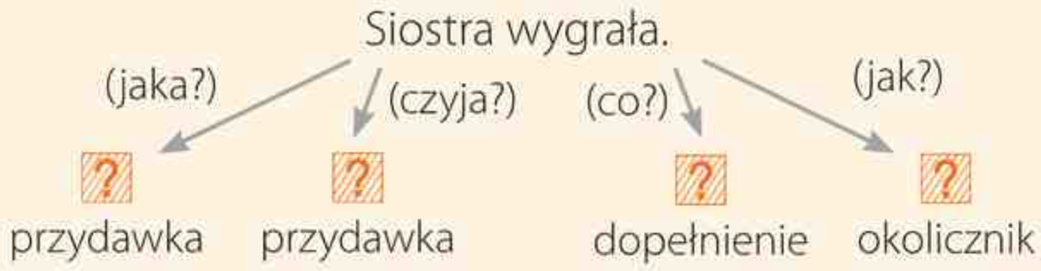
7. W których wypowiedzeniach występują orzeczenia imienne?

- Moja starsza siostra jest studentką medycyny.
- Moja starsza siostra studiuje medycynę.
- Jesienią drzewa mienią się kolorami.
- Jesienią drzewa stają się kolorowe.
- Daria jest uczennicą szóstej klasy.
- Daria jest w szkole.
- Wojtek został dziś w domu.
- Wojtek został zawodnikiem naszej drużyny.

8. Postaw pytania, na które odpowiadają wyróżnione wyrazy. Następnie powiedz, jakie to części zdania i jakimi częściami mowy zostały wyrażone.

9. Jakimi wyrazami można uzupełnić zdanie przedstawione na schemacie? Zapisz w zeszycie nowo utworzone wypowiedzenie.

Przypomnienie

Przydawka, dopełnienie i okolicznik są w zdaniu określeniami.

Nazwa części zdania	PRZYDAWKA	DOPEŁNIENIE	OKOLICZNIK
Jaką pełni funkcję?	• Jest określeniem rzeczownika. • Nazywa cechy osób, przedmiotów i zjawisk.	• Zazwyczaj jest określeniem czasownika. • Informuje o osobach lub rzeczach związanych z wykonywaną czynnością.	• Jest określeniem czasownika. • Informuje o okolicznościach danej czynności, czyli o sposobie, miejscu, czasie, przyczynie, skutku i celu jej wykonania.
Na jakie pytania odpowiada?	*jaki?, który?, czyj?, ile?, czego?, z czego?*	pytania wszystkich przypadków oprócz mianownika: *kogo?, czego?, komu?, czemu?, kogo?, co?,* (z) *kim?,* (z) *czym?,* (o) *kim?,* (o) *czym?*	*kiedy?, gdzie?, skąd?, dokąd?, jak?, w jaki sposób?, dlaczego?, po co?, w jakim celu?*
Jakimi częściami mowy jest wyrażana?	przymiotnikiem, liczebnikiem, rzeczownikiem, wyrażeniem przyimkowym, zaimkiem Przykłady: *Oblał mnie* (jaką?) *zimną wodą.* *Zajęła* (które?) *pierwsze miejsce.* *Siedział tata* (czyj?) *Alicji.* *Otrzymała statuetkę* (z czego?) *ze złota.* *Gdzie stoi* (czyj?) *jej samochód?*	najczęściej rzeczownikiem, wyrażeniem przyimkowym lub zaimkiem Przykłady: *Dziewczynka ścisnęła* (co?) *kciuki.* *Rozmawiał* (z kim?) *z przyjacielem.* *Pouczał* (kogo?) *go.*	zazwyczaj przysłówkiem, wyrażeniem przyimkowym lub zaimkiem Przykłady: *Ludzie klaskali* (jak?) *głośno.* *Wyjechała* (dokąd?) *nad morze.* *Pójdę* (gdzie?) *tam* (kiedy?) *jutro.*

10. Ułóż w zeszycie podpisy do poszczególnych fotografii. Sprawdź, czy w Twoich wypowiedzeniach znajdują się przydawki.

11. Przekształć podane wypowiedzi tak, aby wyróżnione przydawki były wyrażeniami przyimkowymi.

12. Odczytaj zdania, uzupełniając je dopełnieniami odpowiadającymi na pytania w nawiasach.

- Poproszę (kogo?) ? (o co?) ?.
- Obejrzę (co?) ?.
- Porozmawiam (z kim?) ? (o czym?) ?.
- Kupię (co?) ? (komu?) ?.

13. Julka rozmawia z babcią przez telefon i opowiada o tym, co akurat robią pozostali domownicy. Na podstawie ilustracji uzupełnij wypowiedź dziewczynki odpowiednimi dopełnieniami.

14. Odczytaj wypowiedzi, uzupełniając je okolicznikami odpowiadającymi na pytania w nawiasach.

- W te ferie znów wybiorę się (dokąd?) ?. Już (kiedy?) ? wyjeżdżam. Lubię (jak?) ? wypoczywać. (od kiedy?) ? uprawiam narciarstwo.
- Nie poszedłem do szkoły (z jakiego powodu?) ?. Lekarz kazał mi leżeć w łóżku (do kiedy?) ?. Nudzę się (jak?) ?.

Jak wyrażamy oczekiwania?

Pożycz mi długopis! Czy możesz mi pożyczyć długopis? – na który z tych komunikatów zareagujesz chętniej? Każdy z nich jest przykładem **perswazji**, czyli przekonywania drugiej osoby do przyjęcia określonej postawy lub określonych poglądów. Wywieranie wpływu na innych odbywa się na różne sposoby: przez odpowiednie środki językowe, obraz (znak graficzny), mimikę, gestykulację, intonację, a nawet... sposób bycia. Te wszystkie perswazyjne działania mają **jawny charakter**. To oznacza, że nadawca wypowiedzi chce **wpłynąć na odbiorcę** w sposób **otwarty**, **uczciwy** i **bezpośredni**.

Propozycja

To zachęta do zrobienia czegoś. Pojawiają się w niej takie słowa, jak: ***proponuję, sugeruję, rzucam pomysł.***

Przykłady:

Może pójdziemy do kina?

Proponuję, byśmy pojechali nad jezioro.

Prośba

To uprzejme zwrócenie się do drugiej osoby w celu uzyskania czegoś. Zawiera zazwyczaj słowo ***proszę***, często jest wyrażona pytaniem.

Przykłady:

Bardzo cię proszę, pomóż mi zanieść te zakupy.

Czy pomożesz mi w wyborze prezentu dla mamy?

Żądanie

To stanowcze domaganie się czegoś. Zwykle ma formę zdania w trybie rozkazującym, często występują w nim czasowniki: ***musisz, powinieneś, trzeba.***

Przykłady:

Włóż naczynia do zmywarki!

Nie możesz tego zrobić!

Zdarza się, że żądania nie są wyrażone wprost, ale odbiorcy komunikatu domyślają się intencji nadawcy na podstawie kontekstu, czyli określonej sytuacji.

Przykład:

Kiedy jesteś w pomieszczeniu z drugą osobą i mówisz: *Duszno tu!*, może to oznaczać: *Otwórz okno!*.

Obietnica

To zapewnienie, że nadawca coś zrobi. Mogą się w niej pojawić takie słowa, jak: ***zapewniam***, ***obiecuję***, ***przyrzekam***, ***przysięgam***, ***zaręczam***.

Przykłady:

Jutro już na pewno przyniosę ci tę książkę.

Zaręczam, że za tydzień naprawię ten rower.

Rada

To informacja, co nadawca wypowiedzi zrobiłby w danej sytuacji, wskazówka. Może zawierać słowa typu: ***radzę ci***, ***doradzam***.

Przykłady:

Dobrze ci radzę – wyśpij się porządnie.

Ja na twoim miejscu poszedłbym do kina.

Groźba

To zapowiedź zrobienia czegoś złego skierowana do osoby, którą nadawca chce nastraszyć lub do czegoś zmusić.

Przykład:

Nie będę z tobą siedzieć, jeśli mi nie pomożesz!

Ostrzeżenie, zakaz

Ostrzeżenie to uwaga o możliwych negatywnych skutkach jakiegoś działania. Mogą się w nim pojawić wyrazy: ***ostrzegam***, ***uprzedzam***. Często przyjmuje formy trybu rozkazującego. Zakaz zabrania natomiast określonej czynności.

Przykłady:

Ostrzegam, nie jedz tego paskudztwa!

Zabraniam ci jeść frytek!

Po przeczytaniu

1. O czym informują zamieszczone znaki?

2. Przekształć podane wypowiedzi tak, aby przekazywały tę samą treść za pomocą innych słów.

Przykład:
Przyjdź punktualnie! → *Tylko się nie spóźnij!*

- Może wybierzemy się na spacer?
- Uprzedzam, że to będzie długi spektakl.
- Nie zapomnij o kanapkach dla mnie.
- Radzę ci zabrać buty na zmianę.
- Powinieneś założyć marynarkę!
- Kiedy wreszcie posprzątasz swój pokój?

3. Sposób wyrażania oczekiwań zmienia się w zależności od sytuacji, w której się znajdujesz, lub w zależności od osób, z którymi rozmawiasz. Czy, wzywając pomocy, użyjesz prośby, czy – żądania? Uzasadnij swoją odpowiedź.

4. Jaki rodzaj komunikatów pojawia się podczas zawodów sportowych? Jakie hasła wykrzykują kibice, a jakimi sformułowaniami posługują się trenerzy? Zanotuj w zeszycie wypowiedzi, które zachęcają sportowców do osiągnięcia jak najlepszego wyniku.

5. Sformułuj po jednym przykładzie propozycji i prośby, które mogłyby zostać wypowiedziane w sytuacjach przedstawionych na fotografiach.

Praca w grupie

6. Wybierzcie jedną spośród podanych sytuacji. Następnie przygotujcie argumenty, aby przekonać wymienione osoby do zmiany decyzji.

- Rodzice nie zgadzają się na Wasz powrót z urodzin kolegi o 22.00.
- Wychowawca klasy nie chce zorganizować wycieczki szkolnej, ponieważ na poprzedniej nieodpowiednio się zachowaliście.

Znaki interpunkcyjne w dialogach

Na rozgrzewkę

- Przekształć podane zdania tak, aby wypowiedzi poszczególnych osób były poprzedzone myślnikami. Zapisz w zeszycie zmienione wypowiedzenia.

  Przykład:
  Maja powiedziała, że zaczyna się odchudzać.
  Maja powiedziała:
  – Zaczynam się odchudzać.

Lekarz powiedział, że muszę leżeć w łóżku.
Serdecznie mu podziękowałem.
Zapytał, dlaczego mu dziękuję.
Odparłem, że w tym tygodniu miała być klasówka z przyrody.
Stwierdził, że i tak mnie to nie ominie.

Przypomnienie

- **Po zdaniu wprowadzającym dialog stawiamy dwukropek.**

  Przykład:
  Patryk powiedział na głos:
  – Nie pójdę dzisiaj do szkoły!

- **Wypowiedzi kolejnych uczestników dialogu rozpoczynamy myślnikami.**

  Przykład:
  – Chętnie się z tobą spotkam.
  – Bardzo się cieszę.

- **Myślnik oddziela również wypowiedź postaci od słów narratora.**

  Przykład:
  – Pójdziesz ze mną na basen? – zapytała Joasia.
  – Nie wiem – zawahała się Jola.

  Jeśli słowa bohaterów kończą się wykrzyknikiem lub pytajnikiem, to znaki te stawiamy na końcu ich wypowiedzi, a kropkę – po słowach narratora.

  Jeśli słowa bohatera miałyby zakończyć się kropką, to stawiamy ją tylko na końcu, za słowami narratora.

- **Słowa narratora wtrącone do wypowiedzi postaci oddzielamy dwoma myślnikami.**

  Przykład:
  – To jest zimne! – zawołała Kasia. – Wręcz lodowate!

Czas na ćwiczenia

1. Wskaż miejsca, w których należy postawić myślnik.

Byliście już na wystawie plakatów do *Gwiezdnych wojen*? zapytał Bartek.
Jeszcze nie odparł Radek.
To może wybierzemy się tam w najbliższą sobotę? zaproponował ponownie Bartek. Myślę, że wystarczą nam dwie godziny.
Doskonały pomysł przytaknęła Kasia.
Świetny dodał Radek. Potem możemy pójść na kręgle.

2. Jakich znaków brakuje w podanych wypowiedziach?

– Natychmiast przyjedź do nas – powiedziała Kasia
– Czy coś się stało – zapytała zaniepokojona Zuza
– Nie mogę ci teraz powiedzieć – odpowiedziała Kasia

3. Na podstawie ilustracji ułóż dialog, który mogły przeprowadzić ukazane postacie. Zapisz go w zeszycie.

★ **4.** Przygotuj z koleżanką lub kolegą dialog na podany temat i poprawnie zapisz go w zeszycie.

Tak naprawdę nie wiemy, co ciągnie człowieka w świat. Ciekawość? Głód przeżyć? Potrzeba nieustannego dziwienia się?

Ryszard Kapuściński

Jak urozmaicić wypowiedź twórczą?

Wypowiedzią twórczą jest zarówno opowiadanie, w którym przedstawiasz całkowicie wymyślone wydarzenia, jak i tekst odwołujący się do treści lektury. W tym ostatnim możesz opowiedzieć na przykład dalszy ciąg przygód znanych bohaterów lub zupełnie nową historię z ich udziałem. Ważne jest jednak, by wykazać się bardzo dobrą znajomością opisywanej postaci i nie przypisywać jej cech, których nie ma.

Wypowiedź twórcza

Jak urozmaicić wypowiedź twórczą?

- Przygotuj **plan pracy**, dzięki któremu ustalisz, kiedy wprowadzisz zwroty akcji i które wydarzenie będzie punktem kulminacyjnym w Twoim wypracowaniu.
- Już we wstępie wypowiedzi twórczej możesz wprowadzić czytelnika w odpowiedni **nastrój**, opisując **miejsce**, **czas zdarzeń**, **towarzyszące bohaterom uczucia**, na przykład: *Mrok gęstniał z każdą minutą. Ulice starej, niegdyś tak gwarnej, a teraz wyludnionej dzielnicy pustoszały. W oddali słychać było pospieszne kroki nielicznych przechodniów. Piotr poczuł nagły niepokój i też przyspieszył.*
- Uwzględnij **elementy charakterystyki postaci**. Pamiętaj, by w opisie bohatera znanego z lektury wykazać się dobrą znajomością jego cech.
- Uzupełnij swoją pracę wybranymi szczegółami – wplataj w tekst **opisy postaci** i ich **przeżyć wewnętrznych**, **opisy miejsc** bądź **przedmiotów**. Dzięki temu odbiorca z uwagą będzie śledzić akcję.
- Jeśli chcesz, aby tempo akcji było szybkie, używaj **krótkich zdań pojedynczych**, na przykład: *Ruszyli. Nie rozglądali się*, oraz czasowników oznaczających ruch, na przykład: *nadjechał*, *podskoczył*.
- Używaj wyrazów wskazujących na następstwo czasu, na przykład: *przedtem*, *potem*, *po chwili*.
- Stosuj słownictwo wprowadzające element zaskoczenia, na przykład: *wtem*, *niespodziewanie*.
- Możesz wzbogacić wypowiedź o wykrzyknienia, na przykład: *Ależ to był widok! Istny raj na ziemi!*.
- Przytaczaj słowa wypowiadane przez postacie – wprowadzaj **dialogi**. Pamiętaj wówczas o właściwym zapisie graficznym.
- W zakończeniu najlepiej posłuż się **puentą**, dzięki której w zaskakujący sposób podsumujesz swoje opowiadanie i zaprezentujesz własną ocenę wydarzeń lub przedstawisz refleksję, na przykład: *– To nic – mówiłam sobie. – Nic takiego się nie stało. Po prostu kolejny raz dałam się ponieść porywom serca. A czas leczy rany. Może i moją wyleczy. Tyle tylko, że zostają blizny. Ta na szczęście będzie niewielka.*

tytuł → *Przypadkowo całkiem udany poranek*

Kiedy w poniedziałek rano dźwięk budzika wyrwał Tosię ze snu, poczuła, że najchętniej nie poszłaby dziś do szkoły. Było zupełnie ciemno, a na dodatek w szyby stukały krople rzęsistego deszczu. Niestety, w chwili, kiedy dziewczynka zamknęła ponownie oczy, naciągając przy tym kołdrę na głowę, drzwi do jej pokoju gwałtownie się otworzyły.

– Wstawaj, śpiochu! – rzuciła mama tonem nieznoszącym sprzeciwu.

Nie było rady. Dziewczynka musiała się zwlec z ciepłego łóżka. Kiedy się ubierała, nagle usłyszała dźwięk dzwonka do drzwi.

Ponieważ tata już szedł do przedpokoju, Tosia wślizgnęła się do łazienki, żeby doprowadzić się do porządku. Zza drzwi usłyszała głos sąsiadki, pani Jagody.

– ...otworzyłam drzwi, a on się niespodziewanie wymknął. Martwię się bardzo. Taka paskudna pogoda, a to dopiero kilkumiesięczne kocię.

Tosia wyszła z łazienki.

– Proszę się nie martwić, znajdziemy go. Chyba nawet wiem, gdzie mógł się skryć. Proszę pójść ze mną.

Prędko narzuciła na siebie kurtkę, włożyła kalosze i otworzyła drzwi. Szybko zbiegła ze schodów i skierowała się w stronę ogrodu. Deszcz wciąż zacinał. Przeskoczyła przez rabaty z łatwością, bo zawsze była bardzo sprawna, ominęła krzaczki i zanurkowała w rabarbar pod śliwą. Pani Jagoda z trudem próbowała za nią nadążyć. Jakież było jej zdziwienie, gdy nagle zobaczyła Tosię rzucającą się w zielone kłębowisko. Zanim zdążyła ją powstrzymać, dziewczynka już wyciągała Ptysia spod liści.

– Zawsze tam się chowa, gdy bawimy się na dworze. To świetna kryjówka. A przed deszczem chroni lepiej niż niejeden parasol.

– Bardzo ci dziękuję, tak się o niego martwiłam.

– Nie ma za co. Dzięki poszukiwaniom szybko przeszła mi senność. Deszcz też zadziałał orzeźwiająco. A Ptyś jest tak uroczy, że chętnie zostałabym z nim dłużej.

– Odprowadzę cię do szkoły, Ptyś może nam towarzyszyć. Tylko najpierw musisz się nieco wysuszyć.

– Ekstra! – Tosia wyraźnie się ucieszyła.

To był jednak niespodziewanie miły poranek. Później w szkole dziewczynka próbowała szybko wyjaśnić powód spóźnienia, ale koleżanki nie bardzo rozumiały, dlaczego tak wcześnie zajadała w ogrodzie słodkie ptysie z rabarbarem... I to w deszczu!

- określenie czasu
- WSTĘP
- określenie miejsca zdarzeń
- kolejne akapity rozpoczynane wcięciem
- przedstawienie przebiegu wydarzeń
- ROZWINIĘCIE
- punkt kulminacyjny
- dialog
- refleksja
- ZAKOŃCZENIE

Czas na ćwiczenia

1. Opisz poranek wymyślonej przez Ciebie postaci, używając podanych słów.

najpierw, *potem*, *później*, *następnie*, *z kolei*, *w końcu*

2. Wymyśl przyczynę opisanych zdarzeń i dokończ zdania.

- Kaja nagle zmieniła plany na popołudnie, dlatego że ?.
- Pan Wiktor niespodziewanie nie przyszedł na spotkanie, gdyż ?.
- Biblioteka była dziś nieczynna, ponieważ ?.
- Wujek pojechał do Lublina tylko dlatego, że ?.

★ **3.** Wyobraź sobie, że poznajesz Felixa, Neta i Nikę, którzy zachęcają Cię do wspólnego rozwiązywania kolejnej zagadki kryminalnej. Napisz w zeszycie plan wydarzeń swojego opowiadania. Zaplanuj na tym etapie zwrot akcji i punkt kulminacyjny historii, którą przedstawisz.

4. Zredaguj wstęp opowiadania o spotkaniu z Felixem, Netem i Niką.

5. Przeczytaj bajkę Ignacego Krasickiego *Malarze*. Następnie wymień po trzy cechy Piotra i Jana.

Dwaj portretów malarze słynęli przed laty:
Piotr dobry, a ubogi, Jan zły, a bogaty.
Piotr malował wybornie, a głód go uciskał,
Jan mało i źle robił, więcej jednak zyskał.
Dlaczegóż los tak różny mieli ci malarze?
Piotr malował podobne, Jan piękniejsze twarze.

Wyobraź sobie, że każdy z malarzy namalował Twój portret. Napisz zakończenie opowiadania, w którym wyrazisz uznanie dla uczciwego artysty.

6. Zredaguj dialog, w którym uczestniczyliby bohaterowie *W pustyni i w puszczy*, gdyby spotkali się po wielu latach. W wypowiedziach postaci uwzględnij wspomnienia o trudach podróży przez Afrykę.

7. Opisz sytuację ukazaną na fotografii:

- w liście elektronicznym, w którym tata dziewczyny opisuje żonie, co zastał w domu po powrocie z pracy,
- we wpisie z dziennika nastolatki, której upadł garnek, gdy przygotowywała obiad niespodziankę dla swojego taty.

8. Odszukaj w internetowym serwisie informacyjnym notatkę na temat ciekawego znaleziska. Przekształć ją w krótkie opowiadanie.

9. Wyobraź sobie, że przez dwa tygodnie nie ma w ogóle prądu. Napisz opowiadanie o tym, co się dzieje w Twoim domu.

WSPOMNIENIA Z PODRÓŻY

René Goscinny, Jean-Jacques Sempé [czytaj: rene gos-ini, żan żak sempe]

Nowe przygody Mikołajka

Fragmenty
Tłumaczenie: Barbara Grzegorzewska

Pan Bongrain [czytaj: bągre] zaprosił nas dziś po południu na podwieczorek. Pan Bongrain jest księgowym w biurze, gdzie pracuje tata. Ma żonę, panią Bongrain, i syna Kalasantego, który jest w moim wieku i który jest dosyć fajny.

Kiedy przyszliśmy, pan Bongrain powiedział, że ma dla nas niespodziankę i po herbacie pokaże nam kolorowe zdjęcia, które zrobił w czasie urlopu w Hiszpanii.

– Wczoraj je odebrałem – powiedział pan Bongrain. – Wywołanie zajmuje trochę czasu. To przezrocza, które wyświetla się na ekranie. Zobaczycie, prawie wszystkie są udane. [...]

Po herbacie pan Bongrain przyniósł aparat do pokazywania zdjęć na ekranie kinowym – błyszczący i okropnie fajny. Pani Bongrain opuściła żaluzje, żeby było ciemno, a ja pomogłem Kalasantemu ustawić przed ekranem krzesła. Potem usiedliśmy wszyscy oprócz pana Bongrain, który stanął przy aparacie z pudełkami pełnymi zdjęć. Zgaszono światło, no i się zaczęło.

Na pierwszym zdjęciu, które zobaczyliśmy, bardzo kolorowym, widać było samochód pana Bongrain i połowę pani Bongrain.

W filmie z 2009 roku Valérie Lemercier [czytaj: waleri lymersje] i Kad Merad wcielili się w role rodziców Mikołajka. Chłopca zagrał Maxime Godart [czytaj: maks-im godar].

– To pierwsze zdjęcie – powiedział pan Bongrain – które zrobiłem w dniu wyjazdu. Jest źle wykadrowane, bo byłem ciut zdenerwowany. Ale może nie będziemy o tym mówić.

– Przeciwnie, pomówmy o tym – powiedziała pani Bongrain. – Długo będę pamiętać ten wyjazd! Gdybyście widzieli Hektora! Był w takim stanie, że na wszystkich krzyczał. Szczególnie uwziął się na Kalasantego, pod pretekstem, że nas opóźnia!

– Przyznasz jednak – powiedział pan Bongrain – że [...] twój syn zawieruszył gdzieś tenisówki i że to przez niego mogliśmy nie dojechać do Perpignan [czytaj: perpinią] na nocleg, jak było zaplanowane!

– Faktem jest – powiedziała pani Bongrain – że kiedy znów patrzę na to zdjęcie, myślę o naszym wyjeździe... To było niesamowite! Wyobraźcie sobie, że...

– Nie, daj mi opowiedzieć! – krzyknął pan Bongrain, śmiejąc się.

I opowiedział nam, że z płaczącym Kalasantym i niezadowoloną panią Bongrain w samochodzie ruszył szybko, nie patrząc, czy ulicą coś jedzie. A z prawej strony jechała ciężarówka i pan Bongrain ledwie zdążył zahamować, ale i tak prawy błotnik został wgnieciony.

– Kierowca ciężarówki tak mi wymyślał – powiedział pan Bongrain, ocierając oczy – że wszyscy sąsiedzi wyszli z domów zobaczyć, co się dzieje!

Kiedy skończyliśmy się śmiać, pan Bongrain pokazał nam zdjęcie restauracji.

– Widzicie tę restaurację? – zapytał. – Nigdy tam nie idźcie! Jest beznadziejna! A ceny ma bardzo słone!...

– Wyobraźcie sobie – wyjaśniła pani Bongrain – że kurczak był niedopieczony! I do tego twardy! Pierwszy posiłek w podróży... nie mogliśmy gorzej trafić! Groza!

Potem zobaczyliśmy jakąś chmurę.

– To jest mój portret – powiedział pan Bongrain – zrobiony przez Kalasantego! A mówiłem mu wcześniej, żeby nie ruszał aparatem! [...]

A potem zobaczyliśmy duże zdjęcie z roześmianą twarzą Kalasantego.

– To zdjęcie zrobiłam ja – wyjaśniła pani Bongrain – kiedy Hektor reperował koło. Po tym, jak pierwszy raz złapaliśmy gumę.

Pan Bongrain pokazał zdjęcie, na którym widać było hotel. Podobno to hotel w Perpignan, którego trzeba unikać, bo jest do niczego. Pan Bongrain chciał zatrzymać się w innym, ale przez panią Bongrain, Kalasantego i przebite opony przyjechali za późno i wszystkie dobre hotele w Perpignan były już pełne.

A potem zobaczyliśmy drogę pełną dziur.

– To, stary – powiedział pan Bongrain do taty – to jest hiszpańska droga. Naprawdę niesłychane: skarżymy się na nasze, ale kiedy pojedziemy do nich, widzimy, że u nas wcale nie jest tak źle. Najlepsze, że jak im to powiesz, są niezadowoleni! A ja aż trzy razy złapałem u nich gumę!

Zobaczyliśmy następne zdjęcie ze śmiejącym się Kalasantym.

Przydatne słowa

Jeśli uważamy cenę czegoś za zbyt wysoką, możemy powiedzieć, że jest ona **słona**.

Przykład użycia:
Ceny w tym sklepie są zbyt słone – powiedziała mama i poszliśmy poszukać butów gdzie indziej.

Potem ekran zrobił się cały niebieski i pan Bongrain wyjaśnił nam, że to hiszpańskie niebo, że było takie przez cały czas, bez jednej chmurki, i że to było fantastyczne.

– Wystarczy, że znów popatrzę na twoje fantastyczne niebo – powiedziała pani Bongrain – i od razu chce mi się pić. Był wprost nieludzki upał!... W samochodzie człowiek czuł się jak w piecu! [...]

Potem obejrzeliśmy mnóstwo zdjęć z plażą, na którą lepiej nie chodzić, bo jest tam za duży tłok, i na której pan Bongrain tak się spiekł, że trzeba było wzywać lekarza, zdjęcie roześmianego lekarza, inne z restauracją, gdzie pani Bongrain się rozchorowała z powodu oliwy, i jeszcze inne z mnóstwem samochodów na drodze. [...]

Kiedy nas odprowadzał do drzwi, pan Bongrain zapytał tatę, czy nigdy nie przywozi zdjęć z wakacji. Tata odpowiedział, że nie, nigdy o tym nie myślał.

– Szkoda! – powiedziała pani Bongrain. – Przypominają takie cudowne chwile!

Po przeczytaniu

1. W jaki sposób narrator opowiada o wizycie u państwa Bongrain? Wybierz najtrafniejsze określenia.

   poważny, zabawny, ponury, humorystyczny,
   smutny, złośliwy, ironiczny, wesoły, żartobliwy, oburzający,
   obraźliwy, prześmiewczy, dowcipny

2. Opowiedz o wyjeździe państwa Bongrain do Hiszpanii. W swojej wypowiedzi przedstaw:
   - sytuacje, które zostały uwiecznione na fotografiach,
   - relacje członków rodziny na temat poszczególnych wydarzeń.

3. Sformułuj pytania, które można by zadać państwu Bongrain podczas ich prezentacji zdjęć z Hiszpanii.

4. Oceń relację państwa Bongrain z ich wakacyjnego wyjazdu.

5. Ułóż i zapisz w punktach w zeszycie przepis na udane wakacje.

6. Wskaż zdania zawierające fakty i zdanie zawierające opinię.

   Ania przyniosła swoje zdjęcia z wakacji. Są naprawdę świetne. Widziałam je już wcześniej. Oglądałyśmy je najpierw na laptopie.

Przypomnienie

- Bardzo często gdy coś mówimy, chcemy wyłącznie przekazać określone wiadomości. Wówczas nasza wypowiedź zawiera same **fakty**, czyli prawdziwe, obiektywne informacje.

  Przykład:
  Byliśmy na koncercie.

- Czasami jednak dodajemy do naszej wypowiedzi **opinię**. Zawiera ona ocenę tego, o czym mówimy. Poszczególne osoby mogą inaczej komentować to samo zdarzenie czy zachowanie.

  Przykłady:
  Byliśmy na świetnym koncercie.
  Byliśmy na okropnym koncercie.

  Opinia najczęściej wyrażana jest za pomocą wyrazów nacechowanych emocjonalnie i wartościujących, na przykład: *Marek grał na przepięknych skrzypcach, Marek wspaniale grał na skrzypcach, Marek strasznie rzępolił, Marek grał na skrzypcach niczym prawdziwy wirtuoz*. Zawiera zwroty i wyrażenia ujawniające zdanie nadawcy, na przykład: *Według mnie to fatalny występ*, oraz uogólnienia, na przykład: *Wszyscy wyszli z koncertu niezadowoleni.*

7. Odszukaj w tekście uwagi gospodarzy na temat zdjęć. Ustal, które z nich dotyczą faktów, a które są opiniami.

8. Przekształć tekst tak, by opowiadał o udanej wycieczce. Swoją wypowiedź zapisz w zeszycie.

Kraków, 25 września 2019 roku

Kochani Rodzice!

Jesteśmy w Krakowie. Śpimy w schronisku młodzieżowym, a posiłki jemy w stołówce studenckiej. Dziś zwiedziliśmy Stare Miasto. Potem wysłuchaliśmy koncertu w kościele Mariackim.

Serdecznie Was pozdrawiamy!

Kasia i Piotrek

Praca w grupie

9. Przynieście na lekcję zdjęcia z wakacji. Obejrzyjcie je wspólnie, a następnie ułóżcie zabawne teksty, które mogłyby wypowiedzieć osoby ukazane na tych fotografiach.

Pisownia wyrazów wielką i małą literą

Na rozgrzewkę

- Przepisz podany tekst do zeszytu, wstawiając zamiast znaków ? wielkie lub małe litery. Uzasadnij pisownię uzupełnionych wyrazów.

  ?elena jest ?arszawianką. Jej przyjaciółka ?leksandra to ?iemka, która od wielu lat mieszka w ?rakowie przy ulicy ?loriańskiej.

Przypomnienie

Wielką literą piszemy:

- imiona i nazwiska, przydomki, pseudonimy i przezwiska,

  Przykłady:
  Maria Dąbrowska, Bolesław Chrobry, Madam Ickiewicz (pseudonim Juliana Tuwima), Szybki

- imiona zwierząt i nazwy nadawane drzewom,

  Przykłady:
  pies Fafik, jesion Maciej

- nazwy kontynentów i planet oraz ich mieszkańców,

  Przykłady:
  Afryka – Afrykanka, Ziemia – Ziemianin

- nazwy państw i regionów oraz ich mieszkańców,

  Przykłady:
  Egipt – Egipcjanin, Kaszuby – Kaszuba

- nazwy miast, dzielnic, wsi,

  Przykłady:
  Lublin, Oliwa, Zarzecze

- nazwy gór, oceanów, mórz, rzek i jezior,

  Przykłady:
  Tatry, Pacyfik, Morze Czarne, Nil, Mamry

- imiona bogów,

  Przykłady:
  Zeus, Afrodyta

- nazwy niektórych świąt i dni świątecznych,

  Przykłady:
  Boże Narodzenie, Dzień Babci, Dzień Ojca

- wyrazy wchodzące w skład tytułów czasopism (oprócz przyimków i spójników),

  Przykłady:
  „Gazeta Wyborcza", „Komputer i Świat"

- pierwszy wyraz w tytułach: książek, wierszy, artykułów, piosenek, filmów, programów radiowych i telewizyjnych oraz dzieł sztuki.

  Przykłady:
  „Podpalacze książek", „Zwierzogród", „Dama z łasiczką"

Czas na ćwiczenia

1. Jak należy zapisać wyrazy? Uzasadnij pisownię poszczególnych słów.

(H/h)enryk (S/s)ienkiewicz jest autorem wielu powieści. Jedna z nich to „(O/o)gniem (I/i) (M/m)ieczem". Pisarz pisał do „(G/g)azety (P/p)olskiej" pod pseudonimem (L/l)itwos. Bardzo lubił podróżować. Odwiedził (A/a)merykę i (A/a)frykę.

2. Uzupełnij tekst podanymi tytułami. Następnie zapisz je w zeszycie.

MODA NA ZDROWIE, KURIER FOTOGRAFICZNY, NOWA FANTASTYKA, LITERATURA NA ŚWIECIE, ELEKTRONIKA DLA WSZYSTKICH, ARTYSTA I SZTUKA

3. Przepisz zdania do zeszytu, wstawiając zamiast znaku ? nazwy mieszkańców krajów. W razie trudności dowiedz się, do którego państwa należy dana flaga.

Z najlepszego spaghetti słyną ?.

Najsłynniejsze sery produkują ?.

Paella [czytaj: paeja] to narodowa potrawa ?.

Najsmaczniejsze kebaby przyrządzają ?.

Wyborne potrawy z papryki podają ?.

Przypomnienie

Małą literą piszemy:

- przymiotniki pochodzące od nazw kontynentów, państw, regionów, miast, dzielnic, wsi,

  Przykłady:
  europejski, słowacki, mazurskie, krakowska
- nazwy mieszkańców miast, dzielnic, wsi,

  Przykłady:
  wrocławianin, bytowianka, wrzeszczanka, zalipianin
- nazwy obrzędów, zabaw i zwyczajów,

  Przykłady:
  mikołajki, walentynki, oczepiny
- przymiotniki utworzone od nazw planet, gwiazd, gór, oceanów, mórz, rzek, jezior.

  Przykłady:
  marsjański, bieszczadzki, bałtycki, odrzański, niegociński

4. Przepisz zdania do zeszytu, uzupełniając je odpowiednimi wyrazami: przymiotnikiem lub nazwą mieszkańców.

Podczas jarmarku we Wdzydzach Kiszewskich Kaszubi zaśpiewali alfabet ?.

Mieszkańcy Śląska – ? – są bardzo dumni ze swojego regionu.

5. Na podstawie wypowiedzi odgadnij nazwy miast, a następnie utwórz od nich nazwy mieszkańców. Wszystkie wyrazy zapisz w zeszycie.

6. Zapisz w zeszycie nazwy świąt, z którymi kojarzą Ci się podane daty.

7. Jak należy zapisać nazwę ulicy?

Hania mieszka na ulicy *poznańskiej/Poznańskiej*.

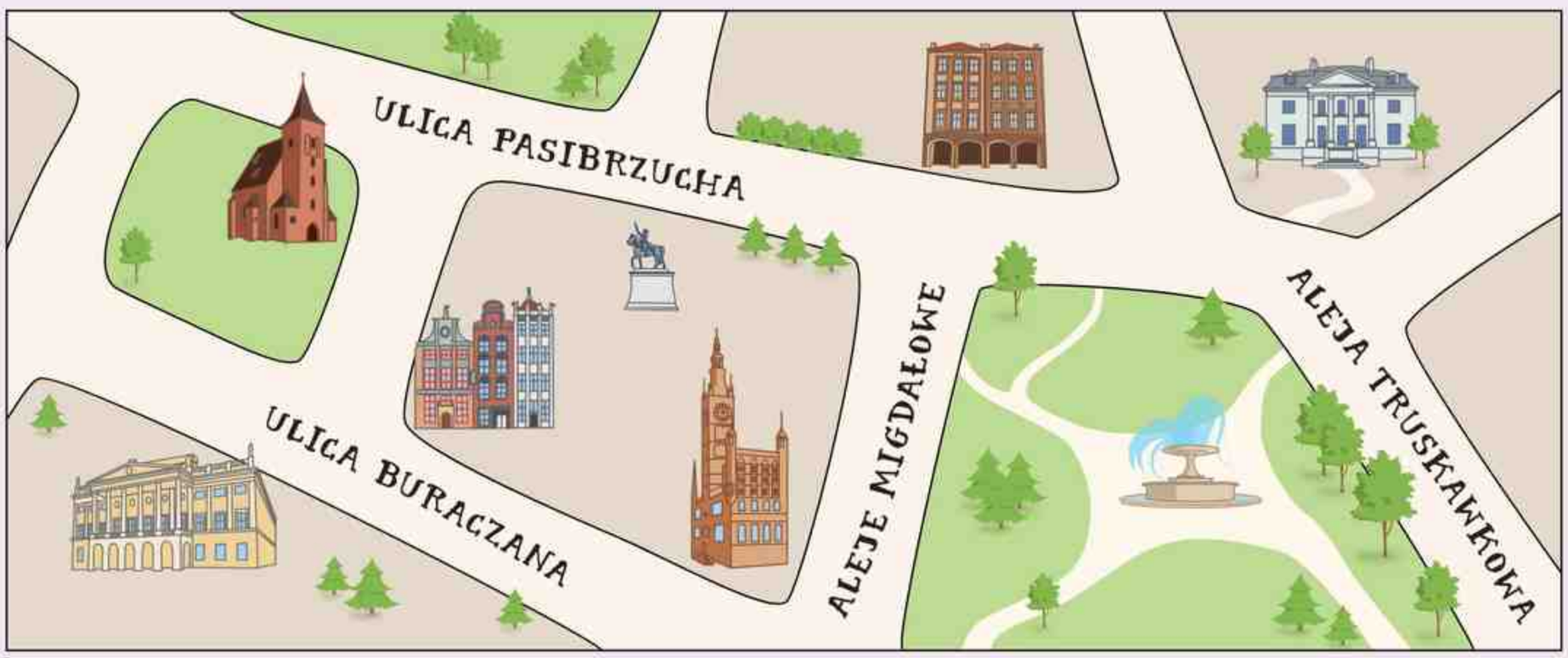
Nowa wiadomość

Wielką literą piszemy także nazwy ulic (z wyjątkiem słów: *ulica*, *plac*, *aleja*).

Przykłady:
ulica Warszawska, *aleja Słowackiego*, *plac Zamkowy*

Uwaga!
Jeśli w nazwie wyraz *aleja* występuje w liczbie mnogiej, piszemy go wielką literą, na przykład: *Aleje Jerozolimskie*, *Aleje Ujazdowskie*.
Gdy w skład nazwy ulicy wchodzi skrót, zapisujemy go małą literą, na przykład: *ulica gen. Hallera*, *ulica św. Franciszka*.

8. Przepisz do zeszytu nazwy ulic. Zastosuj wielkie i małe litery.

Ortografia w praktyce

Wyraz *INTERNET* można zapisywać na dwa sposoby – zarówno wielką, jak i małą literą. Początkowo słowo to traktowano jedynie jako nazwę konkretnej sieci komputerowej i rozpoczynano je wielką literą – jak każdy rzeczownik własny. Dziś *internet* uważa się częściej za wyraz pospolity, który oznacza – tak jak słowa *radio* czy *telefon* – jeden ze środków przekazu.

ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW

Paweł Beręsewicz

Wielka wyprawa Ciumków

Fragmenty

Tego dnia Grzesiek zaczął się denerwować, jeszcze zanim na dobre otworzył oczy. Choć poprzedniego wieczora bronił się rękami i nogami, otrzymał do wykonania bardzo odpowiedzialne zadanie. Wymagało nie lada odwagi, a do tego jeszcze użycia wszystkich francuskich zwrotów, jakich nauczył się przed wyjazdem. W sumie było ich trzy: „Bonjour" [czytaj: bonżur], czyli „Dzień dobry", „Merci" [czytaj: mers-i], czyli „Dziękuję", oraz „Au revoir" [czytaj: o rewła], czyli „Do widzenia". Teraz tata dorzucił jeszcze czwarty i to najbardziej Grześka niepokoiło.

– Deux baguettes, s'il vous plait [czytaj: de baget sil wu ple]. Deux baguettes, s'il vous plait[1] – nerwowo powtarzał sobie w myślach, zakładając buty w przedsionku namiotu.

Miał sam pójść do kempingowego sklepu i kupić na śniadanie dwie bagietki!

Plan akcji był ośmiopunktowy i przedstawiał się następująco:

– Po pierwsze: Dojście od namiotu do sklepu.

– Po drugie: Otwarcie drzwi i wkroczenie do środka.

– Po trzecie: Uśmiech i podanie hasła: „Bonjour".

– Po czwarte: Odtworzenie z pamięci zdania: „Deux baguettes, s'il vous plait".

– Po piąte: Odebranie bagietek i wręczenie pieniędzy.

– Po szóste: Odebranie reszty.

– Po siódme: Uśmiech numer dwa i podanie dwóch haseł wyjściowych: „Merci", (sekunda przerwy), „Au revoir".

– Po ósme: Opuszczenie miejsca akcji z dwiema bagietkami pod pachą.

Na początku wszystko przebiegało zgodnie z planem. Dotarcie na miejsce akcji zajęło niecałą minutę i nic nie wskazywało na to, że mogą nastąpić jakieś komplikacje. Podniesiony na duchu Grzesiek przystąpił do realizacji punktu drugiego i... – któryż to już raz w dziejach ludzkości okazało się, że nawet najmisterniej[2] opracowany plan musi się kiedyś posypać! Kempingowy

[1] *Deux baguettes, s'il vous plait* – w języku francuskim: „poproszę dwie bagietki".

[2] *Misternie* – szczegółowo, drobiazgowo, bardzo starannie.

sklepik nie miał drzwi! Mieścił się w dużej furgonetce z ladą w bocznej ścianie tylnej skrzyni! Niestety, plany mają to do siebie, że drobne potknięcie w jednym punkcie, jak trącony kamień domina, wprawia w ruch łańcuch nieszczęść i prowadzi do katastrofy. Nieoczekiwany wygląd sklepu na tyle wytrącił Grześka z równowagi, że cała francuszczyzna zawirowała mu w głowie jak w pralce. Nieśmiało podszedł do furgonetki i poczuł, że nie jest w stanie wydobyć z siebie żadnego dźwięku. Miła pani za ladą uśmiechnęła się sympatycznie i zaświergotała po francusku. Grzesiek aż poczerwieniał z umysłowego wysiłku:

– Au revoir! – wykrztusił wreszcie i aż pot wystąpił mu na czoło.

Pani spojrzała na niego zdziwiona.

– Au revoir! – odpowiedziała i zajęła się obsługiwaniem wąsatego pana, który przyszedł zaraz po Grześku.

Po panu zrobił zakupy drugi pan, a potem pani z pieskiem i pani bez pieska, a Grzesiek stał przy ladzie i chciało mu się płakać. Wreszcie sprzedawczyni znowu zwróciła się w jego stronę i potok francuskich słów popłynął z jej ust. Podeszła do półki i patrząc pytająco, wskazała kartonik z mlekiem. Grzesiek pokręcił głową. Palec pani przesunął się na słoik dżemu. Grzesiek pokręcił głową. Sok pomarańczowy? Grzesiek pokręcił głową. Bagietka? Grzesiek nagle się rozpromienił i pokiwał głową z takim zapałem, że omal nie walnął brodą w ladę. Pani podniosła do góry jeden palec. Grzesiek pokręcił głową. Dwa palce. Grzesiek pokiwał głową. Dwie bagietki wylądowały w papierowej torebce, a pani wysunęła rękę po pieniądze.

– Merci – powiedziała, wydając mu resztę.

Grzesiek uśmiechnął się promiennie i chwycił z lady torebkę bagietek.

– Deux baguettes, s'il vous plait – powiedział uprzejmie i puścił się biegiem w stronę namiotu.

Przydatne słowa

Jeśli ktoś mówi dużo i szybko, to można określić jego wypowiedź jako **potok słów**, który płynie z jego ust.

Przykład użycia:
Ula chciała się wytłumaczyć i potok słów gwałtownie popłynął z jej ust.

Po przeczytaniu

1. Jakie zadanie do wykonania otrzymał Grzesiek? Opisz emocje, które chłopiec odczuwał na myśl o swojej misji.
2. Odszukaj wypowiedzi narratora dotyczące planowania. Co sądzisz na ten temat? Czy Tobie też zdarza się szczegółowo planować swoje działania?

3. Dlaczego misterny plan Grześka zawiódł? Co warto brać pod uwagę podczas przygotowań do wykonania jakiegoś zadania?

4. Wytłumacz, na czym polega komizm opisanej sytuacji.

Praca w grupie

5. Przygotujcie scenkę, w której odtworzycie sytuację podobną do tej, w której znalazł się Grzesiek podczas kupowania bagietek na kempingu we Francji.
   - Wybierzcie spośród siebie aktorów i reżysera oraz osoby odpowiedzialne za scenografię, muzykę i charakteryzację.
   - Przećwiczcie scenkę, a następnie odegrajcie ją przed resztą klasy.
   - Oceńcie trudność tego zadania. Zastanówcie się, co ułatwiłoby Wam jego realizację.

Nowa wiadomość

Scenariusz filmowy to tekst, który stanowi podstawę filmu. Składa się z dialogów oraz opisów dotyczących akcji, wyglądu postaci, miejsc i czasu wydarzeń. Przedstawia się w nim tylko to, co widzowie mają zobaczyć i usłyszeć na ekranie, tak aby czytelnik (aktor, reżyser, producent filmowy) łatwo mógł sobie wyobrazić poszczególne sytuacje.

Scenariusz filmu zawiera:

- nagłówki scen z ogólnymi informacjami o tym, gdzie i kiedy toczy się akcja – w pomieszczeniu czy na zewnątrz, w ciągu dnia czy w nocy; zazwyczaj zapisuje się je drukowanymi literami;
- wskazówki sceniczne – następują po nagłówkach scen i określają, co się w danym momencie dzieje. Składają się one z:
  - opisów miejsc zdarzeń i zachowań bohaterów – są to zazwyczaj krótkie, proste zdania;
  - imion występujących postaci – pisanych w całości wielkimi literami;
  - wypowiedzi bohaterów – dostosowanych do ich wieku i sytuacji, w której się znaleźli.

6. **Dokończcie scenariusz filmowy na podstawie podanego fragmentu tekstu.**

Któregoś majowego wieczora tata wrócił do domu bardzo podekscytowany. Z wielkim hukiem położył na stole neseser[1], a ponieważ nikt nie zwrócił na jego wejście specjalnej uwagi, chrząknął głośno i zaśpiewał:

– Chodźcie zobaczyć, co ja tu mam!

[1] *Neseser* – mała walizka.

Z miną iluzjonisty[2] pstryknął oboma zamkami, otworzył teczkę i wyjął z niej cztery podłużne kolorowe kopertki. Rozłożył je w wachlarz, podniósł teatralnym gestem do góry i zatrąbił:

– Ta, tan!

– I co to ma być? – mruknął Grzesiek, zły, że odciągnięto go do komputera.

– A zgadnijcie! – zaświergotał tata.

Zaczęło się zgadywanie. Kasia z Grześkiem strzelali na przemian, ale co strzał – to kulą w płot.

– Mapki. Ulotki. Kalendarzyki – padały propozycje i po każdej tata miał coraz bardziej zadowoloną minę.

– Poddajecie się? – spytał wreszcie.

Kasia z Grześkiem natychmiast podnieśli ręce do góry.

– To są...! – tata na chwilę zawiesił głos, a potem wreszcie uroczyście dokończył: – Bilety do Nicei!

– Bilety? – jęknął Grzesiek. – To po to kazałeś mi złazić na dół? Myślałem, że pojedziemy samochodem. To do pociągu w ogóle można zabrać rowery?

– A kto powiedział, że do pociągu? – triumfalnie spytał tata.

Następnie rozłożył szeroko ręce, pochylił się do przodu i z głośnym warczeniem przebiegł dookoła stołu.

– Naprawdę? – wrzasnęła Kasia i aż podskoczyła z radości.

Nigdy w życiu jeszcze nie leciała samolotem. Nawet stado wściekłych skorpionów nie byłoby w stanie jej zniechęcić.

– Słyszałeś, Grzesiek? – pisnęła, a Grzesiek mruknął:

– Słyszałem!

Grzesiek leciał już kiedyś samolotem. Co prawda był wtedy jeszcze w brzuchu u mamy, ale pewne doświadczenie już miał i nie za bardzo wypadało mu skakać i cieszyć się jak dziecko. W głębi duszy jednak i on na myśl o podniebnej podróży poczuł przyjemne podniecenie...

Paweł Beręsewicz, *Wielka wyprawa Ciumków* (fragment)

[2] *Iluzjonista* – artysta, który za pomocą odpowiednich rekwizytów i dzięki zręczności rąk wywołuje u widzów złudzenia wzrokowe, które mogą kojarzyć się z czarami.

Scenariusz filmowy na podstawie: Paweł Beręsewicz, „Wielka wyprawa Ciumków"

SCENA 1: WNĘTRZE MIESZKANIA, WIECZÓR ← nagłówki scen

Salon. Na sofie leży KASIA z tabletem.

Przy komputerze siedzi GRZEŚ. Słychać dźwięk otwieranych drzwi, ← wskazówki sceniczne

do salonu wchodzi TATA z neseserem.

TATA

(Ma zagadkową minę, otwiera walizkę, wyciąga z niej cztery koperty.)

Ta, tan!

GRZESIEK ← imię postaci

(Odwraca się od komputera, z irytacją w głosie.)

I co to ma być? ← wypowiedź bohatera

Danuta Wawiłow

Latem

Leżę sobie w parku
na trawie.
Leżę sobie w mieście
Warszawie.

Ważka mi usiadła
na dłoni,
dzwonią gdzieś nad Wisłą
tramwaje,
leci w górze biały
szybowiec,
widzi różne miasta
i kraje.

W trawie są biedronki
i mlecze.
Leżę sobie w Polsce,
na świecie.

Leżę pod drzewami
wielkimi,
leżę pod chmurami
wielkimi,
mały jak maleńkie
ziarenko,
na planecie mojej,
na Ziemi.

Na planecie mojej,
na Ziemi,
płynę pośród gwiezdnej
przestrzeni.

Przydatne słowa

Sposób widzenia rzeczy wynikający z tego, gdzie dana osoba się znajduje, to **perspektywa**.

Przykład użycia:
Z mojej perspektywy ta rzeźba wygląda inaczej.

Bernt Groenvold [czytaj: grenwul], *Małe dziecko w trawie*, 1892 rok

Po przeczytaniu

1. Gdzie się znajduje osoba mówiąca? Przerysuj do zeszytu schemat i uzupełnij go nazwami miejsc. Następnie określ, kto wypowiada się w wierszu.

2. Jakie obrazy poetyckie wyłaniają się ze słów osoby mówiącej? Wskaż w opisach miejsc epitety i powiedz, jaką pełnią funkcję. → Przypomnij sobie: epitet, s. 348

3. Określ nastrój utworu.

4. Wskaż w wierszu porównanie. Na co podmiot liryczny chciał zwrócić uwagę za jego pomocą? → Przypomnij sobie: porównanie, s. 348

5. W zależności od tego, gdzie się znajdujemy, różne rzeczy wydają się nam małe lub duże. Co jest małe dla osoby mówiącej w wierszu, a co – dla osoby lecącej szybowcem?

6. Zastanów się i powiedz, kim jesteś: Polakiem czy Europejczykiem? Czy te określenia wzajemnie się wykluczają? Uzasadnij swoje zdanie.

7. Przyjrzyj się chłopcu ukazanemu na obrazie ze strony 186. Opisz w zeszycie w kilku zdaniach, w jakiej sytuacji został on przedstawiony. Możesz skorzystać z wymienionych czasowników.

leżeć, odpoczywać, wylegiwać się, relaksować się, odprężać się, leniuchować, obserwować, przyglądać się, przypatrywać się, oglądać, patrzeć, marzyć

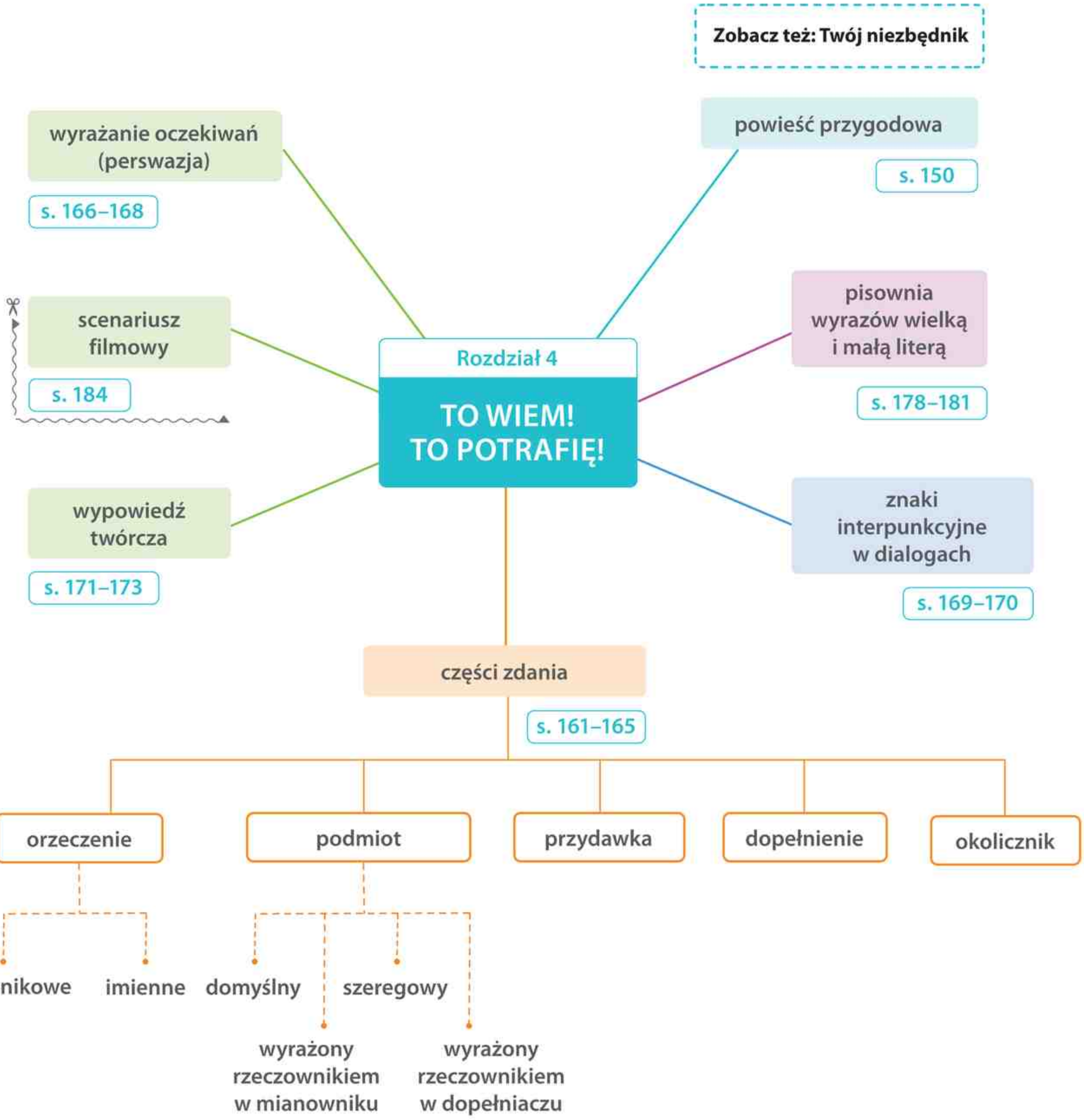
→ **8.** Wynotuj z tekstu nazwy pisane wielką literą i uzasadnij ich pisownię.

9. Zapoznaj się z podanym cytatem. Następnie odpowiedz, w jaki sposób łączy się on z treścią wiersza Danuty Wawiłow.

Z punktu widzenia Drogi Mlecznej wszyscy jesteśmy ze wsi.

Loesje [czytaj: luszje]
www.loesje.org

Podsumowanie

Świat kultury

- Różne rodzaje muzeów, s. 158–160

Paulina Wilk

Lalki w ogniu

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragment

Można sobie wyobrazić Indie bez pałaców Radźasthanu[1], pomników Indiry Gandhi[2] [czytaj: gandi], nawet bez krów, słoni i tygrysów, ale nie bez straganów. Jeśli w czymś Hindusi są niezrównani, to właśnie w handlu. [...] Niewiele indyjskich wsi, miast i miasteczek ma centrum z prawdziwego zdarzenia, ale każde ma bazar. Może być maleńki i skromny, w sam raz na potrzeby jednej wioski, działający tylko przez godzinę lub dwie po wschodzie słońca, albo ogromny, zajmujący nie jedną, a wiele ulic – rozrastający się na całą dzielnicę, zamykany późną nocą i budzący się o brzasku.

Targ jest sercem Indii, świadczy o żywotności kraju. Rzędy straganów, biegnące we wszystkich kierunkach, są jego tętnicami. Gdy wokół panuje ruch – pobrzękują odważniki na aluminiowych szalach i monety w rękach sprzedawców, słychać nawoływania i gwizdy – wszystko jest w porządku. Stragany zamierają tylko wówczas, gdy dzieje się coś złego. [...]

Stragany, pieczołowicie zdobione i przygotowywane, są nie tylko miejscem handlu. Ich zadaniem jest odwracać uwagę od potworności życia, zakrywać zło – sprawić, że feeria[3] barw, świateł i zapachów odurzy. Spełniają funkcje teatralnych dekoracji – przeistaczają rzeczywistość w miejsce niezwykłych zdarzeń. Pozwalają biednym skąpać się w iluzji[4] bogactwa, rozpraszają mrok, przeganiają zwątpienie. W otoczeniu kolorowych, zawsze odświętnych stoisk, połyskujących w świetle rozkołysanych żarówek i naftowych płomyków, znika nieszczęście i smutek. Nie ma tu miejsca ani czasu na zmartwienia. Można tylko oglądać, zachwycać się i kupować, kupować.

---

[1] *Radźasthan* – stan w zachodnich Indiach graniczący z Pakistanem.
[2] *Indira Gandhi* – pełniła funkcję premiera Indii w latach 1966–1977 oraz 1980–1984.
[3] *Feeria* – bogactwo i różnorodność efektów oddziałujących na zmysły, na przykład mieniących się barw, pulsujących świateł.
[4] *Iluzja* – przekonanie o czymś, co nie ma pokrycia w rzeczywistości.

1. Oceń prawdziwość podanych informacji na podstawie tekstu. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli jest fałszywa.

Reportażystka twierdzi, że Hindusi świetnie znają się na handlu.	P	F
Reportażystka informuje, że stragany można spotkać tylko w wielkich miastach Indii.	P	F

Sprawdź wiedzę i umiejętności

2. Podaj nazwę mieszkańca Indii.

3. Wyjaśnij pisownię podanych wyrazów.

Przykład:
Radżasthan – nazwy stanów piszemy wielką literą
Indira Gandhi – ? Indie – ? indyjskie – ?

4. Ułóż wypowiedzenie dotyczące treści tekstu z wyrazów umieszczonych na wykresie.
Nazwij części zdania i zadaj pytania, na które odpowiadają poszczególne słowa.

5. Wskaż bohaterów pierwszoplanowych.

Staś Tarkowski, *Mea*, *Nel Rawlison*, *Mahdi*

6. Podaj tytuły dwóch znanych Ci powieści przygodowych.

7. Podaj poprawną odpowiedź.

Wypowiedzenie, które nie zawiera opinii, to:

A. *Byliśmy na wspaniałym spływie kajakowym po Wdzie, nazywanej także Czarną Wodą.*
B. *To nizinna rzeka w północnej Polsce, łatwa dla początkujących kajakarzy.*
C. *Podziwialiśmy przepiękne krajobrazy i obserwowaliśmy zwierzęta.*
D. *Wypożyczyliśmy kajaki, a potem popłynęliśmy.*

8. Chcesz, by przyjaciel towarzyszył Ci w drodze na dworzec. Przekaż mu tę informację na dwa sposoby. W pierwszej wypowiedzi użyj rozkazu, a w drugiej zastosuj prośbę.

9. Jakich informacji nie może zabraknąć w scenariuszu? Wymień przynajmniej trzy elementy.

10. Jakie pytania można zadać komuś, kto wrócił z podróży dookoła świata? Ułóż krótki dialog, składający się co najmniej z czterech wypowiedzi, który przeprowadzisz z tą osobą.

11. Wyobraź sobie, że wyruszasz w podróż, ale masz ograniczone fundusze. Napisz opowiadanie twórcze, w którym przedstawisz najciekawszą przygodę z tej wyprawy.

5 Na skrzydłach fantazji

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Co może intrygować odbiorcę w tym dziele? Wyjaśnij dlaczego.
2. Czym może się zajmować postać siedząca przy biurku?
3. Które z namalowanych elementów są realistyczne, a które – fantastyczne? Z jakimi obiektami geograficznymi kojarzą Ci się ukazane na obrazie przedmioty?
4. Jakich kolorów użył artysta? Jak zastosowane barwy wpłynęły na nastrój obrazu? W swojej odpowiedzi użyj przynajmniej trzech określeń.
5. O co zapytałabyś/zapytałbyś postać ukazaną na obrazie, gdyby udało Ci się przenieść do jej pracowni?
6. Jaki inny tytuł można by nadać obrazowi?

Marcin Kołpanowicz,
Pracownia geografa

pastele
70 × 100 cm
kolekcja prywatna
2005 rok

WIDZENIE ŚWIATA

Ludwik Janion

Siła wyobraźni. Jednorożec, Zegarynek i... Mona Lisa

Fragmenty

Wszyscy widzimy, jak wygląda nasz świat. Na pewno? Czy na pewno wszyscy widzimy to samo? Pomyślcie chwilę. Przecież świat oglądany oczami mrówki wygląda inaczej niż oglądany oczami żyrafy. Ogrodnik widzi całą jabłoń, a łakomczuch – tylko jabłka. Inaczej widzimy świat w dzień, inaczej w nocy. Gdyby nietoperz chciał z nami porozmawiać, to za nic by nie uwierzył, że niebo jest niebieskie, a słońce żółte, ale spróbujcie tak radzić sobie w nocy, jak nietoperz – od razu nabijecie sobie guza.

Często też dostrzegamy tylko to, co chcemy widzieć. Odwracamy głowy od ludzi potrzebujących i chorych, za to chętnie oglądamy kolorowe wystawy.

Bo świat niby jest zawsze taki sam, ale dla każdego z nas jakby trochę inny. Choćby taka mucha. Często słyszycie, że mucha jest wstrętna. A to bardzo piękny, skomplikowany owad z magicznymi wielkimi oczami i trzema parami zgrabnych nóżek. A dżdżownica? Wielu nazywa ją glistą i twierdzi, że jest brzydka. A dżdżownica jest różowa jak prosiaczek i bardzo zwinna. Słucham? Ktoś mówi, że nie różowa, tylko czerwona? No właśnie, dla mnie jest różowa, dla kogoś innego czerwona, a przecież mówimy o tej samej dżdżownicy. Czy to znaczy, że jedno z nas jest w błędzie? Nie. Każdy ma prawo do swojego widzenia świata.

I każdy może opowiedzieć o tym, co widzi, innym. Może opowiedzieć słowami, na przykład pisząc wiersz, albo może nam swój obraz świata narysować, namalować, wyrzeźbić. I jeśli zrobi to udanie, jeśli potrafi przekazać to, co widzi tylko on, nikt inny, w taki sposób, żeby i nam jego wizja się spodobała, to powiemy, że jest artystą znakomitym i warto zapoznać się z jego dziełem. [...]

Kto wie, czy i wśród Was nie ma poetów i malarzy?

Po przeczytaniu

1. Na co Ludwik Janion zwraca uwagę w swoim tekście?
2. Dlaczego każdy z nas widzi świat nieco inaczej? Co Ludwik Janion sądzi o tych różnicach – do jakich wniosków dochodzi?

3. W jaki sposób artyści przekazują innym swój obraz świata?
4. Wyjaśnij, kiedy można nazwać kogoś *artystą znakomitym*.
5. Jak rozumiesz pytanie, którym kończy się tekst? Do czego zachęca to zdanie?
6. W jaki sposób autor tekstu nawiązuje kontakt z czytelnikami? Wskaż słowa, które o tym świadczą. Zwróć uwagę na formy czasowników i rodzaje wypowiedzeń.
7. Co znaczą słowa Ludwika Janiona: *Każdy ma prawo do swojego widzenia świata*?

Zanim przeczytasz

- Odszukaj w słowniku języka polskiego wyjaśnienie znaczenia słowa *maestro*. Jakimi cechami powinna się, Twoim zdaniem, odznaczać tak nazywana osoba?

MOWA MUZYKI

Arkady Klonow

Tam, gdzie mieszka Muzyka

Fragmenty
Tłumaczenie: Anna Kowalska

– Wejdź, proszę, i siadaj – powiedział Maestro.

Kiedy już zajęli miejsca, rozpoczął się koncert. Zabrzmiała muzyka i salę bez reszty wypełniły dźwięki – to smutne, to znów wesołe. Czas mijał i Grześ zaczął się nudzić. Najpierw rozejrzał się dookoła, potem obserwował, jak ubrani są ludzie siedzący na sali i jaki kolor wśród nich przeważa – czerwony, zielony czy niebieski. Wygrali ci w czerwonym. Wreszcie zaczął rytmicznie zatykać sobie uszy dłońmi i smutna melodia, którą właśnie grały skrzypce, „zakwakała" tak pociesznie, że Grześ się roześmiał.

Maestro zerknął na niego spod oka, westchnął ciężko, lecz nic nie powiedział. Grześ opuścił szybciutko ręce i zaczął dla odmiany spoglądać na wiszące pod sufitem żyrandole. Okazało się, że jeśli równocześnie zmruży się oczy i kiwa głową na boki, kryształowe wisiorki zaczynają skrzyć się wszystkimi kolorami tęczy. Zabawa trwałaby pewnie dłużej, gdyby światła nie zaczęły przygasać. Grześ spojrzał na estradę. W półmroku widać było

Przydatne słowa

Mówimy, że coś **się skrzy**, gdy świeci się w taki sposób, jakby składało się z wielu drobnych świetlistych punktów.

Przykład użycia:
Łąka w słońcu skrzyła się od rosy.

grającą orkiestrę. Na pulpitach nutowych umieszczono świece, a ich chybotliwe światło wydobywało z mroku to białe stronice rozłożonych nut, to twarze muzyków. Salę wypełniała spokojna muzyka i zdawało się, że niknące dźwięki płyną wprost z pełgających na estradzie płomyków. Wtem nad jednym z nich pojawił się cień. Muzyk pochylił się nad świecą i leciutko dmuchnął. Płomyk zgasł, a on położył swój instrument na krześle i zszedł ze sceny. Muzyka brzmiała coraz ciszej, a estrada powoli pogrążała się w mroku, w miarę jak kolejni muzycy odchodzili, gasząc płomyki swoich świec. Oto już płoną tylko dwie świece i słychać dźwięk dwojga skrzypiec. Lecz i ich głos milknie stopniowo. Wreszcie rozpłynął się w ciszy, a świece zgasły. Odeszła muzyka, a wraz z nią blask świateł. Zrobiło się całkiem ciemno. Salę ogarnęła dzwoniąca w uszach cisza. Grzesiowi zrobiło się jakoś dziwnie.

– Dlaczego jest tak ciemno i cicho? – zapytał szeptem. – Nic nie widzę i nic nie słyszę.

– Należało się tego spodziewać – stwierdził Maestro zagadkowym tonem. – Można słuchać – i nie słyszeć, można patrzeć – i nie widzieć. To się zdarza.

Poruszył się w fotelu i Sala Koncertowa znów rozbłysła światłami. Grześ ze zdumieniem stwierdził, że sala jest pusta i Maestro wygląda zupełnie inaczej. Zamiast garnituru miał na sobie elegancki czarny frak, na szyi białą muszkę, a w dłoniach cieniutki pręcik podobny do dyrygenckiej pałeczki.

– Muzyka pożegnała się z tobą – powiedział ze smutkiem Maestro. – Właśnie umilkły dźwięki „Pożegnalnej symfonii".

– Naprawdę? – zdziwił się Grześ. – Nie słyszałem, jak muzyka się ze mną żegnała, nie wiedziałem, że ta Symfonia jest pożegnalna.

– Otóż to! – zawołał Maestro. – Nie usłyszałeś! Nie zrozumiałeś! A więc byłeś obojętny wobec muzyki. A muzyka, urażona, opuszcza tych, którzy są wobec niej obojętni i nie pragną jej zrozumieć.

– To niemożliwe! – zaprotestował Grześ. – Przecież nie jest żywą istotą?!

– Mylisz się – powiedział z powagą Maestro – w muzyce żyje człowiek, wyraża swoje uczucia, przeżycia, myśli, swój stosunek do innych, do życia. [...]

Tak więc, przyjacielu, muzyka też jest mową. Jest bowiem pełna sensu, piękna i uczucia.

Grześ zamyślił się. W muzyce, która ma słowa, na przykład w piosence, sens jest zrozumiały, gdyż niosą go właśnie słowa. Wtedy dokładnie wiadomo,

Przydatne słowa

Mówimy, że ogień **pełga**, gdy słabo i nierówno świeci oraz sprawia wrażenie, jak gdyby się przesuwał.

Przykład użycia:
Ognisko dogasało, widać było tylko pełgające płomyki.

o czym jest rzecz. Lecz istnieje jeszcze inny rodzaj muzyki – muzyka bez słów. Na przykład grają sobie coś skrzypce, lecz co chcą powiedzieć, o czym jest ta muzyka, gdzie jest jej sens? Jak go znaleźć w muzyce pozbawionej słów? Wtedy Maestro pokazał Grzesiowi kilka obrazów i wybrał jeden z nich, zatytułowany „Rycerz na rozstajach". Rycerz nie pędził przed siebie, nie wymachiwał mieczem. Siedział w siodle z opuszczoną głową, głęboko nad czymś zamyślony. Myśli nie były chyba zbyt wesołe. [...]

– Jak myślisz, Grzesiu? – spytał Maestro. – Czy rycerz zawróci z niebezpiecznej drogi, czy pojedzie dalej?

Grześ pomyślał chwilkę i odrzekł:

– To odważny rycerz. Zmęczył się pewnie, ale zbierze siły i ruszy dalej, nie bojąc się niczego. [...]

– Sam widzisz, że ten obraz zmusza do myślenia – zauważył Maestro. – Stawia nam pytanie: „A co ty byś zrobił w tak trudnej chwili?". Każe być silnym i odważnym. A przecież malarz nie powiedział ani słowa. Porozumiewa się z nami za pomocą linii i barw, lecz bez trudu rozumiemy, co chce powiedzieć. Nie tylko słowa, lecz i linie, barwy, gesty i wiele innych znaków może do nas przemawiać. Mają też swój język dźwięki muzyczne. Ale żeby je zrozumieć, trzeba ten język poznać. [...]

Mary DeLave [czytaj: mery delejf], *Bęben głowa*, 2011 rok

– Zamknij teraz oczy i słuchaj – powiedział Maestro, wznosząc do góry pałeczkę, i Salę Koncertową wypełniły dźwięki. Najpierw Grześ słyszał tylko szum. Lecz po chwili zrozumiał, że na szum ten składają się najrozmaitsze dźwięki – szelest, skrzyp, szmer, pobrzękiwanie, plusk, cichy poświst, warkot i wiele innych.

– Spróbuj, nie otwierając oczu, zobaczyć to, co słyszysz – polecił Maestro.

„Jak można zobaczyć cokolwiek z zamkniętymi oczami?" – zdumiał się Grześ.

I nagle zrozumiał: szelest – to szum liści, a słychać go raz ciszej, raz głośniej, gdyż wieje wiatr. Ten wiatr kołysze gałęziami wielkiego starego drzewa.

Dlaczego starego? Po prostu słychać wyraźnie skrzypienie starej, suchej gałęzi, właśnie takiej, jaką zwykle mają bardzo stare drzewa.

W tej samej chwili Grześ zobaczył dźwięki. Właśnie tak – zobaczył pobrzękiwanie, zobaczył plusk, zobaczył łopot. To pobrzękiwał łańcuch uczonego kota, z pluskiem biły fale o morski brzeg, słychać było łopot skrzydeł spłoszonych ptaków. Chłopiec poczuł powiew świeżego wiatru, a na wargach słone bryzgi[1] fal. Sala Koncertowa znów przekształciła się w bajkowy morski brzeg. Grześ zamknął oczy. [...]

– Jak widzisz – zauważył zadowolony z siebie Maestro – obraz można równie dobrze opisać słowami, namalować farbami, a nawet stworzyć za pomocą dźwięków.

---

[1] *Bryzg* – rozpryskujący się strumień wody.

Po przeczytaniu

1. Jaka sytuacja została ukazana we fragmencie tekstu?
2. Jak Grześ zachowywał się w trakcie koncertu? Z czego to wynikało?
3. Na co Maestro zwrócił uwagę chłopca, gdy powiedział: *Można słuchać – i nie słyszeć, można patrzeć – i nie widzieć*?
4. W jaki sposób została przedstawiona muzyka w słowach: *A muzyka, urażona, opuszcza tych, którzy są wobec niej obojętni i nie pragną jej zrozumieć*?
   Czyje cechy nadał jej Maestro? Wyjaśnij dlaczego.
   → Przypomnij sobie: uosobienie, s. 349
5. W jaki sposób Maestro wyjaśnił chłopcu, że muzyka i malarstwo są sposobami porozumiewania się twórców z odbiorcami?
6. Co zobaczył Grześ podczas słuchania dźwięków, które rozbrzmiewały po rozmowie z Maestrem? Czym był zdziwiony?
7. Odczytaj na głos podany fragment: [...] *na szum ten składają się najrozmaitsze dźwięki – szelest, skrzyp, szmer, pobrzękiwanie, plusk, cichy poświst, warkot i wiele innych*.
   Które z wyrazów naśladują rzeczywiste dźwięki?

Nowa wiadomość

Wyrazy dźwiękonaśladowcze (onomatopeje) to słowa, które naśladują swoim brzmieniem rzeczywiste dźwięki i odgłosy. Budują nastrój utworu.

8. Wymieńcie Wasze codzienne obowiązki domowe. Dobierzcie do każdego z nich muzykę (gatunek lub konkretny utwór), której słuchanie pomogłoby Wam wykonać daną czynność sprawniej i przyjemniej. Uzasadnijcie swoje wybory.

Przykład:
sprzątanie pokoju – muzyka rockowa

9. W jakim celu ludzie tworzą muzykę, malują obrazy, piszą wiersze i prozę? Podzielcie się opiniami na ten temat. Przedstawcie Wasze wnioski na forum klasy.

10. Przyjrzyj się obrazowi Wiktora Wasniecowa pod tytułem *Rycerz na rozstajach*. Za pomocą jakiej muzyki można by oddać jego nastrój?

★ **11.** Wysłuchaj ostatniej części *Symfonii fis-moll nr 45* zwanej *Pożegnalną* Józefa Haydna [czytaj: hajdna] (na przykład na stronie www.youtube.com). Jakie dźwięki rozbrzmiewają w tym fragmencie utworu? Możesz skorzystać z podanych wyrazów.

głośne, ciche, głuche, czyste, mocne, ciężkie,
delikatne, smutne, wesołe, spokojne, energiczne, niepokojące,
kojące, dramatyczne

Praca twórcza

12. Wyobraź sobie, że realizujesz słuchowisko radiowe pod tytułem *Na strychu kamienicy*. Wymień przedmioty codziennego użytku, które mogłyby zostać wykorzystane jako instrumenty w przygotowywanym przez Ciebie programie. Podaj wyrazy naśladujące dźwięki wydawane przez te obiekty.

Przykład:
kartki z notesu – szelest

Ludzie muzyki

Muzyka sprawia, że stajemy się bardziej pogodni, zyskujemy chęć do działania, wzruszamy się lub popadamy w zadumę. Większość z nas nie wyobraża sobie bez niej życia. Słuchamy jej w drodze do szkoły lub pracy, w domu, podczas koncertów albo innych widowisk muzycznych. Poznaj ludzi muzyki, dzięki którym możesz wkroczyć do świata dźwięków.

Choreograf/choreografka – opracowuje układy taneczne w balecie, musicalu, operze i innych widowiskach. 1

Solista/solistka – osoba, która sama wykonuje dany utwór, na przykład śpiewa, gra, tańczy. 2

Chór – zespół śpiewaków, którzy wspólnie wykonują utwór muzyczny. 3

Tancerze – ludzie, którzy za pomocą kroków, ruchów i gestów opowiadają jakąś historię i wyrażają uczucia. 4

Dyrygent/dyrygentka – kieruje wykonaniem utworu muzycznego przez orkiestrę lub chór. 5

Orkiestra – wieloosobowy zespół muzyków, którzy grają na różnych instrumentach. 6

Kompozytor/kompozytorka – tworzy utwory muzyczne, dbając o harmonię dźwięków, melodię i rytm. 7

Producent muzyczny/producentka muzyczna – odpowiada za całokształt projektu muzycznego. Decyduje o wyborze utworów i ich wykonawców. Nadzoruje poszczególne etapy prac. 8

Aranżer/aranżerka – przystosowuje utwór do warunków, w których zostanie on wykonany, na przykład opracowuje go na inny niż przewidziano w oryginale instrument, głos lub zespół. 9

Realizator/realizatorka dźwięku – odpowiada za techniczne opracowanie utworu i nagranie dźwięku. 10

Autor/autorka tekstów – pisze piosenki lub utwory kabaretowe. 11

1
2
5
6
7
8
9
10
11

Po przeczytaniu

1. Odczytaj tekst, uzupełniając go nazwami zawodów związanych z tworzeniem muzyki.

Twórcą utworów muzycznych jest [?]. Tancerze wykonują układ opracowany przez [?]. Wokalista, który samodzielnie wykonuje utwór, to [?]. Orkiestra gra pod przewodnictwem [?].

2. Który zawód związany z muzyką wydaje Ci się najbardziej interesujący? Uzasadnij odpowiedź.

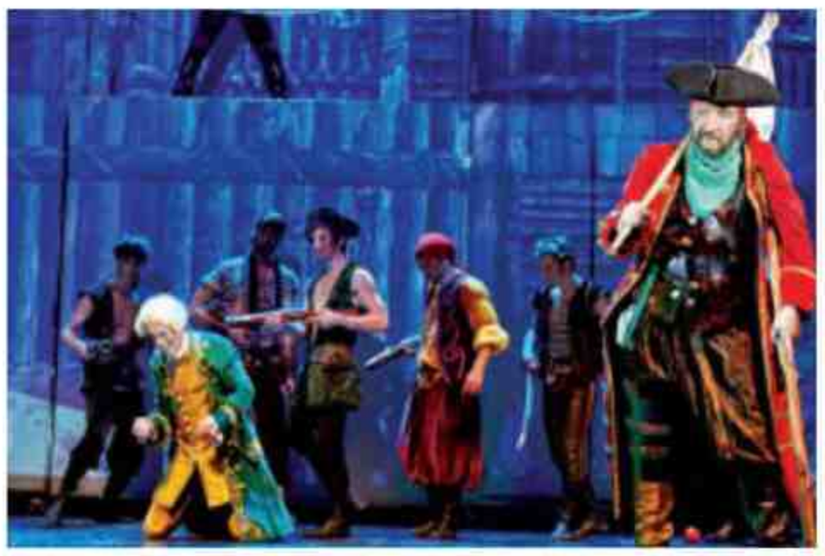
3. Jakimi cechami powinny wyróżniać się, Twoim zdaniem, osoby, które wykonują pracę tancerza?

4. Poszukaj w internecie informacji o wymienionych osobach, a następnie ustal, jaki mają lub miały związek ze światem muzyki.

Pina Bausch [czytaj: pina bałsz], Wojciech Kilar, Monika Brodka,
Maria Callas [czytaj: kallas], Kortez

5. Podaj kilka określeń muzyki, która kojarzy Ci się z podanymi fotografiami.

★ **6.** Przygotuj prezentację, w której przedstawisz wybrany zawód związany z muzyką. Poszukaj dodatkowych informacji w internecie lub innych źródłach. Aby Twoje wystąpienie było ciekawe dla słuchaczy, wzbogać je o ilustracje lub fotografie.

7. Jakie znaczenie ma muzyka w Twoim życiu? Kiedy najczęściej Ci towarzyszy?

Praca w grupie

8. Podzielcie się na kilkuosobowe zespoły i porozmawiajcie o swoich wyborach muzycznych.

- Przynieście na lekcję teksty ulubionych piosenek i uzasadnijcie, dlaczego akurat te słowa są dla Was ważne.
- Wymieńcie się informacjami na temat tego, jakiego rodzaju muzyki słuchacie i w jakich sytuacjach najczęściej oddajecie się tej czynności.

Zanim przeczytasz

- Odszukaj w encyklopedii lub w internecie, jak wygląda róg myśliwski.

Adam Mickiewicz

Pan Tadeusz

Fragmenty

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

KONCERT WOJSKIEGO

Księga czwarta

Natenczas[1] Wojski[2] chwycił na taśmie przypięty
Swój róg bawoli, długi, cętkowany, kręty
Jak wąż boa, oburącz do ust go przycisnął,
Wzdął policzki jak banię, w oczach krwią zabłysnął,
Zasunął wpół powieki, wciągnął w głąb pół brzucha
I do płuc wysłał z niego cały zapas ducha,
I zagrał: róg jak wicher wirowatym dechem,
Niesie w puszczę muzykę i podwaja echem.
Umilkli strzelcy, stali szczwacze[3] zadziwieni
Mocą, czystością, dziwną harmoniją pieni[4].
Starzec cały kunszt, którym niegdyś w lasach słynął,
Jeszcze raz przed uszami myśliwców[5] rozwinął;
Napełnił wnet, ożywił knieje[6] i dąbrowy[7],
Jakby psiarnię w nie wpuścił i rozpoczął łowy.
Bo w graniu była łowów historyja krótka:
Zrazu odzew dźwięczący, rześki – to pobudka;
Potem jęki po jękach skomlą – to psów granie;
A gdzieniegdzie ton twardszy jak grzmot – to strzelanie.

Tu przerwał, lecz róg trzymał; wszystkim się zdawało,
Że Wojski wciąż gra jeszcze, a to echo grało.

---

[1] *Natenczas* – w tym czasie, wtedy, wówczas.
[2] *Wojski* – daleki krewny Sędziego Soplicy, przyjaciel domu.
[3] *Szczwacze* – osoby zajmujące się opieką nad psami do polowania.
[4] *Pienie* – pieśń, śpiew.
[5] *Myśliwcy* – tu: myśliwi.
[6] *Knieja* – gęsty las, w którym żyje zwierzyna.
[7] *Dąbrowa* – las dębowy.

Kilka słów o lekturze

W klasie V dowiedzieliście się, że w życiu mieszkańców Soplicowa dużą rolę odgrywa tradycja. Poznaliście zasady panujące w domu gościnnego Sędziego oraz wybrane zwyczaje. Dzięki fragmentowi zamieszczonemu w podręczniku dla klasy VI posłuchacie wyjątkowego koncertu, zapisanego słowami. W soplicowskim lesie właśnie zakończyło się polowanie na niedźwiedzia. Koniec wyprawy – zgodnie z przyjętymi zasadami – obwieszcza mistrz ceremonii, czyli Wojski.

Zadął znowu. Myśliłbyś[8], że róg kształty zmieniał
I że w ustach Wojskiego to grubiał, to cieniał,
Udając głosy zwierząt: to raz w wilczą szyję
Przeciągając się, długo, przeraźliwie wyje;
Znowu jakby w niedźwiedzie rozwarłszy się gardło,
Ryknął; potem beczenie żubra wiatr rozdarło.

Tu przerwał, lecz róg trzymał; wszystkim się zdawało,
Że Wojski wciąż gra jeszcze, a to echo grało.
Wysłuchawszy rogowej arcydzieło sztuki,
Powtarzały je dęby dębom, bukom buki.

Dmie znowu. Jakby w rogu były setne rogi,
Słychać zmieszane wrzaski szczwania[9], gniewu, trwogi,
Strzelców, psiarni i zwierząt; aż Wojski do góry
Podniósł róg i tryumfu hymn uderzył w chmury.

Tu przerwał, lecz róg trzymał; wszystkim się zdawało,
Że Wojski wciąż gra jeszcze, a to echo grało.
Ile drzew, tyle rogów znalazło się w boru,
Jedne drugim pieśń niosą jak z choru[10] do choru.
I szła muzyka coraz szersza, coraz dalsza,
Coraz cichsza i coraz czystsza, doskonalsza,
Aż znikła gdzieś daleko, gdzieś na niebios progu!

Wojski obiedwie ręce odjąwszy od rogu
Rozkrzyżował; róg opadł, na pasie rzemiennym
Chwiał się. Wojski z obliczem nabrzmiałym, promiennym,
Z oczyma wzniesionymi, stał jakby natchniony,
Łowiąc uchem ostatnie znikające tony.
A tymczasem zagrzmiało tysiące oklasków,
Tysiące powińszowań[11] i wiwatnych wrzasków[12].

---

[8] *Myśliłbyś* – myślałbyś.
[9] *Szczwanie* – polowanie z chartami.
[10] *Chor* – chór.
[11] *Powinszowania* – gratulacje.
[12] *Wiwatne wrzaski* – okrzyki wznoszone na czyjąś cześć.

Po przeczytaniu

1. Jaką historię opowiedział w swoim koncercie mistrz ceremonii?
2. Co było niezwykłego w grze Wojskiego? Na jakie etapy można podzielić jego koncert?
3. W jaki sposób natura spotęgowała dźwięki wydawane przez róg?
4. Zastanów się, jak język, którym został napisany utwór, wpływa na jego odbiór. W tym celu wykonaj poniższe zadania.
   - Odczytaj na głos podany fragment: *Dmie znowu. Jakby w rogu były setne rogi, / Słychać zmieszane wrzaski szczwania, gniewu, trwogi, / Strzelców, psiarni i zwierząt*. Który wyraz naśladuje dźwięki, jakie można usłyszeć podczas polowania?
     → Przypomnij sobie: wyrazy dźwiękonaśladowcze, s. 348
   - Wskaż w utworze inne wyrazy dźwiękonaśladowcze.
   - Odszukaj co najmniej trzy porównania oraz trzy epitety, których użył poeta, i powiedz, jakie pełnią funkcje w tym fragmencie utworu.
     → Przypomnij sobie: porównanie, epitet, s. 348
5. Odszukaj wersy, w których opisany jest wysiłek, jaki Wojski musiał włożyć w grę. W jaki sposób zostały przedstawione jego działania?
6. Czy zgadzasz się ze stwierdzeniem, że Adam Mickiewicz potrafił malować słowami? Uzasadnij swoje zdanie.
7. Znajdź w słowniku języka polskiego wyjaśnienia słów: *wirtuoz*, *improwizacja*. Następnie odpowiedz na pytania.
   - Czy Wojskiego można nazwać wirtuozem? Uzasadnij swoje zdanie.
   - Na czym polega improwizacja?
8. Jak sądzisz, dlaczego po koncercie *zagrzmiało tysiące oklasków, tysiące powińszowań i wiwatnych wrzasków*?
9. Odszukaj na stronie www.ninateka.pl muzykę Wojciecha Kilara do filmu Andrzeja Wajdy pod tytułem *Pan Tadeusz* – nagranie polowania i echa. Wysłuchaj muzyki, a następnie opowiedz o wrażeniach związanych z jej odbiorem. Jakiego zabiegu dokonał kompozytor, aby oddać echo?

Praca w grupie

10. Wyobraźcie sobie, że w Waszej szkole ma się odbyć koncert zespołu muzycznego. Przygotujcie afisz, który będzie zapowiedzią wydarzenia, oraz zaproszenia na tę uroczystość dla Waszych rodziców lub opiekunów.
11. Porozmawiajcie na temat zalet i wad słuchania muzyki wykonywanej na żywo oraz odtwarzanej z różnych nośników.

Pisownia *ą*, *ę* oraz *om*, *on*, *em*, *en*

Na rozgrzewkę

- Odczytaj zdania. Użyj podanych w nawiasach wyrazów w odpowiedniej formie. Jakimi literami kończą się odmienione przez Ciebie słowa?

  Michał podarował mi (ciekawa książka).
  Dzisiaj poznam moją (nowa klasa).
  Mam nadzieję, że jeszcze w tym tygodniu (obejrzeć) ten film.
  Moi rodzice (lubić) oglądać komedie.

Przypomnienie

Literę *ą* piszemy:

- w zakończeniach niektórych rzeczowników i przymiotników rodzaju żeńskiego w bierniku i narzędniku liczby pojedynczej,

  Przykłady:
  wielką trwogę – B. lp., *krętą drogą* – N. lp.

- w zakończeniach czasowników w 3. osobie liczby mnogiej w czasie teraźniejszym i przyszłym.

  Przykłady:
  pracują, *zaprowadzą*

Literę *ę* piszemy:

- w zakończeniach nazw istot niedorosłych,

  Przykłady:
  kocię, *źrebię*

- w zakończeniach większości rzeczowników rodzaju żeńskiego w bierniku liczby pojedynczej,

  Przykłady:
  dziewczynę, *klasę* – B. lp.

- w zakończeniach większości czasowników w 1. osobie liczby pojedynczej w czasie teraźniejszym i przyszłym.

  Przykłady:
  piszę, *pomyślę*

Czas na ćwiczenia

1. Uzupełnij wypowiedź podanymi czasownikami w odpowiednich formach czasu teraźniejszego.

kręcić, *występować*, *potrafić*, *móc*

Moje koleżanki i moi koledzy z kółka teatralnego ? film. Nauczyciel postanowił, że będę operatorem, ponieważ ? obsługiwać kamerę filmową. Ponadto w jednej ze scen ? w roli rycerza, bo kostium jest tak mały, że tylko ja się w nim ? zmieścić.

2. Przekształć zapiski tak, by zamiast bezokoliczników pojawiły się czasowniki w czasie przyszłym.

Przykład:
Skosić trawę. → *Skoszę trawę.*

Odwiedzić mamę. → ?
Zaprosić znajomych. → ?

Zrobić zakupy. → ?
Przyrządzić kolację. → ?

3. Co robią osoby ukazane na fotografiach? Ułóż podpisy do zdjęć.

4. Zapisz w zeszycie wyrazy, którymi należy uzupełnić podane zdania, tak aby powstały związki frazeologiczne.

mrugnąć, *przymknąć*, *wziąć*, *połknąć*

Konrad zainteresował się modelarstwem, czyli ? bakcyla.
Mama udała, że nie widzi, jak zabieramy słodycze z kredensu – ? na to oczy.
Piotr szybko uciekł, czyli ? nogi za pas.
Stłuczenie było silne, jednak Julka nawet nie ? okiem.

Nowa wiadomość

Literę *ą* piszemy:

- przed *ł* w zakończeniach niektórych czasowników rodzaju męskiego w czasie przeszłym,

  Przykłady:
  płynął, *krzyknął*

- gdy w innych formach danego słowa lub w wyrazach pokrewnych wymienia się na *ę*.

  Przykłady:
  dąb – dębowy, *kłąb – kłęby*

Literę *ę* piszemy:

- przed *l* oraz *ł* w czasownikach w czasie przeszłym,

  Przykłady:
  płynęli, *klasnęła*

- gdy w innych formach danego słowa lub w wyrazach pokrewnych wymienia się na *ą*.

  Przykłady:
  pajęczyna – pająk, *pieniędzy – pieniądz*

5. Podaj inne formy wyróżnionych słów lub ich wyrazy pokrewne, w których *ą* wymienia się na *ę* lub *ę* wymienia się na *ą*.

Domowe Melodie

MUZYKA WYKONAWCY GALERIA PROGRAMY KONTAKT O MNIE

Gałęzie drzew stukały w okno. Otworzyłam moją ulubioną **książkę**, którą czytałam już **pięć** albo i **dziesięć** razy. W radiu właśnie rozpoczął się **występ trębacza**. Nagle z **dębowej** komody spadł wazon.

Archiwum
styczeń (4)
luty (2)
marzec (3)
kwiecień (4)
maj (3)
czerwiec (2)

6. **Przepisz zdania do zeszytu, wstawiając w wyznaczone miejsca *ą*, *ę*, *en* lub *om*. Następnie podkreśl spółgłoski, przed którymi piszemy *en* lub *om*.**

Słuchaliśmy fragm?tów nagrania.
Na strychu znaleźliśmy wielk?, drewnian? skrzynię.
K?putery nie zastąpi? ludzi.

Nowa wiadomość

- **Połączenia *om*, *on*, *em*, *en* piszemy w niektórych wyrazach przed spółgłoskami *b*, *p*, *d*, *dź*, *t*, *c*, *ć*, *g*, *k*. Poprawność zapisu danego słowa najlepiej sprawdzić w słowniku ortograficznym.**

  Przykłady:
  bombowy, *sonda*, *na rondzie*, *na koncie*, *Kongo*, *tempo*, *licencja*

- **W zakończeniach rzeczowników w celowniku liczby mnogiej piszemy *om*.**

  Przykłady:
  chłopcom, *radiom*, *głosom*

7. **Jakimi literami – *ą*, *ę*, *om*, *on* czy *en* – należy uzupełnić poszczególne wyrazy?**

Zamówi? pios?kę dla mamy w radiowym k?cercie życzeń.
Pianista wykonał pi?kny utwór znanego k?pozytora.
Melodi? przerwano w nieoczekiwanym mom?cie.
Moi znajomi nagrywaj? audycj?, której chętnie wysłucham.

8. **Przepisz zdania do zeszytu, uzupełniając je podanymi rzeczownikami w odpowiedniej formie. Z czego wynikają różnice w pisowni tych wyrazów?**

Z zaciekawieniem przysłuchiwałam się trzem ?. } DZIENNIKARKA
Chciałabym zostać ?.

Zapoznałam się z ? gości programu. } LISTA
Przyjrzałam się wszystkim ? przebojów z tego roku.

9. Odpowiedz, jakimi literami – *ą*, *ę*, *om*, *on* czy *en* – należy zastąpić poszczególne znaki ?.

– Zwiedził pan wiele k?tyn?tów, w tym Afryk? i Australi?!

– Nasz program poświ?camy dzieci?, które szybko ucz? si? czytać.

– Prosz? zamkn?ć drzwi i zachować cisz?, zaraz nagrywamy!

10. Przyjrzyj się fotografiom i zapisz w zeszycie odpowiedzi na podane pytania. Zastosuj wyrazy z *om*, *on*, *em*, *en*.

k?pas

st?pel

w?tyl

g?g

- Czym posługują się harcerze, aby ustalić kierunek marszu?
- Jak inaczej można nazwać pieczątkę?
- Jak nazywa się zawór umożliwiający wtłoczenie powietrza do dętki?
- Który instrument pochodzący z Chin wydaje głęboki, wibrujący dźwięk?

11. Którymi z podanych liter lub połączeń literowych należy uzupełnić poszczególne wyrazy? W razie trudności skorzystaj ze słownika ortograficznego.

ą, *ę*, *en*, *em*, *on*, *om*

W słuchowisku wzi?ło udział pi?tnastu utal?towanych aktorów. Z ciekawości? przygl?dałam si?, jak oni pracuj?. Tęt?t koni został oddany za pomoc? dźwi?ku kastanietów. Brzd?k tłuczonego szkła zast?pował odgłosy p?kania lodu, wrz?ca woda udawała chlupanie deszczu, a tykanie zegarka przywodziło na myśl tykanie b?by. Co chwil? słychać było hałasy. To aktor krzykn?ł, to znów aktorka klasn?ła. T?peratura rosła. Zabawne było, jak pan Wojciech naśladował koci? – jego piski bardziej przypominały j?ki niż miauczenie. T?po nagrań było niesłychane – trzeba mieć dobrą k?dycj?, żeby je wytrzymać. Czekam na emisj? słuchowiska. Na pewno o niej napisz?...

Hobbit, czyli tam i z powrotem

Kilka słów o lekturze

Kiedy Tolkien skończył pisać *Hobbita*, nie wysłał książki do wydawcy, ale podarował jej kopie znajomym z prośbą o opinie. Dzieło trafiło do właściciela jednego z najbardziej liczących się brytyjskich wydawnictw książkowych. Gdy dowiedział się on, że *Hobbit* jest powieścią dla najmłodszych, dał książkę swojemu dziesięcioletniemu synkowi. Chłopak szybko przeczytał utwór i napisał pełną pochwał recenzję. Dzięki pozytywnej opinii chłopca książka została wydana.

Europejskie dziedzictwo w powieściach profesora z Oksfordu

Zarówno *Hobbit*, jak i *Władca Pierścieni* powstały pod wpływem dobrze znanych autorowi angielskich legend. Pełno w nich czarodziei, smoków, elfów i magicznych przedmiotów. Jednak postacie hobbitów i świat nazywany Śródziemiem to oryginalne pomysły Tolkiena.

John Ronald Reuel Tolkien

[czytaj: dżon ronald ruel tolkin]
(lata życia: 1892–1973)

Był angielskim pisarzem, profesorem literatury i językoznawcą. Uznaje się go za twórcę powieści fantasy [czytaj: fantazy]. W swoich książkach opowiadał o niezwykłych przygodach bohaterów w fantastycznych krainach. Najbardziej znanymi utworami tego pisarza są: *Władca Pierścieni*, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*, *Niedokończone opowieści*, *Silmarillion*, *Historia Śródziemia*. Od wczesnego dzieciństwa Tolkien przejawiał niezwykłe zdolności językowe. Mówi się, że pisarz znał 30 różnych języków – podobno uczył się także polskiego.

Na dużym ekranie

Na podstawie powieści powstał w 2012 roku film pod tytułem *Hobbit. Niezwykła podróż*. Wyreżyserował go Peter Jackson [czytaj: piter dżekson]. Tym filmem zapoczątkował serię ekranizacji opowiadających o przygodach Bilba Bagginsa, do której należą także: *Hobbit. Pustkowie Smauga* (2013 rok) oraz *Hobbit. Bitwa Pięciu Armii* (2014 rok).

Bilbo Baggins [czytaj: bagins] wśród krasnoludów – kadr z filmu *Hobbit. Niezwykła podróż*.

Gollum skrywał się w Górach Mglistych. W jednej z tamtejszych jaskiń spotkał go Bilbo.

Przed lekturą

Co wspólnego mają ze sobą elfy i Żądełko? Co to jest: *Nie oddycha, a żyje / Nie pragnie, a wciąż pije*? Zanotuj swoje pomysły na kartce. Po przeczytaniu książki sprawdź, czy udało Ci się rozwiązać zagadki.

Podczas czytania lektury

1. Zwróć uwagę na sposób, w jaki ujawnia się narrator.
2. Zapisz w punktach najważniejsze wydarzenia przedstawione w powieści.
3. Sporządź listę postaci i niezwykłych przedmiotów, które można spotkać w Szerokim Świecie.
4. Zaznaczaj karteczkami samoprzylepnymi fragmenty, które przydadzą się do scharakteryzowania Bilba Bagginsa.
5. Zanotuj, co jedli i pili bohaterowie fantastycznej krainy.

Peter Jackson wyznał, że podczas rozmów z Ianem McKellenem [czytaj: ijanem makkelenem], odgrywającym rolę Gandalfa, widział w nim nie aktora, lecz czarodzieja.

Dom Bilba Bagginsa i nory innych hobbitów zostały wykonane specjalnie na potrzeby filmu. Dzisiaj są one jedną z atrakcji czekających na turystów odwiedzających Nową Zelandię.

Po przeczytaniu lektury

Z wizytą w Szerokim Świecie

1. Jaki rodzaj narracji występuje w utworze?
2. Jaka sytuacja panuje w Szerokim Świecie? Z czego to wynika?
3. Uporządkujcie informacje o hobbitach, krasnoludach, elfach, trollach i goblinach. W tym celu przerysujcie do zeszytów tabelę i ją uzupełnijcie.

	Hobbici	Krasnoludy	Elfy	Trolle	Gobliny
Wygląd	?	?	?	?	?
Zachowanie	?	?	?	?	?
Zajęcia	?	?	?	?	?
Relacje z innymi istotami	?	?	?	?	?

4. Które miejsce przedstawione w utworze najbardziej Ci się podoba? Odszukaj jego opis. Następnie narysuj je lub namaluj.
5. Stwórz książkę kulinarną z przepisami z Szerokiego Świata.

Podróż do celu

1. Co wynikło ze spotkania Bilba i Gandalfa?
2. Co krasnoludy myślały początkowo o panu Bagginsie? Jakie zdanie o krasnoludach miał hobbit?
3. Ułóż plan wydarzeń, które rozegrały się od momentu wyruszenia wędrowców sprzed gospody aż do przybycia do domu Beorna.
4. W jakich trudnych sytuacjach znaleźli się bohaterowie wyprawy? Dzięki komu poradzili sobie z problemami? Uzasadnij swoje zdanie.
5. Jak oceniasz postawę krasnoludów podczas podróży?
6. Jak – według Ciebie – powinien brzmieć kodeks postępowania uczestników wyprawy? Sformułuj zasady w punktach.

Bilbo Baggins

1. Jakimi cechami wyróżniał się hobbit, zanim wyruszył w drogę? Co było dla niego najważniejsze?
2. Czego Bilbo dowiedział się o sobie dzięki podróży po skarby? Z jakich cech dał się poznać?
3. Co pan Baggins zyskał, a co stracił dzięki uczestnictwu w wyprawie? Czy – Twoim zdaniem – wyszła ona bohaterowi na dobre? Uzasadnij swoją opinię.
4. Odszukaj w słowniku frazeologicznym, co oznacza sformułowanie *urodzony pod szczęśliwą gwiazdą*. Czy można tak powiedzieć o panu Bagginsie? Uzasadnij swoje zdanie.
5. Gdyby można było przenieść Bilba Bagginsa do Twojego życia, kim mógłby być: Twoim przyjacielem, bratem czy nauczycielem? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Czego możemy się nauczyć dzięki powieści *Hobbit, czyli tam i z powrotem*?

→ Odpowiedz na pytania do tekstu na stronach 214–215.

John Ronald Reuel Tolkien [czytaj: dżon ronald ruel tolkin]

Hobbit, czyli tam i z powrotem

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

POKONAĆ STRACH

Fragmenty
Tłumaczenie: Maria Skibniewska

Długo stały krasnoludy w ciemnościach pod drzwiami, naradzając się, co robić, wreszcie przemówił Thorin [czytaj: torin]:

– Oto wybiła godzina szanownego pana Bagginsa [czytaj: baginsa], który okazał się cennym przyjacielem w ciągu całej długiej podróży, jako hobbit – nadspodziewanie na swój wzrost – wielki męstwem, niewyczerpany w pomysłach, a także, pozwolę sobie rzec, obdarzony nad zwykłą miarę szczęściem w przygodach. Wybiła tedy godzina, by pan Baggins wypełnił zadanie, do którego zobowiązaliśmy go, zabierając ze sobą na tę wyprawę, i przyszedł czas, by zarobił na obiecane wynagrodzenie.

[...] Bilbo także już zdążył poznać dobrze Thorina i od razu zgadł, o co mu chodzi.

– Jeśli chcesz przez to powiedzieć, że twoim zdaniem ja powinienem pierwszy zapuścić się w ten tajemniczy korytarz, o Thorinie, [...] oby broda twoja urosła jeszcze dłuższa! – przerwał mu gniewnie – mów tak od razu i daj spokój ceregielom. Mógłbym odmówić. Wyratowałem was dwukrotnie z ciężkich tarapatów[1], co nie było przewidziane w umowie, toteż, jak sądzę, już zarobiłem na wynagrodzenie. Ale do trzech razy sztuka – jak powiadał mój ojciec, więc nie odmówię, choć sam nie bardzo rozumiem dlaczego. [...]

Kiedy Hobbit wsuwał się przez zaczarowane drzwi do wnętrza Góry, za jego plecami gwiazdy ukazały się na bladym, pociętym czarnymi pasmami niebie. Droga okazała się łatwiejsza, niż przewidywał. Nie była to przecież jama goblinów ani grubo ciosane podziemia elfów. Ten korytarz wykuły krasnoludy na miarę swoich bogactw i swojej sztuki górniczej, toteż biegł prosto jak strzała, podłogę miał równą, wygładzone ściany, spadek umiarkowany i regularny, a prowadził do odległego jakiegoś celu, ukrytego w czarnej czeluści.

[...] Trząsł się ze strachu, ale jego drobna twarzyczka miała wyraz stanowczy i zawzięty. Nie był to już ten sam hobbit, który ongi[2] wybiegł ze swej

Przydatne słowa

Ceregiele to inaczej niepotrzebne okazywanie uprzejmości.

Przykład użycia:
Nie rób już więcej ceregieli, po prostu przyjdź, jeśli chcesz.

[1] *Tarapaty* – kłopoty.
[2] *Ongi* – dawniej: kiedyś.

W filmie *Hobbit. Niezwykła podróż* w reżyserii Petera Jacksona [czytaj: pitera dżeksona] w rolę Bilba Bagginsa wcielił się Martin Freeman [czytaj: friman].

norki bez chustki do nosa. Od dawna już nauczył się obywać bez chustki! Wysunął mieczyk, zacisnął pasa i szedł naprzód.

Teraz już wpadłeś po uszy, Bilbo Baggins – powiedział sobie. – Tamtej nocy, przyjmując krasnoludów w swoim domu, wdepnąłeś w tę historię, a dziś, żeby się z niej wydobyć, płacisz. Tam do licha, ależ głupiec był i jest z ciebie! [...] Daruję chętnie wszystkie skarby strzeżone przez smoka, niechby sobie na wieki zostały w podziemiu, bylebym ja obudził się i przekonał, że ten okropny tunel to po prostu mój własny pokój w moim własnym domu.

Nie obudził się oczywiście, ale szedł wytrwale naprzód, aż wreszcie nie mógł już dostrzec za sobą ani śladu drzwi wejściowych. Był samiuteńki. Po jakimś czasie zaczęło mu się robić gorąco. „Czy mi się zdaje – myślał – czy też tam, przede mną, coś świeci jakby łuna?”.

Nie zdawało mu się; im dalej szedł, tym wyraźniej widział blask, aż w końcu wyzbył się wszelkich wątpliwości. Światło z każdą minutą czerwieniało mocniej. Niewątpliwie też w tunelu zrobiło się bardzo gorąco. Nad głową hobbita i obok niego snuły się kłęby pary, Bilbo zaczął się pocić. Do jego uszu dochodził teraz jakiś szmer, jakby bulgotanie wody kipiącej w ogromnym kotle połączone z mruczeniem olbrzymiego kocura. Wreszcie Bilbo nieomylnie poznał bełkotliwy głos jakiegoś dużego zwierzęcia chrapiącego przez sen gdzieś w dole, tam, skąd bił czerwony poblask.

W tym momencie Bilbo stanął w miejscu. To, że po chwili znów ruszył naprzód, było największym dowodem męstwa, na jaki w życiu się zdobył. Wszystkie okropności, które zdarzyły się potem, były niczym w porównaniu z tą decyzją. [...] Wyobraźcie go sobie zbliżającego się do końca tunelu, gdzie otwiera się wąski wylot, podobny z kształtu i wielkości do drzwi wejściowych. Mała główka hobbita wsuwa się ostrożnie w szparę. Bilbo ma przed oczyma wielką, najniższą pieczarę, może loch więzienny dawnej siedziby krasnoludów, wyżłobiony u samych korzeni Góry. Jest tak ciemno, że można

tylko zgadywać rozmiary obszernej piwnicy, lecz w ciemnościach pod najbliższą ścianą od skalnej podłogi bije jasna łuna. To blask Smauga!

Oto leży tu olbrzymi, czerwonozłocisty smok, pogrążony w głębokim śnie; z paszczy i z nozdrzy dobywa się pomruk i kłęby dymu, lecz podczas snu potwora ogień ledwie się tli w jego wnętrznościach. Pod nim, nakryte jego cielskiem i wielkim zwiniętym ogonem, a także wszędzie dokoła rozsypane po ziemi i ginące w ciemnościach, piętrzą się niezliczone drogocenne przedmioty, złoto surowe[3] i kute[4], rzadkie kamienie i klejnoty, srebro czerwieniejące w rdzawym świetle. Smaug leżał ze złożonymi skrzydłami niby ogromny nietoperz, obrócony trochę bokiem, tak, że hobbit widział jego ciało od spodu: długi, blady brzuch oprószony drogimi kamieniami i okruchami złota, które wbiły mu się w skórę od stałego wylegiwania się na tym łożu bogactw. Poza nim na najbliższych ścianach niewyraźnie majaczących w mroku wisiały zbroje, hełmy, topory, miecze, dzidy; rzędami stały wielkie dzbany i naczynia pełne nieodgadnionych skarbów.

Jeśli powiem, że hobbitowi dech zaparło, będzie to o wiele za słabe określenie. [...]

Patrzał tak długo, zdawało mu się, że minęły wieki, nim znęcony pokusą, właściwie wbrew własnej woli wysunął się z mrocznego korytarza i zakradł aż na skraj najbliższego usypanego z klejnotów kopca. Na nim leżał smok, śmiertelnie groźny nawet we śnie. Chwyciwszy za dwa ucha olbrzymi puchar, tak ciężki, że z trudem go udźwignął, Bilbo rzucił lękliwe spojrzenie w górę, na smoka. [...] Smok jednak nie obudził się, przynajmniej jeszcze nie w tej chwili; śniąc jakiś nowy sen o grabieżach i gwałtach, leżał dalej w zrabowanej krasnoludom pieczarze, podczas gdy mały hobbit wycofywał się długim tunelem. Serce waliło mu w piersi, a nogi dygotały jeszcze bardziej gorączkowo niż podczas wędrówki w pierwszą stronę, ale ściskał mocno w rękach puchar, a w głowie miał tę jedną myśl: „Otóż zrobiłem to! Teraz się przekonają! [...]".

[...] Balin szalał z radości, gdy go ujrzał wracającego, i nie wiadomo, czy bardziej się cieszył, czy dziwił. Pochwycił Bilba w ramiona i wyciągnął na świeże powietrze.

Przydatne słowa

Jeśli coś **majaczy** na jakimś tle, oznacza to, że jest mało wyraźne, niezbyt widoczne.

Przykład użycia:
Na końcu korytarza majaczyła jakaś postać.

---

[3] *Złoto surowe* – naturalne bryły złota, które nie zostały poddane obróbce.
[4] *Złoto kute* – złoto uformowane przez kucie młotem.

Po przeczytaniu

1. Co jest tematem przedstawionego fragmentu powieści?
2. Kto uczestniczy w opisanej sytuacji? Jakie informacje na temat tych postaci można znaleźć w tekście?
3. Dlaczego Bilbo Baggins zgodził się na wyprawę do wnętrza Góry? Jak myślisz, czego rezultatem była ta decyzja? Odpowiedz na podstawie znajomości całego utworu.
4. Co czuł hobbit, gdy wkraczał do siedziby smoka? Opisz emocje bohatera co najmniej w trzech zdaniach. Możesz skorzystać z wybranych słów.

pycha, zadowolenie, lęk, pewność siebie,
niepokój, strach, radość, złość, przerażenie, triumf,
niepewność, szczęście, spokój, znudzenie, obojętność,
panika, osamotnienie, smutek, wesołość

5. Jak wędrówka wpłynęła na bohaterów? Czy wspólne przeżycia ich połączyły? Uzasadnij swoją opinię na podstawie podanego fragmentu i całego utworu.
6. Jakie elementy fantastyczne występują w powieści *Hobbit, czyli tam i z powrotem*? Co upodabnia ten utwór do baśni? → Przypomnij sobie: baśń, s. 343

Przypomnienie

Powieść fantasy [czytaj: fantazy] przedstawia wydarzenia rozgrywające się w świecie fantastycznym, w którym rządzi magia, występują baśniowe postacie, na przykład elfy, krasnale, driady, oraz miejsca, przedmioty i wydarzenia. Bohaterowie powieści fantasy uczestniczą w walce dobra ze złem.

7. Podaj inne przykłady znanych Ci powieści fantasy.
8. Powieść *Hobbit, czyli tam i z powrotem* jest popularna na całym świecie. Jak myślisz, co mogło o tym zdecydować? Swoje uwagi zapisz w postaci schematu.

9. Czy – Twoim zdaniem – warto polecić innym lekturę powieści Johna Ronalda Reuela Tolkiena? Uzasadnij swoje zdanie.
10. Przyjrzyj się tytułowi dzieła. Jakie informacje zostały zawarte po słowie *Hobbit*? Na co one wskazują?

Nowa wiadomość

Podtytuł to tekst umieszczony po tytule dzieła. Uzupełnia on tytuł dodatkowymi informacjami związanymi z treścią utworu.

Przykład:

Co ty mówisz?! Magia słów, czyli retoryka dla dzieci

Podtytuł wskazuje, jakiego typu informacje znajdziemy w książce.

11. Na podstawie podtytułów wyjaśnij, jakiego typu treści mogą znajdować się w poszczególnych książkach.

- *Dlaczego hipopotam jest gruby? Sekrety nie tylko świata zwierząt*
- *Listy w butelce. Opowieść o Irenie Sendlerowej*
- *Ekonomia. To, o czym dorośli ci nie mówią (bo często sami nie wiedzą)*
- *Historia sztuki dla dzieci i rodziców. Rozmowy z Kajtkiem*

12. Zredaguj w zeszycie tekst zaproszenia na spotkanie z autorem książek fantasy.

Praca w grupie

13. Zorganizujcie w Waszej szkole święto hobbitów.

- Przypomnijcie sobie, gdzie mieszkali hobbici, jak wyglądali, jaki tryb życia prowadzili, jak spędzali czas, co im się podobało, a czego nie lubili.
- Zastanówcie się, jakie atrakcje zamierzacie przygotować. Swoje pomysły spiszcie na kartkach.
- Wytypujcie osoby odpowiedzialne za poszczególne zadania.
- Dopilnujcie, by organizacja prac przebiegała zgodnie z ustaleniami.

14. Obejrzyjcie pierwszą część ekranizacji powieści w reżyserii Petera Jacksona, a następnie porozmawiajcie o tym, od czego najlepiej zacząć poznawanie opowieści o Bilbie Bagginsie: od książki czy od filmu? Zbierzcie argumenty i zapiszcie je na arkuszach papieru.

Praca twórcza

15. W jakich innych dziełach występują smoki? Przygotuj lapbooka [czytaj: lapbuka], czyli teczkę tematyczną, w której zgromadzisz materiały związane z tymi stworzeniami – spisy książek, filmów i obrazów, w których pojawiają się smoki, a także ilustracje oraz wycinki z czasopism.

Jak napisać opowiadanie twórcze na podstawie baśni lub legendy?

Opowiadanie twórcze na podstawie poznanej baśni czy legendy to forma wypowiedzi, w której należy się odwołać do utworu wskazanego w temacie wypracowania. To nawiązanie może polegać na przedstawieniu dalszego ciągu przygód z udziałem znanych bohaterów, innego przebiegu zaprezentowanych w oryginale zdarzeń lub nawet na napisaniu nowej wersji baśni lub legendy.

Opowiadanie twórcze

Przydatne słowa, na przykład:

- **rozpoczynające opowiadanie:** *Pewnego dnia...; Działo się to w...; Było to wówczas, gdy...; To, co chcę wam opowiedzieć, wydarzyło się...; Nie uwierzycie może, ale...*
- **przyspieszające akcję:** *Wtem...; Nagle, jak grom z jasnego nieba...; W pewnej chwili...; Po chwili okazało się, że...; W tym momencie...; Pod koniec dnia...; Wówczas, gdy...; Nieco później...; Dziwnym zbiegiem okoliczności...*
- **kończące opowiadanie:** *I tak skończyła się ta fantastyczna przygoda...; I jak to w baśniach bywa, żyli długo i szczęśliwie...; I ja tam byłam/byłem, miód i wino piłam/piłem...; Odtąd żyli już w przyjaźni...; I tak wyjaśniają te przypadki najstarsi mieszkańcy...*

Jak napisać opowiadanie twórcze na podstawie baśni lub legendy?

- Przypomnij sobie treść baśni lub legendy wymienionej w temacie wypracowania.
- Uporządkuj wiedzę o bohaterach znanych z utworu: ich wyglądzie, cechach charakteru, sposobach zachowania, poglądach, łączących ich relacjach.
- Określ cechy charakterystyczne gatunku (baśni lub legendy), do którego będziesz nawiązywać w swojej pracy.
- Pamiętaj, że w baśni występują elementy fantastyczne, na przykład bohaterowie obdarzeni cudownymi mocami i magiczne przedmioty. Ponadto baśń ukazuje walkę dobra ze złem i zawiera przesłanie. Współczesna wersja baśni także powinna wyróżniać się wymienionymi cechami.
- Zwróć uwagę, że legenda zawiera elementy realistyczne i fantastyczne. Dotyczy historycznych osób i zdarzeń. Opisane są w niej prawdziwe miejsca. Współczesna wersja legendy również powinna uwzględniać te cechy gatunku.
- Wprowadź elementy opisu (postaci, przedmiotu, krajobrazu, przeżyć wewnętrznych), charakterystyki, dialogi, monologi czy zwroty akcji, określ czas i miejsce wydarzeń. W ten sposób praca stanie się atrakcyjna dla czytelników.
- Podsumuj opisywaną historię, wyciągnij wnioski z postaw bohaterów i zakończ opowiadanie puentą.

O tym, jak niedobre siostry Kopciuszka wylądowały na dworze króla Hula

Z pewnością pamiętacie, że piękny i dobry Kopciuszek po zaślubieniu królewicza wybaczył swoim dwóm przyrodnim siostrom złe zachowanie i pozwolił im zamieszkać w pałacu. No i to był błąd. Obie siostry były bowiem niesamowicie obłudne. W dodatku ich bogaci mężowie nie interesowali się nimi zbytnio, ponieważ woleli wyjeżdżać na polowania, zamiast słuchać ich skrzeczących głosów. Kobiety z nudów wymyślały więc i rozsiewały wciąż nowe plotki o Kopciuszku.

W końcu te oszczerstwa dotarły do Kopciuszka.

– Co robić? Jak położyć kres tym ohydnym pomówieniom? – zastanawiała się dziewczyna. W końcu jak zwykle wezwała na pomoc swoją matkę chrzestną, mądrą i doświadczoną wróżkę.

– Nie martw się, moja piękna – pocieszyła ją matka chrzestna. – Zaraz coś wymyślę. Mam znajomego króla w sąsiednim królestwie. Wiem, że poszukuje dwóch dam do pomocy we dworze. Sądzę, iż najlepiej będzie, kiedy wyślemy tam obie plotkary. I to na zawsze. Chodź ze mną do ogrodu.

Matka chrzestna, tak samo jak kiedyś, dotknęła różdżką okazałej dyni. Ta zamieniła się w najnowszy model karocy. Później za sprawą zaklęć stanęły w zaprzęgu przy pojeździe rumaki, a na koźle[1] pojawił się wąsaty stangret[2].

– Kopciuszku, poproś służbę, aby zawołała twoje niewdzięczne siostry – poleciła matka chrzestna.

Po chwili obie nadąsane damy pojawiły się na horyzoncie.

– Co tam znowu, Kopciuszku? – zapytała naburmuszona młodsza siostra.

A starsza z przekąsem dodała:

– Czy mamy szykować się na wieczorny bal?

– Tym razem ja mam dla was świetną propozycję – oznajmiła twardo matka chrzestna. – Wsiądziecie do tej okazałej wygodnej karocy i pojedziecie na bal do króla Hula, który przyjmie was z radością. Tam będziecie codziennie miały bal. Atrakcji wam nie zabraknie i nie będziecie się nudzić.

Siostry, nieco zaskoczone, ale jednak ciekawe i żądne rozrywek, wsiadły do powozu. Stangret chwycił lejce. Ruszyli. Po kilku godzinach jazdy przyrodnie siostry Kopciuszka wysiadły na dworze króla Hula. A tam na jedną czekała posada ochmistrzyni, a na drugą – nadwornej kuchmistrzyni. Odwrotu jednak nie było, bo cudowna karoca, rumaki i stangret zniknęli w mgnieniu oka. Tak to bywa, nie tylko w baśniach, kiedy ktoś nie potrafi docenić dobrego serca.

nawiązanie do baśni

WSTĘP

przywołanie bohaterów baśni i ich charakterystycznych cech

fantastyczne wydarzenie

ROZWINIĘCIE

dialog urozmaicający opowiadanie

ZAKOŃCZENIE

[1] *Kozioł* – tu: siedzenie dla woźnicy.
[2] *Stangret* – służący, który powoził bryczką lub karetą.

Czas na ćwiczenia

1. Przypomnij sobie treść bajki o rybaku i rybce. Powiedz, o co mógłby poprosić złotą rybkę rybak, gdyby nie posłuchał żony. Podaj trzy propozycje.

2. Jak potoczyłaby się baśń o Kopciuszku, gdyby dziewczyna nie zgubiła pantofelka? Napisz w zeszycie ciąg dalszy tej historii.

3. Przypomnij sobie treść baśni *Knyps z Czubkiem*. Napisz opowiadanie, w którym zawrzesz odpowiedzi na podane pytania.
   - Jak zareaguje Knyps?
   - Co zrobi wróżka?
   - Co stanie się z księżniczką, gdy zrozumie swój błąd?

4. Wyobraź sobie, że wehikuł czasu przeniósł złotą rybkę w XXI wiek do polskiego jeziora. Przygotuj się do napisania współczesnej wersji baśni o tej bohaterce. W tym celu odpowiedz na pytania.
   - Kto ujrzał złotą rybkę?
   - Komu bohater, który spotkał złotą rybkę, opowiedział o tym zdarzeniu?
   - O spełnienie jakich życzeń została poproszona rybka?
   - Czyje to były życzenia?
   - Jak się zmieniało życie bohatera i jego bliskich po spełnieniu kolejnych życzeń?
   - Kto został ukarany za chciwość?
   - Na czym polegała kara?

   Na podstawie odpowiedzi ułóż plan wydarzeń współczesnej wersji baśni o złotej rybce.

5. Przypomnij sobie legendę o warszawskim Bazyliszku. Jak inaczej można by pokonać potwora? Zapisz w zeszycie przynajmniej dwa pomysły.

6. Ułóż dialog, który pan Twardowski mógłby przeprowadzić z pracownikiem biura podróży starającym się namówić czarnoksiężnika na kupno wycieczki do Rzymu.

7. Wyobraź sobie, że Lech, legendarny założyciel państwa polskiego, odwiedza współczesną Warszawę. Zredaguj opis przeżyć wewnętrznych bohatera, wywołanych wizytą w stolicy.

Praca w grupie

8. Podzielcie się na zespoły. Wylosujcie jedną z trzech postaci: Kopciuszka, rybaka lub szewczyka. Następnie napiszcie, co stałoby się, gdyby:
   - Kopciuszek otrzymał od wróżki siedmiomilowe buty,
   - rybak znalazł na brzegu morza latający dywan,
   - szewczyk dostał kije samobije.

   Odczytajcie na głos Wasze teksty.

Zbigniew Herbert (lata życia: 1924–1998)

Był wybitnym polskim poetą i pisarzem, autorem dramatów i słuchowisk. Pisał między innymi o tym, że należy zawsze przeciwstawiać się złu i żyć w zgodzie z własnymi zasadami. Do najważniejszych osiągnięć Zbigniewa Herberta należy cykl wierszy o Panu Cogito [czytaj: kogito]. Bardzo znane są także zbiory: *Hermes, pies i gwiazda*, *Studium przedmiotu*, *Raport z oblężonego Miasta i inne wiersze*, *Elegia na odejście*.

Zbigniew Herbert

Pudełko zwane wyobraźnią

Zastukaj palcem w ścianę –
z dębowego klocka
wyskoczy
kukułka

wywoła drzewa
jedno i drugie
aż stanie
las

zaświstaj cienko –
a pobiegnie rzeka
mocna nić
która zwiąże góry z dolinami

chrząknij znacząco –
oto miasto
z jedną wieżą
szczerbatym murem
i domkami żółtymi
jak kostki do gry

teraz
zamknij oczy
spadnie śnieg
zgasi
zielone płomyki drzew
wieżę czerwoną

pod śniegiem
jest noc
z błyszczącym zegarem na szczycie
sową krajobrazu

Po przeczytaniu

1. Określ nastrój wiersza.

2. Jakimi poleceniami osoba mówiąca w wierszu zwraca się do adresata swoich słów? Do czego chce go w ten sposób zachęcić?

3. Na podstawie treści utworu wyjaśnij, co się wydarzy, gdy uruchomisz wyobraźnię. Jakie obrazy możesz zobaczyć? Swoje odpowiedzi zapisz w zeszycie w tabeli. Możesz skorzystać ze wzoru.

Polecenie	Elementy wywołanego obrazu
Zastukaj palcem w ścianę	*kukułka, drzewa, las*

   - W jaki sposób poszczególne obrazy wywołane przez wyobraźnię łączą się ze wskazówkami osoby mówiącej?

4. Za pomocą jakich środków stylistycznych podmiot liryczny opisuje rzekę, korony drzew i zegar na szczycie?

Nowa wiadomość

Środki stylistyczne (**poetyckie**) to słowa, zwroty i wyrażenia, które mają na celu wywołanie u czytelnika określonych emocji i pobudzenie jego wyobraźni. Środkami stylistycznymi są między innymi: przenośnie, epitety, porównania, ożywienia, uosobienia, wyrazy dźwiękonaśladowcze, pytania retoryczne.

5. Z jakiej perspektywy widziany jest świat, który powstaje po uruchomieniu wyobraźni? Zwróć uwagę na występujące w wierszu porównanie.
→ Przypomnij sobie: porównanie, s. 348

6. Jaki związek mają zamieszczone fotografie z występującymi w wierszu metaforami?

7. Wyszukaj epitety zastosowane w utworze. Na jakie cechy przedmiotów, roślin i budowli wskazują te środki poetyckie? Jaką funkcję pełnią w wierszu?

→ Przypomnij sobie: epitet, s. 348

8. Znajdź w utworze ożywienia i powiedz, jaki efekt udało się dzięki nim uzyskać.

→ Przypomnij sobie: ożywienie, s. 349

9. Wyjaśnij, jak rozumiesz tytuł utworu.

10. Co sprawia, że tworzenie obrazów poetyckich staje się podobne do czarowania? Czy tylko poeta potrafi wyczarować swój świat? Uzasadnij swoją odpowiedź.

11. Dokończ ustnie zdanie: *Lubię wyobrażać sobie...*

★ **12.** Przeczytaj podane wypowiedzi różnych osób na temat wyobraźni. Wybierz jeden z cytatów i napisz, czy się z nim zgadzasz, czy też masz odmienne zdanie. Uzasadnij swoją odpowiedź co najmniej dwoma argumentami.

Wyobraźnia bez wiedzy może stworzyć rzeczy piękne. Wiedza bez wyobraźni najwyżej doskonałe.

Albert Einstein [czytaj: ajnsztajn]

Wszystko, co możesz sobie wyobrazić, jest realne.

Pablo Picasso [czytaj: pikasso]

Świat rzeczywisty jest o wiele mniejszy niż świat wyobraźni.

Fryderyk Nietzsche [czytaj: nicze]

13. Zamknij oczy i posłuchaj wzorcowego odczytania wiersza Zbigniewa Herberta. Co wyobrażałaś/wyobrażałeś sobie podczas słuchania utworu?

Praca twórcza

14. Wykonaj dowolną techniką ilustrację do wiersza Zbigniewa Herberta.

15. Wyobraź sobie przedmiot, który pomoże Ci się przenieść w niezwykłe miejsce. Opisz ten przedmiot w zeszycie.

Cornelia Funke (urodzona w 1958 roku)

Jest niemiecką autorką powieści przygodowych i fantasy. Zanim zaczęła pisać, ilustrowała książki innych autorów. Twierdzi, że dzięki pisaniu może wcielać się w role różnych stworzeń i odwiedzać rozmaite miejsca. Do najpopularniejszych powieści Cornelii Funke należą: *Król złodziei*, *Smoczy jeździec* oraz *Atramentowe serce*.

PAMIĘTNY DZIEŃ

Cornelia [czytaj: kornelia] **Funke**

Atramentowe serce

Fragmenty
Tłumaczenie: Jan Koźbiał

– W tym dniu skończyłaś właśnie trzy latka, Meggie [czytaj: megi] – zaczął Mo. – Pamiętam jak dziś, obchodziliśmy twoje urodziny. Podarowałem ci książkę z obrazkami. Tę o wężu morskim, którego rozbolały zęby i owinął się wokół latarni morskiej...

Meggie skinęła głową. Miała ją jeszcze w swej skrzyni; Mo już dwukrotnie zmieniał jej oprawę.

– My to znaczy kto? – spytała.

– Twoja mama i ja. – Mo usunął źdźbło słomy, które utkwiło w jego spodniach. – Już wtedy nie mogłem spokojnie przejść obok księgarni. Mieszkaliśmy w maleńkim domu – nazywaliśmy go pudełkiem po butach, mysią norką i podobnie – a ja tego dnia znów kupiłem w antykwariacie cały karton książek. Elinor byłaby zachwycona niektórymi z nich. – Spojrzał na nią z uśmiechem. – Pośród nich była książka Capricorna [czytaj: kaprikorna].

– Należała do niego? – zdziwiła się Meggie, ale Mo potrząsnął głową.

– Nie, nie w tym sensie... ale wszystko po kolei. Twoja mama westchnęła, kiedy zobaczyła nowe książki, i spytała, gdzie się z nimi podziejemy, ale potem oczywiście razem zabraliśmy się do

Kilka słów o książce

Atramentowe serce to pierwsza część trylogii, której głównymi bohaterami są dwunastoletnia dziewczynka Meggie oraz jej ojciec Mo. Oboje mają niezwykłą umiejętność: potrafią ożywiać fikcyjne postacie pojawiające się na kartach książek. Niestety, prowadzi to do wielu niebezpiecznych sytuacji.

Na podstawie powieści Cornelii Funke *Atramentowe serce* w 2009 roku powstał film o tym samym tytule.

rozpakowywania. Wtedy co wieczór jej coś czytałem.

– Ty czytałeś...?

– Tak. Co wieczór. Mama to uwielbiała. Tego wieczora wybrała *Atramentowe serce*. Zawsze lubiła powieści przygodowe, historie pełne blasku i mroku. [...] Lubiła też opowieści o piratach, ale najbardziej jej się podobało, jeśli w książce występował przynajmniej jeden rycerz, jeden smok i jedna wróżka. [...] W *Atramentowym sercu* nie było wprawdzie smoków, ale za to dużo blasku i mroku, a także wróżki i skrzaty... Twoja mama lubiła również skrzaty i gnomy. [...] Daliśmy ci więc stertę książek z obrazkami, usadowiliśmy się obok ciebie na dywanie i zacząłem czytać. [...]

– Ta historia bardzo nam się podobała – ciągnął ojciec. – Trzymała w napięciu, była dobrze napisana i zaludniona najdziwniejszymi stworami. Twoja matka lubiła, kiedy książka wciągała ją w nieznane, a *Atramentowe serce* szczególnie przypadło jej do gustu. Czasami działy się tam rzeczy okropne i za każdym razem, kiedy sytuacja stawała się zbyt napięta, twoja mama kładła palec na ustach, a ja ściszałem głos, chociaż dobrze wiedzieliśmy, że jesteś zanadto zajęta swoimi obrazkami, by przysłuchiwać się mrocznej opowieści, z której zresztą i tak byś nic nie zrozumiała. Na dworze było już zupełnie ciemno, pamiętam to jak dziś, była jesień, ciągnęło przez szpary w oknach. Napaliliśmy w piecu [...] i zacząłem czytać rozdział siódmy. I wtedy to się stało...

Mo umilkł. Patrzył przed siebie, pogrążony w bolesnych wspomnieniach.

– Co? – szepnęła Meggie. – Co się stało, Mo?

Ojciec spojrzał na nią.

– Wyszli stamtąd – powiedział. – Po prostu nagle pojawili się w drzwiach, tak jakby przyszli z dworu. Kiedy się do nas odwrócili, rozległ się szelest, jak gdyby ktoś rozwijał kartkę papieru. Stało się to, zaledwie wymówiłem ich imiona: Basta, Smolipaluch, Capricorn. Basta trzymał Smolipalucha

za kołnierz i jakby potrząsał nim niczym psem, który coś zbroił. Capricorn już wtedy ubierał się na czerwono, ale był o dziewięć lat młodszy i nie taki chudy jak teraz. Miał miecz – po raz pierwszy w życiu zobaczyłem z bliska prawdziwy miecz. Basta też miał miecz u pasa, a poza tym jeszcze nóż. A Smolipaluch... – Mo pokręcił głową – nie miał oczywiście nic prócz kuny z różkami, której używał do swoich sztuczek, aby zarobić na życie. Nie sądzę, żeby któryś z nich połapał się, o co chodzi. Ja sam zrozumiałem to dopiero później. Po prostu mój głos sprawił, że wysunęli się ze swojej historii niby zakładka, którą ktoś zostawił w książce. Jak mogli to zrozumieć? Basta odepchnął Smolipalucha, tak że ten upadł, i wyciągnął miecz, ale jego ręce, białe jak papier, widać nie miały jeszcze dość siły. Miecz wysunął się z jego palców i upadł na podłogę. [...] Capricorn nieprzytomnym wzrokiem patrzył wkoło. Wyglądał, jakby mu się kręciło w głowie, słaniał się na nogach jak tańczący niedźwiedź, który wykonał za dużo obrotów. [...] Jąkając się, próbowałem mu tłumaczyć, co się stało, choć sam tego dobrze nie rozumiałem, ale Capricorn tylko gapił się na mnie tymi swoimi wodnistymi oczami, a Basta sterczał obok niego [...].

– A moja mama? – Z gardła Meggie wydobył się zaledwie szept: nie przywykła do wymawiania tego słowa.

Mo popatrzył na nią.

– Nigdzie jej nie było! Ty wciąż klęczałaś wśród swoich książek i szeroko otwartymi oczami patrzyłaś na obcych mężczyzn, którzy tam stali, w wysokich butach z cholewami, uzbrojeni. Strasznie się o was bałem, ale na szczęście ani Basta, ani Capricorn nie zwracali na ciebie uwagi. „Koniec gadania!" – powiedział w końcu Capricorn, gdy ja wciąż jeszcze gubiłem się w wyjaśnieniach. „Nie interesuje mnie, jak się znalazłem w tym nędznym miejscu, natychmiast odeślij nas z powrotem, ty przeklęty czarowniku [...]".

Po przeczytaniu

1. Jakie książki lubili czytać rodzice Meggie? Która powieść szczególnie przypadła do gustu mamie dziewczynki? Dlaczego?
2. Opowiedz o nastroju panującym w domu Mo do chwili, w której bohater zaczął czytać siódmy rozdział książki.
3. Co się wydarzyło, kiedy Mo odczytał imiona: *Basta*, *Smolipaluch* i *Capricorn*?

4. Dlaczego Mo został nazwany przez Capricorna *przeklętym czarownikiem*? Znajdź w utworze zdanie, które mówi o niezwykłych umiejętnościach bohatera.

5. Co mogło się stać z mamą Meggie?

6. Które sytuacje z tekstu mogłyby wydarzyć się naprawdę, a które – nie?

7. Zastanów się i odpowiedz, dlaczego niektórzy lubią czytać książki opowiadające o czymś tajemniczym. A jakich wrażeń Ty szukasz w książkach?

Praca twórcza

8. Wyobraź sobie, że jesteś detektywem, którego zadaniem jest odnalezienie mamy Meggie. Przedstaw rezultaty swoich poszukiwań. Odwołaj się do informacji z tekstu.

Zanim przeczytasz

- Odszukaj w internecie fotografię obrazu *Mona Lisa*, którego autorem jest Leonardo da Vinci [czytaj: winczi]. Co w tym dziele zwraca Twoją uwagę?

ZAGADKA MONY LISY

Ewa Jałochowska

Historia sztuki dla dzieci i rodziców. Rozmowy z Kajtkiem

Fragmenty

– [...] Każdy chciałby mieć *Monę Lisę* w swoim domu. Są koszulki z *Moną Lisą*, karykatury *Mony Lisy*, są poduszki z wyhaftowaną *Moną Lisą*, pudełka, kolorowanki. Są nawet cukierki z jej portretem na wieczku. Producent wymyślił, że *Mona Lisa* reklamuje cukierki, bo od nich miała piękny uśmiech. Wielu uważa, że w uśmiechu tkwi tajemnica portretu. Tobie też się podoba jej uśmiech?

– Ja go rozszyfrowałem – oznajmia Kajtek. – [...] Gioconda [czytaj: dżjokonda] jest osobą, która ma duży brzuch, to znaczy, że będzie rodziła, i dlatego ma taki uśmiech, oczy, jakby na nas patrzyła. Patrzy na nas z tajemniczym uśmiechem.

– Brawo! Rzeczywiście jest taki pomysł, taka hipoteza[1], że modelka Leonarda była w ciąży lub dopiero co urodziła dziecko. W 1503 roku, gdy Leonardo

[1] *Hipoteza* – przypuszczenie.

zaczynał malować obraz, był zwyczaj, że kobieta w ciąży nosiła na ramionach cienki szal *guarnello* [czytaj: głarnello], taki, jaki ma Mona Lisa. I choć dziś się w to wątpi, mogła być nią Lisa Gherardini [czytaj: gerardini], żona Francesca del Giocondo [czytaj: franczeska del dżjokondo], która pod koniec 1502 roku urodziła drugiego syna imieniem Andrea. Może rzeczywiście ona jest damą z portretu.

Ale ja mam całkiem inny pomysł. Moim zdaniem Leonardo namalował pierwszą kobietę. Ale nie Ewę z chrześcijańskiego raju, tylko kobietę jeszcze starszą. Pochodzącą z mitów greckich najstarszą boginię Gaję. Ziemię Matkę, która wyłoniła się z Chaosu. Według mitów Ziemia Matka urodziła Niebo, Góry i Morze. Wszystkie one są w pejzażu za plecami Mony Lisy. Żółty kolor jej twarzy Leonardo łączył w swych traktatach z żywiołem ziemi. Po co jej pierścienie, skoro stwarza życie, świat i bogów...

Mural, który powstał w jednej z dzielnic Paryża.

Lalka upodobniona do postaci z obrazu.

Kompozycja z warzyw inspirowana dziełem Leonarda da Vinci.

Po przeczytaniu

1. Która propozycja wyjaśnienia tajemnicy Mony Lisy najbardziej Cię przekonuje? Uzasadnij swoje zdanie.
2. Jak sądzisz, dlaczego dzieło Leonarda da Vinci stało się inspiracją dla wielu innych twórców?
3. Wyjaśnij, jak rozumiesz ostatnie zdanie tekstu.
4. Dokończ ustnie wypowiedź: *Warto rozmawiać o sztuce, ponieważ...*
5. Przyjrzyj się fotografiom umieszczonym pod tekstem. Która z prac podoba Ci się najbardziej? Uzasadnij swój wybór.

Co już wiemy o wypowiedzeniach?

Na rozgrzewkę

- Jakiego rodzaju wypowiedzenia zapisano w tabeli? Dobierz do każdego przykładu odpowiednią nazwę.

  zdanie pojedyncze nierozwinięte, zdanie złożone, zdanie pojedyncze rozwinięte, równoważnik zdania

Rodzaj wypowiedzenia	Przykład
?	Wyobraźnia wzbogaca nasze życie.
?	Marzę.
?	Dalekie wyprawy.
?	Jeśli potrafisz o czymś marzyć, to potrafisz także tego dokonać.

Przypomnienie

wypowiedzenie
(grupa wyrazów przekazująca zrozumiałą informację)

- **zdanie** (zawiera orzeczenie)
  - **pojedyncze** (ma jedno orzeczenie)
  - **złożone** (zawiera więcej niż jedno orzeczenie)
- **równoważnik zdania** (nie ma orzeczenia, ale łatwo można je wprowadzić)

Czas na ćwiczenia

1. Przekształć podane równoważniki zdań w zdania.

- Nareszcie wiosna.
- Na niebie słońce.
- Jaka piękna pogoda!
- Śpiew ptaków.
- Wszyscy radośni.
- Czy wszyscy na spacerze?

Wypowiedzenia

2. Połącz wypowiedzenia tak, aby powstały zdania złożone. Zastosuj różne spójniki.

- Wyczarowałabym coś. Różdżka przestała działać.
- Nie mogę jej naprawić. Sklep nie przyjmuje reklamacji.
- Antoni ma taki sam model. Poproszę go o pomoc.
- On zreperuje różdżkę. Pójdziemy razem na spotkanie miłośników fantasy.

3. Określ rodzaj każdego z wypowiedzeń. Jak sądzisz, dlaczego pierwsza wypowiedź Franka jest bardzo rozbudowana, a druga – skrótowa?

Franek: Założyliśmy klub wielbicieli literatury fantasy. Zgłosiło się całkiem sporo osób. Bibliotekarka pomogła nam przygotować listę lektur, które każdy członek klubu musi poznać.
Ola2014: Co muszę zrobić, aby do Was dołączyć?
Franek: Przyjdź. Spotkanie we wtorek o 13.00. Wszystko wyjaśnimy.

4. Rozwiń podane wypowiedzenia tak, aby powstały zdania pojedyncze rozwinięte.

- Gollum szuka.
- Hobbit skrada się.
- Smok śpi.
- Krasnoludy wędrują.
- Planuje.
- Rozwiązuje.

Przypomnienie

- Ze względu na występowanie określeń lub ich brak zdania pojedyncze dzielimy na rozwinięte i nierozwinięte.
  Zdanie pojedyncze nierozwinięte zawiera tylko orzeczenie lub podmiot i orzeczenie.
  Zdanie pojedyncze rozwinięte zawiera orzeczenie i jego określenia albo orzeczenie, podmiot i ich określenia.

  Przykłady:
  Biegają. *Uczniowie biegają*. ← zdania nierozwinięte

  Uczniowie klasy szóstej szybko biegają po boisku. ← zdanie rozwinięte
  grupa podmiotu — grupa orzeczenia

- Podmiot i jego określenia tworzą **grupę podmiotu**, a orzeczenie i jego określenia – **grupę orzeczenia**.

Jak łączą się wyrazy w zdaniu?

Na rozgrzewkę

- Do wymienionych słów dodaj wyrazy podrzędne, tak aby powstały związki wyrazowe.

bajka (o czym?) → ?
dorastanie (czyje?) → ?
lis (jaki?) → ?
opowiada (co?) → ?

Przypomnienie

- Wyrazy w zdaniu łączą się w **związki wyrazowe**. Składają się one z wyrazu określanego, zwanego **nadrzędnym**, oraz wyrazu określającego, czyli **podrzędnego**. Wyraz podrzędny uzupełnia treść wyrazu nadrzędnego.
- W zdaniu można wyróżnić **związek główny** – podmiotu z orzeczeniem – oraz **związki poboczne**, czyli wszystkie pozostałe związki wyrazowe.

Przykład:
Moja siostra oddała książkę do biblioteki.

siostra (podmiot) — co zrobiła? / kto? — *oddała* (orzeczenie) } związek główny

siostra (wyraz nadrzędny) — czyja? → *moja* (wyraz podrzędny)
oddała (wyraz nadrzędny) — co? → *książkę* (wyraz podrzędny)
oddała (wyraz nadrzędny) — dokąd? → *do biblioteki* (wyraz podrzędny)
} związki poboczne

Czas na ćwiczenia

1. W podanym zdaniu wskaż wyrazy, które tworzą związki wyrazowe. Na jakie pytanie odpowiada w każdej parze wyraz określający?

Jutro rodzice Gabrysi zabiorą tam swoje dzieci.

2. Utwórz zdanie z podanych związków wyrazowych.

dostałem (co?) → zestaw
dostałem (od kogo?) → od dziadka
dostałem (z jakiej okazji?) → na urodziny
urodziny (które?) → jedenaste
zestaw (czego?) → klocków
zestaw (jaki?) → duży

Związki wyrazowe

Nowa wiadomość

Wyrazy w zdaniu tworzą trzy rodzaje związków: zgody, rządu i przynależności.

- **Związek zgody** to taki związek, w którym wyraz podrzędny dostosowuje swoją formę do formy wyrazu nadrzędnego. Oznacza to, że formy obu wyrazów są ze sobą **zgodne** pod względem liczby, rodzaju, przypadka, osoby. Związkami zgody są zazwyczaj związki podmiotu i orzeczenia oraz niektóre związki z przydawką.

Przykłady:

mama (lp., r. żeński) — co zrobiła? → *kupiła* (lp., r. żeński)
kupiła (lp., r. żeński) — kto? → *mama* (lp., r. żeński)

mamie (C. lp., r. żeński) — czyjej? → *mojej* (C. lp., r. żeński)

panem (N. lp., r. męski) — którym? → *Kowalskim* (N. lp., r. męski)

- **Związek rządu** to związek, w którym wyraz nadrzędny wymaga od wyrazu podrzędnego, by wystąpił w określonym przypadku. Oznacza to, że wyraz nadrzędny **rządzi** przypadkiem wyrazu podrzędnego. W związkach rządu występują dopełnienie lub przydawka.

Przykłady:

używam (rządzi dopełniaczem) — czego? → *komputera* (D.) *(nie: komputer)* (B.)

liść (rządzi dopełniaczem) — czego? → *sałaty* (D.)

pojemnik (rządzi biernikiem w wyrażeniu przyimkowym) — na co? → *na cukierki* (B.)

wierny (rządzi celownikiem) — czemu? → *ideom* (C.)

- **Związek przynależności** to związek, w którym wyraz podrzędny nie jest rządzony przez wyraz nadrzędny ani nie musi się z nim zgadzać pod względem formy. W związku tym wyraz podrzędny, będący okolicznikiem, jedynie przynależy do wyrazu nadrzędnego.

Przykłady:

szedł — gdzie? → *daleko* *zmęczony* — jak? → *mocno* *ładnie* — jak? → *bardzo*

3. Czym różnią się podane zdania? Jak zmiana formy przydawki wpłynęła na zmianę znaczenia?

Siostra Teresa pojechała do Krakowa. Siostra Teresy pojechała do Krakowa.

4. Odczytaj zdania, wstawiając wyrazy z nawiasów w odpowiedniej formie. Użycia jakiego przypadka domagają się czasowniki?

Zawodnik dotknął (piłka). Komentarz na forum dotknął (dziewczyna).

Nowa wiadomość

- Niektóre wyrazy w zdaniu nie tworzą żadnych związków składniowych. Są to wyrazy **poza związkami w zdaniu**, które pełnią jednak ważne funkcje.
- Najczęściej służą zaakcentowaniu pewnych wyrazów w zdaniu albo wyrażają uczucia mówiącego bądź jego stosunek do treści wypowiedzenia.
- **Do wyrazów poza zdaniem** należą:
  – wyrazy wtrącone, na przykład: *owszem*, *co prawda*, *na pewno*, *oczywiście*, *tymczasem*, *więc*, *wtem*,
  – wykrzykniki, na przykład: *cześć*, *och*, *ach*, *hej*, *ha*, *halo*,
  – wołacze, czyli bezpośrednie zwroty do adresata, na przykład: *Marto*, *Kamilu*, *słuchaczu*.

  Przykłady:
  Spóźniłem się, niestety, na mecz. Hurra, zdobyłem pierwsze miejsce! Dzieci, posprzątajcie pokój.

Uwaga! Wyrazy wtrącone wydzielamy przecinkiem lub przecinkami, albo myślnikiem lub myślnikami. Po wykrzyknikach i wołaczach stawiamy przecinek lub wykrzyknik.

5. Wskaż wyrazy poza związkami w zdaniu. Określ funkcję każdego z nich.

Mamo, czy możemy iść do skateparku [czytaj: skejtparku]? Wrócimy, oczywiście, przed dwudziestą. Co najważniejsze, będzie z nami ciocia Witka. Och, nie mogę się już doczekać!

6. Rozwiń podane wypowiedzi wyrazami poza związkami w zdaniu.

Wymyśliliśmy nową zabawę.

Jestem głodna.

Trochę się przestraszyłam.

7. W którym wypowiedzeniu z każdej pary podkreślone słowo jest wyrazem poza związkami w zdaniu, a w którym – wchodzi w związek składniowy?

- <u>Prawda</u> zawsze wyjdzie na wierzch.
  Dobrze zrobiłem to zadanie, <u>prawda</u>?
- Wynieś, <u>proszę</u>, śmieci.
  <u>Proszę</u> o wyrozumiałość.

Przecinek w zdaniu pojedynczym – przypomnienie wiadomości

Na rozgrzewkę

- Zapisz w zeszycie ułożone z rozsypanek wyrazowych zdania. W każdym z nich wstaw przecinek.

Weronika	wystąpią	Antek	telewizji.	w	Krysia	i

jest	znana	skromna.	Aktorka	ale	bardzo

Przypomnienie

W zdaniu pojedynczym przecinek stawiamy:

- przed spójnikami: *ale*, *lecz*, *czyli*, *tylko*, *a* (w znaczeniu przeciwstawnym),

  Przykłady:
  Rozdanie nagród odbędzie się wkrótce, ale jeszcze nie w tym tygodniu.
  Byliśmy niewyspani, lecz szczęśliwi.
  Konkurs wygrała najstarsza osoba w rodzinie, czyli babcia.
  Mogłam tam pójść, tylko po co?
  Ten utwór jest krótki, a taki trudny do zapamiętania.

- pomiędzy częściami zdania odpowiadającymi na to samo pytanie, czyli najczęściej w wyliczeniach,

  Przykłady:
  Asia, Marcin, Marta jadą na konkurs filmowy.
  Przeczytam kilka pięknych, mądrych utworów Czesława Miłosza.

- po rzeczownikach występujących w wołaczu, a także po słowach wyrażających okrzyki, na przykład: *ach*, *halo*, *hej*, *oj*.

  Przykłady:
  Agnieszko, miło cię widzieć!
  Ach, jaka wspaniała pogoda...
  Hej, co u ciebie słychać?

Czas na ćwiczenia

1. Wskaż w zdaniach miejsca, w których należy postawić przecinki.

- Wygrałam książkę płytę CD i plecak.
- Marzę o wycieczce do Włoch Francji i Grecji.
- Uroczystość odbędzie się nie dziś lecz jutro.
- Zwycięzca zagrał etiudę sonatę i dwie kolędy.

Przypomnienie

W zdaniu pojedynczym przecinka <u>nie stawiamy</u>:

- między wyrazami odpowiadającymi na różne pytania,

  Przykład:
  Kolejna (która?) *przygodowa* (jaka?) *książka okazała się dobrym wyborem.*

- przed spójnikami: *i*, *a* (w znaczeniu *i*), *oraz*, *lub*, *albo*, *ani*, *czy*.

  Przykład:
  Zjem naleśniki albo pierogi.

Uwaga! Gdy spójnik powtarza się w zdaniu po raz drugi i kolejny, stawiamy przecinki przed powtórzonymi spójnikami.

Przykład:
Nie mam ani parasola, ani kaloszy, ani kurtki przeciwdeszczowej.

2. Przepisz podane zdania do zeszytu i uzupełnij je zgodnie z zamieszczonymi wskazówkami.

- Lubię książki ?. ← Podaj trzy cechy.
- Marzę o podróży do ?. ← Podaj nazwy trzech miast.
- Pod choinkę chcę dostać ?. ← Wymień trzy przedmioty.

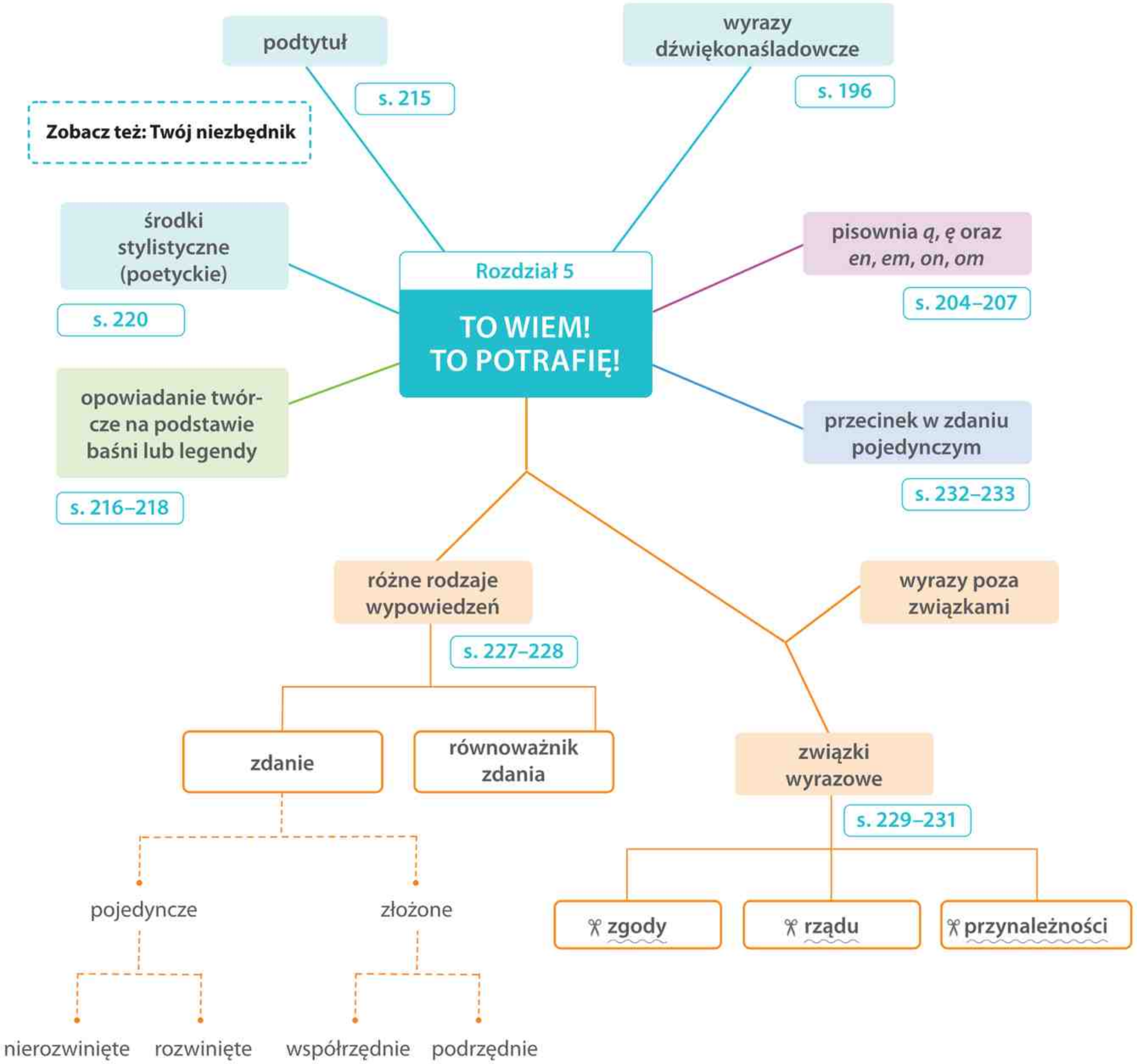
3. Przeczytaj tekst. Powiedz, gdzie brakuje przecinków.

Widziałem dzisiaj Majkę. Spotkałem ją pomiędzy budynkiem kina a gmachem teatru. Wyglądała pięknie cudownie wspaniale! Jest niewysoka jednak śliczna. Wpatrywałem się w nią kilka minut więc zdecydowanie za długo. Zauważyła mnie. Podeszła. Rozmawialiśmy krótko lecz ciekawie. Potem ją odprowadziłem – daleko bo aż do domu. Byłem zawstydzony ale bardzo szczęśliwy. Ach chyba się zakochałem.

4. Gdzie w wypowiedziach powinny się znaleźć przecinki?

- Tańczyłem i z Anią i z Agatą i z Karoliną.
- Hej poczekajcie na mnie!
- Pracuję wolno ale solidnie.
- Babciu życzę Ci wesołych świąt!

Podsumowanie

Świat kultury

- Ludzie muzyki, s. 198–199

Bogdan Miś

Internet – muzea w sieci

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragmenty artykułu, „Wiedza i Życie" 2001, nr 8

Rzeczywiście, nie ma dziś najmniejszego problemu, by zapoznać się z kolekcjami Luwru, Muzeum Guggenheima [czytaj: gugenhajma], Prado czy Watykanu. Oczywiście obejrzenie *Mony Lizy* na ekranie nawet 19-calowego[1] monitora to nie jest w żadnym wypadku to samo, co obcowanie z oryginałem – no, ale pewne pojęcie człowiek o wielkiej sztuce mieć będzie, i to po kosztach połączenia z siecią...

Zapraszam zatem na krótką wycieczkę po muzeach. Sięgnijmy jednak do podstaw; mamy [...] okazję, by się dowiedzieć czegoś z innych dziedzin.

Słowo „muzeum" wywodzi się z greckiego *mouseion* [czytaj: musejon], co znaczy po prostu „siedziba muz". Niegdyś była to instytucja filozoficzna albo miejsce kontemplacji[2]. [...]

Słowa „muzeum" użyto po raz pierwszy w sensie zbliżonym do dzisiejszego w XV wieku we Florencji na oznaczenie kolekcji dzieł sztuki Lorenza de Medici [czytaj: lorenca de mediczi]. Dwieście lat później słowem „muzeum" określano raczej kolekcję osobliwości[3], a nie dzieł sztuki. Dopiero od powstania Muzeum Brytyjskiego (1753), ściślej zaś od „zalegalizowania" definicji[4] przez Denisa Diderota[5] [czytaj: didrota] w dziewiątym tomie słynnej „Encyklopedii" (1765), możemy mówić o muzeum jako miejscu przechowywania, wystawiania i opracowywania naukowego dzieł sztuki klasycznej i użytkowej.

Dziś chyba najsłynniejszym muzeum świata jest Luwr (www.louvre.fr). Muzeum to zostało powołane do życia w 1793 roku przez Republikę Francuską. Kolekcja, podzielona na siedem „departamentów", przyciąga miliony turystów. [...]

Drugie z najsławniejszych muzeów świata, które odwiedzimy z łatwością dzięki sieci, to Muzeum Guggenheima w Nowym Jorku (www.guggenheim.org [...]).

---

[1] *Cal* – jednostka długości, która wynosi 2,54 centymetra. W 19-calowym monitorze przekątna ekranu wynosi około 19 cali.

[2] *Kontemplacja* – tu: rozmyślanie na jakiś temat.

[3] *Osobliwość* – coś, co występuje rzadko i zwraca uwagę swoją niezwykłością.

[4] *„Zalegalizowanie" definicji* – tu: uznanie wyjaśnienia danego słowa za obowiązujące przez umieszczenie go w słynnej encyklopedii.

[5] *Denis Diderot* – francuski pisarz żyjący w latach 1713–1784. Jeden z głównych twórców 35-tomowej encyklopedii, w której zawarto XVIII-wieczną wiedzę o świecie.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

1. Oceń prawdziwość podanych informacji na podstawie tekstu. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli jest fałszywa.

Luwr znajduje się we Francji, a Muzeum Guggenheima – w Ameryce.	P	F
Dawniej słowo *muzeum* oznaczało to samo, co oznacza współcześnie.	P	F

2. Wybierz właściwe dokończenie zdania.

Akapit drugi *jest wprowadzeniem do treści podanych w akapicie trzecim / nie łączy się z akapitem trzecim.*

3. Dokończ zdanie. Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród 1, 2 lub 3.

Internet – muzea w sieci jest tekstem

A.	literackim,	ponieważ	1.	oddziałuje na wyobraźnię i uczucia odbiorcy.
B.	publicystycznym,		2.	nie zawiera komentarzy ani opinii autora.
			3.	zawiera informacje oraz opinie autora.

4. Zdanie: *Zapraszam na wycieczkę po muzeach* zamień na równoważnik zdania. Które z tych wypowiedzeń jest bardziej oficjalne?

5. Określ, w jakich związkach – zgody, rządu czy przynależności – wystąpiły wyrazy w zdaniu: *Obejrzę najnowszą wystawę w sieci*.

6. Wyjaśnij użycie przecinków w podanych zdaniach.

Wystawa była niewielka, ale bardzo ciekawa. Kasiu, a co ty sądzisz o tej wystawie?
Ach, dawno nie widziałam tak interesującej ekspozycji.

7. Jakimi literami należy uzupełnić poszczególne wyrazy?

Najciekawsz? wizyt? w ubiegłym roku była wyprawa do Muzeum Mydła i Historii Brudu w Bydgoszczy. Myślałam, że zwiedz? jedynie pokój k?pielowy i łaźni?, a mogłam też zrobić pami?tkowe mydło. Miło wspominam również wizyt? w Muzeum Hymnu Narodowego w B?dominie. Mieści się ono w dworku, w którym urodził się k?pozytor *Mazurka D?browskiego*.

8. We fragmencie wiersza Leopolda Staffa pod tytułem *Deszcz majowy* wskaż wyrazy dźwiękonaśladowcze. Wymień także dwa inne środki stylistyczne, które pojawiają się w tym utworze.

Rosi deszczyk nam na głowy,
Srebrny, złoty, brylantowy.
Iskry, perły i diamenty
Lecą z chmury uśmiechniętej.

To klejnoty, a nie deszcze...
Jeszcze, jeszcze... Jak szeleszcze,
Szepce, szemrze, szumi, śpiewa...
Trawy cieszą się i drzewa.

9. Napisz opowiadanie, w którym bohater wybranej przez Ciebie legendy lub baśni będzie zwiedzać współczesne muzeum.

6 A było to dobre

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Jaką sytuację przedstawiła artystka? Opowiedz o namalowanej scenie, zwracając uwagę na sposób ukazania postaci oraz zastosowane kolory.
2. Jakie, Twoim zdaniem, emocje wyrażają twarze osób stojących w kolejce do maszyny? Uzasadnij swoją opinię.
3. Na czym, według Ciebie, polega działanie maszyny?
4. Komu i gdzie przydałaby się taka maszyna w rzeczywistym świecie? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Monica Blatton [czytaj: monika blatton], *Maszyna do wytwarzania dobrych uczynków*

olej na płótnie

50 × 40 cm

kolekcja prywatna

XXI wiek

Zanim przeczytasz

- Zapoznaj się z podanym fragmentem tekstu. Następnie wyjaśnij, dlaczego ludzie od zawsze dążyli do wyjaśnienia tajemnicy początku świata.

Od zawsze ludzie pragnęli rozwikłać tajemnicę powstania świata. Wszystkie kultury i religie próbowały w różny sposób ją objaśnić. Dziś astronomowie domyślają się, jak narodził się kosmos. Jedna z teorii mówi, że wszechświat powstał w wyniku eksplozji zwanej Big Bangiem [czytaj: big bengiem]. W ciągu ułamka sekundy energia stała się materią, z której powstały Ziemia, Słońce oraz inne planety i gwiazdy.

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

CO BYŁO NA POCZĄTKU?

Stworzenie świata

Fragment Księgi Rodzaju z Biblii Tysiąclecia (Rdz 1,1–31 oraz 2,1–4[1])

Na początku Bóg stworzył niebo i ziemię. Ziemia zaś była bezładem[2] i pustkowiem: ciemność była nad powierzchnią bezmiaru[3] wód, a Duch Boży unosił się nad wodami.

Wtedy Bóg rzekł: „Niechaj się stanie światłość!”. I stała się światłość. Bóg, widząc, że światłość jest dobra, oddzielił ją od ciemności. I nazwał Bóg światłość dniem, a ciemność nazwał nocą.

I tak upłynął wieczór i poranek – dzień pierwszy.

A potem Bóg rzekł: „Niechaj powstanie sklepienie[4] w środku wód i niechaj oddzieli ono jedne wody od drugich!”. Uczyniwszy to sklepienie, Bóg oddzielił wody pod sklepieniem od wód ponad sklepieniem; a gdy tak się stało, Bóg nazwał to sklepienie niebem.

I tak upłynął wieczór i poranek – dzień drugi.

A potem Bóg rzekł: „Niechaj zbiorą się wody spod nieba w jedno miejsce i niech się ukaże powierzchnia sucha!”. A gdy tak się stało, Bóg nazwał tę suchą powierzchnię ziemią, a zbiorowisko wód

Kilka słów o Biblii

Biblia to zbiór ksiąg religijnych uznawanych przez chrześcijan za święte. Zawiera najważniejsze prawdy wiary chrześcijańskiej dotyczące Boga, jego syna Jezusa oraz Ducha Świętego. Biblia, nazywana także Pismem Świętym, dzieli się na Stary Testament oraz Nowy Testament. W Starym Testamencie znajduje się między innymi opis stworzenia świata i człowieka. W Nowym Testamencie przedstawiono głównie życie i naukę Jezusa oraz działalność jego uczniów – apostołów.

[1] *Rdz 1,1–31 oraz 2,1–4* – „Rdz” to skrót od tytułu księgi. Pierwsza cyfra oznacza numer rozdziału, a kolejne liczby po przecinku wskazują na numery wersetów.

[2] *Bezład* – brak ładu, nieporządek, bałagan.

[3] *Bezmiar* – ogromna, niedająca się zmierzyć przestrzeń lub liczba czegoś.

[4] *Sklepienie* – powierzchnia przypominająca kształtem łuk.

nazwał morzem. Bóg, widząc, że były dobre, rzekł: „Niechaj ziemia wyda rośliny zielone: trawy dające nasiona, drzewa owocowe rodzące na ziemi według swego gatunku owoce, w których są nasiona". I tak się stało. Ziemia wydała rośliny zielone: trawę dającą nasienie według swego gatunku i drzewa rodzące owoce, w których było nasienie według ich gatunków. A Bóg widział, że były dobre.

I tak upłynął wieczór i poranek – dzień trzeci.

A potem Bóg rzekł: „Niechaj powstaną ciała niebieskie, świecące na sklepieniu nieba, aby oddzielały dzień od nocy, aby wyznaczały pory roku, dni i lata; aby były ciałami jaśniejącymi na sklepieniu nieba i aby świeciły nad ziemią". I tak się stało. Bóg uczynił dwa duże ciała jaśniejące: większe, aby rządziło dniem, i mniejsze, aby rządziło nocą, oraz gwiazdy. I umieścił je Bóg na sklepieniu nieba, aby świeciły nad ziemią; aby rządziły dniem i nocą i oddzielały światłość od ciemności. A widział Bóg, że były dobre.

I tak upłynął wieczór i poranek – dzień czwarty.

Potem Bóg rzekł: „Niechaj się zaroją wody od istot żywych, a ptactwo niechaj lata nad ziemią, pod sklepieniem nieba!". Tak stworzył Bóg wielkie potwory morskie i wszelkiego rodzaju pływające istoty żywe, którymi zaroiły się wody, oraz wszelkie ptactwo skrzydlate różnego rodzaju. Bóg, widząc, że były dobre, pobłogosławił je tymi słowami: „Bądźcie płodne i mnóżcie się, abyście zapełniały wody w morzach, a ptactwo niechaj się rozmnaża na ziemi".

I tak upłynął wieczór i poranek – dzień piąty.

Potem Bóg rzekł: „Niechaj ziemia wyda istoty żywe różnego rodzaju: bydło, zwierzęta pełzające i dzikie zwierzęta według ich rodzajów!". I stało się tak: Bóg uczynił różne rodzaje dzikich zwierząt, bydła i wszelkich zwierząt pełzających po ziemi. I widział Bóg, że były dobre.

A wreszcie rzekł Bóg: „Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam. Niech panuje nad rybami morskimi, nad ptactwem podniebnym, nad bydłem, nad ziemią i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi!".

Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz,
na obraz Boży go stworzył:
stworzył ich mężczyzną i niewiastą.

Po czym Bóg im błogosławił, mówiąc do nich: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad ptactwem podniebnym, nad rybami morskimi i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi". I rzekł Bóg: „Oto wam daję wszelką roślinę przynoszącą ziarno po całej ziemi i wszelkie drzewo, którego owoc ma w sobie nasienie: dla was będą one pokarmem. A dla wszelkiego zwierzęcia polnego i dla wszelkiego ptactwa podniebnego, i dla wszystkiego, co się porusza po ziemi i ma w sobie pierwiastek życia, będzie pokarmem wszelka trawa zielona". I tak się stało. A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre.

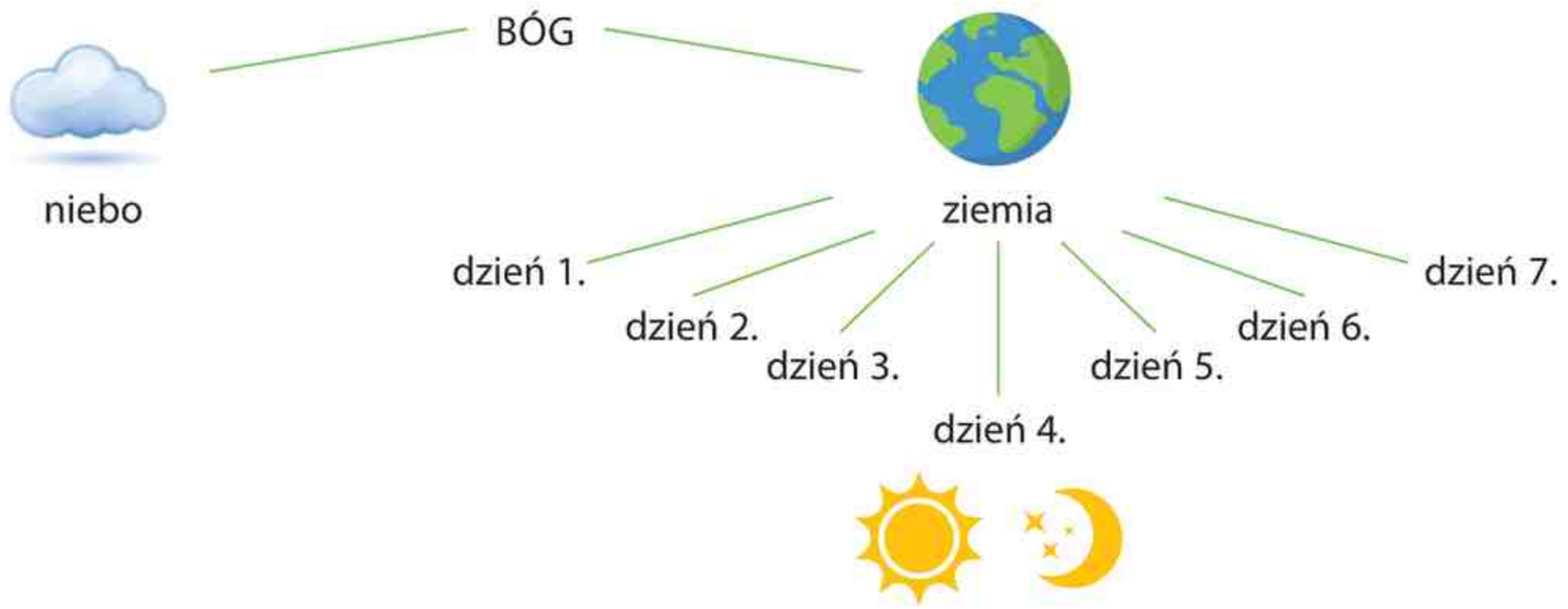
I tak upłynął wieczór i poranek – dzień szósty.

W ten sposób zostały ukończone niebo i ziemia oraz wszystkie zastępy jej [stworzeń].

A gdy ukończył w dniu szóstym swe dzieło, nad którym pracował, odpoczął dnia siódmego po całym swym trudzie, jaki podjął. Wtedy Bóg pobłogosławił ów siódmy dzień i uczynił go świętym; w tym bowiem dniu odpoczął po całej swej pracy, którą wykonał, stwarzając.

Po przeczytaniu

1. Uporządkuj informacje o stworzeniu świata opisanym we fragmencie Biblii. W tym celu przerysuj do zeszytu schemat i uzupełnij go odpowiednimi hasłami lub rysunkami.

2. Wskaż w tekście słowa, które Bóg wypowiadał, gdy stwarzał kolejne elementy świata. Jakiego rodzaju są to zdania? Co na ich podstawie można powiedzieć o Bogu? Jaką ma moc?

3. Wskaż w tekście fragmenty, które się powtarzają. Jaką funkcję pełnią te powtórzenia?

Nowa wiadomość

Powtórzenie to dwukrotne lub wielokrotne pojawienie się tego samego elementu językowego w obrębie określonego odcinka wypowiedzi. Powtarzać mogą się pojedyncze słowa, całe zdania lub dłuższe fragmenty tekstu.
Powtórzenie stosuje się, aby:

- podkreślić znaczenie danego fragmentu,
- ułatwić zapamiętanie tekstu,
- zwrócić uwagę na wyrażane w tekście uczucia,
- nadać utworowi bardziej wyrazisty rytm.

4. Jak Bóg ocenił swoje dzieło?
5. Jakimi słowami Stwórca pobłogosławił ludzi? Czym ich obdarzył?
6. Jak myślisz, czy opis stworzenia świata przedstawiony we fragmencie Księgi Rodzaju należy odczytywać dosłownie? Uzasadnij swoją odpowiedź.

★ 7. Czym różni się opis stworzenia świata zawarty we fragmencie Biblii od opisu znanego z mitologii greckiej?

Joanna Kulmowa

Człowiek żeby patrzał

Kiedy Bóg stworzył niebo z pląsającym[1] obłokiem
i ziemię
różową o świcie
i czarno-białą srokę
i brzozę która tak ślicznie jesienią staje się ruda
to zapragnął w swojej miłości
żeby ktoś z Nim oglądał te cuda.

Wtedy stworzył człowieka
żeby patrzał i radował się do łez
jak On sam
który ciągle się dziwi
że świat jest
jaki jest.

[1] *Pląsający* – poruszający się lekko, tańczący.

Witraż znajdujący się w jednym z włoskich muzeów przedstawia stworzenie zwierząt przez Boga.

Po przeczytaniu

1. Wymień stworzone przez Boga elementy świata, o których jest mowa w wierszu. Dlaczego zostały one nazwane cudami?
2. Odszukaj w wierszu epitety. Wyjaśnij ich funkcję. → Przypomnij sobie: epitet, s. 348
3. Jaki obraz Boga wyłania się z tekstu Joanny Kulmowej?
4. Jaki był, według osoby mówiącej w utworze, powód stworzenia człowieka? Na co zwraca uwagę tytuł dzieła?
5. Dlaczego – według podmiotu lirycznego – Bóg *ciągle się dziwi / że świat jest / jaki jest*?
6. Jakie inne cuda – niewymienione w tekście – możesz oglądać na co dzień? Opisz kilka z nich. Użyj epitetów i porównań. → Przypomnij sobie: porównanie, s. 348

PIERWSI LUDZIE

Anna Kamieńska

Książka nad książkami

Fragmenty

Garncarz z gliny lepi garnki i dzbany. Bóg jak wielki garncarz ulepił z mułu ziemi pierwszego człowieka. Tchnął w jego usta oddech i dał mu imię Adam, czyli człowiek.

Pokochał Bóg człowieka. Dlatego osadził go we wspaniałym ogrodzie pełnym pięknych drzew dających smaczne owoce. W rajskim ogrodzie. Na samym środku raju zasadził drzewo wiadomości dobrego i złego. W tym jednym drzewie krążyły soki dobra i zła. Raj przecinała wielka rzeka rozdzielająca się na cztery tak samo potężne odnogi. Wody tych rzek toczyły płytki złota i drogie kamienie. Ukazał Bóg człowiekowi piękno raju i rzekł:

– Strzeż tego ogrodu. Z każdego drzewa możesz jeść owoce, tylko z jednego drzewa, z drzewa wiadomości dobrego i złego, nie jedz, bo jeśli zjesz jego owoc, umrzesz.

Żył Adam w raju. Przechadzał się między wspaniałymi drzewami i zrywał z nich owoce. Był jednak smutny. Nie umiał się śmiać.

Zobaczył to Pan Bóg i pomyślał, że człowiek jest samotny. Dlatego jest mu smutno. Nikt nie lubi być sam. A może by tak napełnić raj zwierzętami i ptactwem? Patrząc na nie, Adam się rozweseli.

I przyprowadził Bóg do Adama zwierzęta. Prowadził je po kolei, wszystkie, jakie żyły na ziemi. Tyle było tam głów, łap, rogów, pazurów, skrzydeł, piór, ogonów i dziobów, ile pomysłów miał Pan Bóg, kiedy je stwarzał. Wszystkie podchodziły, podpełzały, podpływały, podfruwały do Adama, a on nadawał im imiona. Bo cóż z tego, że były, jeżeli nie wiadomo było, jak je nazywać? Dopiero imię sprawia, że coś istnieje naprawdę. Wielka to była robota, Adam był bardzo zajęty i nie miał czasu na nic innego.

Trzeba stworzyć mu kogoś do pomocy – pomyślał Pan Bóg.

Pewnego dnia, kiedy zmęczony Adam położył się w miękkiej trawie na ziemi, Pan Bóg spuścił na niego mocny sen. Gdy Adam spał twardo, Bóg wyjął z jego ciała jedno żebro i zasklepił ciałem miejsce po nim. A z żebra Adamowego uczynił kobietę.

Adam zbudził się i zobaczył przed sobą kogoś podobnego do siebie, zobaczył kobietę. Dotknął ręką miejsca, które Bóg otworzył, aby wyjąć żebro. Zrozumiał, że niewiasta powstała z jego kości.

Jest częścią mojego ciała – pomyślał. – Jest kością z mojej kości. Jest moją żoną. Jesteśmy mężem i żoną. Stanowimy jedno, chociaż mamy dwa ciała. Odtąd będziemy żyć razem.

Cieszyli się oboje. Adam nie był już smutny. Żywili się owocami rajskich drzew. Kładli się spać w ich cieniu. Byli nadzy. Nie nosili ubrań, bo było ciepło. A wokół nich żyły w zgodzie zwierzęta. Owieczka leżała obok lwa. Jagnię nie bało się leoparda. Żadne zwierzę nie bało się drugiego. W raju nie było strachu. Nikt nikogo nie zjadał. Wszystko, co żyło, karmiło się owocami i trawą. Dlatego właśnie raj nazywał się RAJEM.

Po przeczytaniu

1. Dokończ podane wypowiedzenia, aby krótko przedstawić, o czym opowiada tekst.

- Bóg stworzył...
- Bóg zabronił Adamowi...
- Adam był smutny, ponieważ...
- Ogród stworzony przez Boga nazywał się rajem, gdyż...

2. Do kogo został porównany Bóg? Dlaczego autorka tekstu użyła takiego porównania? → Przypomnij sobie: porównanie, s. 348

3. Dlaczego, Twoim zdaniem, Stwórca umieścił w raju drzewo wiadomości dobrego i złego? Uzasadnij swoją odpowiedź.

4. Wyjaśnij, co – według Ciebie – oznacza zdanie: *Dopiero imię sprawia, że coś istnieje naprawdę*.

5. Obejrzyj obraz i odpowiedz na pytania.

- Które elementy krajobrazu i postacie opisane przez Annę Kamieńską ukazano na obrazie?
- Co świadczy o tym, że dzieło przedstawia fantastyczną krainę, nieistniejącą w rzeczywistości? Zwróć uwagę na rośliny i zachowanie zwierząt.
- Jak myślisz, dlaczego wszystkie zwierzęta, z wyjątkiem węża, połączono w pary? Co może to oznaczać?

Erastus Salisbury Field [czytaj: erastus selzberi fild], *Ogród Eden*, **około 1865 roku**

6. Jeden ze związków frazeologicznych wywodzących się z Biblii to *zakazany owoc*. Wyjaśnij jego sens. Następnie ułóż zdanie, w którym wyrażenie to wystąpi w znaczeniu przenośnym.

7. Wyjaśnij znaczenie podanych związków frazeologicznych. W razie potrzeby skorzystaj z odpowiedniego słownika.

rajskie życie, czuć się jak w raju, raj utracony

Mark Twain [czytaj: mark tłejn]

Pamiętniki Adama i Ewy

Fragmenty

Tłumaczenie: Marta Kędroń, Barbara Ludwiczak

Fragmenty z *Pamiętnika Adama* [...]

Poniedziałek

To nowe stworzenie z długimi włosami bez przerwy mi przeszkadza. Ciągle za mną łazi. Nie podoba mi się to – nie przywykłem do towarzystwa. Chciałbym, żeby trzymało się pozostałych zwierząt... Mamy dziś pochmurny dzień, wiatr wieje ze wschodu, myślę, że czeka nas ulewa... Nas? Skąd przyszło mi do głowy to słowo? Ach, pamiętam, to nowe stworzenie stale go używa!

Wtorek

Oglądałem dziś wielki wodospad. Myślę, że to najpiękniejsze miejsce na naszej ziemi. Nowe stworzenie nazywa go wodospadem Niagara – doprawdy, nie mam pojęcia dlaczego! Mówi, że „wygląda" jak wodospad Niagara. Nie ma w tym krzty[1] sensu, tylko samowola i głupota! Nie mam szans samemu czegokolwiek nazwać! To nowe stworzenie nazywa wszystko, co pojawia się na drodze, zanim zdołam przeciw temu zaprotestować. I zawsze ma tę samą odpowiedź – „wygląda jak"! Na przykład dodo[2]. Skoro tylko ujrzało dodo, od razu mówi – „wygląda jak dodo"! Bez wątpienia nazwa ta się przyjmie. Naprawdę nie chcę się tym dręczyć, bo i tak nie wyniknie z tego nic dobrego. Dodo! To zwierzę wcale nie przypominało dodo, w każdym razie nie bardziej niż ja sam!

Środa

Zbudowałem sobie schronienie przed deszczem, ale nawet tam nie zaznałem spokoju. Nowe stworzenie wdarło się do środka. Kiedy próbowałem się go pozbyć, zaczęło wylewać wodę otworami, przez które patrzy, wycierać ją wierzchem swych łap i wydawać takie odgłosy jak zranione zwierzę. Chciałbym, żeby wreszcie zamilkło – ciągle gada! [...]

[1] *Krzta* – dawniej: bardzo mała ilość czegoś.

[2] *Dodo* – nielotny ptak o ciemnopopielatym upierzeniu, wymarły w XVII wieku.

Pamiętnik Ewy [...]

Niedziela [...]

Przez cały tydzień chodziłam za nim i próbowałam go poznać. Musiałam mówić za nas dwoje, ponieważ on był nieśmiały, ale wcale mi to nie przeszkadzało. Chyba był zadowolony z mojej obecności. Wiele razy używałam bardziej towarzyskiego zaimka „my". To wyrażenie zdawało się mu schlebiać[3].

Środa

Pozostajemy w dobrych stosunkach i poznajemy się coraz lepiej. Już nie próbuje mnie unikać, a to dobry znak, dowodzący, że lubi moje towarzystwo. Cieszy mnie to i uczę się być mu pomocna, jak tylko potrafię, by jego szacunek dla mnie był jeszcze większy. Przez ostatnie dwa dni całkowicie wyręczałam go w pracy, polegającej na nadawaniu imion różnym rzeczom. To było dla niego wielką ulgą, ponieważ on nie ma do tego talentu i wyraźnie jest mi bardzo wdzięczny. Nie przychodzą mu do głowy żadne rozsądne nazwy, ale nie pokazuję mu, że odkryłam tę jego słabość. Ilekroć pojawia się jakieś nowe stworzenie, od razu nadaję mu nazwę, zanim zapadnie nerwowe milczenie. W ten sposób wiele razy oszczędziłam mu wstydu. Ja nie mam z tym najmniejszego problemu. Gdy tylko spojrzę na zwierzę, natychmiast wiem, czym ono jest. Nie muszę się zastanawiać, w jednej chwili przychodzi mi na myśl właściwa nazwa. [...]

Gdy pojawił się ptak dodo, on myślał, że to żbik – tak, widziałam to w jego oczach! Uratowałam go jednak. Starałam się zrobić to w sposób, który nie uraziłby jego dumy. Po prostu zauważyłam tonem przyjemnego zaskoczenia – nie jakbym chciała go pouczyć: „Czyż to nie dodo?!". A potem wyjaśniłam – choć udawałam, że wcale tego nie robię – skąd wiem, że to właśnie dodo. Chociaż pomyślałam, że może być tym trochę dotknięty, ponieważ rozpoznałam stworzenie, zanim jemu udało się to zrobić, było dla mnie jasne, że w duchu mnie podziwia.

---

[3] *Schlebiać* – sprawić danej osobie przyjemność przez zaspokojenie jej próżności.

Po przeczytaniu

1. Jak *Pamiętniki Adama i Ewy* nawiązują do Biblii?
2. Zwróć uwagę na język, którym zostały napisane poszczególne fragmenty. Jak wpływa on na charakter tekstu Marka Twaina?

3. W jaki sposób komentują te same zdarzenia Adam i Ewa? Co może zaskoczyć czytelnika, gdy porówna obydwa pamiętniki? Jaki efekt daje opis tych samych wydarzeń z dwóch perspektyw?

4. Jakie cechy Adama ujawniają jego zapiski, a jakie cechy Ewy odkrywają jej słowa?

5. Czy można powiedzieć, że bohaterowie zostali ukazani stereotypowo? Uzasadnij swoją odpowiedź.

6. Przeanalizuj zapiski Ewy. Postaraj się znaleźć w nich odpowiedzi na podane pytania.
   - Czy wpisy pojawiają się codziennie?
   - Czy dotyczą tylko wydarzeń z tego samego dnia?

Nowa wiadomość

Pamiętnik to zapisana osobista relacja ze zdarzeń, w których uczestniczyła dana osoba. Autor pamiętnika przedstawia także swoje emocje i refleksje. Pamiętnik różni się od dziennika tym, że jest pisany nieregularnie, po jakimś czasie od zakończenia wydarzeń.

7. Czego świadectwem są ostatnie słowa Adama na temat Ewy: *Gdziekolwiek była ona, tam był Raj*? O jakich uczuciach świadczą?

Praca w grupie

8. Zorganizujcie klasową debatę na temat: *Skąd się biorą różnice w naszym postrzeganiu rzeczywistości?*.
   - Ustalcie, które z wydarzeń szkolnych było dla Was ważne. Następnie je opiszcie. Odczytajcie głośno swoje relacje i je porównajcie.
   - Zastanówcie się wspólnie, skąd się biorą różnice między opisami tej samej sytuacji. Co może wpływać na sposób przedstawienia zdarzeń?

Praca twórcza

9. Dla Adama i Ewy wszystko było nowe. Wyobraź sobie, że jesteś jedną z pierwszych osób na świecie. Przygotuj wpis z pamiętnika, w którym odpowiesz na podane pytania.
   - Czym lubisz się zajmować?
   - Za czym nie przepadasz?
   - Jak się czujesz?
   - Co wywarło na Tobie największe wrażenie?

Motywy biblijne

Biblia zajmuje bardzo ważne miejsce w kulturze. Świadczy o tym fakt, że pisarze, malarze, rzeźbiarze i muzycy od dawna wykorzystują w swych dziełach motywy wywodzące się z tej Księgi, a język, którym się posługujemy na co dzień, również obfituje w zaczerpnięte z niej sformułowania. Warto poznać motywy biblijne, aby móc zrozumieć dzieła różnych twórców.

STWORZENIE ŚWIATA

Jak wyglądał początek świata według włoskiego malarza? Artysta pokazał Boga, oświetlonego złocistym blaskiem i niesionego przez anioły, który za pomocą jednego gestu dokonuje dzieła stworzenia. Wszechświat w tej wersji to niebieska kula, z umieszczoną w centrum Ziemią, otoczoną przez serię kręgów reprezentujących cztery żywioły, planety i znaki zodiaku.

Giovanni di Paolo di Grazia [czytaj: dżjowanni di paolo di gracja], *Stworzenie świata i wygnanie z raju* (fragment), 1445 rok

PIERWSI LUDZIE, GRZECH

Pierwsi ludzie zostali pokazani w otoczeniu zwierząt, pod rajską jabłonią w momencie, gdy Ewa przekazuje Adamowi zakazany owoc. W ten sposób artysta zwrócił uwagę na ich grzeszność.

Lucas Cranach [czytaj: lukas kranach] starszy, *Adam i Ewa,* 1510 rok

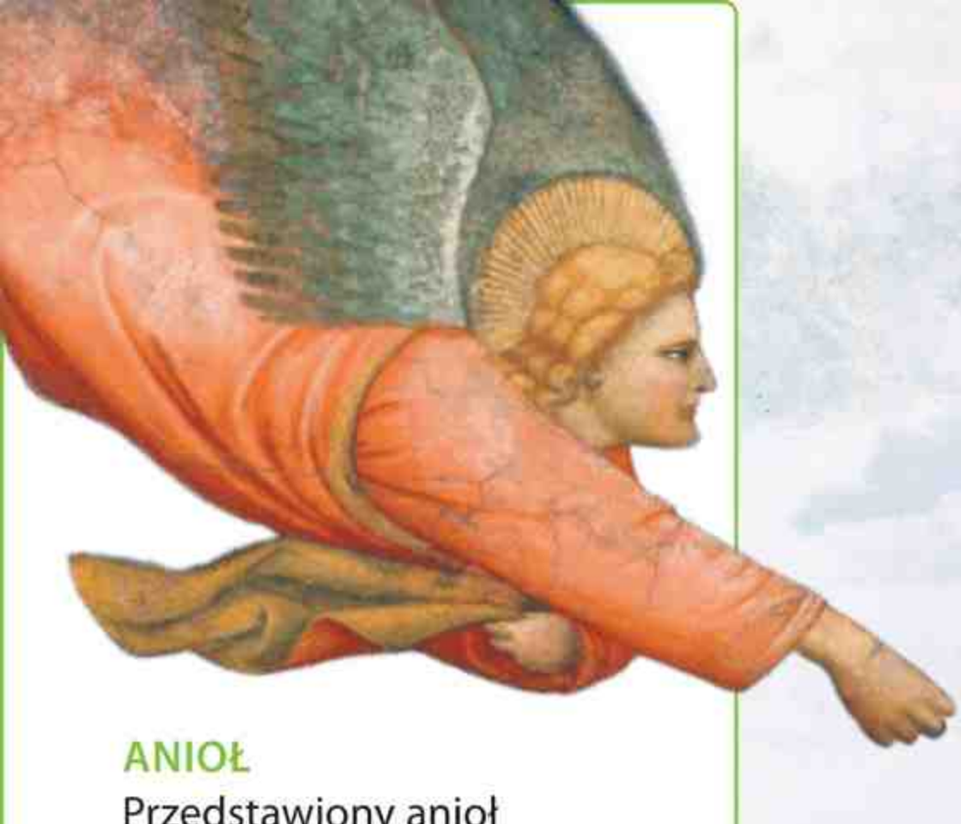

RAJ

Liście, kwiaty i owoce to główne elementy haftu ukazującego rajski ogród – idealne miejsce, w którym Bóg umieścił człowieka, a następnie z powodu grzechu go stamtąd wygnał. Wizja biblijnego raju jako ogrodu wpłynęła na sposób przedstawiania przyrody w sztuce.

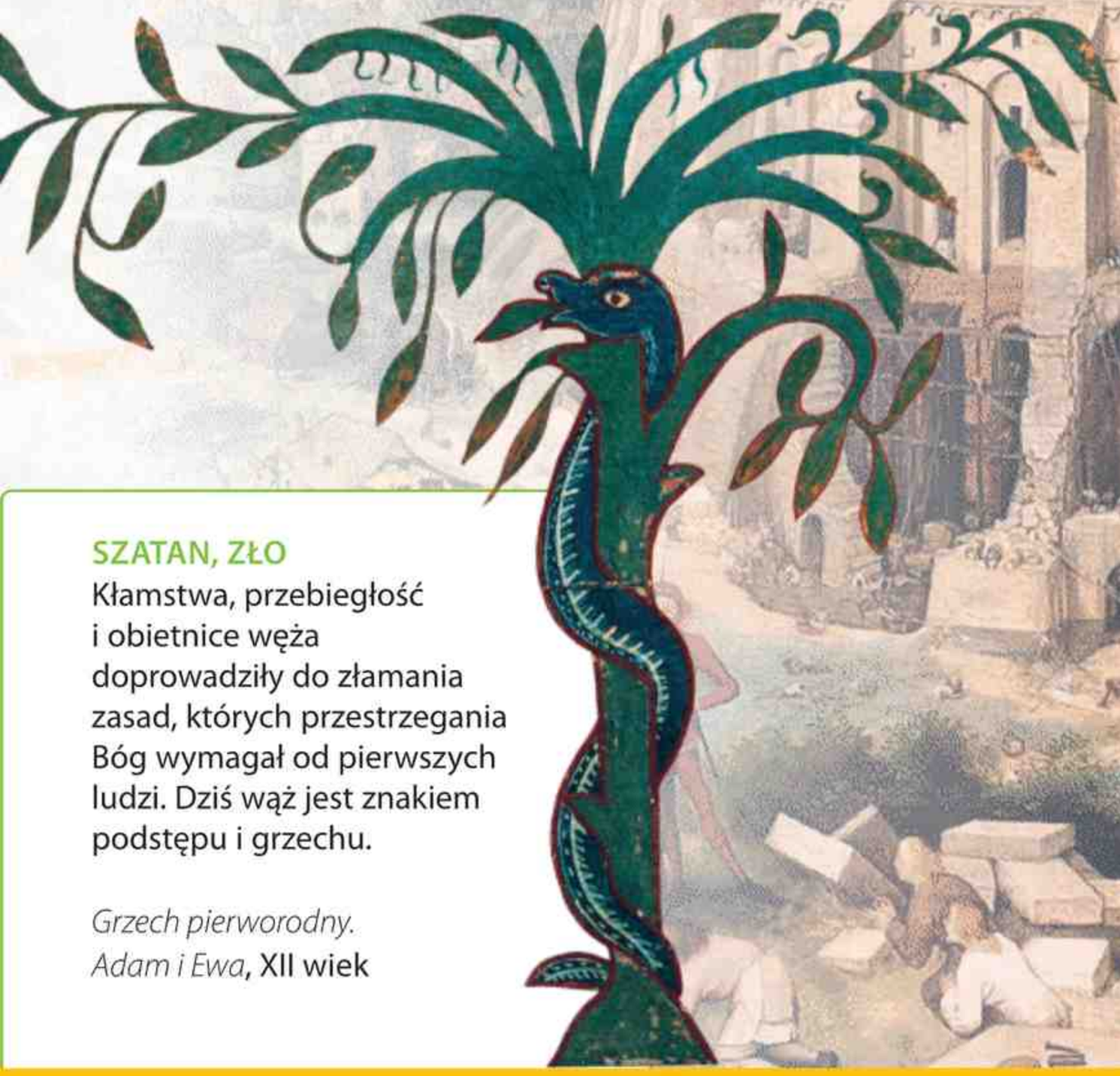
Eden – haft na aksamicie, XVI wiek

ANIOŁ

Przedstawiony anioł pochodzi z fresku, który można podziwiać w kaplicy Torre della Gabbia [czytaj: tore de la gabja] w Mantui. Skrzydlata postać została uchwycona w locie jako pośrednik między Bogiem a człowiekiem. Takim też znaczeniem obdarza się w naszej kulturze anioły.

Fragment fresku anonimowego twórcy, *Dwa anioły*, XIV wiek

SZATAN, ZŁO

Kłamstwa, przebiegłość i obietnice węża doprowadziły do złamania zasad, których przestrzegania Bóg wymagał od pierwszych ludzi. Dziś wąż jest znakiem podstępu i grzechu.

Grzech pierworodny. Adam i Ewa, XII wiek

WIEŻA BABEL

Na obrazie przedstawiono wieżę w trakcie budowy. Według historii znanej z Biblii ludzie pełni pychy postanowili zbudować wieżę, której szczyt sięgałby nieba. Bóg nie chciał dopuścić do ukończenia tego dzieła, dlatego pomieszał ludziom języki, żeby się nie rozumieli nawzajem. Dziś sformułowanie *wieża Babel* oznacza brak porozumienia, zamęt, jest też wyrazem oddalenia się człowieka od Boga.

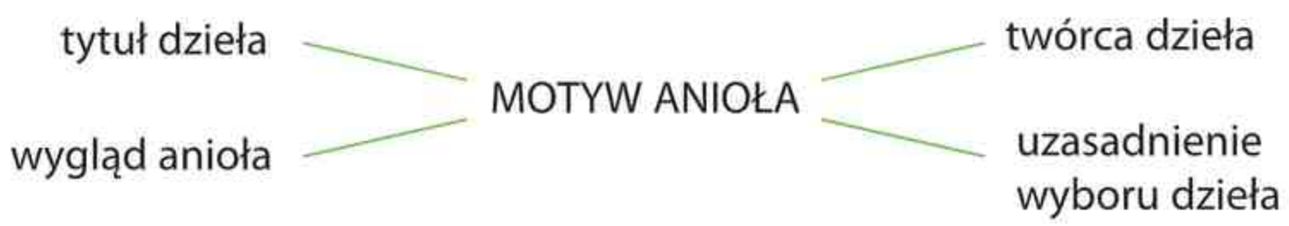
Pieter Bruegel [czytaj: piter brojgel] (starszy), *Wieża Babel*, 1563 rok

Po przeczytaniu

1. Co świadczy o tym, że Biblia zajmuje w naszej kulturze ważne miejsce?
2. Co oznacza wyrażenie *wieża Babel*? Z którą historią biblijną jest związane?
3. Przypomnij sobie, czym była dla starożytnych Greków arkadia. Co łączy ją z biblijnym rajem?
4. Z Biblii pochodzi wiele związków wyrazowych, które na stałe weszły do języka. Wyjaśnij znaczenie podanych wyrażeń. W razie trudności skorzystaj ze słownika frazeologicznego.

   syn marnotrawny, *sądny dzień*, *manna z nieba*

5. Poszukaj dzieł wykorzystujących motyw anioła. Wybierz to, które szczególnie zwróciło Twoją uwagę, i przygotuj na jego temat notatkę w zeszycie. Uwzględnij w niej informacje wyszczególnione na schemacie.

6. Przeczytaj tekst, a następnie przyjrzyj się fotografii i odpowiedz, w jaki sposób ukazana na niej sytuacja wiąże się z motywem stworzenia świata.

   W 2017 roku Teatr Nowy w Warszawie wystawił na deskach spektakl *Biblia. Rdz 1–11* w reżyserii Michała Zadary. Przedstawienie jest interpretacją pierwszych jedenastu rozdziałów Księgi Rodzaju. W rolę Boga wcieliła się dwunastoletnia Julia Leszkiewicz.

Praca w grupie

7. Przygotujcie prezentacje w dowolnej formie na temat wybranego motywu biblijnego. Uwzględnijcie odpowiedzi na podane pytania.
   - Jak dany motyw został przedstawiony w Biblii?
   - Jakie frazeologizmy, obrazy, filmy czy utwory muzyczne do niego nawiązują?

Praca twórcza

8. Wymyśl reklamę miejsca, o którym można by powiedzieć, że to raj na ziemi.
9. Zastanów się, co byłoby, gdyby Ewa nie zerwała zakazanego owocu. Zanotuj w punktach swoje pomysły.

Zanim przeczytasz

- Jakie masz skojarzenia ze słowami *siać ziarno*?

Przypowieść o siewcy

Fragment Ewangelii według Świętego Mateusza (Mt 13,1–8)

Owego dnia Jezus wyszedł z domu i usiadł nad jeziorem. Wnet zebrały się koło Niego tłumy tak wielkie, że wszedł do łodzi i usiadł, a cały lud stał na brzegu. I mówił im wiele w przypowieściach tymi słowami:

„Oto siewca wyszedł siać. A gdy siał, jedne [ziarna] padły na drogę, nadleciały ptaki i wydziobały je. Inne padły na grunt skalisty, gdzie niewiele miały ziemi; i wnet powschodziły, bo gleba nie była głęboka. Lecz gdy słońce wzeszło, przypaliły się i uschły, bo nie miały korzenia. Inne znowu padły między ciernie, a ciernie wybujały i zagłuszyły je. Inne wreszcie padły na ziemię żyzną i plon wydały, jedno stokrotny, drugie sześćdziesięciokrotny, a inne trzydziestokrotny. Kto ma uszy, niechaj słucha!”.

Vincent van Gogh [czytaj: wincent wan gog], *Siewca*, 1888 rok

CZY ZIARNO WYDA PLON?

Po przeczytaniu

1. W tytule opowieści pojawia się siewca. Jak sądzisz, czy ta postać jest najważniejszym elementem przedstawionej historii? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. Jaka sytuacja została przedstawiona w przypowieści?
3. Jak myślisz, w jakim celu została opowiedziana przypowieść? Kim naprawdę jest siewca, a czym – ziarno?

Nowa wiadomość

Przypowieść to utwór, w którym przedstawiona historia ma, oprócz znaczenia dosłownego, głębszy sens. Służy ona do zilustrowania pewnych ogólnych zasad ludzkiego postępowania oraz zawiera pouczenie, jak należy się zachowywać. Prezentuje wzory do naśladowania i wskazuje, czego trzeba unikać.

4. **Co – w odniesieniu do ludzkiego życia – oznaczają różnego rodzaju podłoża, na które siewca rzucił ziarno? Przyporządkuj do każdego z nich odpowiednie wyjaśnienie.**

- Osoby, które słuchają, ale nie potrafią postępować według przyjętych zasad, bronić wartości.
- Osoby, które postępują zgodnie z wartościami, jeśli nie wymaga to od nich wysiłku. W niesprzyjających okolicznościach nie potrafią trwać przy wyznawanych zasadach.
- Osoby, które słuchają, chcą postępować dobrze, ale nadmiar trosk oraz codzienne przyjemności i obowiązki sprawiają, że zapominają o wyznawanych wartościach.
- Osoby, które słuchają i niezależnie od okoliczności nie zapominają o wyznawanych wartościach.

5. **Wyjaśnij, jak rozumiesz ostatnie słowa tekstu. Skorzystaj z pytań pomocniczych.**

- Co to znaczy, że można słuchać i nie słyszeć? Z czego to wynika?
- Jakiego słuchania oczekuje Jezus?
- Dlaczego gotowość do słuchania jest tak ważna?

6. **Przypowieść mówi o trzech nieudanych próbach zasiewu i jednej próbie, która zakończyła się powodzeniem. W jaki sposób można to odnieść do porażek i sukcesów, które spotykają nas w życiu?**

7. **Kto jest Twoim wzorem? Jakie zasady wyznawane przez tę osobę stanowią dla Ciebie drogowskazy w codziennym postępowaniu?**

8. **Jakimi wartościami powinni się, Twoim zdaniem, kierować wszyscy ludzie?**

9. **Przyjrzyj się obrazowi Vincenta van Gogha. W jaki sposób malarz ukazał siewcę?**

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

LUDZKA DOBROĆ

Miłosierny Samarytanin

Fragment Ewangelii według Świętego Łukasza (Łk 10,30–37)

Jezus [...] rzekł: „Pewien człowiek schodził z Jeruzalem do Jerycha i wpadł w ręce zbójców. Ci nie tylko go ograbili, lecz jeszcze rany mu zadali i zostawszy na pół umarłego, odeszli. Przypadkiem przechodził tą drogą pewien kapłan; zobaczył go i minął. Tak samo lewita[1], gdy przyszedł na to miejsce i zobaczył go, minął. Pewien zaś Samarytanin[2], wędrując, przyszedł również

[1] *Lewita* – według Biblii ktoś pochodzący z pokolenia Lewiego, nazywano tak również pomocników kapłanów.

[2] *Samarytanie* – mieszkańcy Samarii. Ze względu na otwartość, która objawiała się między innymi tym, że wchodzili w związki małżeńskie z obcokrajowcami, byli przez mniej otwartych Żydów pogardzani i uznawani za zdrajców.

na to miejsce. Gdy go zobaczył, wzruszył się głęboko: podszedł do niego i opatrzył mu rany, zalewając je oliwą i winem; potem wsadził go na swoje bydlę, zawiózł do gospody i pielęgnował go. Następnego zaś dnia wyjął dwa denary[3], dał gospodarzowi i rzekł: «Miej o nim staranie[4], a jeśli co więcej wydasz, ja oddam tobie, gdy będę wracał». Kto z tych trzech okazał się według ciebie bliźnim[5] tego, który wpadł w ręce zbójców?" On odpowiedział: „Ten, który mu okazał miłosierdzie". Jezus mu rzekł: „Idź, i ty czyń podobnie!".

---

[3] *Denar* – dawna srebrna moneta.
[4] *Mieć o kimś staranie* – dbać o kogoś.
[5] *Bliźni* – tu: bliska osoba.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz swoimi słowami, co przytrafiło się pewnemu wędrowcowi w drodze z Jeruzalem do Jerycha.
2. Jak uważasz, dlaczego ani kapłan, ani lewita nie udzielili pomocy potrzebującemu?
3. Jaki sposób postępowania wobec bliźnich pochwala Jezus w przypowieści?
4. Czego uczy przypowieść o Samarytaninie?
5. Co wspólnego ma przykazanie *Miłuj bliźniego swego, jak siebie samego* z przypowieścią o miłosiernym Samarytaninie?
6. Kto jest Twoim bliźnim? Uzasadnij swoją odpowiedź.
7. Odszukaj w słowniku języka polskiego słowo *samarytanin*.
   - Jakimi cechami powinien wyróżniać się człowiek, którego można tak nazwać?
   - Podaj przykłady znanych Ci osób, które można określić mianem samarytan. Przypomnij sytuacje, w których postąpiły wobec innych w szlachetny sposób.
8. Co, Twoim zdaniem, powstrzymuje niektórych ludzi przed udzieleniem pomocy innym? Co sądzisz o ich obawach?

Praca w grupie

9. Porozmawiajcie o sytuacjach z życia szkolnego, w których możecie – podobnie jak Samarytanin – okazać komuś współczucie i wsparcie.

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

Zanim przeczytasz

- Czy zdolności zwalniają od wysiłku, pracy nad sobą? Uzasadnij swoje zdanie.

KORZYSTANIE Z TALENTU

Przypowieść o talentach

Fragment Ewangelii według Świętego Mateusza (Mt 25,14–30)

Podobnie też [jest z królestwem niebieskim] jak z pewnym człowiekiem, który mając się udać w podróż, przywołał swoje sługi i przekazał im swój majątek. Jednemu dał pięć talentów[1], drugiemu dwa, trzeciemu jeden, każdemu według jego zdolności, i odjechał. Zaraz ten, który otrzymał pięć talentów, poszedł, puścił je w obieg[2] i zyskał drugie pięć. Tak samo i ten, który dwa [otrzymał]; on również zyskał drugie dwa. Ten zaś, który otrzymał jeden, poszedł i rozkopawszy ziemię, ukrył pieniądze swego pana. Po dłuższym czasie powrócił pan owych sług i zaczął rozliczać się z nimi. Wówczas przyszedł ten, który otrzymał pięć talentów. Przyniósł drugie pięć i rzekł: „Panie, przekazałeś mi pięć talentów, oto drugie pięć talentów zyskałem". Rzekł mu pan: „Dobrze, sługo dobry i wierny! Byłeś wierny w rzeczach niewielu, nad wieloma cię postawię: wejdź do radości twego pana!". Przyszedł również i ten, który otrzymał dwa talenty, mówiąc: „Panie, przekazałeś mi dwa talenty, oto drugie dwa talenty zyskałem". Rzekł mu pan: „Dobrze, sługo dobry i wierny! Byłeś wierny w rzeczach niewielu, nad wieloma cię postawię: wejdź do radości twego pana!". Przyszedł i ten, który otrzymał jeden talent, i rzekł: „Panie, wiedziałem, żeś jest człowiek twardy[3]: żniesz tam, gdzie nie posiałeś, i zbierasz tam, gdzie nie rozsypałeś. Bojąc się więc, poszedłem i ukryłem twój talent w ziemi. Oto masz swoją własność!". Odrzekł mu pan jego: „Sługo zły i gnuśny[4]! Wiedziałeś, że żnę tam, gdzie nie posiałem, i zbieram tam, gdzie nie rozsypałem. Powinieneś więc był oddać moje pieniądze bankierom, a ja po powrocie byłbym z zyskiem odebrał swoją własność. Dlatego odbierzcie mu ten talent, a dajcie temu, który ma dziesięć talentów. Każdemu bowiem, kto ma, będzie dodane, tak że nadmiar mieć będzie. Temu zaś, kto nie ma, zabiorą nawet to, co ma. A sługę nieużytecznego wyrzućcie na zewnątrz – w ciemności! Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów".

---

[1] *Talent* – moneta o bardzo wysokiej wartości.

[2] *Puścić w obieg* – tu: zainwestować, czyli wydać na coś pieniądze, aby osiągnąć zysk.

[3] *Twardy* – tu: hardy, czyli nieustępliwy i pewny siebie.

[4] *Gnuśny* – leniwy, niechętny do działania.

Po przeczytaniu

1. Czego oczekiwał pan, gdy rozdzielał swój majątek pomiędzy sługi?
2. Co, Twoim zdaniem, oznacza sformułowanie *każdemu według jego zdolności*? Dlaczego pan rozdzielał talenty zgodnie z tą zasadą?
3. Dlaczego sługa, który nie pomnożył majątku, wywołał gniew pana?
4. Przerysuj tabelę do zeszytu i uzupełnij ją słowami, za pomocą których można określić sługi opisane w tekście.

Słudzy, którzy pomnożyli talenty	Sługa, który zakopał monetę
?	?

5. Czego metaforą mogą być współcześnie biblijne talenty?
→ Przypomnij sobie: przenośnia (metafora), s. 349
6. Jakie przesłanie wynika z przypowieści o talentach?
7. Zastanów się, co na co dzień możesz robić, aby nie zmarnować swoich talentów. Opowiedz o tym w klasie.
8. Porozmawiajcie o tym, dlaczego niektóre osoby nie wykorzystują swoich możliwości. Co może być dla nich przeszkodą?
9. Odszukaj w słowniku frazeologicznym wyrażenie *płacz i zgrzytanie zębów*. Oceń, w jakim znaczeniu użyto go w przypowieści.

Praca twórcza

10. Zastanów się, jakie masz uzdolnienia, a następnie w dowolnej formie przygotuj krótką reklamę swoich talentów.

Zanim przeczytasz

- Odszukaj w internecie informację, o jakim pradawnym zwyczaju opowiada przypowieść o pannach roztropnych i nierozsądnych.

Przypowieść o pannach roztropnych[1] i nierozsądnych

Fragment Ewangelii według Świętego Mateusza (Mt 25,1–13)

WARTOŚĆ
PRZYGOTOWAŃ

Wtedy podobne będzie królestwo niebieskie do dziesięciu panien, które wzięły swoje lampy i wyszły na spotkanie pana młodego. Pięć z nich było nierozsądnych, a pięć roztropnych. Nierozsądne wzięły lampy, ale nie wzięły z sobą

[1] *Roztropny* – działający z namysłem.

oliwy. Roztropne zaś razem z lampami zabrały również oliwę w swoich naczyniach. Gdy się pan młody opóźniał, senność ogarnęła wszystkie i posnęły. Lecz o północy rozległo się wołanie: „Oto pan młody [idzie], wyjdźcie mu na spotkanie!". Wtedy powstały wszystkie owe panny i opatrzyły swe lampy. A nierozsądne rzekły do roztropnych: „Użyczcie nam swej oliwy, bo nasze lampy gasną". Odpowiedziały roztropne: „Mogłoby i nam, i wam nie wystarczyć. Idźcie raczej do sprzedających i kupcie sobie". Gdy one szły kupić, nadszedł pan młody. Te, które były gotowe, weszły z nim na ucztę weselną, i drzwi zamknięto. Nadchodzą w końcu i pozostałe panny, prosząc: „Panie, panie, otwórz nam!". Lecz on odpowiedział: „Zaprawdę, powiadam wam, nie znam was". Czuwajcie więc, bo nie znacie dnia ani godziny.

Po przeczytaniu

1. Wyjaśnij, jak zachowały się zapobiegliwe dziewczyny w stosunku do tych, które nie zabrały oliwy. Jak oceniasz ich postępowanie?
2. Na podstawie tekstu odpowiedz, co to znaczy być nieroztropnym. Czym się cechuje taka postawa?
3. Przed czym ostrzega ostatnie zdanie przypowieści?
4. Na co należy zwracać uwagę, aby nie przeoczyć w życiu tego, co istotne?

Praca w grupie

5. W kilkuosobowych zespołach wymieńcie sytuacje i okoliczności, w których warto zachować przezorność.

LEKTURA OBOWIĄZKOWA

Mit o Prometeuszu

Fragmenty książki Nikosa i Aresa Chadzinikolau *Ilustrowana księga mitów greckich*

DOBROCZYŃCA LUDZKOŚCI

Ludzie, których Prometeusz [...] ulepił z gliny na podobieństwo bogów i tchnął życie w ich martwe ciała, żyli w lasach, wilgotnych jaskiniach i pieczarach. Byli bardziej bezradni i bezbronni od zwierząt [...].

Prometeusz [...] ubolewał, że ludzie marzli z zimna i uciekali przed dzikimi zwierzętami, nie mogąc się bronić. Pewnego dnia postanowił przyjść im z pomocą. Zwrócił się do Zeusa tymi słowami:

– Władco nieba i ziemi, myślę, że już czas pomóc ludziom, ulżyć ich ciężkiej doli. Zbyt długo żyją w mrokach, zimnie i strachu.

– Nie wystarczy, że stworzyłeś ich i dałeś im rozum? Co jeszcze chcesz im ofiarować? – zapytał Zeus oburzony.

– Ostatnią i największą z łask, ogień – odpowiedział Prometeusz.

– Ogień? To przecież przywilej bogów! – rzekł Zeus.

– Może być również i ludzi – odrzekł Prometeusz. [...]

– Chcesz zdradzić tajemnicę Olimpu? [...] Nie waż się tego robić... [...]

Prometeusz, dobry i mądry [...] przyjaciel ludzi, zrezygnowany i smutny opuścił Olimp, siedzibę bogów. Wędrował po górach, przełęczach, wąwozach i dolinach, aż pewnego dnia dotarł [...] [do] Hefajstosa [...].

Po kilku dniach pobytu u Hefajstosa Prometeusz postanowił wrócić na Olimp. Ale przedtem [...] wziął ogniste zarzewie[1] i włożył w wyżłobioną w środku laskę. Zarzewie oddał napotkanym ludziom, nauczył ich sztuki przetapiania metali, gotowania gorącej strawy z mięsa upolowanego zwierzęcia, wskazał rozkosze płynące z ciepła, dobrodziejstwa ogniska domowego. Nauczył uprawy roli, kucia zbroi, budowania domów, czytania i pisania oraz ujarzmiania sił przyrody...

Gdy Zeus zauważył dymy unoszące się z wieśniaczych chat, od razu się domyślił, kto sprawił, że święty ogień zapłonął na ziemi. Rozgniewany rozkazał przykuć Prometeusza kajdanami do skalnej ściany Kaukazu[2]. [...] Oczywiście Prometeusz mógł uwolnić się od tej kary, gdyby uznał swój błąd, poprosił ojca bogów o litość i wyrzekł się miłości do rodu ludzkiego. Nie uczynił tego

---

[1] *Zarzewie* – żarzące się węgle.

[2] *Kaukaz* – góry w zachodniej Azji.

i dlatego zgłodniały orzeł przylatywał w dzień, by wyjadać mu wątrobę, która w nocy odrastała. Wokoło nie było żywej duszy. Głuche jęki Prometeusza rozlegały się w przestrzeniach górskich, mieszały z hukiem spadających kamieni, z szumem dzikich fal morza.

Po przeczytaniu

1. Wyjaśnij, jak mit o Prometeuszu tłumaczy pochodzenie człowieka.
2. W jaki sposób Prometeusz sprzeciwił się władcy Olimpu?
3. Wymień umiejętności, które zdobyli ludzie dzięki darowi swojego dobroczyńcy.
4. Jaką karę wymierzył Prometeuszowi Zeus? Czy, Twoim zdaniem, wyrok władcy Olimpu był słuszny? Uzasadnij swoją odpowiedź.
5. Podaj trzy cechy charakteru Prometeusza.
6. Jaki dar byłby dla współczesnych ludzi tak ważny, jak ogień w sytuacji opisanej w micie? Uzasadnij swoją odpowiedź.
7. Wyobraź sobie, że jesteś obrońcą Prometeusza. Zbierz argumenty, za pomocą których przekonasz Zeusa, by uwolnił dobroczyńcę ludzi.
8. Wskaż w micie elementy realistyczne i fantastyczne.

Przypomnienie

- **Mit** to opowieść fantastyczna dotycząca bardzo odległej przeszłości. Wyraża on wierzenia, wyobrażenia i doświadczenia danej społeczności, na przykład Greków, Rzymian, Słowian czy Egipcjan. Mity opowiadają między innymi o:
  – powstaniu świata i człowieka,
  – życiu i czynach bogów oraz bohaterów,
  – walce dobra ze złem,
  – pochodzeniu zjawisk przyrodniczych, takich jak burza, tęcza czy wiatr,
  – źródłach zwyczajów i zachowań (mity tłumaczą na przykład, skąd się wzięła tradycja obchodzenia urodzin).
- Opowieści te przekazywano sobie ustnie z pokolenia na pokolenie, dopiero z czasem były zapisywane przez różnych autorów – dlatego często istnieją różne wersje tego samego mitu.
- **Mitologia** to zbiór mitów jednego ludu. Mitologie miały wielki wpływ na rozwój różnych kultur. Na kulturę europejską wpłynęły zwłaszcza mitologia grecka i wzorująca się na niej mitologia rzymska.

9. Przypomnij, o czym opowiadają mity poznane przez Ciebie w klasie piątej. Wymień imiona czterech greckich bogów oraz krótko opowiedz, jakim atrybutem każdy z nich został obdarzony.

Praca w grupie

10. Przygotujcie foldery o wybranych postaciach mitologicznych. Powinny się one składać z podanych elementów.

Pierwsza strona:
– imię danego bohatera oraz tytuł opowiadającego o nim mitu,
– hasło zachęcające do przeczytania mitu,
– ilustracja przedstawiająca wybraną postać.
Druga strona:
– cytat z mitu, który najtrafniej charakteryzuje bohatera,
– notatka na temat tej postaci (informacje o wyglądzie, cechach charakteru, najważniejszych wydarzeniach z życia).
Trzecia strona:
– sens mitu.
Czwarta strona:
– list napisany przez wybraną postać mitologiczną, w którym udzieli ona czytelnikom ważnej życiowej rady.

- Podzielcie się na czteroosobowe grupy. Każda osoba jest odpowiedzialna za jedną stronę folderu. W razie potrzeby poproście o pomoc koleżankę lub kolegę z zespołu.
- Skorzystajcie z różnych opracowań mitów, na przykład autorstwa Jana Parandowskiego czy Wandy Markowskiej. Pomocny będzie także *Słownik kultury antycznej*.
- Po wykonaniu zadania zaprezentujcie przygotowane foldery koleżankom i kolegom z klasy.

11. Zorganizujcie zabawę *Kto to powiedział?*.

- Ułóżcie jak najwięcej zdań, które mogliby wypowiedzieć bohaterowie wybranych mitów greckich.
  Przykład:
  Nauczyłem ludzi, jak korzystać z ognia, ale za to zostałem skazany na straszliwą mękę. (Prometeusz)
- Wrzućcie wszystkie kartki ze zdaniami do pudełka. Następnie kolejno losujcie po jednej z nich.
- Zadaniem każdego z Was jest odgadnięcie, kto mógł wygłosić słowa zapisane na wylosowanej kartce.

Mit o Orfeuszu i Eurydyce

Fragment książki Katarzyny Marciniak *Moja pierwsza mitologia. Księga II*

SIŁA MIŁOŚCI

Orfeusz pochodził z krainy wielkich wojowników. Sam jednak nie potrafił walczyć. Był słaby i szybko się męczył. Miał za to talent do muzyki. Jego pieśni budziły zachwyt w każdym stworzeniu. Przynosiły na świat spokój i radość. Kiedy Orfeusz zaczynał grać, dzikie zwierzęta łasiły mu się do nóg. Ludzie zapominali o kłopotach. Czuli się dobrzy, silni i piękni. Kwiaty rozkwitały, kamienie podskakiwały z radości, a rzeki zatrzymywały się w biegu, żeby posłuchać pieśni Orfeusza. Na jego koncerty przychodziły nawet drzewa, choć wiedziały, że powinny tkwić w jednym miejscu z zapuszczonymi korzeniami. Po prostu nie potrafiły się oprzeć urokowi tak wspaniałej muzyki.

– To czarodziej! – szeptał w zachwycie Zefir[1], niosąc pieśni Orfeusza na swoich skrzydłach.

Tak, Orfeusz był potężnym czarodziejem, a jego magia żyje na świecie do dziś. Czy poczuliście kiedyś przypływ radości, słuchając piosenki, czytając książkę lub oglądając film? Może nawet zdarzyło się wam wtedy popłakać ze wzruszenia? Jeśli tak, to znaczy, że mieliście kontakt z magią, którą władał Orfeusz.

Jego sztukę cenili najwięksi herosi. Jazon zabrał go nawet na wyprawę Argonautów[2]. Pieśniarz nie uczestniczył w walkach, ale wiele razy ocalił życie swoim towarzyszom. Pomagał im na przykład w trakcie sztormów. Wystarczyło, że zaczynał grać, a morze od razu się uspokajało, zasłuchane w cudowną melodię.

Orfeusz zrezygnował z udziału w dalekich wyprawach, gdy poznał Eurydykę. Zobaczył ją po raz pierwszy, kiedy tańczyła na leśnej polanie. Była hamadriadą, czyli nimfą, która opiekuje się drzewami. Orfeusz w jednej chwili zrozumiał, że Eurydyka to miłość jego życia. Szybko wzięli ślub, bo hamadriada też od razu pokochała Orfeusza. Do szczęścia potrzebowali tylko siebie. Orfeusz układał pieśni, a Eurydyka tańczyła w rytm jego muzyki.

---

[1] *Zefir* – w mitologii greckiej bóg wiatru zachodniego.

[2] *Jazon* – heros, który przewodził wyprawie po baranie złote runo, czyli złotą wełnę. Uczestników tej podróży określano mianem Argonautów, ponieważ Jazon nadał swojemu statkowi nazwę Argo.

Pewnego dnia Orfeusz na moment stracił żonę z oczu.

– Eurydyko, gdzie jesteś?! – wołał, szukając jej po całym lesie. W końcu dotarł na polanę i zobaczył ukochaną leżącą bez życia na ziemi. Okazało się, że nie zauważyła żmii. Nastąpiła na nią, biegnąc wśród traw. Żmija przestraszyła się i ugryzła Eurydykę. Była bardzo jadowita, więc hamadriada natychmiast umarła.

Zrozpaczony Orfeusz zdecydował się zrobić coś, na co nikt wcześniej nie miał odwagi.

– Zejdę do Królestwa Hadesa i przywrócę Eurydykę do życia! – postanowił.

Wziął lirę i wyruszył w drogę. Gdy dotarł nad brzeg Acherontu[3], zaczął grać, a grał tak pięknie, że Charon przewiózł go na drugą stronę bez zapłaty. Wspaniała muzyka ułagodziła również Cerbera, który wpuścił Orfeusza do Królestwa Hadesa, merdając przyjaźnie wężowym ogonem. Pieśniarz schodził coraz głębiej pod ziemię, nie przestając grać i śpiewać. Kiedy mijał Tartar, Danaidy[4] zasłuchały się w jego pieśni i przystanęły w drodze po wodę do beczki. Tantal[5] zapomniał o głodzie i pragnieniu. Syzyf zatrzymał się w trakcie wspinaczki pod górę. Znieruchomiał też jego głaz. Nawet groźne Erynie[6] popłakały się ze wzruszenia i pozwoliły mieszkańcom Tartaru na przerwanie kar, by wszyscy mogli posłuchać cudownej muzyki.

Wreszcie Orfeusz dotarł do pałacu Hadesa i Persefony. Skłonił się przed władcami Podziemia i poprosił:

– Pozwólcie mi zabrać Eurydykę do świata żywych.

– Eurydyka umarła. Tanatos[7] przykrył ciało twojej żony czarnymi skrzydłami, a Hermes sprowadził jej duszę do Podziemia. Dlaczego mamy dać Eurydyce nowe życie? – spytał surowo Hades. – To wbrew naturze rzeczy.

---

[3] *Acheront* – jedna z pięciu rzek Hadesu, tak zwana rzeka smutku.

[4] *Danaidy* – córki króla Danaosa. Władca, obawiając się wróżby mówiącej o nieszczęściu spowodowanym przez zięciów, kazał córkom pozabijać mężów. Po śmierci kobiety strącono w głąb Tartaru i wymierzono im karę – miały przez wieczność nabierać sitami wodę, aby napełnić beczkę bez dna.

[5] *Tantal* – król, którego za okrucieństwo strącono do Tartaru. Zanurzono go w sadzawce, przy której rosła jabłoń. Tantal nie mógł jednak zaspokoić ani głodu, ani pragnienia, ponieważ gdy tylko sięgał ustami po wodę, ta znikała, a gdy wyciągał dłoń po jabłka, gałęzie drzewa się odchylały.

[6] *Erynie* – trzy potworne siostry, które pilnują w Tartarze, by każdy odbywał nałożoną na niego karę.

[7] *Tanatos* – bóg śmierci.

Zamiast odpowiedzieć, Orfeusz zaśpiewał władcom Podziemia pieśń o swojej miłości do Eurydyki. Hades popatrzył na Persefonę, która słuchała poruszona. Potężny bóg poczuł ukłucie w sercu. On też wiedział, co to znaczy kochać. Przypomniał sobie, że właśnie z miłości porwał kiedyś do swojego królestwa Persefonę, która miała wtedy na imię Kora i mieszkała wśród nimf na Sycylii.

– Dobrze, Orfeuszu, możesz zabrać Eurydykę – zgodził się władca po wysłuchaniu pieśni. – Musisz jednak przyjąć nasze warunki. To Hermes wyprowadzi twoją żonę na ziemię. Ty będziesz szedł przodem. Nie wolno ci patrzeć za siebie przez całą drogę. Jeśli choć raz się odwrócisz i spojrzysz na Eurydykę, hamadriada zostanie w moim królestwie na zawsze. Nie zmienię dla ciebie praw natury po raz drugi.

Orfeusz podziękował i pełen radości ruszył z powrotem na ziemię. Blisko wyjścia z krainy Hadesa nagle ogarnął go wielki strach. Wrażliwy na dźwięki pieśniarz uświadomił sobie, że nie słyszy odgłosu stóp Eurydyki. A przecież hamadriada miała iść tuż za nim! Orfeusz nasłuchiwał choćby najlżejszego szmeru, ale w Podziemiu panowała absolutna cisza.

Auguste Rodin [czytaj: ogist rodę], *Orfeusz i Eurydyka*, 1893 rok

„A może Hades mnie oszukał i wracam na ziemię sam?" – Orfeusz zaczął się zastanawiać. Nagle zobaczył przed sobą bramę, która wyznaczała koniec Królestwa Umarłych. Za nią rozciągał się świat żywych. – „Nie mogę zostawić Eurydyki w Podziemiu! Muszę się upewnić, że za mną idzie..." – pomyślał pieśniarz i obejrzał się tuż przed bramą.

Hades dotrzymał słowa. Hamadriada szła z tyłu, prowadzona przez Hermesa. Kiedy jednak Orfeusz na nią spojrzał, krzyknęła z rozpaczy i rozwiała się w powietrzu. Poeta na próżno błagał i krzyczał. Bogowie nie chcieli go wysłuchać po raz drugi.

Orfeusz wrócił na ziemię sam. Całymi dniami wędrował po lesie wśród drzew, które przypominały mu Eurydykę. Śpiewał smutne pieśni i cierpiał z tęsknoty za żoną.

Nie stracił jej jednak na zawsze. Orfeusz, podobnie jak hamadriada, czynił w życiu dobro. Kiedy więc umarł i stanął przed sądem Minosa, trafił wprost na Pola Elizejskie[8], gdzie już czekała na niego Eurydyka. Orfeusz potrafił zmieniać świat magią sztuki. Największa moc kryła się jednak w miłości małżonków. Dzięki niej wciąż są razem. Wędrują po Polach Elizejskich, a kiedy Orfeusz gra i śpiewa, Eurydyka tańczy.

[8] *Pola Elizejskie* – inaczej: Elizjum; część Hadesu przeznaczona dla dusz dobrych ludzi.

Po przeczytaniu

1. Wynotuj z historii o Orfeuszu i Eurydyce imiona postaci znanych Ci z innych mitów. Wyjaśnij krótko, kim one były.
2. Zredaguj w punktach plan wydarzeń opisanych w micie.
3. Co mógł czuć Orfeusz, gdy dowiedział się o śmierci żony?
4. Dlaczego bohater obejrzał się za siebie, gdy wyprowadzał Eurydykę z Tartaru? Jakie emocje nim zawładnęły?
5. Jaka jest główna myśl zawarta w przedstawionej opowieści?
6. Przyjrzyj się rzeźbie Auguste'a Rodina ze strony 262. Możesz też ją obejrzeć w powiększeniu na stronie The Metropolitan Museum of Art [czytaj: de metropolitan muzeum of art]: https://www.metmuseum.org/, wpisując w wyszukiwarkę hasło: „Orpheus and Eurydice". Artysta pokazał moment tuż przed odwróceniem się Orfeusza. Czy, według Ciebie, dobrze oddał pełną napięcia sytuację? Uzasadnij swoje zdanie.
7. Opracuj argumenty, których można by użyć w dyskusji na temat: *Czy muzyka ma niezwykłą moc?*.
8. Jak sądzisz, czy sztuka może łagodzić cierpienie? Uzasadnij swoją opinię.
9. Napisz list do Orfeusza, w którym pocieszysz bohatera. Wykorzystaj informacje zawarte w ostatnim akapicie tekstu.

Praca w grupie

10. **Ustalcie, jaka muzyka powinna zostać zagrana podczas koncertu pod tytułem** *Muzyka łączy pokolenia*.
    - Określcie, jaka muzyka wpływa na poprawę nastroju, sprawia, że ludzie w różnym wieku stają się radośniejsi.
    - Wytypujcie tytuły i wykonawców utworów, które spełniają Wasze wymagania.
    - Przedstawcie propozycje na forum klasy.

Kilka słów o bohaterze

Jeden z bohaterów mitologii, Odys (Odyseusz) – król Itaki, to postać, która w naszej kulturze jest kojarzona ze sprytem i uporem, mądrością i konsekwentnym dążeniem do celu. Czym zasłużył sobie na taką opinię? Wytrwałością, którą wykazał się w czasie powrotu do domu z wojny trojańskiej. Cecha ta była mu potrzebna, ponieważ wskutek przekleństwa Posejdona, który mścił się za wyłupanie oka cyklopowi Polifemowi, Odys miał dotrzeć do ojczyzny po wielu latach, na dodatek na nie swoim okręcie, bez towarzyszy i w nędzy. Ta klątwa spełniła się co do słowa. Bohater w drodze powrotnej stracił kompanów, okręty, majątek zdobyty pod Troją. Miał jednak sporo szczęścia: między innymi uniknął niebezpieczeństwa związanego z pięknym śpiewem syren – nie dał się mu zwieść i w ten sposób uratował statek przed rozbiciem, przepłynął przez przesmyk, który wyznaczały skały zamieszkiwane przez potwory Scyllę i Charybdę, po siedmiu latach niewoli uciekł z wyspy nimfy Kalipso. Choć w tym ostatnim miejscu mógł żyć w spokoju, a boginka obiecywała mu wieczną młodość i nieśmiertelność, jeśli tylko zostanie jej mężem, Odys nie uległ pokusie. Gdy tylko nadarzyła się okazja, wyruszył do rodzinnej Itaki, do czekającej na niego wiernej żony Penelopy. Po 20 latach nieobecności przybył do Itaki, gdy już stracono nadzieję na jego powrót. Jeśli chcecie poznać wszystkie przygody tego bohatera, koniecznie sięgnijcie do mitologii. Odwaga Odyseusza i jego konsekwencja zainspirowały twórców różnych dzieł, między innymi Leopolda Staffa, który napisał wiersz pt. *Odys*.

Leopold Staff

Odys

Niech cię nie niepokoją
Cierpienia twe i błędy.
Wszędy[1] są drogi proste,
Lecz i manowce[2] są wszędy.

O to chodzi jedynie,
By naprzód wciąż iść śmiało,
Bo zawsze się dochodzi
Gdzie indziej, niż się chciało.

---

[1] *Wszędy* – dawna forma słowa *wszędzie*.

[2] *Manowce* – boczne, rzadko uczęszczane drogi – trudne do przebycia lub prowadzące donikąd.

Zostanie kamień z napisem:
Tu leży taki a taki.
Każdy z nas jest Odysem,
Co wraca do swej Itaki.

Po przeczytaniu

1. Jak myślisz, dlaczego wiersz ma tytuł *Odys*? Czemu służy nawiązanie do losów mitologicznego bohatera?

2. Kto jest adresatem słów podmiotu lirycznego? Wskaż fragment, który o tym świadczy.

3. Co osoba mówiąca chce przekazać odbiorcy utworu? Do czego go zachęca?

4. Co może być Itaką dla każdego z nas?

5. Odszukaj w słowniku frazeologicznym, co oznaczają zwroty: *schodzić na manowce, zwodzić* / *sprowadzać na manowce*. Dlaczego podmiot liryczny z utworu Leopolda Staffa uważa, że *manowce są wszędy*?

★ **6.** Osoba mówiąca w wierszu stawia kilka tez. Odszukaj je i zapisz swoimi słowami w zeszycie. Następnie określ, z którymi z nich się zgadzasz, a z którymi – nie. Uzasadnij swoją opinię.

7. Porównaj myśl Seneki Starszego: *Błądzić jest rzeczą ludzką* z refleksją, która wynika ze słów osoby mówiącej w wierszu.

8. Przyjrzyj się obrazowi Arnolda Böcklina i zapoznaj się z informacjami pod reprodukcją. W jaki sposób malarz pokazał dynamikę sytuacji?

Arnold Böcklin [czytaj: byklin], *Odyseusz i Polifem*, **1896 rok**

Gdy cyklop Polifem dowiedział się, że został oślepiony i oszukany przez Odyseusza, bardzo się zdenerwował. Cisnął nawet wielkim głazem w stronę okrętu. Następnie poprosił swego ojca Posejdona, by ten rzucił klątwę na króla Itaki.

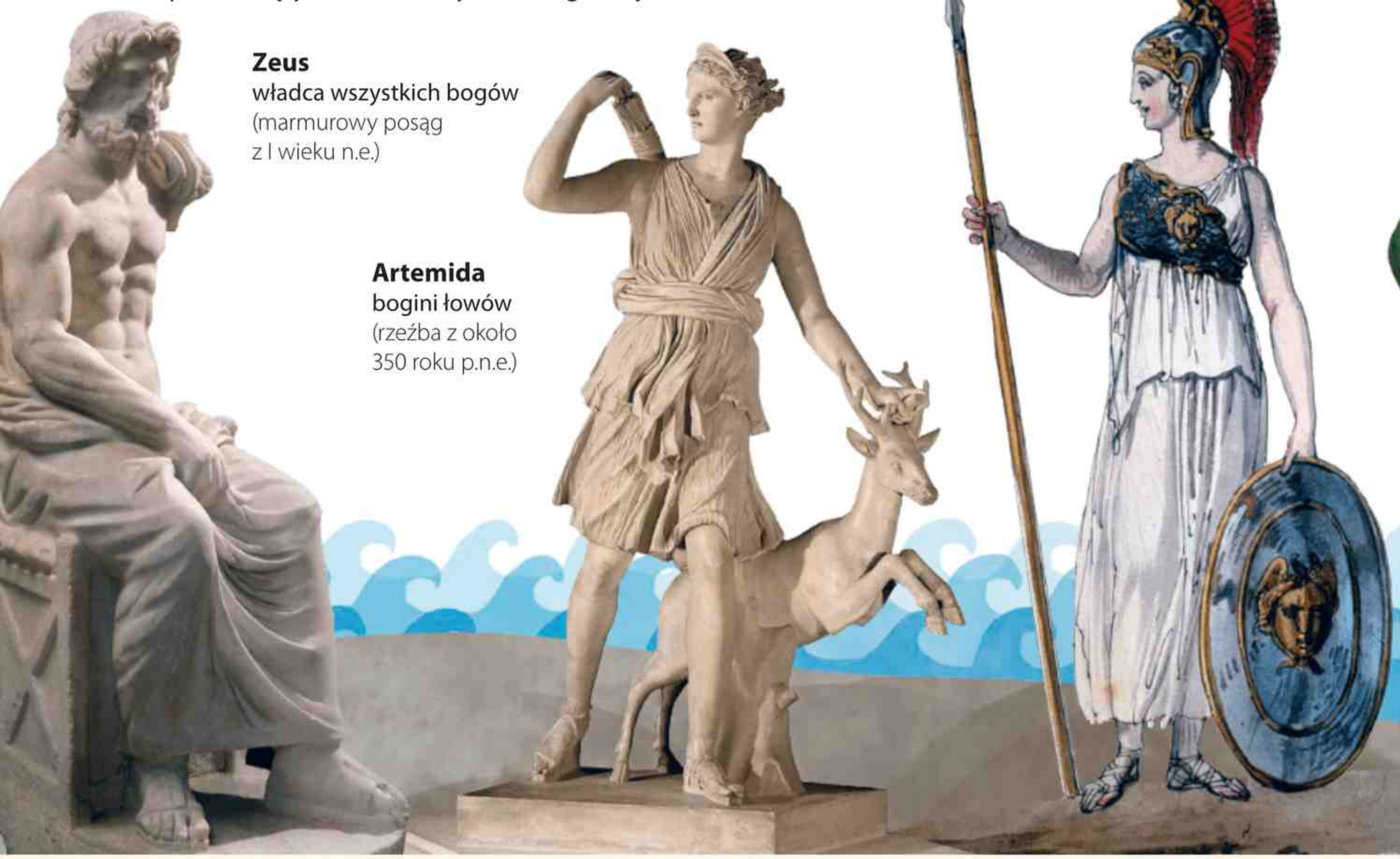
W świecie mitów

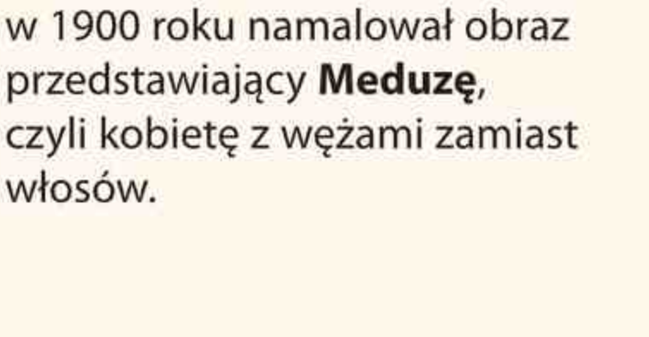
Postacie z mitologii greckiej na stałe zadomowiły się w naszej kulturze. Spotykamy je w literaturze, malarstwie, rzeźbie, filmach, a nawet... w grach komputerowych. Zobaczcie, w jaki sposób twórcy z różnych epok nawiązywali do tematyki mitologicznej.

Zeus
władca wszystkich bogów
(marmurowy posąg
z I wieku n.e.)

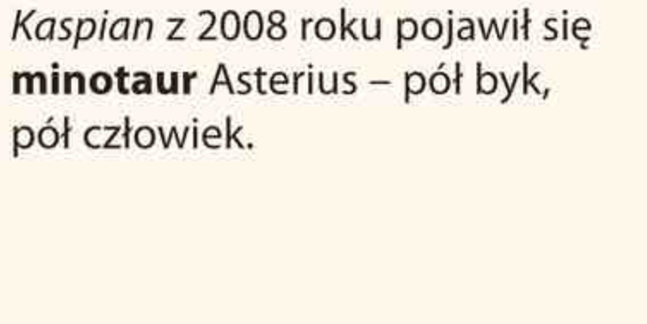
Artemida
bogini łowów
(rzeźba z około
350 roku p.n.e.)

Atena
bogini mądrości,
patronka wojny
sprawiedliwej
(osiemnastowieczna
akwarela)

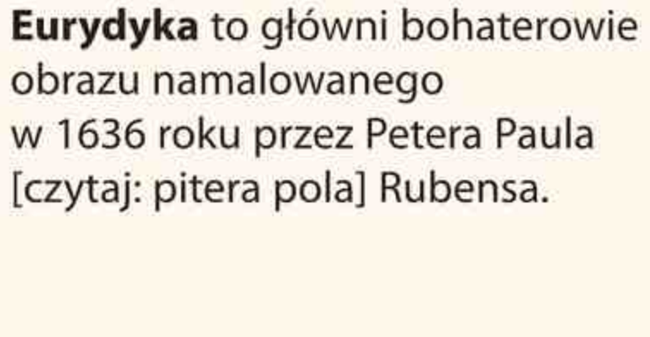

Polski malarz Jacek Malczewski w 1900 roku namalował obraz przedstawiający **Meduzę**, czyli kobietę z wężami zamiast włosów.

W filmie *Opowieści z Narnii. Książę Kaspian* z 2008 roku pojawił się **minotaur** Asterius – pół byk, pół człowiek.

Śpiewak **Orfeusz** i jego ukochana **Eurydyka** to główni bohaterowie obrazu namalowanego w 1636 roku przez Petera Paula [czytaj: pitera pola] Rubensa.

Posejdon
bóg morza
(osiemnastowieczna akwarela)

Hades
władca świata zmarłych
(*Gniew tytanów*, reżyseria: Jonathan Liebesman [czytaj: dżonatan libsman], 2012 rok)

Jednym z najbardziej znanych dzieł poświęconych bogini miłości są *Narodziny* ***Wenus*** Sandra Botticellego [czytaj: boticzellego] z około 1485 roku.

Amfora z około 530 roku p.n.e. przedstawiająca wojowników **Achillesa** i **Ajaksa** podczas gry w kości jest przykładem greckiego malarstwa czarnofigurowego.

Na rzymskiej mozaice z II wieku naszej ery ukazano króla Itaki **Odyseusza** oraz jego towarzyszy powracających z wyprawy wojennej.

Po przeczytaniu

1. Jak myślisz, dlaczego postacie z mitologii – tak jak bohaterowie biblijni – są obecne w naszej kulturze? Co współcześni ludzie mogą dostrzec w ich losach?

Praca w grupie

2. Zorganizujcie konferencję prasową pod tytułem *Olimp i okolice* z udziałem postaci z mitologii.

- Na pięciu kartkach napiszcie następujące imiona: *Zeus*, *Artemida*, *Atena*, *Posejdon*, *Hades*.
- Przypomnijcie sobie, kim były wymienione postacie. Zajrzyjcie do notatek z lekcji. Możecie również skorzystać ze *Słownika mitów i tradycji kultury* Władysława Kopalińskiego.
- Podzielcie się na grupy i wybierzcie przedstawicieli drużyn, którzy wylosują kartki z imionami postaci. Następnie ułóżcie w zespołach co najmniej po pięć pytań adresowanych do każdego z bohaterów.
- Wytypujcie z każdej grupy osobę, która wcieli się w rolę wylosowanej mitycznej postaci i odpowie na ułożone wcześniej pytania.
- Po przeprowadzeniu wszystkich konferencji ustalcie, która z drużyn najlepiej zaprezentowała mityczną postać.

Praca twórcza

3. Zastanów się, kim byłyby dzisiaj wymienione postacie. Zapisz, czym każda z nich zajmowałaby się współcześnie. Uzasadnij swoje odpowiedzi.

Przykład:

Odyseusz – właściciel biura turystycznego, autor bloga o podróżowaniu

Achilles – ? Demeter – ? Dedal – ?

4. Wyobraź sobie, że przygotowujesz grę planszową, której uczestnicy muszą jak najszybciej dotrzeć na Olimp. Po drodze będą ich czekać rozmaite przeszkody i ułatwienia pozostawione przez bogów i inne postacie znane z mitologii. Zaprojektuj karty, które informowałyby o trudnościach i zadaniach napotkanych przez graczy.

Przykłady:

MEDUZA
Spojrzała na Ciebie Meduza i zamieniasz się w kamień. Musisz poczekać jedną kolejkę lub wykorzystać kartę „Jednorożec".

IKAR
Otrzymujesz skrzydła od Dedala – przesuń pionek o 4 pola do przodu.

Jak napisać opowiadanie twórcze na podstawie mitu lub przypowieści?

Opowiadanie twórcze na podstawie mitu lub przypowieści przedstawia przygody bohaterów znanych z mitologii lub z Biblii, na przykład przeniesionych w czasy współczesne. Uwzględnia ono cechy charakterystyczne gatunku, do którego się odnosi.

Opowiadanie na podstawie mitu lub przypowieści

Przydatne słowa, na przykład:

- **rozpoczynające opowiadanie:** *Gdy nastał wieczór...*; *Zegar wskazywał południe...*; *Działo się to...*; *Owego dnia...*
- **wskazujące na kolejność wydarzeń:** *przedtem*, *potem*, *właśnie*, *następnie*, *zaraz po tym*, *wkrótce*, *niedługo*
- **podkreślające zwroty akcji:** *nagle*, *nieoczekiwanie*, *wtem*, *znienacka*, *raptem*
- **sygnalizujące związki przyczynowo-skutkowe:** *ponieważ*, *dlatego też*, *więc*, *na skutek*, *z powodu*
- **wprowadzające dialog:** *zabrał głos*, *odpowiedział*, *stwierdził*, *zapytał*, *powtórzył*, *dodał*
- **w zakończeniu:** *I tak w nagrodę za dobre czyny...*; *Dzięki temu zdarzeniu...*; *Od tamtej pory...*

Jak napisać opowiadanie na podstawie mitu lub przypowieści?

- Przeczytaj ponownie utwór, na podstawie którego masz napisać opowiadanie.
- Zastanów się, czy chcesz przedstawić inną wersję wydarzeń, w których brali udział bohaterowie, czy też wymyślić dalsze losy tych postaci. Możesz również przenieść historię w czasy współczesne.
- Przypomnij sobie cechy dzieła, do którego nawiązujesz.
- Zwróć uwagę, że mity przedstawiają ludzi, bogów lub herosów, którzy uczestniczą w pełnych zwrotów akcji przygodach. Opowieści te mają charakter uniwersalny, czyli ponadczasowy. Współczesna wersja mitu także powinna wyróżniać się tymi cechami.
- Pamiętaj, że przypowieść zawiera głębszy sens, z którego wynika pewne przesłanie – przestroga przed niewłaściwym zachowaniem lub nauka, jak należy postępować w życiu. Współczesna wersja przypowieści także powinna zawierać takie treści.
- Wprowadź elementy opisu (postaci, przedmiotu, krajobrazu, przeżyć wewnętrznych) i charakterystyki, dialogi, monologi czy zwroty akcji, określ także czas i miejsce akcji.

Opowiadanie twórcze

O Dedalu i Ikarze inaczej

Działo się to w starożytnej Grecji, niedaleko Krety, ale tak dawno temu, że nie wiadomo, jak naprawdę było.

Kreteńczycy, którzy tego ranka spacerowali nad morzem, spostrzegli dwóch szybujących śmiałków z wielkimi skrzydłami przymocowanymi rzemieniami do ramion. Jeden z lecących wznosił się coraz wyżej, a potem nagle runął do wody. Obserwujący byli pewni, że się utopił, gdyż morze było tego dnia wzburzone.

Śmiałek ten jednak dobrze pływał. Udało mu się dotrzeć do wystającej skały i uchwycić rękoma jej śliski grzbiet. Drugi z lotników, widząc, co się dzieje, obniżył swój lot i wkrótce też wpadł do wody, całkiem niedaleko skały, której uczepił się pierwszy z mężczyzn. Dotarł do niego szybko i pomógł mu odpiąć nasiąknięte wodą skrzydła, które po chwili poszły na dno. Swoje skrzydła także zrzucił. Po chwili odpoczynku obaj zaczęli płynąć do oddalonej o mniej więcej kilometr wyspy. Olbrzymie fale sprawiały, że posuwali się bardzo wolno i z wielkim wysiłkiem. Ledwie żywi dotarli w końcu do kamienistego wybrzeża.

– Ostrzegałem cię, synu – dyszał stary Dedal. – Ledwie uszliśmy z życiem.

– Oj, tato! – jęknął zmęczony Ikar. – Masz rację, jak zwykle masz rację.

W głębi duszy czuł jednak, że zrobiłby znowu to samo, bez względu na konsekwencje. Tak był zachwycony sztuką latania.

Kiedy odzyskali siły, podnieśli się i rozejrzeli. Wyspa wydawała się niewielka i raczej pusta. Oprócz skał i znajdujących się w ich załomach spalonych słońcem roślin nic więcej nie zauważyli. Dedal postanowił pomodlić się do Zeusa. Ikar nie miał ochoty. Położył się i zasnął.

Nagle rozpętała się burza. Pociemniało. Grzmoty niosły się po morzu. Błyskawice rozdzierały niebo. Raptem chmury się rozstąpiły. Przerażeni Dedal i Ikar ujrzeli ogromną postać. Jej srogą twarz okalały bujne siwe loki i broda. Skąpy chiton odsłaniał muskularną sylwetkę. Potężny władca błyskawic i piorunów gromkim głosem oznajmił:

– Dedalu, ponieważ zawsze mnie szanowałeś, a przy tym jesteś pracowity, uratuję cię! Zsyłam ci tratwę, którą dopłyniesz do wybrzeży Sycylii, gdzie zyskasz poważanie. A twój syn musi pozostać na zawsze na tej wyspie.

I stało się tak, jak zarządził Zeus. Dedal ze smutkiem opuścił syna. Potem regularnie go odwiedzał. Uwięziony zaś na wyspie Ikar wciąż oddawał się rozmyślaniom, jak to byłoby móc latać, i z uśmiechem wspominał dzień, w którym poczuł lekkość skrzydeł. Wiedział, że uczyni wszystko, by doświadczyć jeszcze raz radości lotu.

określenie miejsca
WSTĘP
określenie czasu
odwołanie się do wydarzeń z mitu
dialog
ROZWINIĘCIE
nawiązanie do znanych z mitu cech bohatera
zwrot akcji
opis krajobrazu
opis postaci
ZAKOŃCZENIE
puenta

Czas na ćwiczenia

1. Wymień przymiotniki, którymi można określić podane postacie z mitologii.

Syzyf, *Ikar*, *Dedal*, *Prometeusz*, *Tezeusz*, *Ariadna*, *Persefona*, *Demeter*

2. Wyobraź sobie, że masz przygotować scenariusz gry komputerowej na podstawie przygód Heraklesa. Bohater gry będzie musiał – tak jak w micie – wykonać dwanaście prac. Opisz jedną z nich, ale zmień sposób, w jaki Herakles poradzi sobie z czekającym go zadaniem.

3. Wymyśl inne wersje podanych mitów.

Jak potoczyłyby się losy

- Syzyfa, gdyby zrozumiał, że popełnił błąd, strącając Tanatosa do lochu?
- Demeter, jeśliby nie udało się jej odnaleźć córki?

4. Co współczesny Prometeusz mógłby odpowiedzieć na pytania Zeusa: *Nie wystarczy, że stworzyłeś ich i dałeś im rozum? Co jeszcze chcesz im ofiarować?*

5. Zredaguj w zeszycie dialog, jaki mogłyby przeprowadzić między sobą panny nierozsądne, których pan młody nie wpuścił na ucztę weselną.

6. Gdyby historia znana z przypowieści o talentach rozgrywała się w dzisiejszych czasach, to kim byliby pan i jego słudzy? Czym zajmowałyby się te osoby? Zapisz w zeszycie swoje propozycje.

7. Wyobraź sobie, że razem z koleżankami i kolegami wybierasz się w bardzo mroźny dzień na pieszą wycieczkę. Niektórzy z Was zachowują się nierozsądnie i nie przygotowują się do niej odpowiednio, inni natomiast okazują się przewidujący i zabierają odpowiednie wyposażenie. Opracuj plan wydarzeń współczesnej przypowieści o ludziach roztropnych i nierozsądnych.

★ **8.** Napisz współczesną wersję przypowieści o miłosiernym Samarytaninie. Akcję swojego opowiadania umieść w jednym z miejsc widocznych na fotografiach. Skorzystaj ze wskazówek.

Jedna z osób niosących torby z zakupami funduje posiłek bezdomnej osobie.

Bohater pomaga podróżnemu odnaleźć bagaż zgubiony na dworcu.

9. Przygotuj opis wybranej sytuacji z życia w królestwie Hadesa, którego autorką mogłaby być Persefona.

Zanim przeczytasz

- Zastanów się, do czego są potrzebne zasady, na przykład w grach.

ZASADY POSTĘPOWANIA

Brandon Mull [czytaj: mol]

Baśniobór

Fragmenty
Tłumaczenie: Rafał Lisowski

Przez kilka chwil jedli w milczeniu. Dziadek otarł usta serwetką i odchrząknął.

– Jak myślicie, czemu ludzie tak chętnie łamią zasady?

Kendra poczuła nagły przypływ wyrzutów sumienia. Pytanie zostało zadane wszystkim i zawisło w powietrzu w oczekiwaniu na odpowiedź. Gdy nikt się nie odezwał, dziadek mówił dalej:

– Czy to tylko kwestia przyjemności płynącej z nieposłuszeństwa? Buntowniczego dreszczyku?

Dziewczynka spojrzała na brata. Gapił się w talerz i dłubał w ziemniakach.

– Kendro, czy zasady były niesprawiedliwe? Czy oczekiwałem od was czegoś nierozsądnego?

– Nie.

– Seth, czy nie zostawiłem wam nic, czym moglibyście się zająć? Nie mieliście basenu? Domku na drzewie? Nie mieliście zabawek ani rozrywek?

– Mieliśmy co robić.

– To dlaczego poszliście do lasu? Ostrzegałem, że spotkają was konsekwencje. [...] Do was należało respektowanie[1] zasad, i to dla waszego bezpieczeństwa.

– Nie boimy się kleszczy – oznajmił Seth.

Dziadek założył ręce na piersiach i spuścił oczy.

– Nie byłem z wami całkiem szczery, gdy mówiłem, dlaczego nie wolno wam wchodzić do lasu – podniósł wzrok. – Na moim terenie chronię

[1] *Respektowanie* – przestrzeganie.

Kilka słów o książce

Kendra i Seth [czytaj: set] spędzają wakacje u dziadka, który okazuje się strażnikiem niezwykłej krainy – Baśnioboru. To miejsce od dawna stanowi schronienie dla czarodziejskich istot, między innymi dla satyrów, trolli, wróżek, czarownic i chochlików. Dziadek zabrania wnukom zbliżania się do lasu, dzieci jednak nie zamierzają go słuchać. Co się stanie, gdy złamią zakaz?

niebezpieczne zwierzęta, wiele z nich należy do zagrożonych gatunków. Są wśród nich jadowite węże, ropuchy, pająki i skorpiony, a także zwierzyna większych rozmiarów: wilki, małpy, pantery. Korzystam ze środków chemicznych oraz innych zabezpieczeń, żeby nie wchodziły do ogrodu, ale w lesie czyha ogromne niebezpieczeństwo. Szczególnie groźna jest wyspa na środku jeziora. Mieszka tam kolonia tajpanów pustynnych, czyli najbardziej zabójczych węży znanych ludzkości.

– Dlaczego nas nie ostrzegłeś? – spytała Kendra.

– Mój rezerwat jest okryty tajemnicą. Mam wszystkie niezbędne pozwolenia, ale gdyby sąsiedzi zaczęli się skarżyć, może by je cofnięto. Nie wolno wam pisnąć nikomu ani słowa, nawet rodzicom.

– Widzieliśmy białą żabę – wydyszał Seth. – Ona też jest jadowita?

Dziadek pokiwał głową.

– Zabójcza. Rdzenne[2] ludy Ameryki Środkowej wykorzystują te żaby do produkcji zatrutych strzał.

– Seth próbował ją złapać.

– Gdyby mu się udało – rzekł dziadek ponuro – już by nie żył.

Seth przełknął ślinę.

– Nigdy więcej nie wejdę do lasu.

– Wierzę ci – odrzekł dziadek. – Tak czy siak, zasady są bezwartościowe, jeśli nie egzekwuje się kar. Będziecie musieli pozostać w pokoju aż do końca pobytu.

– Co? – zawołał Seth. – Ale ty nas okłamałeś! Strach przed kleszczami to głupi powód, żeby nie wchodzić do lasu! Myślałem, że po prostu traktujesz nas jak małe dzieci.

– Powinieneś był zwrócić się z tymi wątpliwościami do mnie – stwierdził dziadek. – Czy niewyraźnie przedstawiłem wam zasady albo konsekwencje ich nieprzestrzegania?

– Niewyraźnie przedstawiłeś powody – zripostował[2] Seth.

– Mam do tego prawo. Jestem waszym dziadkiem. I to moja ziemia.

– A ja jestem twoim wnukiem. Powinieneś mówić mi prawdę. Nie dajesz nam dobrego przykładu. [...]

Przydatne słowa

Gdy wymagamy tego, aby pewne zasady, prawa lub obowiązki były przestrzegane, to możemy powiedzieć, że je **egzekwujemy**.

Przykład użycia: *Zgodnie z regulaminem nauczyciel ma prawo egzekwować od nas wykonanie pracy domowej.*

[2] *Rdzenny* – tu: wywodzący się od pierwszych mieszkańców danej ziemi.

[3] *Zripostować* – odpowiedzieć szybko, w cięty i trafny sposób.

Przydatne słowa

Kiedy koncentrujemy się na jakimś problemie, skupiamy na czymś uwagę, możemy powiedzieć, że **zbieramy myśli**.

Przykład użycia:
Tak długo czekała, aż Tomek się do niej odezwie, że kiedy to zrobił, nie mogła zebrać myśli.

– Kendro, a co ty uważasz? – dziadek zwrócił się do dziewczynki.

Nie spodziewała się, że spyta ją o zdanie. Spróbowała zebrać myśli.

– No, zgadzam się, że nie powiedziałeś nam całej prawdy. Absolutnie nie poszłabym do lasu, gdybym wiedziała, że są tam groźne zwierzęta.

– Ja też nie – wtrącił jej brat.

– Przedstawiłem wam dwie proste zasady, zrozumieliście je, a potem złamaliście. Myślicie, że powinniście uniknąć kary tylko dlatego, że postanowiłem nie wyjawić wam przyczyn wprowadzenia tych zasad?

– Tak – stwierdził Seth. – Tylko ten jeden raz.

– To nie wydaje mi się sprawiedliwe – stwierdził dziadek. – Jeśli nie egzekwuje się kar, zasady tracą wszelką moc.

– Ale my tego już więcej nie zrobimy – zaprotestował chłopiec. – Obiecujemy. Nie zamykaj nas w domu na dwa tygodnie.

– Nie miej do mnie pretensji. Sami się zamknęliście, lekceważąc zasady. Kendro, czy uważasz, że to by było sprawiedliwe?

– Moglibyśmy dostać zmniejszoną karę w ramach ostrzeżenia. A potem pełną, jeżeli znowu nabroimy.

– Zmniejszoną karę? – zadumał się dziadek. – Czyli zapłacilibyście za nieposłuszeństwo, ale jednocześnie dostalibyście jeszcze jedną szansę. Chybabym to wytrzymał. Co ty na to, Seth?

– Lepsze to niż pełna kara.

– Zatem postanowione. Zmniejszę waszą karę do jednej doby.

Po przeczytaniu

1. O jakim zakazie jest mowa w tekście? Dlaczego został wydany?
2. Jakimi argumentami posługiwał się Seth, aby uniknąć kary?
3. Czy uważasz ostateczną decyzję starszego pana za słuszną? Uzasadnij swoją opinię.
4. Odpowiedzcie na pytanie zadane przez jednego z bohaterów: *czemu ludzie tak chętnie łamią zasady?*.
5. Wyjaśnij, jak rozumiesz stwierdzenie, że *zasady są bezwartościowe, jeśli nie egzekwuje się kar*.
6. Jakiego traktowania oczekują od dziadka wnuki? Co sądzisz na ten temat?

Praca w grupie

7. Dziadek posłużył się kłamstwem. Czy słusznie postąpił? Zorganizujcie w klasie dyskusję na temat: *Czy są sytuacje, w których można lub trzeba skłamać?*.

8. W czteroosobowych zespołach porozmawiajcie o tym, czego zabraniają Wam dorośli.

- Zapiszcie na kartkach zakazy, z którymi najczęściej się spotykacie. Obok każdego punktu umieśćcie wyjaśnienie, czym – według Was – kierowali się dorośli, gdy ustanawiali daną zasadę.
- Przedstawcie rezultaty Waszych przemyśleń osobom z pozostałych grup.
- Uzgodnijcie wspólnie, które reguły uważacie za słuszne, a które wydają się Wam niesprawiedliwe.

9. Czasami dorośli mówią, że robią coś dla Was lub czegoś Wam zabraniają dla Waszego dobra. Co sądzicie o takich argumentach?

10. Wymień trzy zasady, które powinny obowiązywać na lekcjach. Jakie sposoby wyegzekwowania tych reguł są najbardziej skuteczne?

Wśród ludzi

Nie zawsze przestrzeganie narzuconych zasad jest łatwe. Pamiętaj jednak, że aby zgodnie żyć z innymi ludźmi, należy stosować się do pewnych reguł.

- Staraj się sumiennie wykonywać domowe obowiązki.
- Jeśli wiesz, że nie zdążysz czegoś zrobić, lub zdarzyło Ci się o czymś zapomnieć, poinformuj o tym odpowiednie osoby. Postaraj się jak najszybciej nadrobić zaległości.
- Gdy zamierzasz wyjść z domu, powiadom o tym swoich opiekunów. Powiedz, dokąd się wybierasz, kiedy wrócisz i kto Ci będzie towarzyszył.
- Mów prawdę – nawet jeśli wiąże się to z przykrymi konsekwencjami.

? Jak wyglądałoby codzienne życie w świecie, w którym nie ma żadnych zasad?

Stanisław Sojka

Tolerancja (Na miły Bóg)

Dlaczego nie mówimy o tym, co nas boli, otwarcie?
Budowa ściany wokół siebie – marna sztuka...
Wrażliwe słowo, czuły dotyk wystarczą –
Czasami tylko tego pragnę, tego szukam.

Na miły Bóg,
Życie nie tylko po to jest, by brać,
Życie nie po to, by bezczynnie stać,
I aby żyć, siebie samego trzeba dać.

Problemy twoje, moje, nasze boje, polityka,
A przecież każdy włos jak nasze lata policzony.
Kto jest bez winy, niechaj pierwszy rzuci kamień, niech rzuci!
Daleko raj, gdy na człowieka się zamykam.

Na miły Bóg,
Życie nie tylko po to jest, by brać,
Życie nie po to, by bezczynnie stać,
I aby żyć, siebie samego trzeba dać.

Po przeczytaniu

1. Wyjaśnij, co oznaczają podane sformułowania.

mówić otwarcie, budowa ściany wokół siebie, zamykać się na kogoś

2. Na jakie zachowania ludzi zwracają uwagę słowa utworu *Tolerancja*?

3. W jaki sposób utwór *Tolerancja* łączy się z przypowieścią o miłosiernym Samarytaninie? Zwróć uwagę na sens refrenu. → Przypomnij sobie: refren, s. 347

4. Co, według Ciebie, jest ważne w życiu i nadaje mu wartość? Czy podzielasz zdanie osoby mówiącej w wierszu? Uzasadnij swoją odpowiedź.

5. W jakich sytuacjach używa się sformułowania *na miły Bóg*? Jaką funkcję pełni ono w refrenie?

6. Wysłuchaj piosenki Stanisława Sojki, na przykład na stronie www.youtube.com. Wypisz do zeszytu przymiotniki, które najtrafniej określają wykorzystaną w niej muzykę.

Użycie nawiasu

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj tytuł utworu Stanisława Sojki ze strony 276. Dlaczego druga część tytułu została umieszczona w nawiasie?

Nowa wiadomość

- **W nawiasie ( )** można umieścić informacje, które uzupełniają lub wyjaśniają treść głównego zdania.

  Przykład:
  Ola (moja szkolna przyjaciółka) ma świetną dykcję.

- Nawias wraz z umieszczonym w nim wielokropkiem służy do zaznaczenia opuszczonego fragmentu cytowanego tekstu.

  Na przykład:
  Od czasu do czasu obie się trochę sprzeczają (...). Nie lubię, kiedy (...) moje przyjaciółki się kłócą.

Czas na ćwiczenia

1. Dlaczego w tekście użyto nawiasów? Jakie informacje się w nich znalazły?

W szkolnej uroczystości uczestniczyło wiele osób (rodzice, nauczyciele, uczniowie, goście). Laureaci konkursu fotograficznego (Ewa, Damian i Karol) otrzymali nagrody. Małgosia (moja koleżanka z ławki) zdobyła wyróżnienie. Jestem z niej dumna.

2. Przepisz zdania do zeszytu, uzupełniając je odpowiednimi przykładami lub wyjaśnieniami.

3. Wskaż miejsca, w których należy wstawić nawiasy.

- Apollo nazywaliśmy tak kolegę z klasy pojedzie na konkurs z wiedzy o mitologii. Na zwycięzców czekają atrakcyjne nagrody na przykład wycieczka do Grecji.
- Wieczorem podczas festynu zgodnie z zapowiedziami odbędzie się pokaz ognia grupy Prometeusz. Ich pierwszy pokaz fireshow czytaj: fajerszoł odbył się dziesięć lat temu.

Małgorzata Musierowicz
(urodzona w 1945 roku)

Jest autorką książek dla dzieci i młodzieży. Jej najbardziej znanymi powieściami są: *Kłamczucha*, *Kwiat kalafiora*, *Noelka*, *Pulpecja*, *Język Trolli*. Te i inne książki wchodzą w skład cyklu *Jeżycjada*, który w zabawny i ciepły sposób opowiada historię wielopokoleniowej rodziny Borejków.

RADOŚĆ OBDAROWYWANIA

Małgorzata Musierowicz

Noelka

Fragmenty

Otworzyła im blada, krępa[1] kobieta [...], ubrana szaro i skromnie. [...]

– [...] Piotruś leży w pokoju, a tu... tu mam prezenty – to mówiąc, sięgnęła do szafy stojącej obok lustra. Spod równo poukładanych swetrów wydobyła dwa pięknie opakowane pudełeczka. – Autko matchbox[2] [czytaj: maczboks] i klocki Lego – powiedziała szeptem, rozpromieniona. – Tak o tym marzył...

Gwiazdor wyglądał na lekko stropionego, kiedy wpuszczał w czeluście pustego wora dwa małe kartoniki. [...]

W pokoju na lewo ujrzeli najpierw gęstą, niedużą choinkę, obwieszoną czerwonymi jabłuszkami i zabawkami z papieru, a dopiero potem – ułożonego w pościeli na tapczanie chłopczyka, może siedmioletniego. Był blady jak wosk, a na głowie miał gruby opatrunek.

– Dopiero wyszedł ze szpitala – szepnęła za plecami Elki kobieta. – Puścili mi go na święta.

– Cześć, Piotrek! – zawołał wesoło Gwiazdor, podchodząc do łóżka. – No, jak tam zdrówko? Jak się czujesz?

Chłopiec poruszył ręką, podniósł na niego oczy i spróbował się uśmiechnąć.

– Średnio... – powiedział słabym głosem. [...]

Kilka słów o książce

Akcja powieści rozgrywa się w Poznaniu w ciągu jednego dnia – w Wigilię. Bohaterami są Elka Stryba i Tomek Kowalik. Dziewczyna jako Aniołek towarzyszy Gwiazdorowi, w którego wcielił się jej kolega. Razem chodzą po domach i obdarowują dzieci prezentami. Podczas spotkań z różnymi ludźmi zmienia się ich podejście do własnych rodzin i najbliższego otoczenia. Elka staje się mniej egoistyczna. Dzięki wspólnie spędzonemu czasowi bohaterowie odkrywają, że dobrze się rozumieją i lubią ze sobą przebywać.

[1] *Krępy* – mocno zbudowany, niewysoki.
[2] *Matchbox* – zabawka: model samochodu znanej marki.

– Powiedz mi, Piotrek, o czym ty marzyłeś?

– Ja? – szepnął chłopczyk. – Żeby już wrócić do mamy. [...]

– Ale... poza tym?

– Poza tym? Żeby mój tata żył.

– Myślałem... – powiedział Tomek i urwał. – Myślałem o prezentach. To znaczy... pytałem, o jakich prezentach marzyłeś?

– A! O prezentach. To ja marzyłem o samochodziku matchbox. I o klockach Lego. I chciałbym też spróbować, jak smakuje taka wielka, wielka, wielka czekolada z winogronami na obrazku.

– Jasne – rzekł Gwiazdor i zakasłał. – Tak, tak. Słuchaj, Piotrek. Oczywiście tam, u nas... w górze... wiadomo o wszystkich marzeniach dzieci. [...] – O! – wykrzyknął. – Mam! – podał małemu paczuszkę [...].

Piotruś rozwinął ozdobny papier.

– Matchbox! – szepnął, oczarowany. – Ale śliczny! Z resorami!

– Aniołku – rzekł półgłosem Tomcio.

Elka, która dotąd stała jak słup, [...] podeszła, wprawiając w ruch skrzydła. Mały patrzał na nią jak urzeczony, więc uśmiechnęła się do niego [...].

Tomek spojrzał jej w oczy.

– Słuchaj, Aniołku... skocz tylko do naszych sań na dole. Tam... tego... zostało chyba jeszcze to i owo. [...]

Tomek złapał jej dłoń i poczuła, że podaje jej banknot.

[...] – Hm, Aniołku, tam chyba została taka wielka, wielka, wielka czekolada dla Piotrusia. Jasne?

– Aha – powiedziała Elka i pożegnalnie zafalowała skrzydłami.

Ruszyła żwawo do wyjścia [...]. Na progu pokoju natknęła się na dwa brzdące w wieku przedszkolnym, odziane w szare rajstopki i bure sweterki.

– To... dzieci sąsiadów – powiedziała z zakłopotaniem matka Piotrusia.

Gwiazdor odwrócił się [...], oceniając sytuację jednym rzutem oka.

– Aniołku – zawołał. – Mam wrażenie, że w saniach będzie więcej towaru, poszukaj tylko dobrze!

Elka sfrunęła ze schodów, przeskakując po trzy stopnie, i wpadła do delikatesów [...]. Wydała całą setkę[3] Tomka i jeszcze połowę swojej na trzy wielgachne

[3] *Setka* – banknot o nominale 100 000 złotych, który dziś miałby wartość 10 złotych. Akcja powieści rozgrywa się na początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy w Polsce obowiązywały banknoty o wyższym nominale.

Przydatne słowa

Jeśli z podziwem lub zachwytem patrzymy na jakąś osobę lub rzecz i nie możemy oderwać od niej wzroku, mówi się, że **patrzymy** na nią **jak urzeczeni**.

Przykład użycia:
Bartek patrzył jak urzeczony na stoisko ze słodyczami.

czekolady wielkości zeszytu. Kiedy wpadła do mieszkania na piętrze, Tomek i Piotruś wciąż jeszcze bawili się samochodzikiem [...]. [...]

– No, dobrze – Gwiazdor zatarł ręce. – To zobaczymy, co my tu jeszcze mamy w tym worku. [...] Aha! Coś tu się jeszcze pałęta[4]. Co by to mogło być?

[...] Tomek uroczyście wyjął z worka paczuszkę, opakowaną w kolorowy papier, przyłożył do ucha, potrząsnął. [...]

Po rozwiązaniu wstążeczki [...] i niecierpliwym odwinięciu papierka oczom zebranych ukazało się pudełeczko klocków Lego [...].

– Są figurki!!! – zawołał Piotruś pełnym głosem, siadając. [...]

– A tu – rzekł Gwiazdor, który, korzystając z zamieszania, odebrał od Elki trzy czekolady – mamy jeszcze to i owo. Same drobiazgi – wręczył po imponującej tabliczce każdemu z dzieci.

– O! O! Dla nas też przyniósł! – wrzasnął przeraźliwie chłopczyk [...].

– Mówiłam ci, że przyniesie! Mówiłam! – wtórowała[5] mu siostrzyczka.

– Tak jest, lube dziatki[6], tak jest, pamięta się o wszystkich – przemówił łaskawie Tomcio, bardzo zadowolony z siebie.

---

[4] *Pałętać się* – w języku potocznym: przeszkadzać, leżeć nie na swoim miejscu.
[5] *Wtórować* – tu: zgadzać się z kimś.
[6] *Lube dziatki* – miłe dzieci.

Po przeczytaniu

1. Wymień postacie występujące w tekście i powiedz, kim jest każda z nich.
2. Które fragmenty potwierdzają, że akcja toczy się w okresie świątecznym?

Nowa wiadomość

Powieść obyczajowa opisuje codzienne życie, sprawy i obyczaje. Jej bohaterami są zazwyczaj zwykli ludzie, którzy zmagają się z różnymi problemami. Akcja często rozgrywa się w ich najbliższym otoczeniu. Wydarzenia ukazane w powieści obyczajowej są realistyczne.

3. Jakie problemy zostały poruszone w tekście?
4. O czym marzył Piotruś, kiedy leżał w szpitalu? Jak poczuł się Tomek, kiedy dowiedział się o marzeniach chłopca?
5. Dlaczego Tomek wysłał Elkę po czekolady? Jak oceniasz jego decyzję?
6. Co – Twoim zdaniem – okazało się najważniejsze w opisanej sytuacji?

Pisownia wyrazów obcych

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj podane wyrazy, które pochodzą z języka obcego. Wskaż te, które zachowały oryginalną pisownię.

matchbox, *lajk*, *grill*, *keczup*

Sprawdź w słowniku, który z zamieszczonych wyrazów można zapisać na dwa sposoby.

Nowa wiadomość

- **Wiele obcych słów wprowadzonych do języka polskiego zapisujemy zgodnie z ich wymową.**

  Przykłady:
  dżinsy (w języku angielskim: *jeansy*), *gadżet* (w języku angielskim: *gadget*), *kolaż* (w języku francuskim: *collage*)

- **Niektóre słowa możemy pisać na dwa sposoby.**

  Przykłady:
  aquapark/akwapark, *spray/sprej*, *didżej/DJ*

- **Istnieją wyrazy, w których należy zachować pisownię obcą (oryginalną).**

  Przykłady:
  weekend, *pizza*, *graffiti*, *quad*

Czas na ćwiczenia

1. Przepisz wypowiedzi do zeszytu, uzupełniając je podanymi wyrazami w odpowiedniej formie.

bestseller, *aerobik*, *jogging*, *hobby*, *kombi*

2. Które z produktów ukazanych na zdjęciach są niezdrowe i nie powinny się znaleźć w szkolnym sklepiku? Zapisz w zeszycie ich nazwy. W razie trudności skorzystaj ze słownika.

3. Odczytaj wypowiedzi, uzupełniając je wyrazami obcego pochodzenia – zgodnie ze wskazówkami:

- **słowa zapisane zgodnie z ich polską wymową,**

  – O, ty też przyszłaś w ?. (granatowe lub niebieskie spodnie z mocnej tkaniny)

  – Tak, to najwygodniejsze spodnie. Zastanawiałam się jeszcze nad ?, ale stwierdziłam, że w krótkich spodenkach może być za zimno. (krótkie spodnie o sportowym kroju)

  – Nie wiedziałam, że tę dyskotekę będzie prowadził ? Gucio. (osoba prezentująca muzykę rozrywkową w dyskotece)

- **słowo zapisane niezgodnie z jego polską wymową.**

  – Zawsze gra w piątki, pod hasłem: „Piątek to ? początek!". (okres od piątkowego popołudnia do niedzieli)

4. Na podstawie fotografii zapisz w zeszycie dokończenia zdań – wyrazy pochodzące z języka angielskiego, które zachowały oryginalną pisownię.

Podziwiam ciekawe ?.

Bardziej od jazdy na nartach podoba mi się ?.

5. Zapisz w zeszycie inną, równie poprawną, spolszczoną formę każdego z podanych wyrazów. Następnie ułóż zdania z dwoma wybranymi rzeczownikami. W razie trudności skorzystaj ze słownika ortograficznego.

Przykład:
judo – dżudo

jeep, catering, lunch

Jak rozpoznać zdania złożone współrzędnie i podrzędnie?

Na rozgrzewkę

- Wskaż w podanych wypowiedzeniach zdania składowe. Następnie określ, które z nich jest złożone współrzędnie, a które – podrzędnie.

Krasnolud mocno się wzruszył i zaśpiewał pieśń na cześć przyjaciela.
Krasnolud mocno się wzruszył, gdy zaśpiewał pieśń na cześć przyjaciela.

Przypomnienie

Zdanie złożone składa się z dwóch lub więcej zdań pojedynczych, nazywanych **zdaniami składowymi**. Zdań składowych jest tyle, ile orzeczeń.
Wyróżniamy dwa typy zdań złożonych: **zdania złożone współrzędnie** i **zdania złożone podrzędnie**.

Zdania złożone współrzędnie mogą być połączone bezspójnikowo lub spójnikami:

a, *ale*, *lecz*, *więc*, *dlaczego*, *natomiast*, *jednak*; ← Stawiamy przed nimi przecinek.

i, *oraz*, *albo*, *lub*, *czy*, *bądź*, *ani* ← Nie stawiamy przed nimi przecinka.

Przykłady zdań współrzędnych:

Posłucham audycji, pozmywam naczynia.
1 2

W zdaniach bezspójnikowych oddzielamy przecinkiem zdania składowe.

1 — 2

Obejrzę wiadomości i zadzwonię do babci.
1 2

1 — i — 2

W **zdaniach złożonych podrzędnie** zdanie podrzędne rozwija lub dopowiada treść zdania nadrzędnego.

Przykłady zdań podrzędnych:

dlaczego?
Wieczorami słucham radia, ponieważ nie lubię telewizji.
1 zdanie nadrzędne — 2 zdanie podrzędne

1 — dlaczego? 2

kiedy?
Gdy wracam zmęczona do domu, chętnie włączam radio.
1 zdanie podrzędne — 2 zdanie nadrzędne

2 — kiedy? 1

Czas na ćwiczenia

1. Odczytaj zdania, zastępując każdy znak ? wybranym spójnikiem.

więc, ale, a, czy

- Próbował ich uspokajać, ? dyskutowali coraz głośniej.
- Przyjdziesz po mnie ? zaczekasz pod domem?
- Marta piła herbatę, ? Marcin jadł sałatkę.
- Lubię kino, ? często kupuję czasopismo „Film".

2. Dokończ ustnie wypowiedzenia.

- Kiedy czytam literaturę fantastyczną, ?.
- Gdyby udało mi się wygrać na loterii, ?.
- Chociaż jestem dopiero w szóstej klasie, ?.

3. Postaw pytania, na które odpowiadają wyróżnione zdania składowe.

4. Dokończ wypowiedzenia. Określ, czy powstałe zdania są złożone współrzędnie, czy – podrzędnie.

- Pirat zamierzał znaleźć skarb, ponieważ ?.
- Księżniczka nie zamierzała poślubić rycerza, więc ?.

5. Połącz wypowiedzenia w zdania złożone współrzędnie. Użyj odpowiednich spójników.

- Przejrzę czasopismo. Obejrzę odcinek serialu.
- Moja babcia lubi muzykę klasyczną. Ja słucham tylko jazzu.

6. **Wykonaj wykresy zdań złożonych. Ponumeruj zdania składowe i zapisz pytania, na które odpowiadają zdania podrzędne.**

- Ponieważ uwielbiam fantasy, z chęcią obejrzałam ekranizację powieści *Osobliwy dom pani Peregrine* [czytaj: peregrin].
- W filmie poznajemy historię Jake'a [czytaj: dżejka], który przybywa na wyspę, by odkryć tajemnice domu, w którym kiedyś mieszkał jego dziadek.

Nowa wiadomość

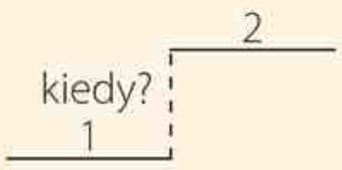
Czasami zdarza się, że zdanie nadrzędne rozdzielone jest zdaniem podrzędnym. W takiej sytuacji oddzielone od siebie części zdania nadrzędnego powinny być przedstawione na wykresie za pomocą osobnych odcinków umieszczonych na tym samym poziomie.

Przykład:

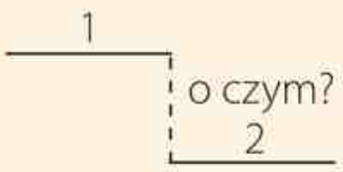

7. Ułóż i zapisz w zeszycie zdania złożone odpowiadające podanym wykresom.

8. W zamieszczonym tekście wskaż zdania podrzędne. Na jakie pytania one odpowiadają?

Zepsuł mi się zegarek. Stwierdziłem, że go naprawię. Nie chciałem oddawać go do zegarmistrza, ponieważ nie zamierzałem wydawać kieszonkowego. Wziąłem narzędzia, rozkręciłem zegarek i zacząłem dłubać. Zrezygnowałem, kiedy zobaczyłem ten cały mechanizm. Złożyłem zegarek, ale zostało mi kilka śrubek. Nie wiedziałem, że naprawa okaże się tak trudna. Gdy tata wrócił z pracy, poprosiłem go o pomoc.

9. Ułóż i zapisz w zeszycie zdanie, które będzie opisywało zamieszczoną fotografię. W swoim wypowiedzeniu użyj jednego spośród podanych spójników. Następnie odpowiedz, kiedy stosujemy zdania podrzędnie złożone.

który, ponieważ, aby

- Wykonaj wykres utworzonego zdania. W jaki sposób pokazuje on zależności między poszczególnymi zdaniami składowymi?

Jak rozpoznać typy zdań złożonych współrzędnie?

Na rozgrzewkę

- Przeanalizuj treść podanych zdań złożonych współrzędnie. W którym z nich treść jednego zdania składowego przeciwstawia się treści drugiego zdania?

  Pójdziemy na spacer do lasu i porozmawiamy o wakacjach.
  Pójdziemy na spacer do lasu lub porozmawiamy o wakacjach.
  Pójdziemy na spacer do lasu, ale nie porozmawiamy o wakacjach.
  Pójdziemy na spacer do lasu, więc znajdziemy chwilę na rozmowę o wakacjach.

Nowa wiadomość

W **zdaniu złożonym współrzędnie** zdania składowe są połączone bezspójnikowo lub spójnikami. Spójniki tworzą między zdaniami składowymi określoną relację logiczną.

Ze względu na charakter tej relacji zdania złożone współrzędnie dzielimy na:

- **łączne** – zdania składowe wyrażają treści łączące się w czasie i/lub przestrzeni; zdania składowe mogą być połączone spójnikami: *i*, *oraz*, *ani*, *jak również*, *zarazem*, *a także*;

  Przykład:
  Przyjdę do ciebie i pouczymy się razem.

- **rozłączne** – zdanie złożone mówi o sytuacji wyboru, dlatego treści zdań składowych wykluczają się wzajemnie; zdania składowe mogą być połączone spójnikami: *albo*, *lub*, *bądź*, *czy*;

  Przykład:
  Posłuchajmy muzyki albo obejrzyjmy ten film.

- **przeciwstawne** – zdania składowe wyrażają treści wykazujące jakieś przeciwieństwo; zdania składowe mogą być połączone spójnikami: *ale*, *lecz*, *jednak*, *natomiast*, *zaś*, *a*, *tymczasem*;

  Przykład:
  Tomek zabrał laptopa, ale zapomniał wziąć słuchawki.

- **wynikowe** – treść drugiego zdania składowego wynika z treści pierwszego; zdania te mogą być połączone spójnikami: *więc*, *toteż*, *dlatego*, *zatem*.

  Przykład:
  Zmęczyłam się trochę, więc odpocznę przez chwilę.

Czas na ćwiczenia

1. Określ, jaka relacja zachodzi między zdaniami składowymi w poszczególnych wypowiedzeniach. Wykonaj w zeszycie wykresy podanych zdań.

- Spotkaliśmy starszą sąsiadkę i pomogliśmy jej zanieść zakupy do domu.
- Źle się dzisiaj czuję, więc nie pójdę na trening.
- W najbliższy weekend zrobimy sobie wycieczkę albo pójdziemy do kina.

2. Ułóż zdania złożone współrzędnie odnoszące się do podanych sytuacji. Określ, jakiego typu są to zdania.

- O ósmej rano rozpoczynasz lekcje, budzisz się o dziewiątej.
- Czytasz książkę *Hobbit, czyli tam i z powrotem*, planujesz obejrzeć film na podstawie tej lektury.

3. Dokończ w zeszycie podane wypowiedzenia zgodnie ze wskazówkami. Narysuj wykresy utworzonych zdań.

Podczas wakacji pojadę na obóz żeglarski lub [?]. ⟶ zdanie złożone współrzędnie rozłączne
Kupiłabym ten plecak, lecz [?]. ⟶ zdanie złożone współrzędnie przeciwstawne
Zrobiło się bardzo późno, dlatego [?]. ⟶ zdanie złożone współrzędnie wynikowe
Chciałem jak najdłużej jeździć na rolkach, zarazem [?] ⟶ zdanie złożone współrzędnie łączne

4. Utwórz i zapisz w zeszycie zdania złożone współrzędnie. W tym celu połącz podane wypowiedzenia spójnikami: *albo*, *czy*, *więc*, *ale*, *a*. Postaw przecinki tam, gdzie to konieczne. Nazwij typy utworzonych zdań.

- Lubię się śmiać
- Posiedzimy w domu
- Gram w grę
- Próbował ich uspokajać
- Wejdziesz do środka

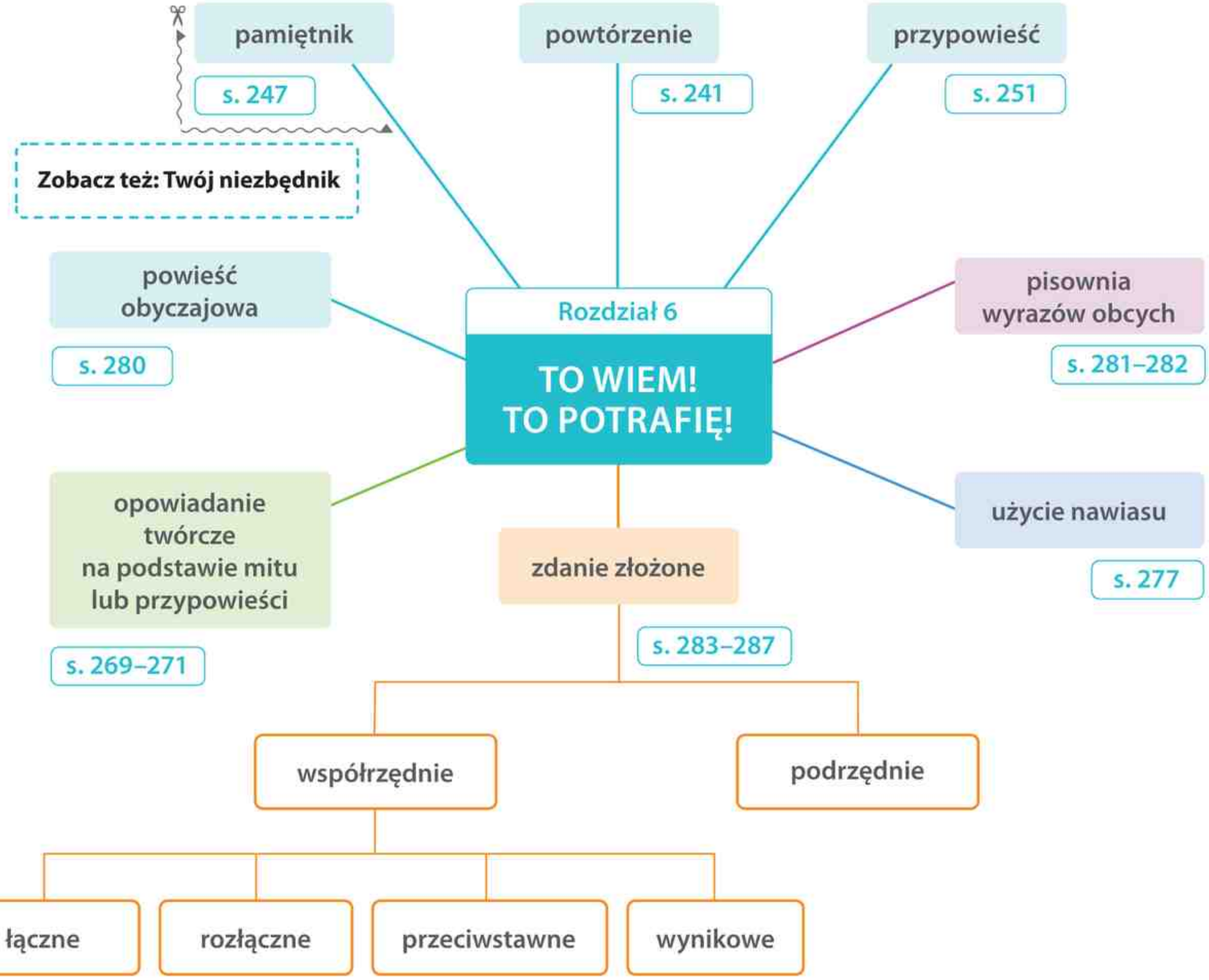
- dyskutowali coraz głośniej.
- odwiedzimy ciocię Zosię.
- często oglądam komedie.
- mój brat ogląda serial.
- zaczekasz pod domem?

5. Zapisz w zeszycie dialog postaci ukazanych na fotografii, na przykład na temat wykorzystywania czasu, który spędzamy w środkach komunikacji. Zadbaj o poprawną interpunkcję.

Czy w Twojej wypowiedzi wystąpiły zdania złożone współrzędnie?

Podsumowanie

Świat kultury

- Motywy biblijne, s. 248–250
- W świecie mitów, s. 266–268

Anna Świderkówna

O przypowieściach

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragmenty książki *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*

Spośród wielu form literackich, odkrywanych w Ewangelii[1], na szczególną uwagę zdają się zasługiwać przede wszystkim dwie, obie bardzo często występujące: opowiadania o cudach i przypowieści Jezusa. Pierwsze towarzyszą Mu zawsze, w czasie całej działalności [...]. Przypowieści stanowią natomiast ulubioną formę Jego nauczania [...].

Jeśli chcemy zrozumieć przypowieści Jezusa (a jest to rzecz ważna, skoro stanowią tak znaczną część Jego nauczania), to musimy zacząć od określenia, czym właściwie jest przypowieść. Otóż – jak pisze o.[2] Augustyn Jankowski [...] w swojej książce im poświęconej: „Istotą przypowieści jest **porównanie** dwóch składników [...]. Pierwszy z nich jest obrazem wziętym z życia codziennego, z rzeczywistości znanej rozmówcy lub czytelnikowi. Drugi składnik czy człon przypowieści nie jest już tak dostępny zmysłom, gdyż leży w sferze pojęciowej i do tego niedostępnej poznaniu rozumowemu. Rzeczy konkretne i znane z obrazu rzeczywistości doświadczalnej w takim zestawieniu mają za zadanie zilustrować prawdę wyższego rzędu, duchową, nadprzyrodzoną. Parabola[3] więc to rozbudowane porównanie, oparte na podobieństwie, jakie zachodzi między bardzo różnymi płaszczyznami rzeczywistości".

---

[1] *Ewangelia* – księga zawierająca teksty czterech ewangelistów, opowiada o życiu Chrystusa i jego naukach; także każdy z tych tekstów.

[2] *O.* – skrót od słowa *ojciec*, tu: zakonnik.

[3] *Parabola* – inna nazwa przypowieści.

1. Wymień formy literackie, które często występują w Ewangelii.

2. Na podstawie tekstu oceń prawdziwość podanych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Przypowieść to rozbudowane porównanie.	P	F
Przypowieść, oprócz znaczenia dosłownego, ma także sens przenośny.	P	F

3. Dokończ zdanie cytatem z tekstu.

Pierwszy składnik przypowieści to obraz wzięty z życia codziennego, zastosowany po to, by [?].

Sprawdź wiedzę i umiejętności

4. Jaką funkcję pełnią nawiasy w tekście *O przypowieściach*?

5. Podaj dwa związki frazeologiczne, które mają biblijne pochodzenie.

6. Wybierz właściwe uzupełnienia zdań.

- Mity to opowieści wyrażające wierzenia określonych społeczności, przede wszystkim *współczesnych/starożytnych*. Opowieści te początkowo przekazywane były *ustnie/pisemnie*, dlatego istnieją różne ich wersje.
- Mitologia to zbiór mitów jednego *ludu/kontynentu*. Na kulturę europejską najbardziej wpłynęły przede wszystkim mitologie *grecka i rzymska/perska i egipska*.

7. Dokończ zdanie. Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród 1.–3.

Wydarzenia ukazane w powieści obyczajowej są

A.	fantastyczne,	ponieważ	1.	nie występują w świecie rzeczywistym.
B.	realistyczne,		2.	rozgrywają się w świecie fantastycznym.
			3.	mogłyby się zdarzyć w rzeczywistości.

8. Podaj nazwy urządzeń ukazanych na zdjęciach.

9. Rozwiń podane zdania. Sprawdź, czy powstałe wypowiedzenia to zdania złożone podrzędnie.

Zeus wydał rozkaz, [?].
Prometeusz podarował ludziom ogień, [?].

10. Określ typy zdań złożonych współrzędnie.

Eurydyka opuściłaby krainę zmarłych, ale Orfeusz nie posłuchał Hadesa.
Prometeusz sprzeciwił się Zeusowi, więc został ukarany.
Poczytam o mitologicznych bohaterach albo obejrzę film przygodowy.
Napisałem opowiadanie o Ikarze i wysłałem je na konkurs.

11. Przygotuj wypowiedź, w której Prometeusz – jakiś czas po tym, gdy obdarował ludzi ogniem i nauczył ich z niego korzystać – ocenia skutki swojego czynu.

7 Spotkania z naturą

Yvonne Delvo
[czytaj: iwon delwo],
Wtargnięcie

kolekcja prywatna

XX wiek

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Co zostało przedstawione po lewej, a co – po prawej stronie dzieła?
2. Kto – według Ciebie – pierwszy zajął obszar, którego fragment ukazała artystka? Uzasadnij swoją odpowiedź.
3. Jak można wyjaśnić tytuł dzieła?
4. Które z namalowanych elementów kojarzą Ci się z wolnością? Wyjaśnij swój wybór.
5. Jakie wrażenie wywarłyby na Tobie zwierzęta, niebo, łąka i wieżowce, gdyby ktoś przeniósł Cię w przestrzeń ukazaną na obrazie? Dlaczego?
6. Co stałoby się, gdyby niemal całą powierzchnię Ziemi zajęły miasta?

Zanim przeczytasz

- Wyjaśnij, co oznacza słowo *cud*. Podaj przykład takiego zjawiska.
- Podaj swoje skojarzenia z wyrazem *jarmark*.

Wisława Szymborska

Jarmark cudów

Cud pospolity:
to, że dzieje się wiele cudów pospolitych.

Cud zwykły:
w ciszy nocnej szczekanie
niewidzialnych psów.

Cud jeden z wielu:
chmurka zwiewna i mała,
a potrafi zasłonić duży ciężki księżyc.

Kilka cudów w jednym:
olcha w wodzie odbita
i to, że odwrócona ze strony lewej na prawą,
i to, że rośnie tam koroną w dół
i wcale dna nie sięga,
choć woda jest płytka.

Cud na porządku dziennym:
wiatry dość słabe i umiarkowane,
w czasie burz porywiste.

Cud pierwszy lepszy[1]:
krowy są krowami.

Drugi nie gorszy:
ten a nie inny sad
z tej a nie innej pestki.

Cud bez czarnego fraka i cylindra:
rozfruwające się białe gołębie.

Przydatne słowa

O zachowaniu lub zjawisku, które występuje często i nie budzi zdziwienia, mówimy, że **jest na porządku dziennym**.

Przykład użycia:
Późne powroty Marka do domu są na porządku dziennym.

[1] *Pierwszy lepszy* – będący pod ręką lub taki, który przychodzi na myśl jako pierwszy.

Cud, no bo jak to nazwać:
słońce dziś wzeszło o trzeciej czternaście
a zajdzie o dwudziestej zero jeden.

Cud, który nie tak dziwi, jak powinien:
palców u dłoni wprawdzie mniej niż sześć,
za to więcej niż cztery.

Cud, tylko się rozejrzeć:
wszechobecny świat.

Cud dodatkowy, jak dodatkowe jest wszystko:
co nie do pomyślenia
jest do pomyślenia.

Przydatne słowa

O czymś, w co trudno uwierzyć, co budzi nasze oburzenie i jednocześnie zaskoczenie, możemy powiedzieć, że jest **nie do pomyślenia**.

Przykład użycia:
Co za hałas! Jest nie do pomyślenia, aby uczniowie zachowywali się w ten sposób.

Po przeczytaniu

1. Niektórzy twierdzą, że na jarmarkach można znaleźć cuda i cudeńka. Przedmioty, które jednym wydają się niepozorne lub bezużyteczne, dla innych stają się tam czymś cennym, źródłem radości. Odpowiedz, w jaki sposób utwór Wisławy Szymborskiej nawiązuje do motywu jarmarku.
2. Jakimi słowami i sformułowaniami podmiot liryczny określa cuda?
3. Co, według osoby mówiącej, zasługuje na miano cudu? Czemu służy powtórzenie tego słowa na początku większości strof? → Przypomnij sobie: powtórzenie, s. 351
4. Wyjaśnij znaczenie wyrażeń i zwrotu: *cud natury*, *ósmy cud świata*, *dokonać cudu*.
5. Podajcie inne przykłady cudów, które można zaobserwować w życiu codziennym.
6. Odpowiedz, w jakim znaczeniu użyto w wierszu słowa *korona*.

Przypomnienie

Wyrazy wieloznaczne to słowa, które mają wiele znaczeń.
Przykład: *zamek – budowla lub urządzenie do zamykania drzwi*

Praca twórcza

7. Przygotuj własną listę cudów natury. Możesz ją zilustrować fotografiami ukazującymi miejsca, które uważasz za wyjątkowe i warte pokazania innym.

UCZUCIA ZWIERZĄT

Olga Kowalik

Delfin człowiekowi człowiekiem

Fragmenty artykułu, „Przekrój" 2012, numer 15

Delfiny są mistrzami akrobacji – potrafią wyskakiwać kilka metrów ponad powierzchnię wody.

Przykłady na to, jak inteligentne i uczuciowe są delfiny, można mnożyć. Wiemy, że posługują się językiem, i to całkiem złożonym. Pod koniec ubiegłego roku poznaliśmy wyniki badań zespołu amerykańskiego naukowca Jacka Kassewitza [czytaj: dżaka kasełica], któremu udało się odcyfrować[1] swoiste dźwiękowe piktogramy[2] używane przez te istoty. Jak udało się ustalić, delfiny na widok konkretnego obiektu wydają jeden i ten sam dźwięk – jakby „malowały" falą dźwiękową jego obraz, dzięki czemu mogą potem ze sobą rozmawiać, mówiąc o danych obiektach ich fonicznymi[3] portretami. Tych dźwięków-obrazów używano z powodzeniem do porozumiewania się z delfinami. Zespół Kassewitza uczył nawet delfiny rozumienia komunikatów z wykorzystaniem zarówno rzeczowników, jak i czasowników.

Jednak nawet bez tych odkryć mamy wystarczająco wiele dowodów na to, że delfiny nie różnią się od nas aż tak znacznie. Potrafią troszczyć się o niedołężnych[4] członków stada, przynosząc im pokarm. Poświęcają się dla bliskich, gdy grozi im drapieżnik. Zdobywają się na altruizm[5] ponadgatunkowy – nieraz pomagały ludziom. Tak jak my czerpią radość z zabawy. Błyskawicznie się uczą. Znany jest przypadek, że delfin, nagradzany rybą za przyniesienie opiekunowi w pysku śmiecia z basenu, celowo rozdrabniał obiekt na wiele kawałków, by dostać za aporty[6] więcej ulubionych smakołyków. Niewątpliwie zabijanie tych zwierząt to zbrodnia. Czy jednak uda się tę oczywistość przepisać na międzynarodowe prawo? [...]

---

[1] *Odcyfrować* – odczytać nieznane znaki, ustalić ich znaczenie.
[2] *Piktogram* – znak w piśmie obrazkowym, na przykład znak drogowy; tu: znak.
[3] *Foniczny* – związany z dźwiękiem lub z głosem.
[4] *Niedołężny* – pozbawiony pełnej sprawności fizycznej.
[5] *Altruizm* – kierowanie się w swym postępowaniu dobrem innych, gotowość do poświęceń.
[6] *Aport* – tu: przynoszenie przez zwierzę jakiegoś przedmiotu na rozkaz człowieka.

Warunkiem realnych zmian jest głęboka zmiana świadomości całych społeczeństw, przyzwyczajonych do traktowania zwierząt jako surowca[7] – a nie jako istot, które czują i które w związku z tym mają prawo do godnego życia. To wymaga gruntownej zmiany nastawienia do wszystkich zwierząt, nie tylko tych wybranych. Zauważenia, że nie jesteśmy „panami stworzenia", którzy mają prawo „czynić sobie ziemię poddaną"[8], lecz jedynie jednym z wielu gatunków – na nieszczęście dla innych nieco bardziej inteligentnym.

[7] *Surowiec* – materiał pochodzenia naturalnego, który jest wykorzystywany do produkcji towarów.

[8] *Czynić sobie ziemię poddaną* – sformułowanie nawiązujące do słów z Księgi Rodzaju: *Po czym Bóg im błogosławił, mówiąc do nich: „Bądźcie płodni i rozmnażajcie się, abyście zaludnili ziemię i uczynili ją sobie poddaną; abyście panowali nad ptactwem podniebnym, nad rybami morskimi i nad wszystkimi zwierzętami pełzającymi po ziemi"* (Rdz 1,28).

Po przeczytaniu

1. Co udało się zaobserwować zespołowi Kassewitza?

2. Wyjaśnij, w jaki sposób naukowcy porozumiewali się z delfinami.

3. Które zachowania delfinów świadczą o ich inteligencji i uczuciach?

4. Wskaż w tekście dwa stwierdzenia, które uważasz za najważniejsze. Czy się z nimi zgadzasz? Uzasadnij swoje zdanie.

5. Jak rozumiesz ostatnie zdanie artykułu?

6. Co można zrobić, aby ludzie lepiej traktowali zwierzęta? Zastanówcie się nad tym i zapiszcie w zeszytach swoje propozycje.

7. Podajcie przykłady sytuacji, w których zwierzęta udzielają ludziom pomocy.

8. Jak myślisz, w jakich miejscach można zobaczyć zamieszczone znaki? Podaj przykłady innych znaków dotyczących zwierząt lub roślin. Poszukaj na przykład wśród znaków ostrzegawczych.

Praca twórcza

9. Wyobraź sobie, że rozumiesz mowę zwierząt. Napisz w zeszycie, co mogłaby powiedzieć jedna spośród wymienionych istot.

błąkający się po ulicy bezdomny pies, jeż przechadzający się nocą po parku, bocian odlatujący na zimę do ciepłych krajów

Julia Hartwig (lata życia: 1921–2017)

Była polską poetką i tłumaczką. W swoich wierszach chętnie zwracała czytelnikom uwagę na podobieństwo zjawisk, które wydają się przeciwstawne. Poruszała także kwestię kruchości ludzkiego życia. Jej twórczość była wielokrotnie nagradzana.

Zanim przeczytasz

- Co dostrzegasz z okna swojego pokoju? Czy lubisz ten widok?

Julia Hartwig

Komunikat

Kogo to obchodzi że pod moimi oknami
bank buduje wieżowiec?
Drzewa wycięto gniazda ptaków opustoszały
Było niebo nie będzie nieba
Były gałęzie drzew pełne liści
nie będzie gałęzi ani liści
Będzie martwa twarz betonu
i obojętni intruzi okien patrzący okno w okno

Pusty grobowiec ścian
rośnie coraz wyżej
coraz wyżej wznosi się zamurowany horyzont
rzednie[1] oddech powietrza
W skarbcach tego banku
słońce złoży ostatnie swoje złoto

[1] *Rzednąć, rzednieć* – stawać się rzadszym.

Po przeczytaniu

1. Odpowiedz swoimi słowami, co podmiot liryczny mógł zobaczyć przez okno przed rozpoczęciem budowy banku, a co widzi teraz.

2. Nazwij podane środki stylistyczne i wyjaśnij, jaką funkcję pełnią w wierszu *Komunikat*. Jak myślisz, dlaczego osoba mówiąca przywołuje skojarzenia związane ze śmiercią?

martwa twarz betonu, pusty grobowiec ścian

3. Na podstawie fotografii ze strony 296 wyjaśnij, co może oznaczać przenośnia: *coraz wyżej wznosi się zamurowany horyzont*. → **Przypomnij sobie: przenośnia, s. 349**

4. Odpowiedz na pytania, a następnie wyjaśnij, jak ogromna betonowa przestrzeń wpływa na relacje między ludźmi.

- Do jakich refleksji skłania pytanie retoryczne pojawiające się w pierwszej strofie?
- Co oznacza zwrot *stanąć z kimś oko w oko*?
- Jakiego znaczenia nabiera to sformułowanie, kiedy zestawi się je ze słowami *obojętni intruzi okien patrzący okno w okno*? Zwróć uwagę na podkreślone słowa.

5. Jakie nastawienie do przyrody ma osoba mówiąca? Czy podobają jej się zmiany cywilizacyjne? Uzasadnij swoją odpowiedź.

6. Znajdź w słowniku języka polskiego definicję słowa *komunikat*. Jak myślisz, dlaczego utwór nosi taki tytuł?

7. Przypomnij sobie naturalny krajobraz, na który lubisz spoglądać. Jakie uczucia towarzyszyłyby Ci, gdyby to miejsce zostało zalane betonem?

Praca twórcza

8. Co jest przyczyną niszczenia środowiska naturalnego w Twoim miejscu zamieszkania? Napisz w zeszycie swój *Komunikat* w dowolnej formie.

Wśród ludzi

Każdy może stać się przyjacielem Ziemi. W tym celu warto zastosować się do zamieszczonych rad.

- Oszczędzaj wodę i energię elektryczną.
- Nie śmieć – odpady wrzucaj wyłącznie do przeznaczonych na nie pojemników.
- Segreguj śmieci i korzystaj z przedmiotów wielokrotnego użytku.
- Nie płosz dzikich zwierząt i nie rób im krzywdy. Dokarmiaj ptaki, nie niszcz ich gniazd i kryjówek.
- Troskliwie opiekuj się zwierzętami domowymi.
- Chroń roślinność – nie niszcz zieleni, sadź nowe drzewa, krzewy i kwiaty.
- Nie marnuj jedzenia.

? Jakie teksty i rysunki mogłyby się znaleźć na plakacie przypominającym o Światowym Dniu Ochrony Środowiska, który przypada piątego czerwca?

Zanim przeczytasz

- Wymień trzy cechy komiksu.

CO DZIEDZICZYMY?

Bill Watterson [czytaj: bil łoterson]

Calvin i Hobbes. Coś się ślini pod łóżkiem (fragment)

Tłumaczenie: Piotr Władysław Cholewa

[1] *Akr* – jednostka powierzchni równa 4047 m^2.

[2] *Arteria komunikacyjna* – ważny szlak komunikacyjny, na przykład autostrada.

Po przeczytaniu

1. O czym rozmawiają bohaterowie komiksu?
2. Jakie uczucia towarzyszą Calvinowi [czytaj: kelwinowi] w związku z przedstawioną sytuacją? Zwróć uwagę na wyróżnioną wypowiedź chłopca oraz na jego gesty.
3. Dlaczego Calvin chce odmówić dziedziczenia świata?

Jak napisać list oficjalny?

List oficjalny, w odróżnieniu od listu prywatnego, skierowany jest do osoby publicznej (nieznanej nadawcy osobiście) lub do instytucji, urzędu czy organizacji. Tekst ten ma najczęściej charakter prośby lub podziękowania. Cechują go zwięzłość i rzeczowość.

List oficjalny

Przydatne słowa, na przykład:

- **formuły grzecznościowe używane na początku:** *Szanowna Pani*; *Wielce Szanowni Państwo*
- **zwroty pomocne przy przedstawianiu sprawy:** *Zwracam się z uprzejmą prośbą...*; *Bardzo proszę o...*; *Pragnę podziękować za...*; *Jestem niezmiernie wdzięczna za...*; *Będzie mi niezwykle miło gościć...*; *Swoją prośbę motywujemy tym, że...*; *Argumentami za proponowanym rozwiązaniem...*; *Pragnę zwrócić uwagę na...*; *Zapewniam, że...*
- **sformułowania zamieszczane w końcowej części:** *Z wyrazami szacunku*; *Z poważaniem*; *Łączę wyrazy szacunku*

Jak napisać list oficjalny?

- W prawym górnym rogu kartki umieść nazwę miejscowości i datę.
- W lewym górnym rogu podaj swoje dane: imię, nazwisko i adres.
- Niżej, po prawej stronie, napisz, do kogo się zwracasz – nie zapomnij o dodaniu informacji o stanowisku, jakie zajmuje dana osoba.
- Rozpocznij list nagłówkiem o charakterze grzecznościowym, na przykład: *Szanowna Pani!*.
- Pisz krótko i rzeczowo.
- **We wstępie** przedstaw sprawę, którą kierujesz do adresata.
- **W rozwinięciu** podaj argumenty, którymi uzasadniasz swój wniosek. Jeżeli Twój list zawiera podziękowanie, w tej części napisz, za co dziękujesz.
- **W zakończeniu** poproś jeszcze raz o przychylne rozpatrzenie prośby oraz zamieść zwrot grzecznościowy wyrażający szacunek.
- Jeśli przesyłasz adresatowi dodatkowe dokumenty lub zdjęcia, wymień je w liście. Możesz sporządzić ich spis, w którym ponumerujesz załączone elementy.
- Podpisz się pełnym imieniem i nazwiskiem. Nawet jeżeli przygotujesz pismo na komputerze, musisz je podpisać odręcznie.

Jak napisać list oficjalny?

imię, nazwisko i adres nadawcy

Izabela Dąbrowska
ul. Wiejska 1
07-417 Ostrołęka

miejscowość i data

Jelenia Góra, 22 listopada 2019 r.

imię i nazwisko adresata

zwrot do adresata pisany wielkimi literami

Szanowna Pani
Teresa Grabowska

funkcja, jaką pełni adresat

Naczelnik Wydziału Gospodarki Komunalnej
i Ochrony Środowiska
Urząd Miasta Jelenia Góra

powitalny zwrot grzecznościowy

Szanowna Pani Naczelnik,

przedstawienie sprawy

zwracam się z prośbą o zorganizowanie wywozu śmieci, które zalegają w lesie niedaleko ruin zamku na wzgórzu Chojnik.

WSTĘP

poszczególne części wydzielone akapitami

Kiedy kilka dni temu, podczas wycieczki szkolnej, zwiedzałam z klasą tę najbardziej znaną atrakcję turystyczną Karkonoszy, zauważyłam stos starych opon i porwanych plastikowych worków z rozsypanymi wokół odpadkami. Był to bardzo przykry widok, który zakłócił radość wypoczynku pośród tak pięknego krajobrazu.

argumenty

Jestem przekonana, że dzięki uporządkowaniu okolicy spacery wokół terenów przyzamkowych stałyby się przyjemniejsze. Czysta przestrzeń umożliwiłaby docenienie uroków natury.

ROZWINIĘCIE

Poczucie odpowiedzialności za estetykę oraz troska o środowisko naturalne to wspólna sprawa wszystkich ludzi, dlatego mam nadzieję na pozytywne rozpatrzenie mojej prośby.

ZAKOŃCZENIE

ponowienie prośby i podsumowanie

informacja o załącznikach

Załączam fotografie przedstawiające dzikie wysypisko.

pożegnalny zwrot grzecznościowy

Z wyrazami szacunku

podpis

Izabela Dąbrowska
uczennica klasy VI b
SP nr 10 w Ostrołęce

Czas na ćwiczenia

1. Wskaż zwroty, które mogłyby się znaleźć w liście oficjalnym.

pragnę nadmienić, nie możecie mi odmówić, łączę wyrazy szacunku,
słodko pozdrawiam, błagam o zgodę, uzasadnienie mojej prośby jest następujące, byłoby super,
pragnę poinformować, teraz kończę, zwracam się z prośbą, daj znać

2. Ułóż i zapisz w zeszycie wstępy i zakończenia listów:

- do przewodniczącej rady rodziców z prośbą o pomoc w przygotowaniu szkolnej dyskoteki,
- do nadleśniczego ze zgłoszeniem udziału Twojej klasy w akcji sprzątania lasu.

3. Które z podanych argumentów można by wykorzystać w piśmie skierowanym do dyrektora szkoły z prośbą o pozwolenie na organizację zbiórki charytatywnej?

- Dyrektor innej szkoły wyraził zgodę.
- W dniu przeprowadzania zbiórki nie odbędą się zaplanowane lekcje.
- Organizacja zbiórki stwarza możliwość współdziałania różnych osób i ich lepszego poznania się.
- Taka akcja pozwoli na sprawdzenie umiejętności organizacyjnych uczniów.

4. Jak można uzasadnić prośby w podanych sytuacjach? Sformułuj po dwa argumenty.

- Zakładasz klub miłośników literatury fantasy i zwracasz się do dyrektora z prośbą o umożliwienie spotkań w szkolnej bibliotece.
- Wraz z koleżankami i kolegami z klasy planujecie zorganizować festiwal komiksów. Kierujecie do redaktora naczelnego wybranego czasopisma prośbę o ufundowanie nagród.

5. Przekształć podaną wiadomość w list oficjalny. Zapisz go w zeszycie. Pamiętaj o odpowiednim układzie tekstu.

6. Jakie błędy popełnił nadawca tego listu? Zredaguj w zeszycie poprawną wersję tekstu.

Kochana Pani Redaktorko!
Bardzo dziękuję, że opublikowałaś mój wiersz w waszym piśmie.
Przesyłam całuski!
Gosia

7. Wyobraź sobie, że reprezentujesz szkolne koło teatralne. Zredaguj w zeszycie list do dyrektora wybranego teatru z prośbą o umożliwienie uczniom spotkania z aktorami i obejrzenia budynku teatru.

Jak kulturalnie się porozumiewać?

Spędzasz dużo czasu z rodziną. Niemal codziennie spotykasz się w szkole z koleżankami i kolegami. Często mijasz sąsiadów lub widujesz sprzedawców w sklepie. Prawie we wszystkich tych przypadkach rozmawiasz z innymi osobami bądź wysyłasz do nich wiadomości w formie pisemnej. Sposób, w jaki porozumiewasz się z otoczeniem, zależy od sytuacji komunikacyjnej.

Sytuacje nieoficjalne

– masz z nimi do czynienia, kiedy swobodnie rozmawiasz z rówieśnikami i bliskimi Ci dorosłymi osobami. Używasz wówczas **nieoficjalnej odmiany języka**, na przykład wyrazów potocznych (*dzięki* zamiast *dziękuję*, *sorki* zamiast *przepraszam*) oraz zabarwionych uczuciowo (*kiciuś* zamiast *kot*, *ciacho* zamiast *ciasto*).

Język potoczny, którego używasz w sytuacjach codziennych (np. w rozmowach z bliskimi osobami, w e-mailach, pamiętnikach lub SMS-ach) charakteryzuje się:

- prostym i konkretnym słownictwem (na przykład: *Ładna koszula* zamiast *Zjawiskowe odzienie*),
- występowaniem wyrazów nacechowanych emocjonalnie i oceniających, na przykład zdrobnień oraz związków frazeologicznych (na przykład: *Zosieńko, odpisz*; *Czadowo wyglądasz*; *Rychło w czas*),
- krótkimi, prostymi zdaniami i równoważnikami zdań oraz skrótami myślowymi (na przykład: *Podejdziesz?*, *Tutaj!*, *Nieźle*),
- mniejszą dbałością o poprawność językową (na przykład: *Zjadłem loda* zamiast *Zjadłem lody*).

Sytuacje oficjalne

– masz z nimi do czynienia, gdy publicznie przemawiasz lub rozmawiasz z nauczycielem, sąsiadką albo inną dorosłą osobą spoza Twojego najbliższego otoczenia. Stosujesz wówczas **oficjalną odmianę języka**. Staranniej dobierasz słowa i używasz zwrotów grzecznościowych (na przykład: *Szanowni Państwo*).

Jeśli chcesz okazać swojemu rozmówcy życzliwość i szacunek – zarówno w sytuacji oficjalnej, jak i nieoficjalnej – przestrzegaj **etykiety językowej**, czyli zbioru zasad dotyczących kulturalnego porozumiewania się.

- Używaj zwrotów i sformułowań grzecznościowych (*proszę*, *dziękuję*, *przepraszam*, *dzień dobry*, *do widzenia*, *serdeczne pozdrowienia*, *z wyrazami szacunku*).
- Stosuj odpowiednie zwroty do adresata (*Szanowna Pani*, *Moi Drodzy*).
- Posługuj się tytułami (*panie profesorze*, *pani doktor*).
- Dostosowuj słownictwo do sytuacji (na przykład w kontaktach oficjalnych: *Proszę przyjąć wyrazy wdzięczności za okazaną pomoc*, w sytuacji prywatnej: *Wielkie dzięki za okazaną pomoc*).

Po przeczytaniu

1. Który z podanych tekstów lepiej sprawdziłby się jako wypowiedź oficjalna, a który – jako wypowiedź nieoficjalna? Uzasadnij swoje zdanie.

- Wiesz, ten tydzień – sztos! Mówię ci, bajka! Tydzień jak marzenie.
- Ten tydzień okazał się naprawdę udany. Spotkało mnie wiele dobrego.

Nowa wiadomość

W komunikacji językowej posługujemy się **językiem mówionym**, który jest wspomagany gestem, mimiką i intonacją, lub **językiem pisanym**.

- Cechy charakterystyczne **języka mówionego** (szczególnie w sytuacjach nieoficjalnych) to: wypowiedzenia o prostej budowie, często urwane, liczne powtórzenia, obecność słownictwa potocznego i nacechowanego emocjonalnie, niekiedy nieprzestrzeganie reguł poprawności językowej.
- Cechy wyróżniające **język pisany** to: większa staranność i dbałość o formę wypowiedzi, uporządkowanie wywodu, bogactwo słownictwa oraz złożone i rozbudowane konstrukcje językowe.

2. Podziel podane sformułowania na te, których użyjesz w sytuacji oficjalnej, i te, które zastosujesz w sytuacji nieoficjalnej.

Co u ciebie?; *Wszystko OK*; *Nie mam pojęcia*; *Witam Państwa serdecznie!*; *Jak trafić na rynek?*; *Cześć!*; *Proszę mi powiedzieć, jak dojść do rynku*; *Proszę o wybaczenie*; *Szanowna Pani*; *Jestem bardzo wdzięczna*; *Zwracam się z prośbą*; *Ale fajnie!*

3. W każdej z przedstawionych sytuacji zastosowano nieodpowiednie słowa. Wskaż te wyrazy, a następnie zapisz w zeszycie poprawione zdania.

4. Wyobraź sobie, że znajdujesz w skrzynce pocztowej wiadomość od kuriera: *Paczka pod siódemką*. Dzwonisz do mieszkania numer 7 i drzwi otwiera:

a) nieznana Ci dorosła osoba, b) Twoja koleżanka z klasy.

Napisz w zeszycie, jak rozpoczniesz rozmowę w poszczególnych sytuacjach.

Co już wiemy o głoskach i sylabach?

Na rozgrzewkę

- Przyjrzyj się fotografii. Czy ukazana dziewczynka wymawia samogłoskę, czy – spółgłoskę? Po czym to poznajesz?

Przypomnienie

- **Głoski** to najmniejsze dźwięki mowy, z których składa się każde wypowiadane słowo. Głoski wymawiamy i słyszymy. Na przykład wyraz *bluszcz* składa się z 5 głosek: *b-l-u-sz-cz*. W języku polskim dzielimy głoski na **samogłoski** i **spółgłoski**. Samogłosek jest osiem. Są to: *a*, *e*, *i*, *o*, *u* (*ó*), *y*, *ę*, *ą*. Pozostałe głoski to spółgłoski.
- **Litery** to pisane znaki głosek. Litery piszemy i widzimy. Przykładowo, w wyrazie *bluszcz* występuje 7 liter: *b-l-u-s-z-c-z*.
- **Sylaba** to cząstka wyrazu, która składa się z grupy głosek i zawiera przynajmniej jedną samogłoskę, na przykład w wyrazie *bluszcz* można wydzielić 1 sylabę: *bluszcz*.

  Uwaga: Czasem zdarza się, że sylabę tworzy tylko samogłoska bez spółgłosek, na przykład *ka-ka-o*, *u-cho*.
- Przy dzieleniu wyrazów na sylaby pamiętaj, że:
  – nie dzielimy słów jednosylabowych,
  – zawsze rozdzielamy takie same litery stojące obok siebie, na przykład: *pan-na*, *wan-na*,
  – grupy różnych spółgłosek można dzielić w wyrazie na kilka sposobów, na przykład w wyrazie *dzieciństwo*: *dzie-ciń-stwo*, *dzie-ciń̇s-two*.

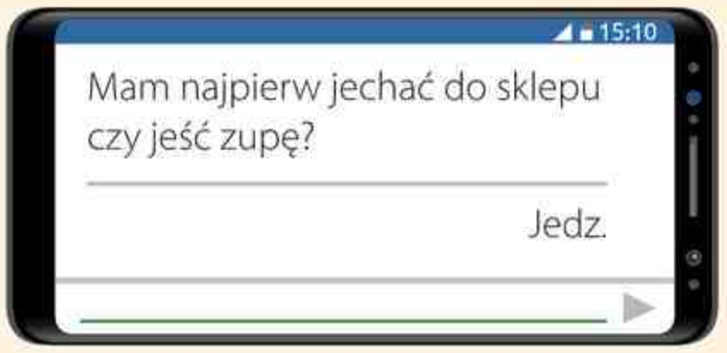
Czas na ćwiczenia

1. Przepisz podane wyrazy do zeszytu. Policz, ile występuje w nich liter i głosek. Każde słowo podziel na sylaby. Podkreśl samogłoski.

chaszcze, *rzeczka*, *przejażdżka*, *nauczka*

Przykład:
przyroda – 8 liter, 7 głosek, przy-ro-da

2. Wyjaśnij, do jakich nieporozumień może prowadzić nieużywanie w zapisie liter oznaczających głoski miękkie.

Przypomnienie

- Spółgłoski dzielimy na **miękkie** i **twarde**.

Spółgłoski

miękkie
– kiedy je wymawiamy, środkowa część języka unosi się ku podniebieniu.
Są to: *bi*, *ć*, *ci*, *di*, *dź*, *dzi*, *fi*, *gi*, *hi*, *j*, *ki*, *li*, *mi*, *ń*, *mi*, *pi*, *ri*, *ś*, *si*, *ti*, *wi*, *ź*, *zi*.

twarde
– podczas ich wymawiania środkowa część języka nie zbliża się do podniebienia.
Są to: *b*, *c*, *d*, *dz*, *dż*, *f*, *g*, *h* (*ch*), *k*, *l*, *ł*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *sz*, *t*, *w*, *z*, *ż* (*rz*).

- **W piśmie miękkość spółgłoski zaznaczamy:**

– za pomocą kreski nad literą, na przykład: *dać*, *dłoń*, *ślimak*, *źrenica*, *idź*,

– za pomocą litery *i*, na przykład: *ciasto*, *niesie*, *siano*, *ziele*, *dzielić*, *dziwny*, *piosenka*, *dinozaur*, *miska*, *pani*.

Zauważ, że gdy spółgłoska miękka występuje przed samogłoską, to miękkość tej spółgłoski oznaczamy za pomocą litery *i*.

- Gdy chcesz zapisać wyraz z podziałem **na głoski**, miękkość możesz zaznaczyć na dwa sposoby: *bi* (*b'*), *di* (*d'*), *fi* (*f'*), *gi* (*g'*), *hi* (*h'*), *ki* (*k'*), *li* (*l'*), *mi* (*m'*), *pi* (*p'*), *ri* (*r'*), *ti* (*t'*), *wi* (*w'*), *zi* (*z'*)

Przykłady:
ciekawość → *ci-e-k-a-w-o-ś-ć* lub *c'-e-k-a-w-o-ś-ć*
siwy → *si-i-w-y* lub *s'-i-w-y*

Kreska po spółgłosce oznacza jej zmiękczenie.

3. Przepisz podane wypowiedzi, zastępując słowa w nawiasach wyrazami bliskoznacznymi zawierającymi spółgłoskę miękką.

Ten kwiat wydziela niemiłą (zapach). (Zabierz) go ode mnie.
Spójrz w (firmament)! Najjaśniej (błyszczy) Wenus.

4. Przyjrzyj się zapisowi wyrazów z podziałem na głoski. Ustal, w których słowach litera *i* oznacza tylko miękkość spółgłoski, a w których – tworzy sylabę.

irysy: i-r-y-s-y
poidło: p-o-i-d-ł-o
igła: i-g-ł-a
biały: b'-a-ł-y
bilet: b'-i-l-e-t
kierowca: k'-e-r-o-w-c-a

Nowa wiadomość

Litera *i* pełni różne funkcje w wyrazie.

- Tworzy sylabę, na przykład ***i***-*gła*, *spo*-***i***-*wo*;
- Tworzy sylabę i oznacza miękkość poprzedzającej spółgłoski, na przykład *li-czba* (podział na sylaby), ***l'***-***i***-*cz-b-a* (podział na głoski);
- Jest wyłącznie znakiem zmiękczenia, jeśli występuje przed samogłoską, na przykład *spa-**ni**e* / *spa-**n'**e* (podział na sylaby), *s-p-a-**ni**-e* / *s-p-a-**n'**-e* (podział na głoski).

5. Przepisz podane wyrazy do zeszytu. Podziel je na sylaby i głoski. Podkreśl słowa, w których *i* tworzy sylabę i jednocześnie oznacza miękkość poprzedzającej spółgłoski.

leci, *gwiazdka*, *mistrzostwa*, *iluzja*, *ziarno*

Jak rozróżnić głoski dźwięczne i bezdźwięczne oraz ustne i nosowe?

Na rozgrzewkę

- Dotknij dłonią krtani i wymawiaj kolejno głoski wymienione w rymowankach. Które głoski wywołują delikatne drgania?

  Sz jak *szakal*, *b* jak *bóbr*, *p* jak *panda*, *ż* jak *żubr*.
  F jak *foka*, *g* jak *gil*, *k* jak *kwoka*, *w* jak *wilk*.

Nowa wiadomość

Wszystkie głoski możemy podzielić na **dźwięczne** i **bezdźwięczne**.

Głoski

dźwięczne
– przy wymawianiu powodują drgania wiązadeł znajdujących się wewnątrz krtani.
- spółgłoski: *b*, *b'*, *d*, *d'*, *g*, *g'*, *w*, *w'*, *z*, *ż*, *ź*, *dz*, *dż*, *dź*, *r*, *r'*, *l*, *l'*, *ł*, *m*, *m'*, *n*, *ń*, *j*
- wszystkie samogłoski: *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *y*, *ą*, *ę*

bezdźwięczne
– nie powodują drgań wiązadeł głosowych.
- spółgłoski: *c*, *cz*, *ć*, *f*, *f'*, *h* (*ch*), *h'* (*ch'*), *k*, *k'*, *p*, *p'*, *t*, *t'*, *s*, *sz*, *ś*

- Niektóre spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne tworzą pary.

  Przykłady:
  b–p, *d–t*, *g–k*, *w–f*, *z–s*, *ż–sz*, *ź–ś*, *dz–c*, *dż–cz*, *dź–ć*

Czas na ćwiczenia

1. Jakiej głoski – dźwięcznej czy bezdźwięcznej – brakuje w poszczególnych wyrazach?

So?a to ptak, który poluje nocą.
So?a to niska, miękka kanapa.
Przestraszony je? zwija się w kulkę.
Kiedy je? czekoladę, dostarczasz organizmowi magnezu.

2. Do każdego z podanych słów dodaj rymujący się z nim wyraz, który rozpoczyna się od spółgłoski dźwięcznej. Zapisz w zeszycie utworzone pary.

Przykład:
czemu – dżemu

kra, krzywa, trzeć, piorę, park, serowy, tama, frak

3. Którą z podanych liter należy uzupełnić poszczególne słowa? W każdym szeregu wskaż wyraz, w którym podczas czytania na głos wyraźnie słychać głoskę oznaczającą właściwą literę.

d czy *t*: kre?ki, kre?kom, kre?a, kre?kach
b czy *p*: śru?ka, śru?ce, śru?a, śru?ki
z czy *s*: blu?ki, blu?a, blu?ce, blu?kom
ż czy *sz*: wró?ka, wró?kom, wró?ce, wró?y

4. Ściśnij nos, a następnie odczytaj na głos podane pary liter. Które z głosek trudniej wymówić ze ściśniętym nosem?

e ę, p m, w n

Nowa wiadomość

- Głoski dzielimy na **ustne** i **nosowe**.

Głoski

ustne
– podczas ich wymawiania powietrze wydostaje się tylko przez usta. Są to wszystkie głoski z wyjątkiem: *ą*, *ę*, *m*, *m'*, *n*, *ń*.

nosowe
– przy ich wymawianiu powietrze wydostaje się przez nos i usta. Głoski nosowe to: *ą*, *ę*, *m*, *m'*, *n*, *ń*.

5. W którym z wyrazów w podanym zdaniu występują wyłącznie głoski ustne?

Posprzątaj ten bałagan na biurku, uporządkuj książki.

6. Przeczytaj głośno podane zdania, zastępując znak ? odpowiednimi głoskami. Zwróć uwagę na to, jak brzmią te głoski. Co zauważasz? Uzupełnij wniosek w zeszycie.

Ja maluj? w plenerze, a oni maluj? w atelier [czytaj: atelie].

Ja tańcz? sam, a oni tańcz? w grupie.

Wniosek

Literę *ą* na końcu wyrazu zawsze wymawia się jako ?, natomiast literę *ę* w zakończeniu słowa można wypowiedzieć jako ?.

7. **Wyjaśnij, co było przyczyną nieporozumienia między dziewczynką a chłopcem.**

8. **Przepisz do zeszytu podane zdania, zastępując fotografie wyrazami.**

Wróciliśmy z Egiptu. Jeździłam na , widziałam zaklinacza . Zwiedziłam Cheopsa. Kupiłam z kolorowych koralików. Więcej opowiem, gdy mnie odwiedzisz. Zapraszam na oglądanie .

9. Dodaj do wyróżnionych w tekście słów takie wyrazy pokrewne, w których *ą* wymienia się na *ę* lub *ę* na *ą*. Powstałe pary zapisz w zeszycie.

Przykład:
krążyłam – w kręgu

Krążyłam po muzeum. Popełniłam **błąd**, że przyszłam tu dopiero teraz. Nie miałam **pojęcia**, że można tu zobaczyć tak fantastyczne rzeczy. W **gąszczu** wszystkich eksponatów prawie się zgubiłam. Bilet nie kosztuje dużo – tylko **pięć** złotych. To były dobrze wydane **pieniądze**.

Jak akcentować wyrazy? Jak intonować zdania?

Na rozgrzewkę

- Przeczytaj głośno podane wyrazy, dzieląc je na sylaby. Odpowiedz, którą sylabę w każdym słowie wymawiasz silniej. Następnie przeczytaj informacje z ramki *Nowa wiadomość* i oceń, czy zadanie zostało przez Ciebie wykonane poprawnie.

graliśmy, *chcielibyśmy*, *plastyka*, *osiemset*, *ugotował*, *spotkaliście*, *posprzątaliby*

Nowa wiadomość

- **W większości wyrazów** w języku polskim akcentujemy, czyli silniej wymawiamy, **przedostatnią sylabę** (drugą od końca).

Przykłady:
li-czę, *bieg-niesz*, *go-tu-je*, *dzi-siaj*, *baj-ko-wy*

- **Na trzecią sylabę** od końca akcent pada w:
– czasownikach w 1. i 2. os. lm. czasu przeszłego,
Przykłady: *czy-ta-liś-my*, *roz-ma-wia-łyś-cie*

– czasownikach w 1., 2. i 3. os. lp. oraz w 3. os. lm. zawierających cząstkę *bym*, *byś* lub *by*,
Przykłady: *zro-bił-bym*, *pil-no-wał-byś*, *myś-lał-by*, *po-szli-by*

– rzeczownikach pochodzenia obcego, które są zakończone na *-ika*, *-yka*,
Przykłady: *ma-te-ma-ty-ka*, *A-me-ry-ka*

– liczebnikach zakończonych na *-sta*, *-set*.
Przykłady: *czte-rys-ta*, *sie-dem-set*

- **Na czwartą sylabę** od końca akcent pada w formach czasowników w 1. i 2. os. lm. zawierających cząstkę *byśmy* lub *byście*.
Przykłady: *po-dzi-wia-li-byś-my*, *zda-ły-byś-cie*

Czas na ćwiczenia

1. Wyobraź sobie sytuację, o której mowa w pytaniu. Odpowiedź zapisz w zeszycie. W swoim tekście podkreśl sylaby akcentowane w czasownikach.

- Co zrobiłabyś/zrobiłbyś, gdybyś znalazła/znalazł na ulicy dwustuzłotowy banknot?

2. Z jakimi rzeczownikami zakończonymi na *-yka* kojarzą Ci się podane hasła? Odgadnij te nazwy i poprawnie je wypowiedz.

orkiestra, koncert, radio, płyta CD – ?
czasownik, odmiana, stopniowanie – ?
wyobraźnia, skrzat, magia, powieść – ?
prezydent, rząd, wybory, premier – ?

3. **Twoim zadaniem jest odczytanie zamieszczonego tekstu. Uwzględnij: płynność czytania, poprawne akcentowanie i odpowiednią intonację. W ramach ćwiczeń nagraj swoje odczytanie i oceń, czy poprawnie akcentujesz wyrazy.**

W naszym konkursie wzięło udział trzysta osób. Ostatecznie wyłoniliśmy dziesięcioosobową grupę najlepszych uczestników. Teraz to państwo zdecydują, kto przejdzie do finałowej trójki. Każdy głos jest ważny! Jak państwo wybiorą? To się okaże!

Nowa wiadomość

Intonacja to inaczej zmiana wysokości tonu w wypowiedzeniu. Dzięki intonacji wiemy, czy wypowiedzenie jest oznajmujące, pytające czy rozkazujące.

Przykłady:

Pomogę ci w nauce. *Pomogę ci w nauce?* *Pomogę ci w nauce!*

4. Zapisz słownie liczby: *300*, *800*. Podkreśl w liczebnikach sylabę akcentowaną.

Gramatyka w praktyce

Jeżeli zapamiętanie reguł określających, jak akcentować czasowniki z *bym*, *byś*, *by*, *byśmy*, *byście*, sprawia Ci trudność, jest na to prosty sposób. Zapisz dany wyraz bez tej cząstki i zaznacz akcent tak jak zazwyczaj, czyli na drugiej sylabie od końca. Następnie dodaj do wyrazu brakujące zakończenie.

Przykłady:

spałabym – <u>spa</u>-ła+bym (3. sylaba od końca)
uczyłbyś – <u>u</u>-czył+byś (3. sylaba od końca)
odpoczęliby – od-po-<u>czę</u>-li+by (3. sylaba od końca)
zjedlibyśmy – <u>zjed</u>-li+byś-my (4. sylaba od końca)
chciałybyście – <u>chcia</u>-ły+byś-cie (4. sylaba od końca)

Pisownia wyrazów z *ó, u, rz, ż, ch, h*

Na rozgrzewkę

- Przepisz podany tekst do zeszytu, wstawiając zamiast znaków ? litery: *ó* lub *u*, *rz* lub *ż*, *ch* lub *h*. Wyjaśnij pisownię uzupełnionych słów.

  P?yjaciel mojej k?zynki świetnie mal?je – mam p?ecz?cie, ?e zostanie powsze?nie znanym mala?em. Pokazał rys?nki słynnemu artyście i ot?ymał zasł?oną po?wałę.

Przypomnienie

***Ó* piszemy:**	***U* piszemy:**
• gdy wymienia się na *o*, *e*, *a*, Przykłady: *móc – mogę, przyjaciółka – przyjaciel, wrócić – wracać*	• w rzeczownikach kończących się na *-unek*, *-us*, *-usz*, *-ura*, *-ulec*, Przykłady: *rysunek, rebus, kapelusz, brawura, budulec*
• w zakończeniach rzeczowników: *-ów*, *-ówka*, *-ówna* (**wyjątki:** *skuwka*, *zasuwka*, *wsuwka*), Przykłady: *Kraków, klasówka, Nowakówna*	• w czasownikach zakończonych na *-uj*, *-uje*, Przykłady: *maluj, kreskuje*
• w niektórych wyrazach, mimo że nie wymienia się na *o*, *e* lub *a* (zazwyczaj ze względów historycznych). Przykłady: *góra, róża, próba, król, wiewiórka, różdżka, który, mózg, kłótnia, wróżka, córka, różnić się*	• na początku i na końcu wyrazu (wyjątki: *ósmy*, *ówczesny*, *ów*, *ówdzie*), Przykłady: *ucho, dziecku*
	• w zdrabniających, spieszczających lub zgrubiających zakończeniach wyrazów: *-uchny*, *-uni*, *-usi*, *-utki*, *-unio*, *-unia*, *-uszek*, *-uszka*, *-uszko*, *-ulek*, *-ulka*, *-uś*, *-usia*, Przykłady: *maluchny, tyciuni, malusi, cichutki, dziadunio, babunia, dzbanuszek, kaczuszka, serduszko, ojczulek, babulka, tatuś, mamusia*
	• w wyrazach, w których nie ma uzasadnienia pisownia *ó*. Przykłady: *puls, wujek, cud, gruszka, zguba*

Czas na ćwiczenia

1. Przepisz podaną wypowiedź do zeszytu, uzupełniając ją literami *ó* lub *u*.

J?rek odni?sł d?ży s?kces. Zajął ?sme miejsce w og?lnopolskim konk?rsie ortograficznym.

2. Podaj wyrazy pokrewne do wyróżnionych słów i uzasadniające pisownię *ó*.

- Policzyć **dochód** ze sprzedaży szyszek.
- Iść do fryzjera, żeby nie wyglądać jak **upiór**.
- Kupić wygodne **łóżko** i postarać się nie spędzić w nim całego weekendu.
- Zwęzić spódnicę, żeby nie wyglądała jak **wór**.
- Odebrać **samochód** z warsztatu i dalej ćwiczyć wjeżdżanie do garażu.
- Zapytać znajomego pszczelarza o **miód**.

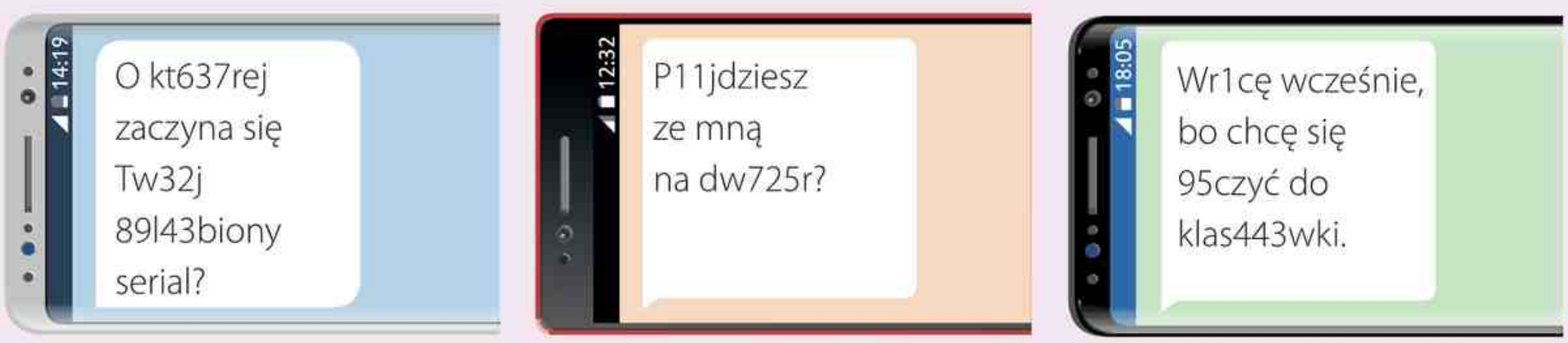
3. Zapisz w zeszycie podkreślone wyrazy oraz ich zdrobnienia. Wyróżnij w dowolny sposób zakończenia dopisanych słów.

4. Przepisz zdania do zeszytu, uzupełniając je odpowiednimi formami czasowników w nawiasach.

Teraz mój brat (studiować) matematykę.
Dziś nasz pies (pilnować) domu.
Drodzy goście, (częstować się) ciastem.

5. Awaria sieci komórkowej spowodowała, że w SMS-ach litery *ó* i *u* zostały zamienione na przypadkowe liczby. Przepisz wiadomości do zeszytu, zastępując cyfry odpowiednimi literami. Podkreśl wyrazy zawierające *ó* wymienne.

6. Z liter tworzących wyrażenie *TRUDNE SŁÓWKA* ułóż jak najwięcej wyrazów z *ó* i *u*.

Pisownia wyrazów z *ó, u, rz, ż, ch, h*

Przypomnienie

***Rz* piszemy:**	***Ż* piszemy:**
• gdy wymienia się na *r*, Przykłady: *dobrze – dobry, marzec – marca*	• jeśli wymienia się na *z, ź, s, g, h, dz*, Przykłady: *mażę – mazać, przerażać – przeraźliwy, książę – księstwo, książka – księga, drużynowy – druh, księża – ksiądz*
• po spółgłoskach: *b, p, d, t, g, k, ch, j, w* (wyjątki: *kształt, bukszpan, pszenica, pszczoła, Pszczyna, wszyscy, gżegżółka, obszar, piegża*), Przykłady: *brzmieć, przeprosić, drzwi, zatrzymać, grzmot, krzak, chrzest, zajrzeć, wrzos*	• w zakończeniach *-aż* rzeczowników rodzaju męskiego w wyrazach pochodzących z języków obcych, Przykłady: *witraż, pejzaż*
• zazwyczaj w zakończeniach *-arz, -erz* rzeczowników rodzaju męskiego, Przykłady: *rzeźbiarz, harcerz*	• w zakończeniach *-eż* i *-aż* niektórych rzeczowników rodzaju żeńskiego, Przykłady: *kradzież, straż*
• w zakończeniach rzeczowników rodzaju męskiego: *-mierz* i *-mistrz*, Przykłady: *szermierz, burmistrz*	• po literach: *l, ł, r, n* (z wyjątkiem wyrazów z cząstką *pół-*, *współ-* na początku – na przykład: *współrządzić*), Przykłady: *lżej, małże, sierżant, inżynier*
• w niektórych wyrazach, mimo że nie wymienia się na *r*. Przykłady: *uderzyć, rządzić, korzystać*	• na początku wielu wyrazów oraz w niektórych słowach, mimo że nie wymienia się na *z, ź, s, g, h, dz*. Przykłady: *życzenie, mżawka, żółw, róża*

7. Wynotuj z podanego tekstu wyrazy z *rz*. Dopisz do nich słowa pokrewne uzasadniające pisownię.

Powtórzyłam sobie wszystko przed **jutrzejszym** występem. **Wierzę**, że wypadnę **dobrze**. Wygrana pomogłaby mojej **karierze**. Muszę **przymierzyć** ubrania. Jeszcze nie wiem, co na siebie włożę. Może **wzorzystą** sukienkę z **futrzanym** kołnierzem? Aktorki zawsze tak pięknie wyglądają...

8. Przepisz zdania do zeszytu, wstawiając zamiast znaków ? *-arz* lub *-aż*, *-erz* lub *-eż*.

- Zmęczony trag? niósł ciężki bag?.
- Młodzi? nosi wygodną odzi?.
- Kupiłem kilka pejz?y na wyprzed?y.
- Blada tw? piek?a nieco mnie przera?a.
- Czy wszyscy maryn?e mają tatu?e?
- O ostatnie kradzi?e oskarżono nietop?e.

9. Dokończ pytania. W tym celu od każdego z wyróżnionych wyrazów utwórz odpowiednie słowo, w którym *ż* wymienia się na *zi*, *h* lub *s*.

Czy w **Paryżu** jada się bułki ?

Kto wejdzie **wyżej**, kto wejdzie tak ?

Czy w związku z tym **zagrożeniem** coś mi ?

Ilu liczy ta harcerska **drużyna**?

10. Pewna restauracja serwuje wyłącznie posiłki, które mają w nazwie *rz* lub *ż*. Jakimi literami należy zastąpić poszczególne znaki ?

MENU

zupa ja ynowa
ry na słodko
naleśniki z b oskwiniami
mał e w oliwie
nó ki w galarecie
wa ywa gotowane na pa e

MENU

kotlet wiep owy
kurczak z ro na
eberka w sosie
ryba sma ona
piero ki z nadzieniem
pieczeń ymska

Przypomnienie

***Ch* piszemy:**	***H* piszemy:**
• gdy wymienia się na *sz*, Przykłady: *ucho – uszy, duch – dusza*	• gdy wymienia się na *g*, *ż*, Przykłady: *wahać się – waga, druh – drużyna*
• po literze *s* oraz na końcu wyrazów. Przykłady: *schłodzić, pech*	• w większości wyrazów, gdy na nic się nie wymienia. Przykłady: *bohater, honor, handel, historia*
• w większości wyrazów, gdy na nic się nie wymienia. Przykłady: *chytry, dotychczas, suchar, płachta*	

11. Przepisz tekst do zeszytu, uzupełniając go wyrazami z *ch*. Skorzystaj z podpowiedzi w nawiasach.

Na uroczystej gali Hanna pojawiła się w kreacji białej i lekkiej niczym łabędzi (drobne, miękkie pióra) [?]. Każdy (powiew powietrza) [?] wprawiał jej suknię w (zmiana położenia, falowanie) [?]. Jej towarzysz, Henryk, zawiązał pod szyją (ozdobny pasek materiału ułożony w kształt płaskiej kokardy) [?] w (wzór na tkaninie składający się z dużych kropek) [?].

12. Przepisz dialogi do zeszytu, uzupełniając je wyrazami, których pisownię uzasadniają podkreślone słowa.

– Wciąż się [?], czy ta <u>waga</u> dobrze działa.
– Może to dla ciebie jest <u>śmieszne</u>, ale mi jest nie do [?]. To niemożliwe, że aż tyle ważę.

– Pójdę <u>pieszo</u> – bardzo lubię chodzić na [?].
– Tylko nie wchodź na lód – może się <u>skruszyć</u>.
Słyszałam, że jest bardzo [?].
– Nie będziesz mnie <u>suszyć</u> – wrócę [?].

13. Przepisz tekst do zeszytu. Wyrazów w nawiasach użyj w odpowiedniej formie liczby mnogiej. Podkreśl zakończenie każdego z odmienionych słów.

Obym nie zapomniała o (prezent) dla (najbliżsi). Wiem, że mama marzy o (czerwony) (korale) i (srebrny) (kolczyk). Tata wspominał coś o (kolorowy) (skarpeta), a Kamil – o (plakat) ze starymi samochodami. Jeszcze nie byłam na (zakupy), więc czeka mnie wędrówka po (sklep).

14. Przepisz wypowiedzi do zeszytu, uzupełniając je wyrazami zaczynającymi się od liter *sch-*.

Zrzuciłem, to znaczy [?] trzy kilogramy!
To uproszczony rysunek, czyli [?].
Nie [?] do piwnicy!
To dobra kryjówka – [?] się pod biurkiem.

15. Do każdego ze słów dodaj wyraz pokrewny uzasadniający pisownię wyróżnionej litery. Utworzone pary zapisz w zeszycie.

*l**ó**d, pi**ó**ro, powr**ó**t, rozka**ż**e, wy**ż**szy, obra**ż**ać, wie**rz**yć*

16. Zapisz w zeszycie związki frazeologiczne, które zostały zobrazowane na fotografiach.

17. Przepisz do zeszytu podane słowa, uzupełniając je literami *ch*, *h*, *ż*, *rz*, *ó* i *u*. Następnie opisz krótko sytuacje przedstawione na fotografiach. Możesz skorzystać z uzupełnionych wyrazów.

dobry ? umor, p ? ejażdżka na rowe ? e, za ? murzone niebo,
przej ? ysta ? eczka, dw ? osobowa ł ? dka, pośr ? d g ? r, laz ? rowa woda,
wyma ? ona podr ? ż, ? dane popoł ? dnie

18. Popraw fragment tekstu uszkodzony przez wirus komputerowy. W tym celu przepisz go do zeszytu, zastępując znaki literami: *ch*, *h*, *rz*, *ż*, *ó*, *u*.

Scenari■sz film◆ „P❀eśladowana przez pe♣a"

Zmierz❀ało. W jednym z pokoi ▲otelowych la▲reatka gł★wnej nagrody ak◆rat szykowała się na bal. Miała dobry ♣umor. Starannie wykonała makija❀. Wło♥yła sreb✤ystą s■knię. Wyglądała p◆epięknie. W pokoj▲ sły★ać było tylko ci★ą m■zykę. Nagle zza d♣wi dobiegł potę❀ny ▲ałas. „Ktoś st■elił" – p✤yszło jej do głowy. Dziewczyna wyj♥ała na zewnąt✤. To jeden z portret▲w w cię♣kich, złocony★ rama■ spadł z ❀ukiem na podłogę. Wr♣ciła do pokoj▲. Na sekreta■yku le♥ał kr◆tki list. S❀yliła się po niego. P♣eczytała: „Zam■w taks♥wkę na godzinę ✤smą. Kwadrans przed dw★dziestą ostro▲nie zejdź po s★odach. Wsiądź do samo◆odu. Kierowca zabie❀e Cię na dwo▲ec. Tam oczek♣j dalszych wskaz◆wek!". West★nęła cię■ko.

Julian Tuwim

Czereśnie

Siostrze

Rwałem dziś rano czereśnie,
Ciemnoczerwone czereśnie,
W ogrodzie było ćwierkliwie,
Słonecznie, rośnie i wcześnie.

Gałęzie, jak opryskane
Dojrzałą wiśni jagodą[1],
Zwieszały się, omdlewając,
Nad stawu odniebną wodą.

Zwieszały się, omdlewając,
I myślą tonęły w stawie,
A plamki słońca migały
Na lśniącej, soczystej trawie.

[1] *Jagoda* – tu: owoc.

Po przeczytaniu

1. Opisz swoimi słowami sytuację przedstawioną w utworze Juliana Tuwima.
2. Jaki obraz ogrodu wyłania się z wiersza?
3. Wskaż w pierwszej zwrotce słowa, które mówią o tym, jak jest w ogrodzie. Następnie odpowiedz na pytania.
   - Od jakich słów zostały one utworzone?
   - Które z tych wyrazów zostały wymyślone przez poetę?
   - Co oznaczają nowo utworzone słowa? Dlaczego twórca się nimi posłużył?
4. Podaj epitety określające w tekście wymienione elementy przyrody. Jaką funkcję pełni ten środek stylistyczny w wierszu? → Przypomnij sobie: epitet, s. 348

   czereśnie, *woda*, *trawa*
5. Wskaż w wierszu uosobienia. Jak myślisz, w jakim celu zostały użyte?
   → Przypomnij sobie: uosobienie, s. 349
6. Jakimi środkami poetyckimi posługuje się osoba mówiąca, aby zobrazować obfitość plonów?
7. O jakim nastawieniu do przyrody świadczy postawa podmiotu lirycznego? Jak Ty postrzegasz naturę?

Jak poprawnie używać średnika?

Na rozgrzewkę

- Odpowiedz, czym różnią się podane wypowiedzi. W którym przykładzie poszczególne informacje są od siebie oddzielone najmocniej, a w którym – najsłabiej?

  Marta oszczędza wodę. Segreguje także śmieci.
  Marta oszczędza wodę, segreguje także śmieci.
  Marta oszczędza wodę; segreguje także śmieci.

Nowa wiadomość

Średnik (;) to znak interpunkcyjny rozdzielający fragmenty tekstu słabiej niż kropka, a silniej niż przecinek. Średnika używa się:

- do oddzielania równorzędnych wobec siebie części rozbudowanego zdania złożonego;

  Przykład: *Kto wysiewa nasiona, ten zbiera kwiaty; kto sieje wiatr, ten zbiera burzę.*

- do oddzielania samodzielnych pod względem przekazywanych treści części rozbudowanego wypowiedzenia;

  Przykład: *Zadanie nie było łatwe; żaglowiec się przemieszczał, a tratwa cały czas kołysała.*

- w wyliczeniach, zwłaszcza rozbudowanych.

  Przykład: *Znaki interpunkcyjne można podzielić na:*
  – znaki oddzielające – należą do nich kropka, średnik i przecinek;
  – znaki emocji – są to wykrzyknik i znak zapytania;
  – znaki opuszczenia – zaliczają się do nich wielokropek oraz myślnik;
  – znaki wyodrębniające – to dwukropek, cudzysłów i nawias.

Czas na ćwiczenia

1. Poszukaj w *Nowej wiadomości* średników – innych niż wyróżnione w przykładach. W jakim celu zostały użyte?

2. Wskaż w każdym z podanych zdań przecinek, który powinien zostać zastąpiony średnikiem.

Zabraliśmy się do pracy, najpierw ustawiliśmy stoły, a później udekorowaliśmy salę.
To ciasto było przepyszne, nie dziwię się, że tak szybko zostało zjedzone.
Czarownicę spotkał smutny los, ale zasłużyła sobie na to, chciała zrobić dzieciom krzywdę!
Każdego innego spotkałaby za to surowa kara, kto wie, może nie tylko finansowa.

Średnik

3. Przepisz do zeszytu podany tekst i uzupełnij go średnikami oraz przecinkami.

ŚLEDZIŁAM W NAPIĘCIU CAŁĄ SYTUACJĘ NIC SIĘ NIE DZIAŁO. DZIĘCIOŁ SFRUNĄŁ NA TRAWĘ ROZEJRZAŁ SIĘ WOKÓŁ SPRAWDZIŁ CZY NIE GROZI MU NIEBEZPIECZEŃSTWO BYŁ OSTROŻNY. JEDNAK NIE DOSTRZEGŁ ŻE ZA GRUBYM PNIEM SOSNY COŚ NIEMAL NIEWIDOCZNIE SIĘ PORUSZYŁO. WSTRZYMAŁAM ODDECH PTAK RÓWNIEŻ ZAMARŁ W BEZRUCHU A NASTĘPNIE GWAŁTOWNIE SIĘ PODERWAŁ. KOT NIE MIAŁ NA CO LICZYĆ DZIĘCIOŁ UCIEKŁ W STRONĘ PAGÓRKA.

4. Z oddzielonych pionowymi kreskami fragmentów ułóż zdania i zapisz je w zeszycie. Tam, gdzie to konieczne, postaw przecinek lub średnik.

- Zastanawiam się | jak można było wsiąść do niewłaściwego pociągu | na szczęście wszystko dobrze się skończyło | i dotarliśmy nad morze.
- A to ci heca | choć Marcin miał najmniejsze szanse | wygrał ten konkurs | a nagrodę przeznaczył na rzecz schroniska dla zwierząt.

★ 5. **Wyjaśnij, dlaczego informacje w encyklopedii często podaje się w formie długich wypowiedzeń z licznymi średnikami, ale z ograniczoną liczbą orzeczeń.**

> **ochrona przyrody**, ekol. zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie składników i zasobów przyrody żywej i nieożywionej; realizacja ochrony przyrody polega na wprowadzaniu podstaw prawnych, propagowaniu wymienionych zadań w społeczeństwach i wykorzystaniu osiągnięć nauki w praktycznej działalności; coraz częściej ochrona przyrody jest traktowana jako odrębna dziedzina wiedzy [...]. W Polsce ochronę przyrody wprowadzili: Bolesław I Chrobry, Władysław II Jagiełło i Zygmunt III Waza – w stosunku do bobra, sokoła, łabędzia, tura, żubra, cisów i starych dębów; zapoczątkowanie nowoczesnej ochrony przyrody w XIX w. wiąże się ze skutkami nieprzemyślanej, często rabunkowej działalności człowieka, powodującej wylesienie znacznych obszarów i erozję gleb, zmiany bilansu wodnego i zanieczyszczanie środowiska życia, niszczenie krajobrazów, gradacje szkodników i in. [...].
>
> www.encyklopedia.pwn.pl, fragment hasła *ochrona przyrody*

Na podstawie podanych zdań opracuj w zeszycie – w formie notki encyklopedycznej – hasło *środowisko*. Zastosuj średniki.

Środowisko przyrodnicze jest inaczej nazywane środowiskiem naturalnym. Obejmuje wszystkie ożywione i nieożywione składniki przyrody, które są ze sobą ściśle powiązane. Do takich składników zalicza się przede wszystkim: organizmy żywe, klimat, rzeźbę terenu, skały, gleby, wody. Środowisko przyrodnicze oddziałuje – ze wzajemnością – na działalność człowieka.

6. Ułóż zdania na temat zamieszczonych zdjęć. Wykorzystaj w tekście średniki.

WALKA Z PLASTIKIEM

Tony śmieci zalegają w oceanach

Fragmenty artykułu ze strony www.ekologia.pl

Rocznie w oceanach ginie ponad milion zwierząt – alarmuje WWF[1]. Dlaczego? Około 50 tysięcy ton toreb plastikowych, które trafiają co roku do oceanu, zabija ponad milion morskich ptaków i sto tysięcy morskich ssaków. [...] Zdarza się, że z powodu połknięcia zbyt dużej liczby toreb plastikowych umierają nawet walenie.

Rocznie każdy mieszkaniec Europy i Ameryki Północnej generuje około 100 kilogramów śmieci z plastiku. Eksperci ONZ[2] szacują, że za 4 lata może być to już nawet 140 kilogramów. Foliowa torebka służy nam przeciętnie 12 minut, tyle samo, ile średnio trwa nasza droga ze sklepu do domu – mówi Karolina Tymorek, koordynatorka kampanii „SOS dla świata". – Potem torebka najczęściej ląduje w koszu. Wiele wyrzucanych codziennie na świecie foliówek i innych plastikowych odpadów trafia do oceanów.

Konsekwencje dla środowiska

A co dalej dzieje się z wyrzuconą do morza foliówką? Żółwie morskie często mylą je z meduzami, które są ich przysmakiem. W efekcie połknięcia torebek żółwie chorują lub umierają w wyniku uduszenia. Problem ten dotyczy również wielu gatunków ptaków i ssaków żyjących w morzach i oceanach. Przykładem są chociażby albatrosy, które zjadają plastikowe nakrętki od butelek. Według danych ONZ co roku przez śmieci w oceanach ginie ponad milion zwierząt. Tej śmierci moglibyśmy uniknąć, gdyby ludzie zmienili swoje podejście do odpadów i pomyśleli o tym, że śmieci nie znikają w momencie, w którym się ich pozbędziemy – alarmuje WWF.

---

[1] *WWF (World Wide Fund for Nature [łorld łajd fand for najczer], czyli Międzynarodowy Fundusz na rzecz Przyrody)* – międzynarodowa organizacja zajmująca się działaniami na rzecz ochrony środowiska.

[2] *ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych)* – międzynarodowa organizacja, do której celów należy między innymi zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego.

Szacuje się, że na powierzchni oceanów unosi się około 100 milionów ton plastiku. Wywiewany z pobliskich składowisk, spływający rzekami, popychany przez wiatr ląduje w wodnej toni. Takim najbardziej spektakularnym nagromadzeniem się morskich śmieci jest „śmieciowa wyspa" – Great Pacific Garbage Patch [czytaj: grejt pacyfik garbydż pacz], która rozciąga się w północnej części Oceanu Spokojnego pomiędzy Hawajami a Kalifornią. Przypuszczalne rozmiary są dwa razy większe niż powierzchnia Teksasu. US Navy [czytaj: jues nejwi] szacuje, że ilość pływających tam odpadów może wynosić nawet 3 miliony ton.

Ciała prawie wszystkich morskich gatunków, wliczając te najcenniejsze na świecie i mieszkające wydawałoby się z dala od ludzi – zawierają plastik. Zdarza się, że z plastiku budowane są gniazda ptaków. [...]

Plastik to nie jedyny problem

Produkcja miliardów siatek rocznie pochłania ogromną ilość energii. Coraz większe sterty odpadów trafiają na wysypiska, do lasów i domowych pieców. Niebezpieczne związki z baterii czy farb zatruwają wodę i glebę, szkodzą naszemu zdrowiu. [...]

Górę śmieci możemy zmniejszyć poprzez selektywną[3] zbiórkę odpadów i recykling[4] [czytaj: risajkling]. Pamiętajmy, że wiele odpadów to surowce wtórne, a nie zwykłe śmieci. Plastik odzyskany z butelek może posłużyć między innymi do produkcji odzieży. Pomyśl o środowisku i o swoim zdrowiu, zanim poprosisz w sklepie o reklamówkę. Zabieraj na zakupy torbę wielokrotnego użytku. Nie kupuj towarów w zbędnych opakowaniach. Segreguj śmieci – apeluje Karolina Tymorek z WWF.

---

[3] *Selektywny* – obejmujący tylko niektóre elementy jakiejś całości.

[4] *Recykling* – wtórne wykorzystanie odpadów.

Po przeczytaniu

1. Określ, co jest tematem artykułu. Kogo dotyczy przedstawiony w nim problem?
2. W jakim celu w pierwszym i drugim akapicie autor przywołuje dane wyrażone liczebnikami?
3. Wyjaśnij, jaką funkcję pełnią śródtytuły w cytowanym artykule. Jak inaczej mogłyby one brzmieć? Podaj swoje propozycje.

4. Na podstawie tekstu oceń prawdziwość podanych stwierdzeń. Wybierz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

Problem zbyt dużej liczby foliowych toreb dotyczy tylko strefy przybrzeżnej oceanów.	P	F
Foliówki można z powodzeniem wykorzystać do produkcji innych towarów.	P	F

5. Przyjrzyj się podanym zdaniom. Dlaczego w drugim z wypowiedzeń autor tekstu posłużył się nieosobową formą czasownika?

Według danych ONZ co roku przez śmieci w oceanach ginie ponad milion zwierząt. Szacuje się, że na powierzchni oceanów unosi się około 100 milionów ton plastiku.

6. Jak – zgodnie z zaleceniami organizacji WWF – można na co dzień ograniczać produkowanie śmieci?

7. Zapoznaj się z informacjami o przeprowadzonej w Łodzi kampanii „Bo sztuką jest dobra segregacja", które zostały zaprezentowane na stronie www.kampaniespoleczne.pl. Następnie odpowiedz na pytania.

- Na czym opiera się pomysł, zgodnie z którym przygotowano kampanię? W jaki sposób wykorzystano w niej wieloznaczność słowa *sztuka*?
- Co było celem kampanii zrealizowanej w Łodzi?
- Jak oceniasz atrakcyjność przekazu przygotowanych billboardów [czytaj: bilbordów]? Czy – Twoim zdaniem – mogły one wpłynąć na postępowanie odbiorców? Uzasadnij swoje zdanie.
- ★ Jaką dostrzegasz różnicę między reklamami produktów a reklamami społecznymi?

8. Wyjaśnij związek między treścią artykułu a fotografią zamieszczoną na stronie 321.

Praca w grupie

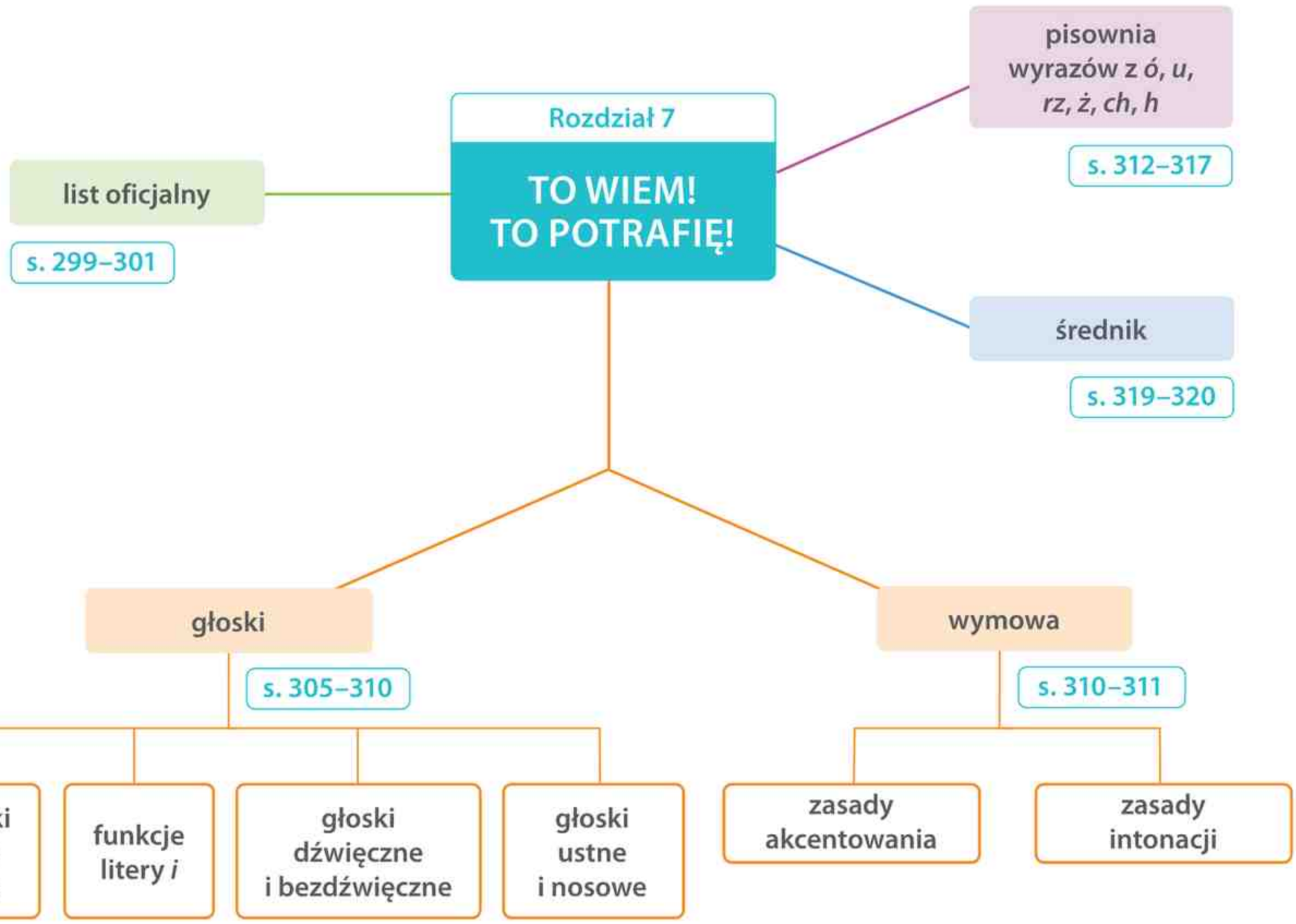
9. Podzielcie się na grupy. Zadaniem każdego z zespołów będzie napisanie listu oficjalnego do jednej ze wskazanych osób. W swoich pismach zwróćcie uwagę na problem foliowych toreb i zaproponujcie działania, które adresat mógłby podjąć w tej sprawie.

- Adresatem jest dyrektor lub dyrektorka Waszej szkoły.
- Kierujecie swój list do urzędnika odpowiedzialnego za ochronę środowiska w Waszej miejscowości.
- Zwracacie się do ministra ochrony środowiska.

10. Przyjrzyj się fotografii, a następnie wymyśl hasło kampanii przeciwko zaśmiecaniu środowiska.

Podsumowanie

Nowa wiadomość

- Jak kulturalnie się porozumiewać? (język mówiony, język pisany, oficjalna odmiana polszczyzny, nieoficjalna odmiana polszczyzny, etykieta językowa), s. 302–304

Jan H. Zawada

Białowieski Park Narodowy

ZAPISZ W ZESZYCIE

Fragmenty książki *Polska. Zabytki UNESCO*

Najstarszy z polskich parków narodowych obejmuje swymi granicami tereny położone w sercu Puszczy Białowieskiej. Jego jądro (tzw. obszar ochrony ścisłej) leży w widłach rzek Hwoźnej i Narewki. [...] W 1977 został uznany przez UNESCO[1] za Światowy Rezerwat Biosfery[2], a w 1979 znalazł się na liście światowego dziedzictwa UNESCO. [...]

Niezwykłość Puszczy Białowieskiej tkwi jednak nie tyle w wielkości, ile w stanie zachowania szaty roślinnej, świata zwierzęcego, gleb, rzeźby terenu, stosunków wodnych i naturalnego krajobrazu. [...]

Najważniejszym w puszczy zbiorowiskiem leśnym jest las dębowo-grabowy, dla którego przyjęła się w Polsce ludowa nazwa: grąd. Ten typ lasu ma specyficzną strukturę, składającą się z kilku warstw: ponad okap drzew liściastych wznoszą się pojedyncze strzeliste korony świerków, sięgające niekiedy do 45 m wysokości – charakterystyczny element tego regionu. Następną warstwę tworzą korony okazałych dębów, lip, klonów, a niekiedy także jesionów i wiązów. [...] Flora puszczy jest typowo leśna; składa się na nią 725 gatunków roślin naczyniowych, 277 gatunków porostów oraz 200 gatunków mchów i ok. 2500 grzybów.

---

[1] *UNESCO* – Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury.

[2] *Rezerwat biosfery* – obszar podlegający ścisłej ochronie ze względu na swoje wyjątkowe właściwości.

1. Dokończ zdanie. Wybierz odpowiedź A albo B i jej uzasadnienie spośród 1.–3.

Tekst *Białowieski Park Narodowy* jest tekstem

A.	reklamowym,	ponieważ	1.	przeważa w nim opis roślinności występującej w Puszczy Białowieskiej.
B.	informacyjnym,		2.	zachęca czytelnika do odwiedzenia Puszczy Białowieskiej.
			3.	dotyczy aktualnych wydarzeń.

Sprawdź wiedzę i umiejętności

2. Wskaż poprawne uzupełnienie zdania.

W 2019 roku przypada [?] rocznica wpisania Białowieskiego Parku Narodowego na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

A. 40.
C. 42.
B. 30.
D. 32.

3. Oceń prawdziwość podanych informacji na podstawie tekstu. Wybierz P, jeśli informacja jest prawdziwa, albo F – jeśli jest fałszywa.

Puszcza Białowieska to rezerwat chroniony przez UNESCO.	P	F
Najwyższe drzewa w puszczy są liściaste.	P	F

4. Wybierz właściwe dokończenie zdania.

Informację o rodzajach roślin rosnących w Puszczy Białowieskiej można znaleźć w *akapicie 2.* / *akapicie 3.*

5. Dlaczego Puszcza Białowieska znalazła się na liście światowego dziedzictwa UNESCO?

6. Uzasadnij, że użyte w pierwszym zdaniu tekstu słowo *serce* jest wyrazem wieloznacznym. Odpowiedz jednym zdaniem złożonym.

7. W jakiej funkcji występuje średnik w ostatnim zdaniu tekstu?

8. Wykonaj polecenia i odpowiedz na pytania.

- Nazwę *Puszcza Białowieska* podziel najpierw na sylaby, a później – na głoski i litery.
- Jakie funkcje pełnią litery *i* w słowie *Białowieska*?
- Określ, czy głoska *p* w słowie *Puszcza* jest dźwięczna czy bezdźwięczna, ustna czy nosowa, twarda czy miękka.
- Na którą sylabę od końca pada akcent w obu wyrazach tworzących podaną nazwę?

9. Przepisz tekst, uzupełniając go literami: *ó*, *u*, *rz*, *ż*, *h* i *ch*.

Podró[?]nik dotarł do Elbląga i odwiedził las otaczający to miasto, czyli Bażantarnię. Pośr[?]d b[?]kowego starod[?]ewu dost[?]egł szarob[?]ry kształt p[?]emykającego [?]aszczami dzika. Wędrowiec nastawił się na kontemplację śpiewu ptak[?]w – spr[?]bował [?]słyszeć przede wszystkim pu[?]acza, pieg[?]ę, czy[?]yka i p[?]stułkę. Nagle rozległo się ci[?]e [?]robotanie ch[?]ąszcza i [?]uka. Czy[?]yk czmy[?]nął jak niepyszny.

10. Przeredaguj zdania tak, by uniknąć wyrazów potocznych.

Puszcza Białowieska jest ekstra. Na wyjeździe super się bawiliśmy. Najfajniejsze okazały się żubry.

11. Napisz list oficjalny do dyrektorki lub dyrektora Twojej szkoły w ważnej dla Ciebie sprawie, związanej z funkcjonowaniem szkoły lub ochroną środowiska.

Kartki z kalendarza

Przyjrzyj się obrazowi, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Co widzisz na obrazie? Odpowiedz, używając podanych sformułowań.

   na pierwszym planie, *w głębi*, *po lewej stronie*, *po prawej stronie*

2. Co robią ukazane osoby? Jak spędzają czas?
3. Jakie wrażenie wywiera na Tobie zaprezentowana scena? Jakimi słowami można określić jej nastrój?
4. Dlaczego, Twoim zdaniem, obraz nosi tytuł *Miejskie anioły*? Zwróć uwagę na aureole, czyli świetliste kręgi, które artystka namalowała nad głowami chłopców.
5. Jak spędzasz czas wolny w poszczególnych porach roku?

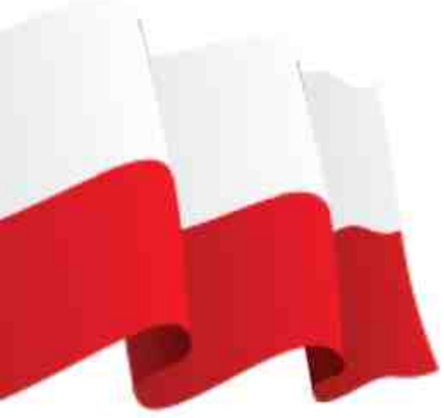
Lucile Montague
[czytaj: lus-il montegju]
Miejskie anioły II

farby olejne na płótnie

60 × 70 cm

2008 rok

11
LISTOPADA
NARODOWE ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI

Zanim przeczytasz

- Kogo można nazwać patriotą?

Marcin Przewoźniak

Poradnik małego patrioty

Fragmenty

Instrukcja dla Małego Patrioty

„Kocham" to rzeczywiście wielkie słowo na początek. Radzimy zacząć od „lubię". Spróbuj najpierw polubić swoją ojczyznę. W jaki sposób? Po prostu myśl o niej dobrze i miej dla niej szacunek. Zastanów się, co zrobić, by była jeszcze fajniejsza. Może przestaniesz śmiecić? Albo postarasz się mówić pięknie po polsku, zamiast wyrzucać z siebie półsłówka i półzdanka w szkolnej gwarze. Albo zaczniesz się lepiej uczyć, by w przyszłości zostać Mądrym Polakiem Dużym. Albo odkryjesz, jaki piękny i ciekawy jest kraj, w którym żyjesz, i ile fascynujących rzeczy z jego przeszłości możesz poznać podczas każdej wycieczki. A najlepiej wymyśl własny sposób na to, jak sprawić, by ojczyzna stała się twoim ulubionym miejscem na ziemi. [...]

Same barwy patriotą nie czynią

Biało-czerwony strój, twarz wymalowana w narodowe kolory, na szyi szalik z orłem, polska flaga w dłoni... Czy to wzór patrioty? Niekoniecznie. To kibic w drodze na mecz reprezentacji. Bardzo możliwe, że w głębi serca jest szczerym patriotą, ale w tym momencie przede wszystkim podkreśla swoje przywiązanie do narodowej drużyny. To jest, proszę Polaka Małego i Polki Małej, patriotyzm chwilowy, związany z przeżywaniem emocji sportowych. [...]

Kluczowe słowo: wspólnota

Współczesny patriotyzm nie polega na strzelaniu do wrogów. Dziś mamy inne zadanie. Musimy (tak, tak, najmłodsi też!) szukać tego, co nas łączy: wspólnych korzeni, tradycji, radości. Dobrowolnie starać się ulepszać nasz kraj, aby był przyjazny dla wszystkich. Pamiętać o historycznych rocznicach, narodowych i kościelnych tradycjach, cieszyć się z nowo wybudowanych dróg, mostów i budynków, które upiększają i unowocześniają państwo,

z tego, że [...] nie ma u nas wojen. Patriota robi wszystko, by wzmacniać społeczność, w której żyje. Oznacza to też, że pomaga tym, którym gorzej się wiedzie. [...]

Czy patriota jest zawsze niezadowolony

Patriota nigdy nie jest do końca zadowolony ze swojej ojczyzny, ponieważ zawsze zauważa coś, co można w niej ulepszyć. Wyobraź sobie troskliwego ogrodnika, który każdego dnia spogląda na swój ogród i dostrzega, gdzie trzeba coś posadzić, przesadzić, podlać, przyciąć czy wyrwać chwast. Tak widzi swoją ojczyznę patriota. Mądrze pomaga jej rozkwitać. A teraz wyobraź sobie ogrodnika-złośnika, który usuwa kwiaty tylko dlatego, że rosną nie tak, jak sobie wymyślił, są za mało kolorowe albo za słabo pachną. Ponadto wycina wszystkie stare drzewa i niszczy rabatki. Sam oceń, które postępowanie uznać za właściwe. Podpowiemy tylko, że przesada nie jest wskazana – ani w ogrodzie, ani w patriotyzmie.

Po przeczytaniu

1. Na czym polega – według Marcina Przewoźniaka – pierwszy krok na drodze do zostania patriotą? Czy zgadzasz się w tej kwestii z autorem tekstu? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. Na czym polega współczesny patriotyzm? Odpowiedź sformułuj w punktach. Zwróć uwagę na śródtytuły.
3. W jakim celu autor przywołuje przykłady troskliwego i złośliwego ogrodnika? Na co chce w ten sposób zwrócić uwagę?
4. Czy zgadzasz się ze słowami Cypriana Kamila Norwida, który powiedział, że *ojczyzna to wielki zbiorowy obowiązek*? Uzasadnij swoje zdanie.

Praca w grupie

5. Zastanówcie się, co można by w Polsce ulepszyć. Spiszcie swoje wnioski i przedstawcie je pozostałym osobom z klasy.

Praca twórcza

6. Wyobraź sobie, że masz opowiedzieć o swojej ojczyźnie rówieśnikom z innych krajów. Przygotuj prezentację, w której przedstawisz Polskę. Możesz odwołać się do wydarzeń znanych z historii oraz do największych atrakcji turystycznych.

Zanim przeczytasz

- Czym ozdabia się w Twoim domu świąteczne drzewko?

Ludwik Jerzy Kern

Choinka

Tu
gwiazda,

tutaj anioły,
tu świeczka, tu ptak wesoły,
tu kula, tu srebrne sploty, tu świeczka, tu łańcuch złoty,
tu bombka błyszcząca taka, tu gniazdko z miejscem dla ptaka,
tu świeczka, tu buldeneżyk[1], tu śmieszny z bibułki jeżyk,
tu gwiazdka, tu kukiełeczka, tu cukiereczek, jabłuszko, świeczka,
tu śliczne serce całe z piernika, tutaj pajacyk, co nóżką fika,
tu księżyc niby rogalik kręty, a w dole miejsce na prezenty.

[1] *Buldeneżyk* – zasuszony kulisty biały kwiat, który wyglądem przypomina kulkę śniegu.

Po przeczytaniu

1. Czym wyróżnia się utwór Ludwika Jerzego Kerna?
2. Wskaż w utworze epitety. Czego dzięki nim się dowiadujesz?

→ Przypomnij sobie: epitet, s. 348

3. Poszukaj informacji o tym, jakie znaczenie przypisywano niegdyś poszczególnym ozdobom choinkowym: gwieździe, łańcuchom, aniołom, dzwonkom, jabłkom i oświetleniu. Przedstaw rezultaty swojej pracy w klasie.

4. Przeczytaj podany wiersz i powiedz, jak została w nim przedstawiona choinka. Jaki środek wykorzystała poetka? Jak myślisz, co chciała przez to osiągnąć?

Zjawiała się nie wiadomo skąd
wchodziła na palcach
zrazu nieśmiała
prostowała się dumnie
biorąc w posiadanie każdy centymetr
stawała pod ścianą milcząca
czasem tylko zadzwoniła biżuterią
na przegubach rąk.

Anna Zelenay [czytaj: zelenaj], *Choinka*

5. Z czym Ci się kojarzy ozdabianie świątecznego drzewka? Wymień emocje, wspomnienia i obrazy, które przychodzą Ci na myśl.

6. Jak sobie wyobrażasz wymarzone święta Bożego Narodzenia?

7. Ułóż życzenia świąteczne adresowane do wybranej osoby.

Praca w grupie

8. Przeprowadźcie dyskusję na temat tego, jaka powinna być świąteczna choinka – sztuczna czy żywa. Podajcie odpowiednie argumenty.

Praca twórcza

9. Przygotuj prezentację, w której przedstawisz osobie z innego kraju, jak obchodzisz święta Bożego Narodzenia.

Ciekawostka

Zwyczaj dekorowania choinki dotarł do Polski z Niemiec na początku XIX wieku. Wcześniej w polskich domach nad stołem wigilijnym wieszano rozwidlony czubek świerka. Ozdabiano go jabłkami, orzechami, kolorowymi opłatkami i łańcuchami ze słomy. Dekorację taką nazywano *podłaźniczką* albo *bożym drzewkiem*. Miała ona chronić domowników przed chorobami i zapewnić im dobrobyt w nadchodzącym roku.

? Jak sądzisz, co dawała ludziom wiara w moc świątecznych dekoracji?

Zanim przeczytasz

- Poszukaj informacji o tym, jak obchodzi się walentynki w różnych krajach.

Per Nilsson

Zakochałem się w Milenie

Fragmenty książki *Zakochałem się w Milenie. Opowiadanie o chłopcu, który chce zostać zauważony przez pewną dziewczynę*
Tłumaczenie: Marta Rey-Radlińska [czytaj: rej radlińska]

Zakochałem się w Milenie.

Milena chodzi do mojej klasy. Jej oczy to dwa czarne słońca. Jednak te oczy mnie nie widzą. Nie istnieję dla niej.

A tego właśnie pragnę najbardziej na świecie: żeby Milena mnie zauważyła.

W niedzielę po południu siedziałem w swoim pokoju, rozmyślając o Milenie, kiedy mama zawołała z kuchni:

– Dawidzie, możesz wyjść na spacer z Busią? Musi się załatwić.

– Nie mam czasu! – odkrzyknąłem. – We wtorek mamy sprawdzian z geografii. [...] Mam mnóstwo nauki...

– Aha – westchnęła mama.

To była po części prawda. Faktycznie mieliśmy sprawdzian. Tylko że wcale nie zamierzałem wkuwać teraz niczego o Gotlandii i Olandii[1], o nie. Chciałem jedynie w spokoju pomyśleć o Milenie.

Na samą myśl o niej robiło mi się jednocześnie zimno i gorąco. Jak zwykle. Postanowiłem: przed końcem tygodnia porozmawiam z Mileną. Sprawię, że zwróci na mnie uwagę. Jakoś to zrobię. Ale jak?

Skrob, skrob, skrob w drzwi.

[1] *Gotlandia i Olandia* – wyspy należące do Szwecji.

Kilka słów o książce

Książka opowiada o Dawidzie zakochanym w koleżance z klasy – Milenie. Chłopiec zastanawia się, co powinien zrobić, by zwrócić uwagę dziewczyny. Codziennie testuje nowe metody: próbuje być zabawny, chce jej zaimponować wiedzą, udawać łobuza lub zachowywać się nadzwyczaj uprzejmie. Zajrzyj do książki, a dowiesz się, czy któryś z tych sposobów okazał się skuteczny.

Otworzyłem, a tam oczywiście siedziała Busia. Wlepiła we mnie pełen nadziei wzrok.

– Niestety – westchnąłem, kucając przy niej. – Nie mam czasu z tobą wyjść. [...] Ja muszę się nad czymś zastanowić.

Busia zrozumiała. Ona wszystko rozumie. Polizała mnie po nosie i podreptała z powrotem.

Po chwili usłyszałem trzaśnięcie drzwi. I bardzo dobrze, bo potrzebowałem spokoju, żeby się porządnie namyślić. Miałem pewien plan: jeśli ją rozweselę, jeśli sprawię, że się roześmieje, wtedy mnie dostrzeże.

Milena o oczach jak dwa czarne słońca.

Po przeczytaniu

1. Odwołując się do tekstu, opisz stan emocjonalny Dawida.
2. Jakiego porównania używa narrator w opisie Mileny? O czym świadczy taki sposób mówienia o drugiej osobie? → Przypomnij sobie: porównanie, s. 348
3. Odszukaj wiersz lub cytat, który można by umieścić na kartce walentynkowej. Uzasadnij swój wybór.

Praca w grupie

4. Zastanówcie się, co jest najlepszym sposobem na zwrócenie na siebie uwagi osoby, na której Wam zależy. Zapiszcie na kartkach swoje propozycje i przedstawcie je koleżankom i kolegom z klasy.
5. Walentynki to zwyczaj, który jest krytykowany przez wiele osób. Ustalcie, jakie mogą być przyczyny negatywnego nastawienia do obchodów święta zakochanych. Podajcie argumenty przemawiające za podtrzymywaniem tej tradycji.

Praca twórcza

6. Ułóżcie dialog, który mogliby przeprowadzić Dawid i Milena, gdyby w końcu chłopcu udało się zwrócić na siebie uwagę koleżanki.

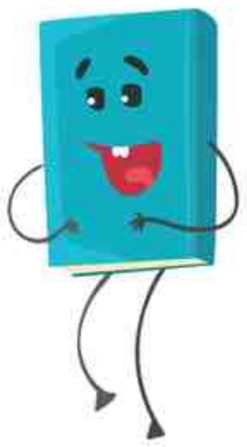
2
KWIETNIA

MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ KSIĄŻKI DLA DZIECI

Zanim przeczytasz

- Z czym kojarzy Ci się książka? Dokończ porównanie.

  Książka jest jak...

Siobhán Parkinson [czytaj: sziwon parkinson]

List do dzieci całego świata[1]

Tłumaczenie: Katarzyna Ryrych

Czytelnicy zawsze pytają pisarzy, jak to się dzieje, że piszą swoje historie... Skąd przychodzą pomysły? Z mojej wyobraźni, odpowiada autor. Aha, odpowiadają czytelnicy. Ale gdzie jest ta wyobraźnia? Co to jest takiego? I czy każdy to ma?

No tak... – odpowiada pisarz, to jest w mojej głowie i to składa się z obrazów i słów, i wspomnień, i śladów innych historii, i słów, i fragmentów rzeczy, i melodii, i myśli, i twarzy, i potworów, i kształtów, i słów, i fal, i tajemnic, i pejzaży, i słów, i zapachów, i uczuć, i kolorów, i rymów, i kliknięć, i szelestów, i smaków, i wybuchów energii, i zagadek, i podmuchów wiatru, i słów... I to wszystko razem miesza się i śpiewa, i kręci jak w kalejdoskopie, i płynie, i siedzi, i myśli, i drapie się po głowie.

Oczywiście, każdy ma wyobraźnię, inaczej nie moglibyśmy śnić. Ale każda wyobraźnia składa się z czegoś innego. Wyobraźnia kucharza ma najwięcej smaku, malarza najwięcej kolorów i kształtów. A pisarza jest pełna słów.

Wyobraźnia czytelnika i słuchacza opiera się również na słowach. Wyobraźnia pisarza wiąże słowa, nadaje kształt pojęciom, składa dźwięki i kształty, i charaktery, i wydarzenia w historię, a historia składa się z niczego innego jak ze słów, batalionu słów maszerujących przez stronice. Następnie przychodzi czytelnik i strony ożywia. Słowa pozostają na stronie,

[1] *List do dzieci całego świata* – list powstał w 2014 roku z okazji Międzynarodowego Dnia Książki dla Dzieci. Nieprzerwanie od 1967 roku sekcje IBBY z kolejnych krajów przygotowują na to święto plakat i list. Za przygotowanie materiałów w 2014 roku odpowiedzialne były artystki z Irlandii: ilustratorka Niamh Sharkey i pisarka Siobhán Parkinson.

ale w głowie czytelnika nabierają kształtów i historia zaczyna się dziać właśnie tam, tak jak uprzednio w głowie pisarza.

Dlatego czytelnik jest równie ważny jak pisarz. Każda jedna historia ma jednego pisarza, ale istnieją miliony czytelników, tych, którzy mówią w jego języku lub używają języków obcych, na które książka została przetłumaczona. Bez pisarza książka nigdy by się nie narodziła, ale bez czytelników nie ożyłaby.

Każdy czytelnik ma coś wspólnego z drugim odbiorcą tej samej opowieści. Osobno i wspólnie odtwarzają historię w swojej wyobraźni, ten akt jest zarówno prywatny, jak i publiczny, indywidualny i wspólny, osobisty i międzynarodowy. To jest coś, co człowiek robi najlepiej...

Czytajcie!

Ciekawostka

Międzynarodowy Dzień Książki dla Dzieci został ustanowiony w celu promowania literatury pięknej i grafiki dla młodego czytelnika. Obchodzi się go 2 kwietnia, w dniu urodzin Hansa Christiana Andersena. Pomysłodawcą tego święta jest IBBY (International Board on Books for Young People) – Międzynarodowa Izba do spraw Książek dla Młodych.

? Jakie hasła można by umieścić na plakacie zachęcającym dzieci do czytania książek?

Po przeczytaniu

1. Z czego składa się wyobraźnia według autorki listu? Jak, Twoim zdaniem, można by inaczej wyjaśnić znaczenie tego pojęcia?
2. Co to znaczy, że książka *bez czytelników nie ożyłaby*? Na czym polega życie książki?
3. Które książki najbardziej zapadły Ci w pamięć? Wytłumacz dlaczego.
4. Jaka powinna być książka dla dzieci? Wymień te cechy, które uważasz za najważniejsze.

Praca w grupie

5. Zorganizujcie w klasie wystawę Waszych ulubionych książek.
   - Zapiszcie na kartkach ciekawe cytaty dotyczące książek i czytania.
   - Nagrajcie filmiki, które będą zachętą do przeczytania wybranych przez Was powieści. Nie przedstawiajcie jednak szczegółowo przebiegu fabuły. Zamiast tego możecie na przykład przebrać się za bohaterów danego tekstu i nakłonić innych do lektury wybranego utworu.
   - Zaprezentujcie wybrane utwory na plakatach.

Jan Twardowski

Wielkanocny pacierz

Fragment książki *Elementarz księdza Twardowskiego dla najmłodszego, średniaka i starszego*

Nie umiem być srebrnym aniołem –
ni gorejącym krzakiem[1] –
tyle zmartwychwstań już przeszło –
a serce mam byle jakie.

Tyle procesji z dzwonami –
tyle już alleluja[2] –
a moja świętość dziurawa
na ćwiartce włoska się buja.

Wiatr gra mi na kościach mych psalmy –
jak na koślawej fujarce –
żeby choć papież spojrzał
na mnie – przez białe swe palce.

Żeby choć Matka Boska
przez chmur zabite wciąż deski –
uśmiech mi Swój zesłała
jak ptaszka we mgle niebieskiej.

I wiem, gdy łzę swoją trzymam
jak złoty kamyk z procy –
zrozumie mnie mały Baranek[3]
z najcichszej Wielkiej Nocy.

Wielkanoc w Polsce, pocztówka z około 1942 roku

Przydatne słowa

Jeśli dana osoba przypomina sobie rzeczy, które zrobiła źle, i czuje się winna, można powiedzieć, że **dokonuje rachunku sumienia**.

Przykład użycia:
Wieczorem Ignacy dokonał rachunku sumienia – przypomniał sobie nieodpowiednie zachowanie sprzed tygodnia i stwierdził, że powinien przeprosić Ulę.

[1] *Krzak gorejący* – według Starego Testamentu postać, pod którą Bóg objawił się Mojżeszowi; znak obecności Boga.
[2] *Alleluja* – w judaizmie i chrześcijaństwie okrzyk wyrażający radość; występuje między innymi w psalmach oraz w pieśniach wielkanocnych.
[3] *Baranek* – tu: Chrystus.

Pyszczek położy na ręku –
sumienia wywróci podszewkę –
serca mego ocali
czerwoną chorągiewkę[4].

[4] *Czerwona chorągiewka* – chorągiewka umieszczana przy figurze przedstawiającej baranka wielkanocnego; zazwyczaj namalowany jest na niej złoty krzyż; oznacza zwycięstwo życia nad śmiercią i grzechem.

Po przeczytaniu

1. Opowiedz o osobie mówiącej w wierszu. Możesz skorzystać z pytań pomocniczych.

- Jak ocenia swoje postępowanie?
- Jakie są jej pragnienia?
- Jakim chciałaby być człowiekiem?

2. Odszukaj w słowniku frazeologicznym znaczenie zwrotu *patrzeć na coś przez palce*. Jak można rozumieć to sformułowanie w odniesieniu do trzeciej zwrotki?

3. O jakim nastroju osoby mówiącej świadczy porównanie *łzę swoją trzymam jak złoty kamyk z procy*?

4. Co mogą oznaczać słowa: *mały Baranek* [...] *sumienia wywróci podszewkę*? Jaki to środek stylistyczny?

5. W czym osoba mówiąca znajduje nadzieję i pocieszenie? Zwróć uwagę na trzeci przypis.

→ **6.** Wyjaśnij znaczenie podanych sformułowań. Możesz skorzystać ze słownika frazeologicznego. Następnie napisz dwa zdania z wybranymi frazeologizmami.

nieczyste sumienie, *spokojne sumienie*, *nie mieć sumienia*, *mieć coś na sumieniu*, *kogoś ruszyło sumienie*, *wyrzuty sumienia*, *sumienie kogoś gryzie*

7. Do jakich przemyśleń skłania Cię okres wielkanocny?

8. Jakimi słowami można by okazać wsparcie osobie mówiącej w wierszu?

ELEMENTY UTWORU

NARRATOR
– postać, która opowiada o wydarzeniach na przykład w opowiadaniu czy powieści. Może brać udział w opisywanych wydarzeniach lub w nich nie uczestniczyć. Aby określić, kim jest narrator, należy zwrócić uwagę na to, w jaki sposób przedstawia on swoje myśli i przeżycia oraz jak zwracają się do niego inne postacie.

Osoba, która napisała książkę, to jej **AUTOR**.

NARRACJA PIERWSZOOSOBOWA
Narrator tekstu opowiada o wydarzeniach, w których uczestniczy. Jest jednocześnie jednym z bohaterów. Tekst zawiera informacje na jego temat.

Najpierw było zwyczajnie, jak to na początku roku szkolnego. [...]

Pani Aneta, ***nasza*** *wychowawczyni, przywitała klasę, potem podeszła do Saszki.*

– Nowy uczeń, do tego obcokrajowiec – zaćwierkała przymilnie.

Ewa Grętkiewicz,
„Szczekająca szczęka Saszy" (fragment)

NARRACJA TRZECIOOSOBOWA
Narrator nie uczestniczy w opisywanych wydarzeniach. Przygląda się bohaterom, jakby stojąc z boku. Nie wiadomo, kim jest, jak wygląda – nie ujawnia się.

Na podwórku Heleny rosło tylko jedno drzewo. Było to drzewo morwowe. Owoce morwy, z wyglądu trochę podobne do jeżyn, ale jasne, biało-zielone, były bardzo miękkie i słodkie. Helena lubiła owoce morwy.

Joanna Rudniańska, „Kotka Brygidy" (fragment)

BOHATER
– postać, która występuje w utworze literackim i bierze udział w opisywanych wydarzeniach.

GŁÓWNY (PIERWSZOPLANOWY)
– postać, której działania i przeżycia są w utworze najważniejsze – mają decydujący wpływ na rozwój akcji.

W micie o Heraklesie bohaterem pierwszoplanowym jest Herakles.

DRUGOPLANOWY
– postać, która jest związana z bohaterami pierwszoplanowymi, ale jej wpływ na przebieg wydarzeń jest mniej znaczący.

W micie o Heraklesie bohaterem drugoplanowym jest król Eurysteus, który zleca herosowi 12 prac.

AKCJA
– układ zdarzeń, sytuacji i działań bohaterów, które rozwijają się w czasie i zmierzają do określonego celu.

Teraz już wpadłeś po uszy, Bilbo Baggins – powiedział sobie. – Tamtej nocy, przyjmując krasnoludów w swoim domu, wdepnąłeś w tę historię, a dziś, żeby się z niej wydobyć, płacisz. Tam do licha, ależ głupiec był i jest z ciebie!

John Ronald Reuel Tolkien [czytaj: dżon ronald ruel tolkin], „Hobbit, czyli tam i z powrotem" (fragment)

MONOLOG
– wypowiedź jednej osoby kierowana do siebie samej albo do milczącego odbiorcy – widza, słuchacza lub czytelnika.

– Uszy do góry – uśmiechnął się – każdy ma swoje zmartwienia.

– Dziękuję – szepnęłam, chociaż zawsze mi to słowo z trudem przechodziło przez gardło.

Irena Landau, „Uszy do góry!" (fragment)

DIALOG
– rozmowa co najmniej dwóch osób na określony temat. Najczęściej nazywa się tak rozmowę bohaterów utworu literackiego, sztuki teatralnej lub filmu.

PROZATORSKIEGO

FIKCJA LITERACKA
– właściwość świata przedstawionego w utworze. Polega ona na tym, że świat ukazany w dziele zawsze jest całkowicie wymyślony, niezależnie od tego, czy jest on realistyczny, czy fantastyczny.

Deszcz opisany w powieści został wymyślony przez autora, jest zatem fikcją literacką. Natomiast deszcz, który widzisz przez okno, jest prawdziwy.

ŚWIAT PRZEDSTAWIONY
– czas i miejsce akcji, bohaterowie, przebieg wydarzeń.

WĄTEK
– ciąg powiązanych ze sobą zdarzeń, obejmuje dzieje jednej lub więcej postaci.

FABUŁA
– układ wszystkich zdarzeń w świecie przedstawionym utworu.

JEDNOWĄTKOWA
(w opowiadaniu i w noweli)

WIELOWĄTKOWA
(w powieści)

TYTUŁ
– słowo lub sformułowanie będące nazwą dzieła. Zwykle sygnalizuje temat utworu, wyraża jego ogólny sens lub wskazuje jeden z elementów świata przedstawionego, na przykład bohaterów, czas lub miejsce akcji.

Henryk Sienkiewicz, **„W pustyni i w puszczy”**– w tytule autor wskazuje miejsca akcji utworu.

PODTYTUŁ
– tekst umieszczony po tytule dzieła. Uzupełnia on tytuł o dodatkowe informacje związane z treścią utworu.

„Opowieści na dobranoc dla młodych buntowniczek. **100 historii niezwykłych kobiet**” – podtytuł informuje o liczbie opowieści i charakteryzuje ich bohaterki.

BUDOWA

PUENTA
– wyraziste, często zaskakujące zakończenie utworu.

PUNKT KULMINACYJNY
– w utworze moment najwyższego napięcia, w którym rozstrzygają się losy bohaterów.

UTWORU

DEDYKACJA
– zapis poprzedzający tekst utworu. Informuje o tym, komu autor poświęca swoje dzieło.

Dla Séana [czytaj: szona] *P.F. Harrisa,*
mojego przyjaciela na dobre i na złe
J.K. Rowling [czytaj: rołlink],
„Harry Potter i Komnata Tajemnic"

MOTTO
– cytat z innego dzieła lub powiedzenie umieszczone przed utworem. Wyraża ono ogólne przesłanie danego tekstu.

Rzeczy tych samych rozmiarów równo oddalone od oka będą widziane przez to oko jako jednakiej wielkości.

Rzeczy tych samych rozmiarów znajdujące się w różnych odległościach od oka sprawią wrażenie, że różnią się wymiarami.

Natomiast przedmioty różnej wielkości znajdujące się w różnych odległościach od oka mogą wydawać się sobie równe.

Leonardo da Vinci [czytaj: leonardo da winczi]
(motto książki Joanny Rudniańskiej „Kotka Brygidy")

TEKSTY

DZIENNIK
– osobiste notatki autora, które najczęściej dotyczą ważnych dla niego wydarzeń, myśli i przeżyć. Wpisy powstają codziennie i poprzedzane są dokładnymi datami.

Martyna Wojciechowska, „Przesunąć horyzont”

PAMIĘTNIK
– zapisana osobista relacja ze zdarzeń, w których uczestniczyła dana osoba. Autor pamiętnika przedstawia także swoje emocje i refleksje. Pamiętnik różni się od dziennika tym, że jest pisany nieregularnie, po jakimś czasie od zakończenia wydarzeń.

Lucy Maud Montgomery [czytaj: lus-i mod montgomery], „Pamiętnik Ani z Zielonego Wzgórza”

POWIEŚĆ
– dłuższy utwór napisany prozą (czyli bez podziału na wersy i strofy), w którym o dziejach i przeżyciach bohaterów opowiada NARRATOR.

OPOWIADANIE
– krótki utwór przedstawiający zazwyczaj niewiele wydarzeń. Mówi o nich narrator, który prezentuje je zwykle zgodnie z kolejnością ich występowania. Opowiadanie może również zawierać opisy przedmiotów, miejsc i postaci oraz przemyślenia bohaterów.

René Goscinny [czytaj: rene gos-ini], Jean-Jacques Sempé [czytaj: żan żak sempe], „Mikołajek”

NOWELA
– krótki, zwięzły jednowątkowy utwór pisany prozą, z wyraźnie zaznaczonym punktem kulminacyjnym, zakończony puentą. W noweli istotną rolę odgrywa na przykład wybrana postać lub dany przedmiot.

Bolesław Prus, „Katarynka”

BAJKA
– krótki, zwięzły utwór pisany zazwyczaj wierszem. Jej bohaterami są zwierzęta, przedmioty, rośliny lub zjawiska przyrody o ludzkich cechach, czasami także ludzie. Bohaterowie bajek uosabiają wady i zalety, takie jak: lenistwo – pracowitość, zazdrość – uznanie, egoizm – bezinteresowność, głupota – mądrość, lekkomyślność – odpowiedzialność.
Bajki zawierają **morał**, czyli pouczenie wypowiedziane pośrednio albo wyrażone wprost na początku lub na końcu utworu.

Ignacy Krasicki, „Kałamarz i pióro”

NARRACYJNE

LEGENDA

– opowieść ludowa przekazywana z pokolenia na pokolenie, zawierająca elementy realistyczne oraz fantastyczne. Dotyczy ona historycznych miejsc, osób lub zdarzeń. Tematem legend mogą być na przykład początki państw i miast oraz pochodzenie zjawisk przyrody.

Magdalena Grądzka, „Legenda o Lechu, Czechu i Rusie”

MIT

– opowieść fantastyczna dotycząca bardzo odległej przeszłości. Wyraża on wierzenia, wyobrażenia i doświadczenia danej społeczności, na przykład Greków, Rzymian, Słowian czy Egipcjan. Mity opowiadają między innymi o: powstaniu świata i człowieka, życiu i czynach bogów oraz bohaterów, walce dobra ze złem, pochodzeniu zjawisk przyrodniczych, takich jak burza, tęcza czy wiatr, źródłach zwyczajów i zachowań (mity tłumaczą na przykład, skąd się wzięła tradycja obchodzenia urodzin). Opowieści te przekazywano sobie ustnie z pokolenia na pokolenie, dopiero z czasem były zapisywane przez różnych autorów – dlatego często istnieją różne wersje tego samego mitu. Zbiór mitów jednego ludu nazywamy **MITOLOGIĄ**.

mit o Syzyfie, mit o Heraklesie

PRZYPOWIEŚĆ

– utwór, w którym przedstawiona historia ma, oprócz znaczenia dosłownego, głębszy sens. Służy ona do zilustrowania pewnych ogólnych zasad ludzkiego postępowania oraz zawiera pouczenie, jak należy się zachowywać. Prezentuje wzory do naśladowania i wskazuje, czego trzeba unikać.

„Przypowieść o siewcy”

BAŚŃ

– opowieść o niezwykłych, fantastycznych bohaterach i zdarzeniach, rozgrywająca się w bliżej nieokreślonym miejscu i czasie. Kończy się zwykle zwycięstwem dobra nad złem. W baśniach występują między innymi księżniczki, rycerze, smoki, wróżki, skrzaty, czarownice i mówiące zwierzęta. W utworach tych często pojawiają się również magiczne przedmioty, na przykład latający kufer, czarodziejska różdżka, zaczarowany młynek.

Charles Perrault [czytaj: szarl pero], „Kopciuszek”

RODZAJE

Rafał Kosik, „Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi”

FANTASTYCZNONAUKOWA (SCIENCE FICTION) [czytaj: sajens fikszyn]
– przedstawia wydarzenia, które rozgrywają się zazwyczaj w odległej przyszłości. Dużą rolę odgrywają w nich nowinki techniczne i niezwykłe wynalazki. Bohaterowie – ludzie, mieszkańcy innych planet czy maszyny – swobodnie korzystają z tych udogodnień. Utwory tego typu pokazują również zagrożenia związane z rozwojem technologii.

John Ronald Reuel Tolkien [czytaj: dżon ronald rjuel tolkin], „Hobbit, czyli tam i z powrotem”

FANTASY
– przedstawia wydarzenia rozgrywające się w świecie fantastycznym, w którym rządzi magia, występują baśniowe postacie, na przykład elfy, krasnale, driady, oraz miejsca, przedmioty i wydarzenia. Bohaterowie powieści fantasy uczestniczą w walce dobra ze złem.

Małgorzata Musierowicz, „Noelka”

OBYCZAJOWA
– opisuje codzienne życie, sprawy i obyczaje. Jej bohaterami są zazwyczaj zwykli ludzie, którzy zmagają się z różnymi problemami. Akcja często rozgrywa się w ich najbliższym otoczeniu. Wydarzenia ukazane w powieści obyczajowej są realistyczne.

POWIEŚCI

DETEKTYWISTYCZNA (KRYMINALNA)
– to taki rodzaj powieści, w którym główny bohater prowadzi dochodzenie zmierzające do rozwiązania zagadki kryminalnej.

Marcin Kozioł,
„Skrzynia Władcy Piorunów”

PRZYGODOWA
– przedstawia rozmaite przygody, które często spotykają bohaterów podczas podróży. Akcja tego rodzaju powieści toczy się szybko i jest zmienna. Przygody kończą się zazwyczaj pozytywnie. Główni bohaterowie często wykazują się odwagą i walczą ze złem. Świat w powieściach przygodowych jest przedstawiany w sposób realistyczny, chociaż pojawiają się w nim niekiedy elementy fantastyczne.

Henryk Sienkiewicz,
„W pustyni i w puszczy”

TEKSTY INNE NIŻ LITERACKIE

TEKST INFORMACYJNY

– przekazuje wiedzę na określony temat. Jest zwięzły, rzeczowy i podaje fakty, czyli informacje zgodne z prawdą. Zwykle nie zawiera komentarzy ani opinii autora. Przykładami tekstu informacyjnego są: hasło w encyklopedii, tekst popularnonaukowy lub instrukcja. Tego rodzaju wypowiedzi należy odróżniać od **tekstów literackich**, których zadaniem jest przede wszystkim oddziaływanie na wyobraźnię i uczucia odbiorcy.

TEKST PUBLICYSTYCZNY

– pojawia się w prasie, radiu, telewizji i internecie. Dotyczy aktualnych wydarzeń. Może poruszać różnorodne tematy: społeczne, polityczne, gospodarcze, sportowe, kulturalne, naukowe. Przekazuje **informacje** (**fakty**) i prezentuje **opinie** autora (dzięki temu można się dowiedzieć, jaki jest jego stosunek do omawianego tematu). Do wypowiedzi publicystycznych zalicza się między innymi artykuł i wywiad.

TEKST REKLAMOWY

– ma na celu nakłonienie kogoś do kupna danego produktu lub skorzystania z usługi, na przykład do zakupu samochodu czy wyjazdu na wycieczkę. Odwołuje się do potrzeb odbiorców, dlatego często można w nim spotkać słowa: *nowość*, *promocja*, *gratis*, *niższa cena*, *lepiej*, *taniej*, *więcej*. Zwykle przyciąga uwagę zaskakującym, oryginalnym hasłem, które podkreśla wyjątkowość produktu lub usługi.

WIERSZ

PODMIOT LIRYCZNY
– osoba mówiąca w wierszu, która wyraża w utworze swoje uczucia, przeżycia, przemyślenia i poglądy.

ADRESAT
– osoba, do której jest skierowany utwór. Może nim być także przedmiot, zjawisko czy pojęcie. Podmiot liryczny kieruje do adresata swoje słowa, dzieli się z nim przemyśleniami i uczuciami.

NASTRÓJ UTWORU
– uczucia i wrażenia, które towarzyszą osobie mówiącej w wierszu.

REFREN
– część tekstu powtarzająca się w utworze. Składa się zazwyczaj z kilku wersów i występuje najczęściej w piosenkach.

Na miły Bóg,
Życie nie tylko po to jest, by brać,
Życie nie po to, by bezczynnie stać,
I aby żyć, siebie samego trzeba dać.

Stanisław Sojka, „Tolerancja” (fragment)

WERS
– jedna linijka tekstu.

STROFA
– kilka wersów wiersza, które tworzą odrębną całość.

Zastukaj palcem w ścianę –
z dębowego klocka
wyskoczy
kukułka [...]

Zbigniew Herbert, „Pudełko zwane wyobraźnią” (fragment)

ŚRODKI

PORÓWNANIE

– zestawienie jednego zjawiska z innym, pod pewnym względem podobnym. Celem porównania jest uwydatnienie cechy opisywanego obiektu. Obie części porównania są zwykle połączone słowami: *jak*, *jakby*, *niby*, *niczym*.

[...] *Za nimi, w słońca żółtego kąpieli*
Italia leży niby talerz modry. [...]

Czesław Miłosz, „Ojciec objaśnia”
(fragment)

EPITET

– wyraz, który w tekście literackim jest określeniem rzeczownika. Zwykle uwydatnia on cechy lub właściwości opisywanych osób, przedmiotów, zwierząt, roślin i zjawisk. Dzięki epitetom odbiorca łatwiej może sobie wyobrazić przedstawiane sytuacje.

Nie mijam ptaka z ***połamanym*** *skrzydłem,*
zerwany *kwiat odnoszę do domu,*
nad ***zbłąkaną*** *mrówką się schylam.*

Czesław Janczarski, „Nie mijam”
(fragment)

WYRAZY DŹWIĘKONAŚLADOWCZE (ONOMATOPEJE)

– słowa, które naśladują swoim brzmieniem rzeczywiste dźwięki i odgłosy. Budują nastrój utworu.

A czym drzewa kwitną w styczniu?
Wróblami.
Żeby ***ćwierkać****, a nie* ***szumieć*** *nad nami.*
I kawkami kwitną
zamiast liści.
Żeby ***krakać****, a nie* ***szeleścić****.*

Joanna Kulmowa, „Kwitną gawrony”
(fragment)

STYLISTYCZNE

UOSOBIENIE
– polega na nadaniu przedmiotom, pojęciom i zjawiskom przyrody cech ludzkich.

Potok z wierzchołka góry lecący
z hałasem,
***Śmiał się** z rzeki* [...]

Ignacy Krasicki, „Potok i rzeka” (fragment)

OŻYWIENIE
– polega na nadaniu przedmiotom, pojęciom i zjawiskom przyrody cech istot żywych.

[...] *zaświstaj cienko –*
a pobiegnie rzeka
mocna nić
która zwiąże góry z dolinami [...]

Zbigniew Herbert, „Pudełko zwane wyobraźnią” (fragment)

PYTANIE RETORYCZNE
– pytanie pozorne, na które nadawca nie oczekuje odpowiedzi lub na które odpowiedź jest oczywista. Zadaje się je między innymi po to, aby skłonić odbiorcę do refleksji, przemyśleń na wybrany temat.

Zresztą gwiazdy nie są tak daleko
od nas, prawda?

Karen-Susan Fessel, „Moja mama jest wśród gwiazd” (fragment)

PRZENOŚNIA (METAFORA)
– środek wyrazu polegający na takim zestawieniu słów, w którym zyskują one dodatkowe znaczenia. Nie można jej tłumaczyć dosłownie – sens wynika z połączenia lub przenikania się znaczeń poszczególnych wyrazów.

[...] *mgły niebieskiej chwieje się równina* [...]

Czesław Miłosz, „Ojciec objaśnia” (fragment)

ŚRODKI

ZDROBNIENIE
– wyraz, który wskazuje na niewielkie rozmiary obiektu lub służy nadaniu wypowiedzi pieszczotliwego bądź żartobliwego charakteru.

*Po prostu kupę **ziółek***
Niezdatnych dla jaskółek.

Jan Brzechwa, „Lis i jaskółka” (fragment)

ZGRUBIENIE
– wyraz sygnalizujący nadmierną wielkość przedmiotu, zjawiska lub osoby. Zgrubienia często mają żartobliwy albo pogardliwy charakter.

*Pod nim, nakryte jego **cielskiem***
i wielkim zwiniętym ogonem, a także
wszędzie dokoła rozsypane po ziemi
i ginące w ciemnościach, piętrzą się
niezliczone drogocenne przedmioty
[...].

John Ronald Reuel Tolkien
[czytaj: dżon ronald ruel tolkin],
„Hobbit, czyli tam i z powrotem”
(fragment)

Powadził się kałamarz na stoliku z piórem, (13 sylab)
Kto świeżo napisanej księgi był autorem. (13 sylab)

Ignacy Krasicki, „Kałamarz i pióro” (fragment)

RYTM
– regularne powtarzanie się różnych elementów w wierszu, na przykład jednakowej liczby sylab w kolejnych wersach.

RYM
– podobnie lub jednakowo brzmiące końcowe części wyrazów. Występują one najczęściej na końcu wersów.

RYMY NIEDOKŁADNE
– polegają na powtórzeniu podobnie brzmiących głosek w zakończeniach wyrazów.

*W milczących podstępach **biegła**,*
Do nienawiści skora,
*Kapryśna, chwiejna, **wybredna**,*
Jakaż w tobie podpora?

Czesław Miłosz, „Do mojej natury”
(fragment)

RYMY DOKŁADNE
– występują, gdy w zakończeniu wyrazów pojawiają się identyczne głoski.

*Ten nie miał odpoczynku, a tamten swob**ody**:*
*Płakał ojciec, że stary; płakał syn, że mł**ody**.*

Ignacy Krasicki, „Syn i ojciec” (fragment)

STYLISTYCZNE

POWTÓRZENIE

– dwukrotne lub wielokrotne pojawienie się tego samego elementu językowego w obrębie określonego odcinka wypowiedzi. Powtarzać mogą się pojedyncze słowa, całe zdania lub dłuższe fragmenty tekstu. Powtórzenie stosuje się, aby podkreślić znaczenie danego fragmentu, zwrócić uwagę na wyrażane uczucia lub nadać utworowi wyrazistszy rytm.

***Jadą**, **jadą**, ciągle **jadą**. Mało ich, miejsca dużo. Mama tuli Karima, Karim tuli Bissa, babcia patrzy przez okno.*

Liliana Bardijewska, „Kot Karima i obrazki" (fragment)

ANAFORA

– celowe powtórzenie tego samego słowa na początku zdania, wersu lub strofy w utworze. Służy ukazaniu znaczenia powtarzanych słów, uwydatnia rytmiczność wypowiedzi lub wprowadza wyliczenia.

Jesień
ptaszek [...]

Jesień
ptaszek [...]

Jesień
ptaszek [...]

Tadeusz Różewicz, „Bursztynowy ptaszek" (fragmenty)

APOSTROFA

– bezpośredni, uroczysty zwrot do adresata, którym może być bóstwo, osoba, zjawisko, pojęcie lub przedmiot. Nadaje wypowiedzi podniosły charakter, podkreśla emocjonalny stosunek nadawcy do adresata.

Cicho leż, moja naturo [...]

Czesław Miłosz, „Do mojej natury" (fragment)

Indeks

Nowa wiadomość

anafora 60
apostrofa 129

bajka 109

fabuła
jednowątkowa 13
wielowątkowa 13
fikcja literacka 97

język
mówiony 304
pisany 304

morał 109
motto 127

narracja
pierwszoosobowa 68
trzecioosobowa 68

pamiętnik 247
podtytuł 215
powieść
detektywistyczna 90
fantastycznonaukowa (*science fiction*) 34
obyczajowa 280
przygodowa 150
powtórzenie 241
przypowieść 251

rodzina wyrazów 39

scenariusz filmowy 184
środki stylistyczne (poetyckie) 220
wyrazy dźwiękonaśladowcze 196
wyrazy pokrewne 39

Przypomnienie

akcja 12

bohaterowie
drugoplanowi 149
główni (pierwszoplanowi) 149

fakt 177

mit 258
mitologia 258

narrator 12

opinia 177

powieść 12
fantasy 214
przenośnia (metafora) 157
przysłowie 74
pytanie retoryczne 69

świat przedstawiony 12

tekst
informacyjny 100
publicystyczny 100
reklamowy 100

wątek 12
wyrazy
neutralne 119
nacechowane
emocjonalnie 119
wieloznaczne 293

zdrobnienia 119
zgrubienia 119
związek frazeologiczny (frazeologizm) 16

Notki biograficzne

Fabicka Joanna 82
Fredro Aleksander 111
Funke Cornelia 222

Gaarder Jostein 58

Hartwig Julia 296
Herbert Zbigniew 219

Janczarski Czesław 46

Kamieńska Anna 81
Kosik Rafał 26
Kozioł Marcin 88
Krasicki Ignacy 108

Landau Irena 14

Mankell Henning 117
Musierowicz Małgorzata 278

Ryrych Katarzyna 42

Sienkiewicz Henryk 144

Tolkien John Ronald Reuel 208

	Imię i nazwisko	Klasa	Rok szkolny
1.	.....	.....	.....
2.	.....	.....	.....
3.	.....	.....	.....

Wykaz źródeł tekstów:

Baran Józef , *** *Córkom* [w:] *Dlaczego zając? Wiersze poetów krakowskich, o dzieciach i dla dzieci*, Zielona Sowa, Kraków 2006; Bardijewska Liliana, *Kot Karima i obrazki*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2016; Beręsewicz Paweł, *Jak zakochałem Kaśkę Kwiatek*, Skrzat, Kraków 2013; Beręsewicz Paweł, *Wielka wyprawa Ciumków*, Skrzat, Kraków 2013; Brzechwa Jan, *Lis i jaskółka* [w:] tegoż, *Brzechwa dzieciom. Dzieła wszystkie. Wiersze*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2016; Castro Arantxa García de, *Poradnik dobrych manier*, tłum. Sławomir Ratajczak, Świat Książki, Warszawa 2003; Chadzinikolau Nikos i Ares, *Mit o Prometeuszu* [w:] tychże, *Ilustrowana księga mitów greckich*, Wydawnictwo Videograf, Chorzów 2016; Dębski Maciej, Dzień bez telefonu, https://dbamomojzasieg.com/dzien-bez-telefonu [dostęp: 03.01.2019]; Dziewit-Meller Anna, *Damy, dziewuchy, dziewczyny. Historia w spódnicy*, Znak Emotikon, Kraków 2017; Ende Michael, *Momo*, tłum. Teresa Jętkiewicz, Siedmioróg, Wrocław 2000; Fabicka Joanna, Rutka, Agora S.A., Warszawa 2016; Fessel Karen-Susan, *Moja mama jest wśród gwiazd*, tłum. Marta Kucewicz, C&T, Toruń 2007; Fredro Aleksander, Koguty [w:] tegoż, *Wiersze. Część druga*, oprac. Stanisław Pigoń, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1962; Funke Cornelia, *Atramentowe serce*, tłum. Jan Kożbiał, Egmont, Warszawa 2005; Gaarder Jostein, *Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii*, tłum. Iwona Zimnicka, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2015; Goscinny René, Sempé Jean-Jacques, *Nowe przygody Mikołajka*, tłum. Barbara Grzegorzewska, Znak, Kraków 2005; Grętkiewicz Ewa, *Szczekająca szczypka Saszy*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2005; Hartwig Julia, *Komunikat* [w:] tejże, *Wiersze wybrane*, Wydawnictwo a5, Kraków 2010; hasło cudzysłów [w:] *Wielki słownik poprawnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008; hasło ezopowy język [w:] *Słownik terminów literackich*, Wydawnictwo GREG, Kraków 2004; hasło ochrona przyrody [w:] www.encyklopedia.pwn.pl [dostęp: 03.01.2019]; Hassenmüller Heidi, *Pewnej wrześniowej niedzieli*, tłum. Ewa Knichnicka, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków 2008; Herbert Zbigniew, *Pudełko zwane wyobraźnią* [w:] tegoż, *Studium przedmiotu*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław 1999; Jałochowska Ewa, *Historia sztuki dla dzieci i rodziców. Rozmowy z Kajtkiem*, Wydawnictwo Bukowy Las, Wrocław 2012; Janczarski Czesław, *Nie mijam* [w:] *Wiersze dla Was. Antologia polskiej poezji współczesnej*, wyb. J. St. Kopczewski, Nasza Księgarnia, Warszawa 1981; Janion Ludwik, *Siła wyobraźni. Jednorożec, Zegarynek i... Mona Lisa*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze „Rzeczpospolita" S.A., Warszawa 2008; Kamieńska Anna, *Książka nad książkami*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1985; Kamieńska Anna, *Wieczór* [w:] *Po schodach wierszy. Antologia polskiej poezji współczesnej*, wyb. i oprac. Grzegorz Leszczyński, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1993; Kasdepke Grzegorz, *Czarna owca* [w:] tegoż, *Co to znaczy... 101 zabawnych historyjek, które pozwolą zrozumieć znaczenie niektórych powiedzeń*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2013; Kern Ludwik Jerzy, *Choinka* [w:] *Opowiadania wigilijne. Pod choinkę od polskich pisarzy*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2011; Klonow Arkady, *Tam, gdzie mieszka Muzyka*, tłum. Anna Kowalska, Wydawnictwo TPPR „Współpraca", Warszawa 1988; Kosik Rafał, *Felix, Net i Nika oraz Gang Niewidzialnych Ludzi*, Powergraph, Warszawa 2006; Kowalik Olga, *Delfin człowiekowi człowiekiem*, „Przekrój" 2012, nr 15; Kozioł Marcin, *Skrzynia Władcy Piorunów*, t. 1: *Detektywi na kółkach*, Prószyński Media Sp. z o.o., Warszawa 2017; Krasicki Ignacy, *Kalamarz i pióro, Potok i rzeka, Syn i ojciec* [w:] tegoż, *Bajki*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Gdańsk 1975; Krasicki Ignacy, *Lew pokorny* [w:] tegoż, *Bajki*, Książka i Wiedza, Warszawa 1988; Krasicki Ignacy, *Malarze*, wolnelektury.pl [dostęp: 03.01.2019]; Kulmowa Joanna, *Człowiek żeby patrzał* [w:] tejże, *Wiersze wybrane 1954–1979*, Czytelnik, Warszawa 1988; Kulmowa Joanna, *Kwitną gawrony*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1988; Landau Irena, *Uszy do góry!*, Wydawnictwo Literatura, Łódź: 2011; Mankel Henning, *Pies, który biegł ku gwieździe*, tłum. Paulina Rosińska, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2008; Marciniak Katarzyna, *Zwycięska miłość Orfeusza i Eurydyki* [w:] tejże, *Moja pierwsza mitologia. Księga II*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2016; Mazlish Elaine, *Jak mówić do nastolatków, żeby nas słuchały...*, tłum. Beata Horosiewicz, Media Rodzina, Poznań 2016; Mickiewicz Adam, *Pan Tadeusz. Księga czwarta*, wolnelektury.pl [dostęp: 03.01.2019]; *Miłosierny Samarytanin*, Łk 10,30–37, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2012; Miłosz Czesław, *Do mojej natury, Ojciec objaśnia* [w:] tegoż, *Wiersze wszystkie*, Znak, Kraków 2011; Miś Bogdan, *Internet – muzea w sieci*, „Wiedza i Życie" 2001, nr 8; Mull Brandon, *Baśniobór*, tłum. Rafał Lisowski, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2011; Musierowicz Małgorzata, *Noelka*, Akapit Press, Łódź 1996; Nilsson Per, *Zakochałem się w Milenie. Opowiadanie o chłopcu, który chce zostać zauważony przez pewną dziewczynę*, tłum. Marta Rey-Radlińska, *Zakamarki*, Poznań 2016; Parkinson Siobhán, *List do dzieci całego świata*, tłum. Katarzyna Ryrych, http://www.ibby.pl/?p=1511 [dostęp: 03.01.2019]; Przewoźniak Marcin, *Poradnik małego patrioty*, Publicat S.A., Poznań 2014; *Przypowieść o pannach roztropnych i nierozsądnych*, Mt 25,1–13, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2012; *Przypowieść o siewcy*, Mt 13,1–8, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2012; *Przypowieść o talentach*, Mt 25,14–30, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2012; Rdz 1,1–31 oraz 2,1–4, Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, Wydawnictwo Pallotinum, Poznań 2012; Ronald Reuel Tolkien John, *Hobbit, czyli tam i z powrotem*, tłum. Maria Skibniewska, Iskry, Warszawa 1997; Różewicz Tadeusz, *Bursztynowy ptaszek* [w:] tegoż, *Wybór poezji*, wstęp i oprac. Andrzej Skrendo, Zakład Narodowy im Ossolińskich, Wrocław 2017; Rudniańska-Zalejska Joanna, *Kotka Brygidy*, Wydawnictwo Pierwsze, Lasek 2007; Ryrych Katarzyna, *Wyspa mojej siostry*, Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR, Warszawa 2011; Sienkiewicz Henryk, *W pustyni i w puszczy*, wolnelektury.pl [dostęp: 03.01.2019]; Sojka Stanisław, *Tolerancja (Na miły Bóg)*, Neopositive. ESA (Brawo) 1992 rok ESA-001; Staff Leopold, *Deszcz majowy* [w:] *Szedł czarodziej. Antologia wierszy dla dzieci*, wyb. i oprac. Wiesław Kot, Krajowa Agencja Wydawnicza, Rzeszów 1986; Staff Leopold, *Odys* [w:] *Od Stalla do Wojaczka. Poezja polska 1939–1988. Antologia*, t. 1, oprac. Bohdan Drozdowski, Bohdan Urbankowski, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1991; Surowiec Marta, *Afryka i jej dzieci – mity i fakty [w:] Jak mówić polskim dzieciom o dzieciach Afryki?, red. Paweł Średziński, Fundacja „Afryka Inaczej", Warszawa 2009; Szczygielski Marcin, Teatr Niewidzialnych Dzieci*, Oficyna Wydawnicza AS, Instytut Wydawniczy Latarnik, Warszawa 2016; Szymborska Wisława, *Jarmark cudów* [w:] tejże, *Ludzie na moście*, Czytelnik, Warszawa 1986; Szymborska Wisława, *Na przedmieściach żył Singapuru...* [w:] tejże, *Rymowanki dla dużych dzieci z wyklejankami Autorki*, Wydawnictwo a5, Kraków 2003; Śliwiak Tadeusz, *Leśne szczęście* [w:] *Wybór wierszy okolicznościowych dla klas I–III*, oprac. Krystyna Lenkiewicz, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1994; Świderkówna Anna, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000; *Tony śmieci zalegają w oceanach* https://www.ekologia.pl/srodowisko/zrodla-energii/plastikowe-smiecl-tony-smieci-zalegaja-w-oceanach,16277.html [dostęp: 03.01.2019]; Tuwim Julian, *Czereśnie* [w:] tegoż, *Wiersze 1*, oprac. Alina Kowalczykowa, Czytelnik, Warszawa 1986; Twain Mark, *Pamiętniki Adama i Ewy*, tłum. Marta Kędroń, Barbara Ludwiczak, Wydawnictwo GREG, Kraków 2015; Twardowski Jan, *Starzy ludzie, Wielkanocny pacierz* [w:] *Elementarz księdza Twardowskiego dla najmłodszego, średniaka i starszego*, wyb. Aleksandra Iwanowska, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2001; Watterson Bill, *Calvin i Hobbes. Coś się ślini pod łóżkiem*, tłum. Piotr Władysław Cholewa, Egmont Polska Sp. z o.o. ,Warszawa 2012; Wawiłow Danuta, *Latem*, „Ojczyzna Polszczyzna. Kwartalnik dla Nauczycieli" 1995, nr 3; Wawiłow Danuta, *Szybko* [w:] tejże, *Wierszykamia*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2016; Wilk Paulina, *Lalki w ogniu. Opowieści z Indii*, Carta Blanca. Grupa Wydawnicza PWN, Warszawa 2011, Zawada Jan H., *Białowieski Park Narodowy* [w:] *Polska. Zabytki UNESCO*, Wydawnictwo Kluszczyński, Kraków 2004; Zelenay Anna, *Choinka* [w:] tejże, *Wiersze zebrane*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.

NOWE
Słowa na start!

nowa era | neon

Mówię i piszę poprawnie!

Aby Twoja wypowiedź nikogo nie wprowadzała w błąd, pamiętaj, że podobnie brzmiące zwroty znaczą zupełnie coś innego. Nie zapominaj też o polskich literach typu *ć*, *ż*, *ą* – także, gdy porozumiewasz się przez internet.

Ubrać coś czy ubrać się w coś?

ć to nie to samo co *c*

Nowa Era Sp. z o.o.
www.nowaera.pl nowaera@nowaera.pl
Centrum Kontaktu: 58 721 48 00

ISBN 978-83-267-5225-4